

การฟ้องคดีอาญา : ศึกษากรณีผู้เสียหายมอบให้ผู้อื่นดำเนินคดีอาญาแทน

โดย

นางสาวอาทิตย์ยา ศุภวัชโรบล

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

นิติศาสตรมหาบัณฑิต

สาขากฎหมายอาญา

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ปีการศึกษา 2559

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

การฟ้องคดีอาญา : ศึกษากฎผู้เสียหายมอบให้ผู้อื่นดำเนินคดีอาญาแทน

โดย

นางสาวอาทิตย์ยา ศุภวัชโรบล

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

นิติศาสตรมหาบัณฑิต

สาขากฎหมายอาญา

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ปีการศึกษา 2559

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

CRIMINAL PROSECUTION: CASE STUDY OF INJURED PERSON
AUTHORIZING OTHERS TO PROSECUTE CRIMINAL CASE

BY

MISS ARTITTAYA SUPPAWATCHAROBOL

A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS

FOR THE DEGREE OF MASTER OF LAWS

CRIMINAL LAW

FACULTY OF LAW

THAMMASAT UNIVERSITY

ACADEMIC YEAR 2016

COPYRIGHT OF THAMMASAT UNIVERSITY

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คณะนิติศาสตร์

วิทยานิพนธ์

ของ

นางสาวอาทิตย์ยา ศุภวัชโรบล

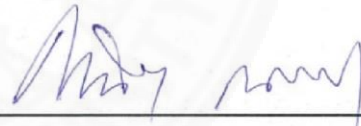
เรื่อง

การฟ้องคดีอาญา : ศึกษากรณีผู้เสียหายมอบให้ผู้อื่นดำเนินคดีอาญาแทน

ได้รับการตรวจสอบและอนุมัติ ให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
นิติศาสตรมหาบัณฑิต

เมื่อ วันที่ 18 เดือน สิงหาคม พ.ศ. 2560

ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

(ศาสตราจารย์พิเศษ ดร. คณิต ญ นคร)

กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

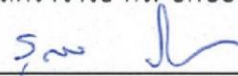
(ศาสตราจารย์ ดร. สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล)

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

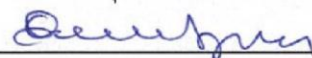
(รองศาสตราจารย์ ดร. ปกป้อง ศรีสนิท)

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

(อาจารย์ ดร. สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์)

คณบดี

(ศาสตราจารย์ ดร. อุตม รัฐอมฤต)

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การฟ้องคดีอาญา : ศึกษากรณีผู้เสียหายมอบให้ผู้อื่น ดำเนินคดีอาญาแทน
ชื่อผู้เขียน	นางสาวอาทิตยา ศุภวัชโรบล
ชื่อปริญญา	นิติศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา/คณะ/มหาวิทยาลัย	กฎหมายอาญา นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์	ศาสตราจารย์ ดร. สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล
ปีการศึกษา	2559

บทคัดย่อ

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 ให้อำนาจพนักงานอัยการและผู้เสียหายฟ้องดำเนินคดีอาญาได้ แต่เมื่อพิจารณามาตรา 32 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแล้วจะเห็นว่าประเทศไทยใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเป็นหลัก แต่ผู้เสียหายก็มีอำนาจฟ้องดำเนินคดีอาญาได้ทั้งในคดีอาญาแผ่นดินและคดีความผิดต่อส่วนตัว ทั้งนี้ต้องเป็นผู้เสียหายตามที่กฎหมายกำหนดเท่านั้นจึงจะมีอำนาจฟ้องดำเนินคดีอาญาได้ ส่วนบุคคลอื่นที่ไม่ใช่ผู้เสียหายมีเพียงอำนาจกล่าวโทษต่อเจ้าพนักงานให้ทราบถึงการกระทำผิดอาญาเท่านั้น สิทธิในการดำเนินคดีอาญาจึงเป็นสิทธิเฉพาะตัวของผู้เสียหาย แต่ศาลฎีกากลับวินิจฉัยให้ผู้เสียหายมอบให้ผู้อื่นดำเนินคดีอาญาแทนผู้เสียหายได้ ซึ่งเป็นกรณีที่ผู้เสียหายมอบอำนาจให้บุคคลอื่นดำเนินคดีอาญาแทนตน โดยนำหลักกฎหมายแพ่งเรื่องตัวแทนมาใช้ในคดีอาญาอย่างไม่มีข้อจำกัด ซึ่งไม่สอดคล้องกับหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ และยังเป็น การขยายสิทธิฟ้องดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายซึ่งเป็นหลักการให้กว้างขึ้น ส่งผลให้ทุกคนสามารถฟ้องดำเนินคดีอาญาได้ ซึ่งเป็นการวางหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนขึ้นทางอ้อมในไทย อีกทั้งการมอบให้ผู้อื่นดำเนินคดีอาญาแทนผู้เสียหายนั้นไม่มีบัญญัติในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย และเมื่อพิจารณากฎหมายของต่างประเทศที่ใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเช่นเดียวกับประเทศไทย บางประเทศก็ไม่ให้อำนาจผู้เสียหายฟ้องดำเนินคดีอาญาด้วยตนเอง ผู้เสียหายมีเพียงอำนาจร้องทุกข์ต่อเจ้าพนักงาน หรือให้อำนาจผู้เสียหายฟ้องดำเนินคดีอาญาได้อย่างจำกัดตามที่กฎหมายกำหนด เปรียบเทียบกับประเทศไทยที่ผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องดำเนินคดีอาญาได้อย่างกว้างขวางอยู่แล้ว ผู้เสียหายจึงไม่ควรมอบให้ผู้อื่นดำเนินคดีอาญาแทนตนได้อีก แต่หากมอบได้ก็ควรมอบได้เฉพาะคดีความผิดต่อส่วนตัวเท่านั้น เพราะคดีความผิดต่อ

ส่วนตัวเป็นเรื่องทางแพ่งและเกี่ยวข้องกับประโยชน์ส่วนตัวของผู้เสียหาย ซึ่งการดำเนินคดีความผิดต่อส่วนตัวต้องคำนึงถึงความประสงค์ของผู้เสียหายเป็นสำคัญ

แม้ผู้เสียหายจะมีอำนาจฟ้องดำเนินคดีอาญาได้อย่างกว้างขวาง แต่ผู้เสียหายก็ไม่อาจทำให้คดีของพนักงานอัยการหรือคดีของรัฐเสียหายได้ ซึ่งคำว่า “คดีของอัยการ” ในมาตรา 32 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หมายถึง คดีของรัฐซึ่งดำเนินคดีโดยพนักงานอัยการในฐานะผู้ทำแทนรัฐ หรือคดีอาญาของรัฐ แสดงให้เห็นว่าอำนาจฟ้องดำเนินคดีอาญายังคงเป็นหน้าที่รับผิดชอบสำคัญของพนักงานอัยการตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ หรือแม้แต่ศาลเองก็ไม่อาจทำให้คดีของรัฐเสียหายได้ โดยเฉพาะในคดีอาญาแผ่นดินที่ถือว่าผู้เสียหายฟ้องดำเนินคดีอาญาแผ่นดินแทนรัฐจึงไม่อาจทำให้คดีของรัฐเสียหายได้ พนักงานอัยการย่อมมีอำนาจควบคุมดูแลคดีอาญาแผ่นดินอยู่เสมอ แต่อย่างไรก็ตามการฟ้องดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายอาจทำให้คดีของรัฐตกอยู่ในสถานะห้ามดำเนินคดีซ้ำในเรื่องเดียวกัน ส่งผลให้พนักงานอัยการไม่อาจฟ้องดำเนินคดีอาญานั้นได้อีก เพราะสิทธิในการนำคดีอาญามาฟ้องระงับไปแล้ว ส่งผลเสียต่อประโยชน์สาธารณะ กระทบต่อความสงบเรียบร้อยในสังคม เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวทั้งพนักงานอัยการและศาลก็ควรเข้ามามีบทบาทร่วมกันควบคุมดูแลการดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหาย เนื่องจากตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐทั้งเจ้าพนักงานและศาลมีหน้าที่ร่วมกันในการตรวจสอบค้นหาความจริงแท้ของเรื่อง ซึ่งในทางปฏิบัติพนักงานอัยการอาจไม่ทราบหรือมีโอกาสทราบน้อยถึงการฟ้องดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหาย ศาลจึงควรมีหน้าที่แจ้งให้พนักงานอัยการทราบถึงการฟ้องดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหาย เพื่อให้พนักงานอัยการเข้ามาควบคุมการดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายได้ทันเวลา เป็นการป้องกันไม่ให้คดีของรัฐเสียหายและรักษาไว้ซึ่งประโยชน์สาธารณะ

คำสำคัญ: การฟ้องคดีอาญา, หลักการดำเนินคดีอาญา, การมอบอำนาจในคดีอาญา

Thesis Title	CRIMINAL PROSECUTION: CASE STUDY OF INJURED PERSON AUTHORIZING OTHERS TO PROSECUTE CRIMINAL CASE
Author	Miss Artittaya Suppawatcharobol
Degree	Master of Laws
Major Field/Faculty/University	Criminal Law Law Thammasat University
Thesis Advisor	Professor Surasak Likasitwatanakul, Ph.D.
Academic Years	2016

ABSTRACT

According to Criminal Procedure Code section 28, the code authorizes public prosecutor and injured person to be able to prosecute criminal case. However, once looking at section 32 of Criminal Procedure Code, Thailand uses the principle of public prosecution. On this note, the injured person also has the power to prosecute both in compoundable and non-compoundable offenses, albeit that the victim must be the injured party under the description of the law. People who are not injured person are only able to incriminate to authority to take action against such offense. The rights to prosecute criminal case, thus, remain a privilege to the injured person. However, The Supreme Court decided that the injured persons may authorized other person to prosecute criminal case for their injury, which is the authorization of others to exercise their rights to prosecute criminal case, using the Civil and Commercial Code on representation to use in criminal case without limits. This contradicts to the public prosecution and is the extension of the injured person's rights, resulting in anyone being able to prosecute criminal case. This is an indirect support of popular prosecution in Thailand. Over more, there is no statement in Criminal Procedure Code that states in regard to the injured persons being able to authorize others to prosecute criminal case for them. And once consider the law of other countries that employs the

public prosecution similar to Thailand, some countries do not allow the injured person has rights to prosecute criminal case. In these cases, the injured person is only able to complain to the authority of such offense injured, or allow the injured person to prosecute criminal case but within the limits of the law. Comparing these cases to Thailand where the injured person has extensive rights to prosecute criminal case, the injured person shall not be able to authorize others to take actions in their name. Or if such authorization is allowed, such authorization should only be allowed in the case of compoundable offenses as the compoundable offenses belongs in the civil and relates to the benefit of the injured person, whereas the case of compoundable offenses shall take the will of the injured person as priority.

Even though the injured person has the rights to prosecute extensively, the injured person may not undermine the public prosecutor's case. The word "public prosecutor's case" under section 32 of the Criminal Procedure Code means the state's case that is prosecuted by public prosecutor as the vested person to carry out state's action or the state's criminal case. This reveals that criminal prosecution is still an important duty of the public prosecutor under the principle of public prosecution. Even the court cannot undermine the state's criminal case especially in non-compoundable offenses where the injured party is prosecuting in the name of the state and thus cannot undermine the state's criminal case. The public prosecutor can control the non-compoundable offenses at all times. However, charged by the injured person may cause the suspect could not be charged twice with the same offense which is according to the principle of protection against double jeopardy. This has affected the criminal procedures of the State. In order to resolve this problem, public prosecutor and the court shall take more active stance in controlling the pressing of criminal case by injured person as in the public prosecution, both public prosecutor and the court has joint responsibility to examine the truth of the case. Whereas in practice, the public prosecutor may not know or has little chance to knowing about the case charged by the injured person. The court on this instance shall be responsible in notifying the public prosecutor of these instances in order that the prosecutor may take control of the case charged by injured person in time, preventing the undermining of non-compoundable offenses and upheld public interest.

Keywords: Criminal Prosecution, Principle of Criminal Prosecution, Authorization in Criminal Case

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี เนื่องด้วยผู้เขียนได้รับความกรุณาจากท่าน ศาสตราจารย์ ดร.สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล ที่กรุณาสละเวลารับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ พร้อมทั้งให้ความรู้และคำแนะนำที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ตลอดจนตรวจสอบและแก้ไขข้อบกพร่องอยู่หลายครั้งจนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์ จึงขอกราบพระคุณในความเมตตาของท่านที่มีให้ผู้เขียนมาโดยตลอด

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณท่านศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฒ นคร เป็นอย่างสูงที่กรุณา รับเป็นประธานสอบวิทยานิพนธ์ อีกทั้งได้ให้ความรู้ คำแนะนำและข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ทำให้ วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ขอกราบขอบพระคุณท่านรองศาสตราจารย์ ดร.ปกป้อง ศรีสนิท และท่านอาจารย์ ดร.สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์ ที่กรุณา รับเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ โดยได้ให้ ความเห็นและคำแนะนำที่ดีเพื่อแก้ไขปรับปรุงวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้สมบูรณ์

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณบิดามารดาและครอบครัวที่คอยให้กำลังใจและอยู่เคียงข้าง ช่วยให้ผู้เขียนผ่านพ้นปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ไปด้วยความเชื่อมั่น อีกทั้งเป็นแรงผลักดันคอยกระตุ้น เตือนให้ผู้เขียนมีความพยายามในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้สำเร็จ

ขอขอบคุณพี่ที่ศาลปกครองทุกท่านที่คอยให้ความช่วยเหลือในการค้นคว้าข้อมูลและ ให้คำแนะนำต่างๆ โดยเฉพาะคุณสุชาวลัญช์ เศรษฐนนทวัฒน์ พนักงานคดีปกครองชำนาญการ ศาลปกครองสูงสุดที่ให้ความอนุเคราะห์ในการค้นคว้าข้อมูลเพื่อทำวิทยานิพนธ์เป็นอย่างดี นอกจากนี้ ขอขอบคุณพี่น้องและเพื่อนๆ ที่คอยผลักดันเป็นกำลังใจให้ประสบความสำเร็จไปด้วยกัน โดยเฉพาะ คุณวรรณิศา เพชรสุทธิผู้เป็นกัลยาณมิตรคอยช่วยเหลือในทุกๆ เรื่อง หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มี ข้อบกพร่องประการใด ผู้เขียนขอน้อมรับไว้แต่เพียงผู้เดียวและขออภัยมา ณ ที่นี้ด้วย

นางสาวอาทิตยา ศุภวัชรโรบล

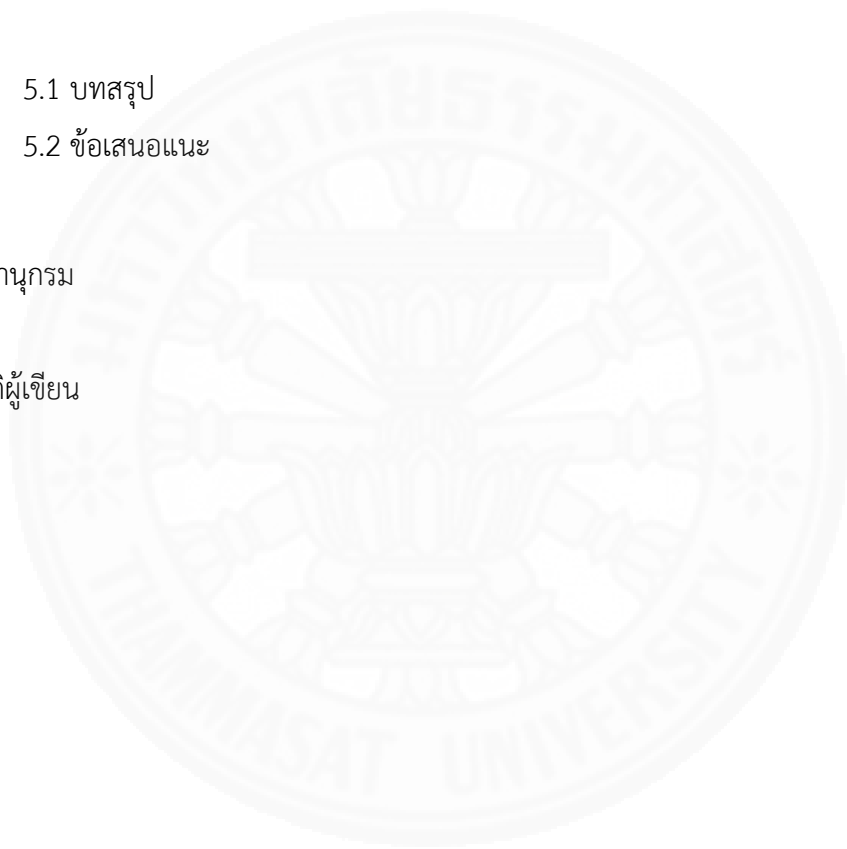
สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(1)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(3)
กิตติกรรมประกาศ	(6)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	4
1.3 สมมติฐานของการศึกษา	5
1.4 วิธีการศึกษา	7
1.5 ขอบเขตของการศึกษา	7
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	7
บทที่ 2 แนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาและการฟ้องคดีอาญา	8
2.1 ปรัชญาและแนวคิดของการกำหนดความผิดอาญา	8
2.1.1 นโยบายของรัฐ	10
2.1.2 คุณธรรมทางกฎหมาย	11
2.1.3 หลักประกันในกฎหมายอาญา	12
2.1.4 การแบ่งประเภทความผิดอาญา	14
2.1.4.1 ความผิดอาญาแผ่นดิน	14
2.1.4.2 ความผิดต่อส่วนตัว	14
(1) ความหมายและที่มาของความผิดต่อส่วนตัว	15
(2) แนวคิดและหลักการในการกำหนดความผิดต่อส่วนตัว	16

2.1.4.3 ความแตกต่างระหว่างความผิดอาญาแผ่นดินกับความผิดต่อส่วนตัว	23
2.2 เจตจำนงของผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญา	25
2.2.1 แนวความคิดทางนิติปรัชญาเกี่ยวกับผู้เสียหาย	26
2.2.1.1 แนวความคิดตามระบบปัจเจกชนนิยม (Individualism)	26
2.2.1.2 แนวความคิดตามระบบอรรถประโยชน์นิยม (Utilitarianism)	27
2.2.2 แนวความคิดเรื่องผู้รักษาความสงบเรียบร้อย	27
2.2.2.1 แนวความคิดว่าประชาชนเป็นผู้รักษาความสงบเรียบร้อย	28
2.2.2.2 แนวความคิดว่ารัฐเป็นผู้รักษาความสงบเรียบร้อย	28
2.3 หลักการดำเนินคดีอาญา	29
2.3.1 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย (Private Prosecution)	30
2.3.2 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน (Popular Prosecution)	31
2.3.3 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ (Public Prosecution)	32
2.4 ความแตกต่างระหว่างคดีแพ่งกับคดีอาญา	34
บทที่ 3 บทบาทของผู้เสียหายในการฟ้องคดีอาญาในต่างประเทศ	38
3.1 ประเทศที่ใช้ระบบซีวิลลอว์ (Civil Law)	38
3.1.1 การฟ้องดำเนินคดีอาญาในประเทศฝรั่งเศส	38
3.1.2 การฟ้องดำเนินคดีอาญาในประเทศเยอรมนี	42
3.1.3 การฟ้องดำเนินคดีอาญาในประเทศญี่ปุ่น	46
3.2 ประเทศที่ใช้ระบบคอมมอนลอว์ (Common Law)	50
3.2.1 การฟ้องดำเนินคดีอาญาในประเทศอังกฤษ	50
3.2.2 การฟ้องดำเนินคดีอาญาในประเทศสหรัฐอเมริกา	54
บทที่ 4 บทบาทของผู้เสียหายในการฟ้องคดีอาญาในไทย	58
4.1 ความเป็นมาของการดำเนินคดีอาญาในไทย	58

4.1.1	อิทธิพลของระบบคอมมอนลอว์ (Common Law)	62
4.1.2	อิทธิพลของระบบซีวิลลอว์ (Civil Law)	64
4.1.3	หลักการและเหตุผลของมาตรา 28 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา	65
4.2	หลักการดำเนินคดีอาญาของไทย	68
4.2.1	หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ	72
4.2.1.1	อำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการในการดำเนินคดีอาญา	73
4.2.1.2	ข้อดีและข้อเสียของหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ	74
4.2.2	หลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย	76
4.2.2.1	เหตุผลที่กฎหมายบัญญัติเรื่องผู้เสียหาย	76
4.2.2.2	ความหมายของผู้เสียหายในคดีอาญา	78
4.2.2.3	เปรียบเทียบผู้เสียหายกับผู้กล่าวโทษ	80
4.2.2.4	ข้อดีและข้อเสียของหลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย	82
4.3	วิเคราะห์ปัญหาผู้เสียหายมอบให้ผู้อื่นดำเนินคดีอาญาแทนและผู้เสียหาย ทำให้คดีของรัฐเสียหายในประเทศไทย	82
4.3.1	สิทธิหรืออำนาจในการดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหาย	83
4.3.1.1	สิทธิเริ่มคดี	83
(1)	สิทธิร้องทุกข์	83
(2)	สิทธิฟ้องคดีหรือร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการ	84
4.3.1.2	สิทธิเรียกร้องค่าเสียหาย	84
4.3.1.3	สิทธิระงับคดี	84
(1)	สิทธิถอนคำร้องทุกข์หรือถอนฟ้องคดี	85
(2)	สิทธิยอมความ	86
4.3.1.4	สิทธิอุทธรณ์-ฎีกา	86
4.3.2	การทำการแทนในคดี	86
4.3.2.1	การทำการแทนโดยอาศัยอำนาจแห่งกฎหมาย	86
4.3.2.2	การทำการแทนโดยการมอบอำนาจ	88
(1)	แนวคำพิพากษาของศาลฎีกา	89
(2)	หลักกฎหมายตัวการ-ตัวแทนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์	92
(3)	วิเคราะห์ปัญหาผู้เสียหายมอบให้ผู้อื่นดำเนินคดีอาญาแทน	93
4.3.2.3	การตั้งทนายความ	98

4.3.2.4 เปรียบเทียบกรณีผู้เสียหายมอบให้ผู้อื่นดำเนินคดีอาญาแทน กับการตั้งทนายความ	100
4.3.3 วิเคราะห์ปัญหาผู้เสียหายทำให้คดีของรัฐเสียหาย	103
4.3.3.1 การเป็นโจทก์ร่วมกัน	104
4.3.3.2 แนวคำพิพากษาศาลฎีกา	105
บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ	112
5.1 บทสรุป	112
5.2 ข้อเสนอแนะ	121
บรรณานุกรม	123
ประวัติผู้เขียน	131

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

แม้ประเทศไทยจะใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ แต่ก็เปิดโอกาสให้ผู้เสียหายมีอำนาจดำเนินคดีอาญาได้ด้วย ซึ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 ได้ให้อำนาจพนักงานอัยการและผู้เสียหายฟ้องคดีอาญา โดยผู้เสียหายมีอำนาจดำเนินคดีอาญาได้ทั้งในคดีอาญาแผ่นดินและคดีความผิดต่อส่วนตัว แม้ในคดีความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ ซึ่งศาลฎีกาได้วางหลักมาโดยตลอดว่าเป็นความผิดอาญาต่อรัฐ รัฐเท่านั้นที่ เป็นผู้เสียหายและมีอำนาจฟ้อง แต่หากเอกชนคนใดได้รับความเสียหายเป็นพิเศษ เนื่องจากการกระทำความผิดดังกล่าวก็ถือว่าเป็นผู้เสียหายและมีอำนาจฟ้องดำเนินคดีอาญาได้เช่นกัน¹ แต่อย่างไรก็ตามกฎหมายบางฉบับได้ให้อำนาจเฉพาะอัยการสูงสุดหรือคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติเท่านั้นที่สามารถฟ้องคดีอาญาตามที่กำหนดได้ ผู้เสียหายแม้จะได้รับความเสียหายเป็นพิเศษก็ไม่อาจฟ้องคดีอาญาเองได้ตามมาตรา 23 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ.2542 ทั้งนี้ผู้เสียหายที่มีอำนาจดำเนินคดีอาญาได้ต้องเป็นผู้เสียหายตามมาตรา 2(4) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเท่านั้น ส่วนบุคคลอื่นที่ไม่ใช่ผู้เสียหาย กฎหมายเพียงแต่ให้อำนาจกล่าวโทษต่อเจ้าพนักงานของรัฐให้ทราบถึงการกระทำความผิดอาญา จะเห็นได้ว่าสิทธิในการดำเนินคดีอาญาเป็นสิทธิเฉพาะตัวของผู้เสียหาย แต่หากผู้เสียหายประสงค์จะมอบให้บุคคลอื่นดำเนินคดีอาญาแทนตน เช่น การร้องทุกข์ การฟ้องคดี การถอนฟ้อง การยอมความ ศาลฎีกาได้วางหลักว่าผู้เสียหายสามารถทำได้โดยนำหลักกฎหมายแพ่งเรื่องตัวการตัวแทนมาใช้บังคับอันเป็นการขยายสิทธิในการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย ทั้งที่ผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องดำเนินคดีอาญาได้อย่างกว้างขวางมากอยู่แล้ว และส่งผลให้ทุกคนสามารถดำเนินคดีอาญาได้อันเป็นการวางหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนขึ้นทางอ้อมในไทย ซึ่งหลักการดังกล่าวไม่มีในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย นอกจากนี้ยังเป็นการนำหลักกฎหมายเรื่องตัวการตัวแทนอันเป็นหลักกฎหมายแพ่งมาใช้ในกฎหมายอาญาอย่างไม่มีข้อจำกัด

¹ เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2294/2517 (เนติ.), น.1711., คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4881/2541 (ศาลฎีกา.), เล่ม 8, น.160.

ผู้เสียหายมอบให้ผู้อื่นดำเนินคดีอาญาแทนเป็นกรณีที่ผู้เสียหายมอบอำนาจให้ผู้อื่นจัดการดำเนินคดีอาญาแทนตน ซึ่งเป็นคนละกรณีกับผู้ที่มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมาย ดังที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 4, 5 และ 6 บัญญัติไว้² ซึ่งเดิมศาลฎีกาเคยวินิจฉัยว่าบุคคลอื่นจะมีอำนาจดำเนินคดีอาญาแทนผู้เสียหายที่แท้จริงได้ต้องเป็นบุคคลตามที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 4, 5 และ 6 บัญญัติไว้เท่านั้น ผู้เสียหายจึงไม่อาจมอบอำนาจให้บุคคลอื่นดำเนินคดีอาญาแทนตนได้ เพราะไม่มีกฎหมายบทใดบัญญัติให้อำนาจไว้³

ต่อมาศาลฎีกาได้วินิจฉัยกลับหลักเดิมโดยมติที่ประชุมใหญ่ว่าบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 3 มิได้หมายความว่าเฉพาะบุคคลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 4, 5 และ 6 เท่านั้นที่มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายที่แท้จริง คงมีความหมายแต่เพียงว่าบุคคลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 4, 5 และ 6 มีอำนาจกระทำการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 3 ได้โดยไม่ต้องมีการมอบอำนาจกันอีก เมื่อกรณีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 3 มิใช่เป็นกิจการที่ต้องทำเองเฉพาะตัว หรือมีกฎหมายห้ามมิให้มอบอำนาจแล้ว กิจการนั้นก็ย่อมมอบอำนาจให้บุคคลอื่นทำได้ตามหลักทั่วไป⁴ แต่เนื่องจากประเทศไทยใช้ระบบซีวิลลอว์ (Civil Law) และหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐจึงเกิดข้อควรพิจารณาว่าผู้เสียหายควรมอบให้ผู้อื่นดำเนินคดีอาญาแทนตนได้หรือไม่ เพียงใด

เมื่อผู้เสียหายมีอำนาจดำเนินคดีอาญาได้อย่างกว้างขวาง ทั้งในคดีอาญาแผ่นดินและคดีความผิดต่อส่วนตัว ไม่ว่าผู้เสียหายจะดำเนินคดีอาญาโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ก็ตาม การดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายก็อาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่คดีของพนักงานอัยการหรือคดีของรัฐ และส่งผลเสียต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้⁵ ทั้งนี้ไม่ว่าผู้เสียหายจะเจตนาหรือไม่ก็ตาม เช่น ในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องขอให้ลงโทษจำเลยตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 มาตรา 4 ซึ่งเป็นความผิดต่อส่วนตัวและคดีนั้นยังไม่ถึงที่สุด ผู้เสียหายซึ่งเป็นโจทก์

² คณิต ญ นคร , “การมอบอำนาจให้จัดการแทนในคดีอาญา,”ใน หนังสือรวมบทความด้านวิชาการของศาสตราจารย์ ดร.คณิต ญ นคร อัยการสูงสุด,จัดพิมพ์โดยสถาบันกฎหมายอาญาสำนักงานอัยการสูงสุด(กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์อักษร, ม.ป.ป.), น.307-309.

³ คำพิพากษาฎีกาที่ 1857/2499 (เนติ.), น.1527., คำพิพากษาฎีกาที่ 951-953/2501 (เนติ.), น.1106.

⁴ คำพิพากษาฎีกาที่ 755/2502 (ป) (เนติ.), น.1040., คำพิพากษาฎีกาที่ 890/2503 (ป) (เนติ.), น.913., คำพิพากษาฎีกาที่ 1534/2503 (เนติ.), น.1716.

⁵ คณิต ญ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 8 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555), น.437.

ร่วมกับพนักงานอัยการขอถอนคำร้องทุกข์เมื่อคดีขึ้นไปสู่ศาลฎีกาแล้ว ทำให้สิทธิในการนำคดีอาญามาฟ้องระงับลงตามมาตรา 39(2) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา⁶ ซึ่งในคดีความผิดต่อส่วนตัวศาลฎีกาได้วินิจฉัยว่าจะถอนคำร้องทุกข์เสียเมื่อใดก็ได้ ก่อนคดีถึงที่สุด⁷ แม้พนักงานอัยการจะสามารถใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องคดีความผิดต่อส่วนตัวได้ โดยอาศัยหลักการดำเนินคดีอาญาตามดุลพินิจ แต่เมื่อพนักงานอัยการได้ใช้ดุลพินิจยื่นฟ้องคดีนี้ต่อศาลก็เป็นการยืนยันถึงประโยชน์สาธารณะในการลงโทษจำเลยแล้ว จะเห็นได้ว่าการดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายในกรณีดังกล่าวอาจมีลักษณะของการใช้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาโดยมิชอบ โดยใช้คดีอาญาเป็นเครื่องมือเพื่อบีบบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้แก่ตนและนำไปสู่ความเสียหายต่อการดำเนินคดีของพนักงานอัยการในคดีอาญา หรือในกรณีที่ผู้เสียหายอาจขาดความรู้ด้านกฎหมายในการร่างฟ้องคดีอาญา ผู้เสียหายฟ้องจำเลยในคดีพยายามฆ่า แต่บรรยายฟ้องขาดรายละเอียดเกี่ยวกับเวลาและสถานที่ซึ่งจำเลยกระทำความผิด ทั้งไม่ได้บรรยายให้เข้าองค์ประกอบความผิดตามที่ฟ้อง ศาลจึงสั่งให้แก้ฟ้องให้ถูกต้อง แต่โจทก์ไม่แก้ ทำให้ศาลต้องพิพากษายกฟ้อง⁸

ในกรณีที่ผู้เสียหายมีข้อจำกัดในการแสวงหาพยานหลักฐาน เนื่องจากผู้เสียหายไม่มีอำนาจตามกฎหมายในการแสวงหาพยานหลักฐานเช่นเดียวกับพนักงานสอบสวน หากพยานหลักฐานของผู้เสียหายไม่เพียงพอแล้ว ย่อมไม่อาจพิสูจน์ความผิดของผู้กระทำผิดได้ ศาลจึงต้องพิพากษายกฟ้องในที่สุด หรือในกรณีที่พนักงานอัยการได้ยื่นฟ้องจำเลยในคดีลักทรัพย์ จำเลยให้การปฏิเสธ ศาลนัดสืบพยาน ในวันเดียวกันนั้นผู้เสียหายก็ยื่นฟ้องคดีเดียวกันต่อศาล ปรากฏว่าในวันนัดไต่สวนมูลฟ้องคดีที่ผู้เสียหายฟ้องเอง ทนายความของผู้เสียหายแถลงต่อศาลว่าไม่มีพยานมาสืบ ศาลจึงพิพากษายกฟ้อง เพราะคดีที่ผู้เสียหายเป็นโจทก์ไม่มีพยานมาสืบถึงมูลฟ้อง ในวันนัดสืบพยานคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์จำเลยได้ยื่นคำร้องต่อศาลว่าคดีนี้ศาลได้พิพากษายกฟ้องแล้ว ขอให้ศาลมีคำสั่งจำหน่ายคดี ศาลจึงสั่งจำหน่ายคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้อง⁹ ซึ่งการดำเนินคดีของผู้เสียหายในกรณีดังกล่าวมีผลทำให้คดีของพนักงานอัยการหรือคดีของรัฐเสียหาย ทำให้ผู้กระทำผิดพ้นจากการถูกดำเนินคดีอาญา และไม่ต้องรับโทษ เนื่องจากเมื่อศาลพิพากษายกฟ้องแล้ว ย่อมไม่อาจฟ้องดำเนินคดีอาญาดังกล่าวได้อีก เพราะสิทธิในการนำคดีอาญามาฟ้องระงับไปแล้วตามมาตรา 39(4) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ย่อมส่งผลเสียหายต่อรัฐ

⁶ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4967/2541 (ศาลฎีกา.), น.50.

⁷ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 206/2488 (ศาลฎีกา.), น.190.

⁸ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 687/2502 (ป) (ศาลฎีกา.), น.895.

⁹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 682/2537, สืบค้นจาก <https://deka.in.th/view-5978.html>.

แม้ในปัจจุบันจะมีคำพิพากษาศาลฎีกาวินิจฉัยว่าโจทก์ฟ้องดำเนินคดีอาญากับจำเลย โดยสมยอมกัน ไม่ทำให้สิทธิในการนำคดีอาญามาฟ้องระงับไปเมื่อมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดใน ความผิดซึ่งได้ฟ้องอันเป็นหลักการห้ามดำเนินคดีอาญาซ้ำสองกับจำเลยตามมาตรา 39(4) แห่ง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา¹⁰ก็ตาม แต่แนวคำพิพากษาศาลฎีกาดังกล่าวก็ยังไม่อาจ แก้ปัญหาผู้เสียหายทำให้คดีของรัฐเสียหายได้ เนื่องจากพิสูจน์ได้ยากกว่าโจทก์ดำเนินคดีอาญากับ จำเลยโดยสมยอมกันและขึ้นอยู่กับ การพิจารณาของแต่ละศาล ซึ่งอาจทำให้เกิดผลทางคดีที่แตกต่าง กันได้ นอกจากนี้การฟ้องดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายก่อนการดำเนินคดีอาญาของรัฐในชั้นเจ้า พนักงานจะเป็นอันยุติอย่างใดอย่างหนึ่งก็ส่งผลเสียต่อคดีของรัฐได้ จะเห็นได้ว่าการฟ้องดำเนิน คดีอาญาของผู้เสียหายก่อให้เกิดผลเสียต่อการดำเนินคดีของรัฐ กระทบต่อความสงบเรียบร้อยใน สังคมและความเชื่อมั่นของประชาชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เพราะไม่อาจนำตัวผู้กระทำ ผิดอาญามาฟ้องลงโทษได้ สิ้นเปลืองเวลาและงบประมาณของรัฐในการอำนวยความสะดวก เนื่องจากประเทศไทยใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐจึงเกิดข้อควรพิจารณาว่าการดำเนินคดีอาญา ของผู้เสียหายอาจทำให้คดีของรัฐเสียหายได้ และควรกำหนดแนวทางที่เหมาะสมในการควบคุมการ ดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหาย เพื่อไม่ให้เกิดความเสียหายแก่ประโยชน์สาธารณะ

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1.2.1 เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาและการฟ้องคดีอาญา ซึ่ง ประกอบด้วยปรัชญาและแนวคิดของการกำหนดความผิดอาญา เจตจำนงของผู้เสียหายในการ ดำเนินคดีอาญา หลักการดำเนินคดีอาญาในรูปแบบต่างๆ และความแตกต่างระหว่างคดีแพ่งกับ คดีอาญา

1.2.2 เพื่อเปรียบเทียบหลักการดำเนินคดีอาญา บทบาทของผู้เสียหายในการฟ้อง คดีอาญาของไทยกับต่างประเทศ

1.2.3 เพื่อวิเคราะห์ประเด็นปัญหากรณีผู้เสียหายมอบให้ผู้อื่นดำเนินคดีอาญาแทนตน และกรณีการดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายทำให้คดีของรัฐเสียหาย

1.2.4 เพื่อเสนอแนะแนวทางที่เหมาะสมในกรณีผู้เสียหายมอบให้ผู้อื่นดำเนินคดีอาญา แทนตนว่าควรมอบได้หรือไม่ เพียงใด และเสนอแนะแนวทางแก้ไขในกรณีผู้เสียหายฟ้องดำเนิน คดีอาญาจนทำให้คดีของรัฐเสียหาย

¹⁰ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 9334/2538, สืบค้นจาก <https://deka.in.th/view-1452.html>, คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6446/2547 (ศาลฎีกา.), น.73.

1.3 สมมติฐานของการศึกษา

แม้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 ได้บัญญัติให้พนักงานอัยการและผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องคดีอาญาต่อศาล โดยให้อำนาจแก่ผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญาไว้อย่างกว้างขวางทั้งในคดีอาญาแผ่นดินและคดีความผิดต่อส่วนตัวแล้ว ศาลฎีกายังได้วางหลักให้ผู้เสียหายในคดีอาญาสามารถมอบให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งจัดการเกี่ยวกับคดีอาญาแทนตนได้โดยไม่มีข้อจำกัด โดยผู้เสียหายไม่ว่าจะเป็นนิติบุคคลหรือบุคคลธรรมดาย่อมมอบให้ฟ้องคดีอาญาแทนได้ และเมื่อผู้เสียหายได้มอบอำนาจให้ฟ้องอาญาแล้ว ผู้รับมอบอำนาจย่อมลงชื่อในฟ้องแทนผู้มอบอำนาจได้ไม่ขัดต่อประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 158(7)¹¹ (เทียบฎีกาที่วินิจฉัยว่า การร้องทุกข์นั้น ย่อมมอบอำนาจให้ร้องทุกข์แทนกันได้¹²) หมายความว่าไม่มีอำนาจลงลายมือชื่อในฟ้องคดีอาญาแทนโจทก์ แม้โจทก์จะระบุไว้ในใบแต่งตั้งนายให้ทนายความผู้ที่มีอำนาจลงชื่อในคำฟ้องแทนโจทก์ก็ตาม เมื่อโจทก์มิได้ลงลายมือชื่อในฟ้องด้วยตนเอง ฟ้องของโจทก์จึงเป็นฟ้องที่มีชอบด้วยกฎหมาย¹³

แต่เมื่อพิจารณาจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 32 แล้วจะเห็นว่าประเทศไทยใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ การวางหลักของศาลฎีกาดังกล่าวจึงเป็นการตีความขยายหลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหายออกไปอย่างกว้างขวาง ส่งผลให้ทุกคนสามารถดำเนินคดีอาญาได้อันเป็นการวางหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนขึ้นทางอ้อมในไทย ซึ่งแท้จริงแล้วการดำเนินคดีอาญาเป็นสิทธิเฉพาะตัว ดังนั้นผู้เสียหายจึงไม่ควรมอบให้ผู้อื่นดำเนินคดีอาญาแทนตนได้ แต่หากมอบได้ก็ควรที่จะกำหนดหลักเกณฑ์และขอบเขตให้ชัดเจนว่าผู้เสียหายสามารถมอบให้ผู้อื่นดำเนินคดีอาญาแทนตนได้แบบจำกัดเฉพาะในคดีความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดอันยอมความได้เท่านั้น เนื่องจากความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดอันยอมความได้เป็นเรื่องทางแพ่งและเกี่ยวข้องกับความเป็นส่วนตัวของบุคคล จะเห็นได้จากการเริ่มคดีความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดอันยอมความได้นั้นขึ้นอยู่กับความประสงค์ของผู้เสียหายเป็นสำคัญตามมาตรา 121 วรรคสอง แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

เมื่อประเทศไทยใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ แม้ตามกฎหมายผู้เสียหายจะดำเนินคดีอาญาเองได้ก็ตาม แต่ผู้เสียหายก็ไมอาจทำให้คดีของรัฐเสียหายได้ แสดงให้เห็นว่าพนักงานอัยการ

¹¹ คำพิพากษาฎีกาที่ 890/2503 (ป) (เนติ.), น.913.

¹² คำพิพากษาฎีกาที่ 755/2502 (ป) (เนติ.), น.1040.

¹³ คำพิพากษาฎีกาที่ 607/2514 (เนติ.), น.425.

ยังคงมีบทบาทสำคัญในการดำเนินคดีอาญาอยู่ตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ¹⁴ แต่เนื่องจากผู้เสียหายมีอำนาจดำเนินคดีอาญาได้อย่างกว้างขวาง ไม่ว่าผู้เสียหายจะตั้งใจก่อให้เกิดความเสียหายต่อคดีอาญาของรัฐหรือไม่ก็ตาม ก็อาจทำให้คดีของพนักงานอัยการหรือคดีของรัฐเกิดความเสียหายได้ โดยเฉพาะการฟ้องดำเนินคดีอาญาแผ่นดินของผู้เสียหายถือเป็นการฟ้องดำเนินคดีอาญาแทนรัฐ หากผู้เสียหายดำเนินคดีไปโดยไม่สุจริตก็อาจทำให้คดีของรัฐเสียหายได้ เมื่อเป็นการฟ้องดำเนินคดีแทนรัฐผู้เสียหายจึงไม่อาจทำให้คดีของรัฐเสียหายได้¹⁵ หรือแม้แต่ศาลเองก็ไม่อาจทำให้คดีของรัฐเสียหายได้¹⁶ แม้จะมีแนวคำพิพากษาฎีกาที่วินิจฉัยว่าโจทก์ฟ้องดำเนินคดีอาญากับจำเลยโดยสมยอมกัน ไม่เป็นฟ้องซ้ำ จึงไม่ทำให้สิทธิในการนำคดีอาญามาฟ้องระงับก็ตาม แต่ก็ยังไม่อาจแก้ปัญหาผู้เสียหายทำให้คดีของรัฐเสียหายได้เท่าที่ควร เนื่องจากพิสูจน์ได้ยากว่าโจทก์ดำเนินคดีอาญากับจำเลยโดยสมยอมกันและขึ้นอยู่กับพิจารณาของแต่ละศาล ซึ่งอาจทำให้เกิดผลทางคดีที่แตกต่างกันได้

ดังนั้นเพื่อแก้ปัญหาผู้เสียหายทำให้คดีของรัฐเสียหาย พนักงานอัยการในฐานะเจ้าพนักงานของรัฐผู้มีหน้าที่รับผิดชอบในการดำเนินคดีอาญาโดยตรงจึงต้องเข้ามาควบคุมการดำเนินคดีของผู้เสียหายอย่างใกล้ชิดโดยเฉพาะในคดีอาญาแผ่นดิน ซึ่งโดยหลักแล้วพนักงานอัยการย่อมมีอำนาจควบคุมดูแลคดีอาญาแผ่นดินอยู่เสมอ หากปรากฏข้อเท็จจริงว่าการดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายจะทำให้คดีของพนักงานอัยการเสียหายแล้ว พนักงานอัยการย่อมมีอำนาจร้องต่อศาลให้สั่งผู้เสียหายกระทำหรือละเว้นกระทำการนั้นๆ ได้ เพื่อรักษาไว้ซึ่งประโยชน์ของรัฐ ทั้งพนักงานอัยการและศาลจึงควรเข้ามามีบทบาทหน้าที่ร่วมกันในการควบคุมการดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหาย เนื่องจากตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐทั้งเจ้าพนักงานและศาลต่างมีหน้าที่ร่วมกันในการตรวจสอบค้นหาความจริงแท้ของเรื่องโดยไม่ผูกมัดกับคำขอหรือคำร้องของผู้ใด ซึ่งในทางปฏิบัติพนักงานอัยการอาจไม่ทราบถึงการฟ้องดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหาย ศาลจึงควรมีหน้าที่แจ้งถึงการฟ้องดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายให้พนักงานอัยการทราบ¹⁷ เพื่อให้พนักงานอัยการดำเนินการตามที่เหมาะสมและสามารถใช้ดุลพินิจเข้ามาควบคุมดูแลการดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายได้ทันเวลาเป็นการป้องกันไม่ให้คดีอาญาของรัฐเสียหายและสอดคล้องกับหลักการดำเนินคดีอาญาของไทยที่ใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ

¹⁴ คณิต ฒ นคร, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 5*, น.67.

¹⁵ *เพ็ญอ้าง*, น.512.

¹⁶ *เพ็ญอ้าง*, น.67.

¹⁷ *เพ็ญอ้าง*, น.68.

1.4 วิธีการศึกษา

ศึกษาค้นคว้าวิจัยเอกสาร โดยจะศึกษาแนวคิดทฤษฎี ตำรา บทความ วารสาร วิทยานิพนธ์ เปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ เช่น ฝรั่งเศส เยอรมัน ญี่ปุ่น อังกฤษ สหรัฐอเมริกา เพื่อค้นหาแนวทางที่เหมาะสมของผู้เสียหายในคดีอาญาว่าสามารถมอบให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งจัดการเกี่ยวกับคดีอาญาแทนตนได้หรือไม่ เพียงใด และแก้ไขปัญหาคดีอาญาของผู้เสียหายฟ้องดำเนินคดีอาญาแล้ว ทำให้คดีของรัฐเสียหาย เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการดำเนินคดีอาญาของไทยและไม่ก่อให้เกิดผลเสียต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย

1.5 ขอบเขตของการศึกษา

มุ่งศึกษาการฟ้องคดีอาญาคดีอาญาของผู้เสียหายมอบให้ผู้อื่นดำเนินคดีอาญาแทนตน ซึ่งไม่ใช่เรื่องผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมาย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 4, 5 และ 6 และกรณีผู้เสียหายฟ้องดำเนินคดีอาญาแล้วทำให้คดีของรัฐเสียหายว่าสอดคล้องกับการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยที่ใช้ระบบซีวิลลอว์ (Civil Law) และหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐหรือไม่ เพียงใด

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.6.1 ทำให้ทราบถึงแนวคิด วิวัฒนาการของการให้อำนาจผู้เสียหาย ประชาชนและรัฐ ในการฟ้องดำเนินคดีอาญา หลักการดำเนินคดีอาญาในรูปแบบต่างๆ

1.6.2 ทำให้ทราบถึงความแตกต่างของหลักการดำเนินคดีอาญา และบทบาทของผู้เสียหายในการฟ้องคดีอาญาของไทยกับต่างประเทศ

1.6.3 ทำให้ทราบถึงประเด็นปัญหาและหลักเกณฑ์สำหรับกรณีผู้เสียหายมอบให้ผู้อื่นดำเนินคดีอาญาแทนตนที่เหมาะสมสอดคล้องกับหลักการดำเนินคดีอาญาของไทย

1.6.4 ทำให้ทราบถึงประเด็นปัญหาและแนวทางแก้ไขสำหรับกรณีผู้เสียหายฟ้องดำเนินคดีอาญาด้วยตนเองจนนำไปสู่ความเสียหายต่อคดีของรัฐ

บทที่ 2

แนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาและการฟ้องคดีอาญา

การศึกษาการฟ้องคดีอาญาซึ่งมีปัญหากรณีผู้เสียหายมอบให้ผู้อื่นดำเนินคดีอาญาแทน และกรณีการดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายทำให้คดีของรัฐเสียหาย มีความจำเป็นต้องศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาและการฟ้องคดีอาญา ซึ่งประกอบด้วยปรัชญาและแนวคิดของการกำหนดความผิดอาญา เจตจำนงของผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญา ระบบการฟ้องคดีอาญาในรูปแบบต่างๆ และความแตกต่างระหว่างคดีแพ่งกับคดีอาญา เพื่อนำแนวคิดและหลักการดังกล่าวมาวิเคราะห์ปัญหาแล้วเสนอแนะแนวทางที่เหมาะสมในการแก้ปัญหาต่อไป

2.1 ปรัชญาและแนวคิดของการกำหนดความผิดอาญา

กฎหมายอาญา คือ กฎหมายที่บัญญัติห้ามมิให้หรือบังคับให้กระทำการอย่างหนึ่งอย่างใด หากมีผู้ฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามต้องรับโทษ¹ กฎหมายอาญา หมายถึง กฎหมายที่กำหนดว่าการกระทำและการงดเว้นการกระทำใดเป็นความผิดอาญา และจะลงโทษหรือให้วิธีการอย่างใดแก่การกระทำและการงดเว้นการกระทำอันเป็นความผิดอาญานั้น ซึ่งรัฐเป็นผู้บัญญัติถึงความผิดและการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ จึงเป็นการกำหนดความสัมพันธ์ของรัฐกับราษฎรในฐานะที่รัฐมีอำนาจเหนือกว่าราษฎร กฎหมายอาญาจึงเป็นกฎหมายมหาชน² แต่อย่างไรก็ตามการให้ความหมายกฎหมายอาญาดังกล่าวเป็นการกล่าวถึงมาตรการบังคับทางอาญาเฉพาะโทษ ซึ่งยังไม่เพียงพอเพราะนอกจากโทษแล้วมาตรการบังคับทางอาญายังมีมาตรการอื่นๆอีก เช่น วิธีการเพื่อความปลอดภัย³ จึงกล่าวได้ว่ากฎหมายอาญา คือ “บรรดากฎหมายทั้งหลายที่ระบุถึงความผิดอาญา โทษ วิธีการเพื่อความปลอดภัยและมาตรการบังคับทางอาญาอื่น และเป็นกฎหมายที่กำหนดให้ความผิดอาญาเป็น

¹ เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, คำอธิบายกฎหมายอาญาภาค 1, พิมพ์ครั้งที่ 10 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พลสยามพรีนติ้ง (ประเทศไทย), 2551), น.1.

² หยุต แสงอุทัย, กฎหมายอาญา ภาค 1, พิมพ์ครั้งที่ 20, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551), น.11-12.

³ คณิต ฒ นคร, กฎหมายอาญาภาคทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ 6, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2560), น.50-51.

เงื่อนไขของการใช้โทษ วิธีการเพื่อความปลอดภัยและมาตรการบังคับทางอาญาอื่นนั้น”⁴ โดยกฎหมายอาญามีความมุ่งหมายเพื่อคุ้มครองป้องกันความปลอดภัยของสมาคมมนุษย์⁵ ซึ่งรัฐมีอำนาจหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม เพื่อให้ประชาชนมีความปลอดภัยในชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สิน รัฐจึงใช้กฎหมายอาญาทำหน้าที่ดังกล่าวเพื่อกำหนดว่าการกระทำหรือไม่กระทำการใดบ้างเป็นความผิด และมีบทลงโทษอย่างชัดเจน⁶ อย่างไรก็ตามแม้รัฐจะมีอำนาจหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยและบัญญัติกฎหมายอาญา แต่เนื่องจากกฎหมายอาญามีสภาพบังคับที่รุนแรงอาจส่งผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคลได้ ฉะนั้นการบัญญัติกฎหมายอาญาจึงไม่ควรมุ่งแต่จำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลเท่านั้น แต่จะต้องเป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพของบุคคลด้วย แม้การจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลจะกระทำได้ แต่ต้องไม่ขัดหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และจะกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลมิได้⁷

การกำหนดความผิดอาญาจึงเป็นการพิจารณาว่าการกระทำการใดหรือไม่กระทำการใดสมควรเป็นความผิดอาญา (Criminal offense) และเมื่อเป็นความผิดอาญาแล้ว จึงพิจารณาต่อไปว่าความผิดอาญาใดควรกำหนดให้เป็นความผิดอาญาต่อแผ่นดินหรือความผิดอาญาต่อส่วนตัว

เดิมกฎหมายอาญากับศีลธรรมมีความเกี่ยวข้องกัน โดยกฎหมายอาญาเกิดจากจารีตประเพณี ศาสนาและศีลธรรมในสังคม เมื่อกฎหมายมีความสอดคล้องกับศีลธรรมแล้ว ย่อมส่งผลดีให้คนในสังคมปฏิบัติตามกฎหมาย เพราะทำให้ผู้ที่คิดจะฝ่าฝืนกฎหมายรู้สึกว่าการฝ่าฝืนศีลธรรมที่ควบคุมสังคมอยู่ด้วย⁸ โดยกำหนดความผิดอาญาจากการกระทำที่สังคมเห็นว่าขัดต่อศีลธรรมอันดี ซึ่งการกระทำนั้นที่มีลักษณะเป็นความผิดอยู่ในตัวมันเอง (Mala in se) แต่ในปัจจุบันเมื่อสังคมเจริญก้าวหน้าและมีความซับซ้อนมากขึ้น การใช้หลักเกณฑ์ทางศีลธรรมย่อมไม่เพียงพอในการกำหนดความผิดอาญาอีกต่อไป ดังนั้นเพื่อให้เข้ากับสถานการณ์ในปัจจุบัน รัฐจึงจำเป็นต้องบัญญัติกฎหมายเทคนิคซึ่งไม่ได้มีหลักพื้นฐานมาจากศีลธรรม แต่เป็นความผิดเนื่องจากรัฐกำหนด (Mala prohibita)

⁴ เห่งอ้าง, น.49.

⁵ จิต เศรษฐบุตฺร, หลักกฎหมายแพ่งลักษณะละเมิด, พิมพ์ครั้งที่ 8, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2556), น.21.

⁶ อมราวดี อังศุวรรณ, “กฎหมายอาญาและอำนาจรัฐในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม,” วารสารกฎหมาย, ฉบับที่ 2 ปีที่ 12, น.112 (ตุลาคม 2531).

⁷ คณิต ฌ นคร, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 3, น.64.

⁸ เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 1, น.2.

เพื่อแก้ปัญหาไปตามวัตถุประสงค์⁹ จะเห็นได้ว่าศีลธรรมไม่ใช่หลักเกณฑ์เดียวในการบัญญัติกฎหมายอาญาอีกต่อไป ในปัจจุบันกฎหมายอาญาจึงมีทั้งที่มีเหตุผลทางศีลธรรมและไม่มีเหตุผลทางศีลธรรม¹⁰ ดังนั้นการศึกษาหลักเกณฑ์ที่มีผลต่อการกำหนดความผิดอาญาจึงมีความสำคัญ เพราะการวางหลักเกณฑ์ในการกำหนดขอบเขตของกฎหมายอาญาจะช่วยแก้ปัญหาการเกิดกฎหมายอาญาเพื่อ (Overcriminalization) ได้¹¹ ซึ่งหลักเกณฑ์ที่มีผลต่อการกำหนดความผิดอาญามีดังนี้¹²

2.1.1 นโยบายของรัฐ

นโยบายของรัฐในการบัญญัติกฎหมายอาญาขึ้นอยู่กับระบอบการปกครองของแต่ละประเทศ เมื่อแบ่งกลุ่มประเทศตามระบอบการปกครองออกเป็น 2 กลุ่ม คือ ประเทศกลุ่มเสรีนิยมกับประเทศกลุ่มสังคมนิยม ทำให้สามารถแบ่งนโยบายของรัฐในการบัญญัติกฎหมายอาญาได้เป็น 2 ประเภท คือ นโยบายที่เป็นเสรีนิยมและนโยบายที่เป็นเผด็จการ ซึ่งนโยบายที่เป็นเสรีนิยมมีสาระสำคัญ คือ การบัญญัติความผิดอาญาเป็นการกำหนดหน้าที่ให้แก่ประชาชน จึงต้องกำหนดหน้าที่ให้แก่ประชาชนของรัฐให้น้อยที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ การกำหนดความผิดอาญาและเรื่องระวางโทษย่อมเป็นไปโดยระมัดระวังและผ่อนเบาที่สุด เพราะในระบบเสรีนิยมมุ่งเน้นการแก้ไขฟื้นฟูให้อาชญากรกลับตัวเป็นคนดี ส่วนนโยบายที่เป็นเผด็จการนั้นมีสาระสำคัญ คือ มุ่งคุ้มครองป้องกันเฉพาะประโยชน์ของรัฐ บุคคลเอกชนในฐานะพลเมืองมีความสำคัญรองลงมา ความผิดที่เกี่ยวกับประโยชน์ของรัฐจะมีระวางโทษสูง ส่วนความผิดที่เกี่ยวกับประโยชน์ส่วนบุคคลจะมีระวางโทษที่ต่ำมากเมื่อเทียบกับกฎหมายอาญาของกลุ่มประเทศเสรีนิยม¹³ ดังนั้นการบัญญัติกฎหมายอาญาของประเทศกลุ่มเสรีนิยมจึงคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของประชาชนโดยบัญญัติกฎหมายเท่าที่จำเป็น ไม่ให้กระทบสิทธิ

⁹ ณรงค์ ใจหาญ, “แนววิเคราะห์ในการกำหนดความผิดอาญาที่เหมาะสมในประเทศไทย,” ในการสัมมนาเพื่อพัฒนาระบบการบังคับใช้กฎหมาย เรื่องการกำหนดความผิดอาญาในกฎหมายไทย : ปัญหาที่ยังไม่ได้รับการแก้ไข, จัดโดยสถาบันวิจัยและพัฒนากระบวนการยุติธรรม สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม โรงแรมสยามซิตี้ กรุงเทพมหานคร, 2548, น.83-84.

¹⁰ ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ, กฎหมายอาญา : หลักและปัญหา, พิมพ์ครั้งที่ 7, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2549), น. 2-3.

¹¹ เกียรติขจร วิจารณ์สวัสดิ์, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 1, น.7.

¹² คณิต ณ นคร, “ปรัชญาและแนวความคิดของการกำหนดความผิดอันยอมความได้,” ใน หนังสือนิติธรรมอำพรางในนิติศาสตร์ไทย, จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์วิญญูชน (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2548), น.95-105.

¹³ เพ็งอ้าง, น.96-97.

เสรีภาพของประชาชนเกินสมควรแตกต่างจากประเทศกลุ่มสังคมนิยมที่ไม่คำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของประชาชนโดยมุ่งเน้นที่การคุ้มครองประโยชน์ของรัฐเป็นหลัก

2.1.2 คุณธรรมทางกฎหมาย

ในสังคมมีปทัสถาน (Norm) ซึ่งในปทัสถานก็มีคุณธรรมทางกฎหมายแฝงอยู่ การฝ่าฝืนปทัสถานบางอย่างก็อาจไม่ร้ายแรงจนถึงขั้นกำหนดเป็นความผิดอาญาได้ แต่หากคุณธรรมทางกฎหมายใดมีความสำคัญต่อการอยู่ร่วมกันในสังคมก็จะถูกยกระดับขึ้นเป็นคุณธรรมทางกฎหมายในกฎหมายอาญา “คุณธรรมทางกฎหมาย (Rechtsgut หรือ legal interest) จึงหมายถึง ประโยชน์หรือคุณค่าของการอยู่ร่วมกันที่กฎหมายคุ้มครอง หรือประโยชน์ที่กฎหมายคุ้มครอง”¹⁴ ซึ่งการคุ้มครองคุณธรรมทางกฎหมายเป็นภารกิจหนึ่งของกฎหมายอาญา¹⁵ เหตุที่ต้องบัญญัติกฎหมายอาญาเพื่อคุ้มครองคุณธรรมทางกฎหมาย เนื่องจากคุณธรรมทางกฎหมายนั้นมีความสำคัญและจำเป็นในการอยู่ร่วมกันของสังคมมนุษย์ หากคุณธรรมทางกฎหมายดังกล่าวถูกทำลายไปย่อมกระทบต่อการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ในสังคมอย่างร้ายแรงจนสมควรกำหนดเป็นความผิดอาญา ซึ่งนอกจากผู้กระทำการกระทำ กรรมของการกระทำ และผลของการกระทำจะถูกนำมาพิจารณาในการบัญญัติความผิดอาญาฐานต่างๆแล้ว คุณธรรมทางกฎหมายก็ถือเป็นพื้นฐานทางความคิดในการบัญญัติความผิดอาญาฐานต่างๆด้วยเช่นกัน คุณธรรมทางกฎหมายมีอยู่ 2 ประเภท ดังนี้¹⁶

1. คุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนบุคคล (Individualrechtsgut) เป็นคุณธรรมทางกฎหมายที่คุ้มครองในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับตัวบุคคลโดยตรง เช่น ความปลอดภัยของร่างกาย ชีวิต ทรัพย์สิน ซึ่งอาจแบ่งแยกย่อยได้อีกเป็นคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนบุคคลโดยแท้ (höchstpersönliches Rechtsgut) เพื่อความชัดเจนและเป็นประโยชน์ทางวิชาการในการบัญญัติความผิดอันยอมความได้ เช่น ความปลอดภัยของร่างกาย เกียรติ โดยกฎหมายมุ่งคุ้มครองบุคคลโดยตรง ส่งผลให้บุคคลที่กฎหมายให้การคุ้มครองกลายเป็นผู้เสียหายและมีอำนาจดำเนินคดีอาญาได้

2. คุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนรวม (Universalrechtsgut) เป็นคุณธรรมทางกฎหมายที่มุ่งคุ้มครองในเรื่องของส่วนรวม เช่น สภาพความแท้ของเงินตรา ความปลอดภัยของการจราจร การรักษาไว้ซึ่งความลับของประเทศในทางการทหาร

การคำนึงถึงคุณธรรมทางกฎหมายในการบัญญัติกฎหมายอาญาช่วยในการตีความกฎหมายอาญา แบ่งประเภทความผิดอาญา และกำหนดความหมายของผู้เสียหายในวิธี

¹⁴ คณิต ฌ นคร, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 3*, น.160-161.

¹⁵ คณิต ฌ นคร, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 12*, น.99-100.

¹⁶ คณิต ฌ นคร, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 3*, น.162-163.

พิจารณาความอาญาได้ อีกทั้งยังช่วยวินิจฉัยเรื่องการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมายที่สามารถกระทำ ได้เฉพาะการป้องกันคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนบุคคลเท่านั้น รวมถึงปัญหาความยินยอมของผู้เสียหายในคดีอาญา¹⁷ เนื่องจากคุณธรรมทางกฎหมายที่บุคคลผู้เป็นเจ้าของจะสละความคุ้มครองได้นั้นต้องเป็นคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนบุคคล ซึ่งต้องเป็นคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนบุคคล โดยแท้ ไม่มีคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนรวมปนอยู่ด้วย และจะต้องกระทำโดยสมัครใจโดยรู้และเข้าใจผลของการสละคุณธรรมทางกฎหมายนั้นด้วย แม้ชีวิตมนุษย์จะเป็นคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนบุคคล แต่เจ้าของก็ไม่อาจสละความคุ้มครองได้¹⁸ ดังนั้นการล่วงละเมิดชีวิตมนุษย์แม้จะเป็นคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนบุคคล แต่ผู้เสียหายและผู้กระทำผิดก็ไม่อาจตกลงยุติการดำเนินคดีได้

2.1.3 หลักประกันในกฎหมายอาญา

หลักประกันในกฎหมายอาญาเป็นข้อเรียกร้องของการบัญญัติกฎหมายอาญาทั้งในทางรูปแบบและทางเนื้อหา โดยเฉพาะความชัดเจนแน่นอนของกฎหมายอาญา¹⁹ หลักอำนาจรัฐต้องมีกฎหมายรับรอง เป็นหลักกฎหมายในรัฐเสรีประชาธิปไตย ซึ่งมีหลักว่าการกระทำทั้งหลายที่มีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนต้องมีกฎหมายรับรองให้อำนาจกระทำได้ ถือเป็นหลักประกันในทางรูปแบบของหลักนิติรัฐและถูกนำมาใช้ในกฎหมายอาญาด้วย แต่หลักประกันในกฎหมายอาญาจะคำนึงถึงหลักประกันในทางรูปแบบเพียงอย่างเดียวไม่ได้ ต้องคำนึงถึงหลักประกันในทางเนื้อหาด้วย สิ่งใดไม่ยุติธรรมแล้วแม้จะชอบด้วยหลักประกันในทางรูปแบบของการบัญญัติกฎหมายก็ไม่อาจกลายเป็นความยุติธรรมได้ ดังนั้นทั้งหลักประกันในทางรูปแบบและเนื้อหาต่างก็เป็นข้อเรียกร้องของหลักนิติรัฐทั้งสิ้น ซึ่งหลักประกันในทางเนื้อหามี 4 ประการ คือ²⁰

1. การกำหนดความผิดและการลงโทษที่แรงกว่าจะกระทำโดยใช้กฎหมายจารีตประเพณีมิได้
2. การกระทำความผิดและการลงโทษที่แรงกว่าจะกระทำโดยใช้กฎหมายใกล้เคียงอย่างยิ่งมิได้
3. กฎหมายอาญาในทางเป็นโทษไม่มีผลย้อนหลัง

¹⁷ คณิต ฌ นคร, พื้นฐานความรู้เกี่ยวกับกฎหมายอาญา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2553), น.93-96.

¹⁸ คณิต ฌ นคร, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 3, น.162-163.

¹⁹ คณิต ฌ นคร, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 12, น.103.

²⁰ คณิต ฌ นคร, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 17, น.80-81.

4. กฎหมายอาญาต้องมีความชัดเจนแน่นอน ถ้อยคำในกฎหมายอาญาจะต้องบัญญัติให้ชัดเจนแน่นอน ปราศจากความคลุมเครือ หลีกเลี่ยงการใช้ถ้อยคำที่มีความหมายกว้างหรือขยายความได้ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความไม่รู้จักกฎหมายขึ้นเป็นข้อแก้ตัว และเพื่อให้บุคคลรู้ล่วงหน้าว่าการกระทำหรือไม่กระทำการใดๆของตนนั้นเป็นความผิดอาญา อีกทั้งยังช่วยให้เจ้าหน้าที่รัฐบังคับใช้กฎหมายให้เป็นไปโดยเสมอภาค ไม่เลือกปฏิบัติตามอำเภอใจ²¹

นอกจากนี้ศาสตราจารย์ Herbert L. Packer ได้เสนอหลักการซึ่งเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางในหมู่นักนิติศาสตร์ไว้ 6 ประการ เพื่อใช้พิจารณาว่าการกระทำนั้นควรเป็นความผิดอาญาหรือไม่ ดังนี้²²

1. การกระทำนั้นเป็นที่เห็นได้ชัดในหมู่ชนส่วนมากว่าเป็นการกระทำที่กระหอบกระเทือนต่อสังคม และหมู่ชนส่วนมากมิได้ให้อภัยแก่การกระทำนั้น
2. ถ้าการกระทำดังกล่าวเป็นความผิดทางอาญาแล้ว จะไม่ขัดแย้งกับวัตถุประสงค์ของการลงโทษประการต่างๆ
3. การปราบปรามการกระทำเช่นนั้น โดยถือว่าการกระทำนั้นเป็นความผิดทางอาญาจะไม่มีผลเป็นการลดการกระทำที่สังคมเห็นว่าถูกต้องให้น้อยลงไป
4. หากเป็นความผิดอาญาแล้ว จะสามารถบังคับใช้กฎหมายได้อย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน
5. การใช้กระบวนการยุติธรรมทางอาญากับการกระทำดังกล่าวจะไม่มีผลทำให้เกิดการใช้กระบวนการนั้นอย่างเกินขีดความสามารถทั้งทางด้านคุณภาพและปริมาณ
6. ไม่มีมาตรการควบคุมที่สมเหตุสมผลอื่นๆแล้ว นอกจากใช้กฎหมายอาญากับกรณีที่เกิดขึ้น

ดังนั้นการบัญญัติกฎหมายอาญาต้องพิจารณาถึงหลักเกณฑ์หลายๆประการประกอบกัน จะพิจารณาเพียงหลักเกณฑ์เดียวไม่ได้ ไม่ว่าจะเป็นศีลธรรม นโยบายของรัฐ คุณธรรมทางกฎหมาย และหลักประกันในกฎหมายอาญา ซึ่งหลักเกณฑ์ทั้งหลายเหล่านี้ล้วนมีความสำคัญในการกำหนดความผิดอาญาทั้งสิ้น

²¹ เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 1*, น.22-23.

²² Herbert L. Packer, *The Limits of the Criminal Sanction* (California : Stanford University Press, 1968), p.296, อ้างถึงใน เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, *คำอธิบายกฎหมายอาญาภาค 1*, พิมพ์ครั้งที่ 10, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พลสยามพริ้นติ้ง(ประเทศไทย), 2551), น.4-5.

2.1.4 การแบ่งประเภทความผิดอาญา

เมื่อเป็นความผิดอาญาแล้ว จึงพิจารณาต่อไปว่าความผิดอาญาใดควรเป็นความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดอันยอมความได้ ซึ่งเกณฑ์ในการแบ่งประเภทความผิดอาญามีหลายเกณฑ์ แต่การแบ่งประเภทความผิดอาญาตามที่จะศึกษานี้เป็นการแบ่งประเภทความผิดอาญาตามลักษณะของความผิด²³ หรือในแง่การดำเนินคดี²⁴ แบ่งออกเป็นความผิดอาญาแผ่นดินและความผิดต่อส่วนตัว

2.1.4.1 ความผิดอาญาแผ่นดิน

หากพิจารณาจากคุณธรรมทางกฎหมาย ในความผิดอาญาแผ่นดิน มีคุณธรรมทางกฎหมายที่กฎหมายอาญามุ่งคุ้มครอง คือ คุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนรวม เนื่องจากการกระทำความผิดอาญาแผ่นดินมีลักษณะที่กระทบต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมส่วนรวม จึงเป็นหน้าที่ของรัฐโดยตรงในการรักษาความสงบเรียบร้อยและระงับปราบปรามการกระทำความผิด²⁵ เพื่อรักษาไว้ซึ่งประโยชน์สาธารณะ รัฐย่อมมีอำนาจดำเนินคดีอาญาแผ่นดินได้ โดยไม่ต้องมีการร้องทุกข์หรือกล่าวโทษ การดำเนินคดีอาญาแผ่นดินจึงไม่ขึ้นอยู่กับความประสงค์ของผู้เสียหาย แม้ผู้เสียหายถอนคำร้องทุกข์ ถอนฟ้องในคดีอาญาแผ่นดิน สิทธิในการดำเนินคดีอาญาของรัฐก็ไม่ระงับไป

2.1.4.2 ความผิดต่อส่วนตัว

หากพิจารณาจากคุณธรรมทางกฎหมาย ในความผิดต่อส่วนตัวมีคุณธรรมทางกฎหมายที่กฎหมายอาญามุ่งคุ้มครองคือคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนบุคคล ทำให้บุคคลที่กฎหมายอาญามุ่งคุ้มครองมีฐานะเป็นผู้เสียหายและสามารถดำเนินคดีความผิดต่อส่วนตัวนั้นได้ ซึ่งความผิดต่อส่วนตัวเป็นความผิดที่กฎหมายอาญาระบุไว้โดยเฉพาะว่าเป็นความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดอันยอมความได้ โดยคำว่า “ความผิดต่อส่วนตัว” เป็นคำที่ใช้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ส่วนในประมวลกฎหมายอาญาเรียกความผิดประเภทเดียวกันนี้ว่า “ความผิดอันยอมความได้” ซึ่งในความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดอันยอมความได้นั้น รัฐหรือหน่วยงานของรัฐไม่อาจเป็นผู้เสียหายในความผิดดังกล่าวได้ ดังนั้นความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดอันยอมความได้จึงหมายถึงเฉพาะความผิดที่ผู้เสียหายเป็นเอกชนเท่านั้น²⁶ เมื่อรัฐไม่ได้รับความเสียหาย รัฐจึงมีอำนาจ

²³ คณิต ฌ นคร, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 3*, น.169-170.

²⁴ เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 1*, น.85.

²⁵ สง่า ดวงอัมพร, คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วยผู้เสียหายและหลักการสอบสวนคดีความผิดต่อส่วนตัวพร้อมด้วยตัวอย่างและคำพิพากษาศาลฎีกา, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เค.พี. พรินติ้ง จำกัด, 2551), น.152-153.

²⁶ คณิต ฌ นคร, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 3*, น.170.

ดำเนินคดีความผิดต่อส่วนตัวแบบมีขอบเขตจำกัด โดยจะกระทำได้อต่อเมื่อผู้เสียหายนำคดีมาร้องทุกข์ต่อเจ้าพนักงาน²⁷ เนื่องจากการดำเนินคดีความผิดต่อส่วนตัวมีเจตจำนงของผู้เสียหายเป็นเงื่อนไขในการดำเนินคดี รัฐจึงต้องเคารพเจตจำนงของผู้เสียหาย หากผู้เสียหายไม่ร้องทุกข์ รัฐย่อมไม่มีอำนาจดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำผิด และหากผู้เสียหายประสงค์ที่จะถอนคำร้องทุกข์ ถอนฟ้อง หรือยอมความในคดีความผิดต่อส่วนตัว ก็มีผลทำให้สิทธิในการดำเนินคดีอาญาระงับไป จะเห็นได้ว่าในความผิดต่อส่วนตัวผู้เสียหายมีอำนาจเริ่มคดีและระงับคดีได้อย่างเต็มที่ เนื่องจากผู้เสียหายได้รับความเสียหายมากกว่ารัฐ จึงควรให้ผู้เสียหายเป็นผู้วินิจฉัยว่าจะดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำผิดหรือไม่

(1) ความหมายและที่มาของความผิดต่อส่วนตัว

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีการปฏิรูปกฎหมายไทย โดยมีการร่างประมวลกฎหมายอาญาฉบับแรกของไทยขึ้นใช้บังคับเรียกว่า “กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127” ซึ่งกฎหมายดังกล่าวมีที่มาจากกฎหมายตราสามดวงของไทยและกฎหมายต่างประเทศทั้งกฎหมายอินเดีย ญี่ปุ่น เยอรมัน²⁸ ในกฎหมายลักษณะอาญาได้บัญญัติถึงความผิดต่อส่วนตัวไว้อย่างชัดเจน²⁹ว่า “คำว่าความผิดต่อส่วนตัวนั้น ท่านหมายความว่า บรรดาความผิดที่จะฟ้องขอให้ศาลพิจารณาทางอาญาได้ แต่เมื่อผู้ที่ต้องประทุษร้ายหรือเสียหายนั้น ได้มาร้องทุกข์ขอให้ว่ากล่าว”³⁰ ซึ่งทั้งกฎหมายลักษณะอาญาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเรียกความผิดประเภทนี้ตรงกันว่า “ความผิดต่อส่วนตัว” ต่อมากฎหมายลักษณะอาญาได้ถูกยกเลิกไปและประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2499 ถูกนำมาใช้แทน แม้ในประมวลกฎหมายอาญาไม่ปรากฏคำว่าความผิดต่อส่วนตัว แต่ในประมวลกฎหมายอาญาได้บัญญัติถึงความผิดประเภทหนึ่งไว้ว่า “ภายใต้บังคับมาตรา 95 ในกรณีความผิดอันยอมความได้ ถ้าผู้เสียหายมิได้ร้องทุกข์ภายในสามเดือน นับแต่วันที่รู้เรื่องความผิดและรู้ตัวผู้กระทำความผิด เป็นอันขาดอายุความ”³¹ นอกจากนี้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่บัญญัติว่า “ในคดีความผิดต่อส่วนตัว เมื่อได้ถอนคำร้องทุกข์ ถอนฟ้อง หรือยอมความ

²⁷ สง่า ดวงอัมพร, *อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 25*, น.153.

²⁸ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, *กฎหมายลักษณะอาญา รัตนโกสินทรศก 127*, (กรุงเทพมหานคร : คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553), น.3-8.

²⁹ เศรษฐบุตตร สิทธิธรรมวินิจ, ชนภัทร วินยวัฒน์, และคมวัชร เอียงอ่อง, รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ : การศึกษาวิจัยเพื่อสนับสนุนมาตรการลดปริมาณคดี ศึกษาเฉพาะกรณีความผิดอันยอมความได้ตามประมวลกฎหมายอาญา, กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2553, น.10-15.

³⁰ กฎหมายลักษณะอาญา มาตรา 6(7)

³¹ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 96

โดยถูกต้องตามกฎหมาย สิทธินำคดีอาญามาฟ้องย่อมระงับไป”³² ก็ยังคงบังคับใช้อยู่มิได้ถูกยกเลิกไป ตามกฎหมายลักษณะอาญา เพียงแต่ประมวลกฎหมายอาญาเรียกความผิดประเภทนี้ใหม่ว่า “ความผิดอันยอมความได้” ดังนั้นความผิดต่อส่วนตัวกับความผิดอันยอมความได้จึงเป็นความผิดอาญาประเภทเดียวกัน³³ และไม่ว่าจะเรียกว่าความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดอันยอมความได้ในภาษาอังกฤษก็ยังคงใช้คำว่า “Compoundable Offense”³⁴

ความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดอันยอมความได้แตกต่างจากความผิดอาญาแผ่นดิน³⁵ โดยกฎหมายลักษณะอาญาบัญญัติไว้ชัดเจนว่า “คดีในจำพวกความผิดต่อส่วนตัวนั้น ถ้าผู้ที่ควรร้องทุกข์ได้ตามกฎหมาย รู้เรื่องความผิด แลรู้จักผู้กระทำผิดแล้วมิได้ร้องทุกข์พ้นสามเดือนไป ท่านว่าคดีนั้นขาดอายุ”³⁶ และ “ในคดีจำพวกความผิดต่อส่วนตัวนั้น ถ้าได้ถอนฟ้องหรือได้ยอมความต่อกัน โดยชอบด้วยกฎหมายแล้วใช้ ท่านว่าหมดความชอบธรรมที่จะเอาคดีนั้นมารื้อร้องฟ้องต่อไป”³⁷ นอกจากนี้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้บัญญัติว่า “คดีความผิดต่อส่วนตัว ห้ามมิให้ทำการสอบสวน เว้นแต่จะมีคำร้องทุกข์ตามระเบียบ”³⁸ และผู้เสียหายมีสิทธิระงับคดีความผิดต่อส่วนตัวได้ตลอดเวลา ก่อนคดีถึงที่สุด³⁹

(2) แนวคิดและหลักการในการกำหนดความผิดต่อส่วนตัว

จากการศึกษาแนวคิดและหลักการในการกำหนดความผิดต่อส่วนตัว หรือความผิดอันยอมความได้มีหลายแนวคิด ซึ่งหากพิจารณาจากแนวคิดและหลักการที่กำหนดความผิดอันยอมความได้ตามประมวลกฎหมายอาญาเพื่อสนับสนุนมาตรการลดปริมาณคดีขึ้นสู่ศาลมีดังนี้⁴⁰

³² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39(2)

³³ นพรัตน์ อักษร, “ความผิดอันยอมความได้กับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532), น.5-6.

³⁴ เฟิงอ้วง, น.9.

³⁵ เฟิงอ้วง, น.7.

³⁶ กฎหมายลักษณะอาญา มาตรา 80

³⁷ กฎหมายลักษณะอาญา มาตรา 81

³⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 121 วรรคสอง

³⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 35, 39 (2), 126

⁴⁰ เศรษฐบุตร์ สิทธิธรรมวินิจ, ชนภัทร วินยวัฒน์, และคมวัชร เอี้ยงอ่อง, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 29*, น.52-67.

1. หลักคุณธรรมทางกฎหมาย พิจารณาจากสิ่งที่กฎหมายมุ่งประสงค์จะคุ้มครอง โดยคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนรวม (Universalrechtsgut) ซึ่งกฎหมายมุ่งคุ้มครองเรื่องของส่วนรวม ความผิดอาญาส่วนใหญ่ที่มีคุณธรรมทางกฎหมายที่คุ้มครองส่วนรวม มักจะเป็นความผิดอาญาแผ่นดินหรือความผิดอันยอมความมิได้ ด้วยเหตุนี้รัฐจึงไม่มีนโยบายให้ผู้เสียหายเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจดำเนินคดี การดำเนินคดีอาญาแผ่นดินจึงเป็นอำนาจของรัฐโดยตรง โดยไม่ขึ้นอยู่กับความประสงค์ของผู้เสียหาย ส่วนคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนบุคคล (Individualrechtsgut) กฎหมายมุ่งคุ้มครองในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับบุคคลโดยตรง ส่งผลให้บุคคลที่กฎหมายมุ่งให้การคุ้มครองกลายเป็นผู้เสียหายและมีอำนาจดำเนินคดีอาญาได้ การดำเนินคดีความผิดอันยอมความได้ตามปกติจะขึ้นอยู่กับความประสงค์ของผู้เสียหายเป็นสำคัญ⁴¹

2. หลักเสรีนิยม (principle of autonomy) เป็นแนวคิดที่ยอมรับว่าบุคคลมีอิสระในการตัดสินใจ โดยเคารพความเป็นอิสระในการแสดงเจตนาของบุคคล มนุษย์ที่มีความสามารถสมบูรณ์ย่อมมีอิสระที่จะกระทำการใดด้วยตนเองตราบเท่าที่การกระทำของตนไม่ไปรบกวนความเป็นผู้กำหนดตนเองของผู้อื่น หลักเสรีนิยมไม่ก่อให้เกิดสิทธิเด็ดขาด แต่อาจถูกจำกัดโดยการใช้อำนาจเยี่ยงบุพการี (parens patriae⁴²) หรือการใช้อำนาจรัฐ (police power) หลักเสรีนิยมปรากฏในประมวลกฎหมายอาญาและกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยในเรื่องความผิดอันยอมความได้ ซึ่งการดำเนินคดีความผิดอันยอมความได้เป็นสิทธิของผู้เสียหายที่จะตัดสินใจเลือกว่าจะดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดหรือไม่ การดำเนินคดีความผิดอันยอมความได้จึงขึ้นอยู่กับความประสงค์ของผู้เสียหาย หากผู้เสียหายไม่ร้องทุกข์ไม่ว่าด้วยเหตุผลใด รัฐย่อมต้องเคารพเจตจำนงของผู้เสียหายและไม้อาจดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดได้⁴³

3. หลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (principle of human dignity) เป็นหลักที่คำนึงถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์ เน้นให้ปฏิบัติต่อมนุษย์ไม่ว่าจะอยู่ในสถานะในลักษณะที่ผู้นั้นเป็นมนุษย์ จะปฏิบัติต่อมนุษย์ในลักษณะที่ไม่ได้เป็นมนุษย์หรือเสมือนว่าเป็นสัตว์ไม่ได้ จะต้องไม่ปฏิบัติต่อมนุษย์ด้วยกันอย่างทารุณโหดร้าย หรือกระทำการที่ขัดต่อความเป็นมนุษย์ โดยหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จะช่วยจำกัดการใช้สิทธิของบุคคลตามหลักเสรีนิยมไม่ให้ใช้สิทธิเกินขอบเขต ดังนั้นหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จึงเข้ามากำหนดขอบเขตของความผิดอันยอมความได้ แม้ในความผิดอันยอม

⁴¹ คณิต ณ นคร *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 3*, น.169-170.

⁴² Wikipedia, "Parens patriae," Retrieved on October 26, 2016, from https://en.m.wikipedia.org/wiki/Parens_patriae.

⁴³ เศรษฐบุตร์ สิทธิธรรมวินิจ, ขนภัทร วินยวัฒน์, และคมวัชร เอี้ยงอ่อง, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 29*, น.55-56.

ความได้ที่มีคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนบุคคลโดยแท้ มนุษย์ก็ไม่อาจสละความคุ้มครองดังกล่าวได้ หากการสละความคุ้มครองดังกล่าวขัดต่อหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เช่น การทดลองความคงกระพัน หรือการยอมให้คนอื่นฆ่า⁴⁴

4. แนวคิดการลงโทษตามหลักทัณฑ์พิชิต ทฤษฎีการลงโทษมีวัตถุประสงค์หลายประการ เพื่อแก้แค้นทดแทน ช่มชู้ ป้องกันสังคม แก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด โดยการยอมความในคดีความผิดอันยอมความได้เป็นการตกลงกันระหว่างผู้กระทำผิดและผู้เสียหายเท่านั้น ซึ่งรัฐไม่มีส่วนเกี่ยวข้องด้วย จึงไม่มีการนำหลักการลงโทษตามแนวคิดทางหลักทัณฑ์พิชิตมาใช้ แม้การยอมความจะช่วยลดปริมาณคดีขึ้นสู่ศาลได้ แต่ไม่สามารถป้องกันสังคมหรือแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดได้ ส่งผลให้ผู้กระทำผิดอาจกระทำผิดซ้ำได้⁴⁵

5. แนวคิดเรื่องความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เป็นแนวคิดที่ให้นำมาตรการทางสังคมมาใช้ร่วมกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยมุ่งให้บุคคลผู้มีส่วนได้เสียในคดีอาญา คือ ผู้เสียหาย ผู้กระทำผิด และชุมชน ได้มีส่วนร่วมในการแก้ไขเยียวยาความเสียหายที่เกิดจากการกระทำความผิดอาญา มุ่งให้ผู้เสียหายได้ระบายความรู้สึกของเหยื่อ เพื่อให้ผู้กระทำผิดรับรู้ถึงความเดือดร้อนที่เกิดจากการกระทำผิดของตน ให้ผู้กระทำผิดสำนึกและเยียวยาความเสียหาย ขณะเดียวกันชุมชนก็สามารถร่วมกับผู้เสียหายและผู้กระทำผิดเพื่อกำหนดแนวทางป้องกันความเสียหายที่จะเกิดขึ้นในภายหน้า ซึ่งวิธีการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถป้องกันและแก้ไขปัญหอาชญากรรมในอนาคตได้มากกว่าวิธีการลงโทษตามหลักทัณฑ์พิชิต⁴⁶

ศาสตราจารย์ ดร. คณิต ฦ นคร ได้กำหนดหลักเกณฑ์ว่าความผิดอาญาใดควรบัญญัติให้เป็นความผิดอันยอมความได้ โดยพิจารณาจากพื้นฐานความคิดของความผิดอันยอมความได้ ซึ่งมีลักษณะ 3 ประการดังนี้⁴⁷

1. ความผิดฐานนั้นๆมีความเป็นอาชญากรรมมากหรือน้อย โดยพิจารณาจากคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนบุคคลว่ามีคุณค่า (value) ที่ยึดถือกันในสังคมเป็นอย่างไร ถ้ามีความเป็นอาชญากรรมค่อนข้างน้อยก็เป็นความผิดอันยอมความได้

2. ความผิดฐานนั้นๆมีคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนบุคคล โดยพิจารณาทั้งคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนบุคคลและคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนบุคคลโดยแท้ เป็นเรื่องส่วนตัวและกระทบต่อชีวิตส่วนตัวของบุคคลมาน้อยเพียงใด หากกระทบต่อชีวิตส่วนตัวของ

⁴⁴ เฟิ่งอ๋าง, น.57-59.

⁴⁵ เฟิ่งอ๋าง, น.59-64.

⁴⁶ เฟิ่งอ๋าง, น.64-71.

⁴⁷ คณิต ฦ นคร, *อั้งแล้ว เชิงอรรถที่ 12*, น.107-108.

บุคคลมากจนควรให้ผู้เสียหายเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจดำเนินคดี โดยต้องเคารพเจตจำนงของผู้เสียหาย ก็เป็นความผิดอันยอมความได้ เนื่องจากความผิดอันยอมความได้เป็นเรื่องที่กระทบต่อบุคคลโดยตรง การดำเนินคดีความผิดอันยอมความได้จึงขึ้นอยู่กับความประสงค์ของผู้เสียหายเป็นสำคัญ⁴⁸ โดยพนักงานสอบสวนจะมีอำนาจสอบสวนในคดีความผิดอันยอมความได้ก็ต่อเมื่อผู้เสียหายได้ร้องทุกข์ตามระเบียบแล้ว ผู้เสียหายจึงมีสิทธิในการเป็นเงื่อนไขให้อำนาจดำเนินคดี (Prozessvoraussetzung)⁴⁹

3. ความผิดฐานนั้นๆเรียกร้องการคุ้มครองเหยื่ออาชญากรรมเพียงใด ถ้าการเรียกร้องและดำเนินคดีจะเป็นการซ้ำเติมผู้เสียหายก็เป็นความผิดอาญาอันยอมความได้ โดยเป็นความผิดที่มุ่งประสงค์จะคุ้มครองผู้เสียหายอย่างแท้จริง

นอกจากนี้การศึกษาแนวคิดและหลักการในการกำหนดความผิดอันยอมความได้ของต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศเยอรมนีและญี่ปุ่นก็มีความสำคัญ เนื่องจากกฎหมายลักษณะอาญาของไทยได้รับอิทธิพลมาจากกฎหมายอาญาของเยอรมันและญี่ปุ่น และเมื่อเทียบเคียงกฎหมายอาญาไทยกับกฎหมายอาญาญี่ปุ่นแล้วจะพบว่าฐานความผิดที่เป็นความผิดอันยอมความได้ตามประมวลกฎหมายอาญาของไทยเกือบทุกฐานเป็นความผิดที่ยอมความได้ตามประมวลกฎหมายอาญาของญี่ปุ่น⁵⁰

ประเทศเยอรมนีมีความผิดอาญาที่ต้องคำนึงถึงเจตจำนงของผู้เสียหายอยู่ 2 ประเภท คือ ความผิดที่ต้องมีการให้อำนาจ (Ermächtigungsdelikt) และความผิดที่ต้องมีการร้องทุกข์ (Antragsdelikt) ซึ่งเทียบได้กับความผิดอันยอมความได้ตามกฎหมายอาญาไทย⁵¹ ในความผิดที่ต้องมีการให้อำนาจ เป็นความผิดที่ขึ้นอยู่กับความประสงค์ของผู้เสียหายอย่างแท้จริง เพราะผู้เสียหายต้องมอบอำนาจให้พนักงานอัยการดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดก่อน พนักงานอัยการจึงจะเริ่มทำการสอบสวนได้ ส่วนในความผิดที่ต้องมีการร้องทุกข์ เจ้าพนักงานมีอำนาจสอบสวนได้ก่อนมีคำร้องทุกข์ แต่พนักงานอัยการจะฟ้องร้องดำเนินคดีได้ต่อเมื่อมีคำร้องทุกข์ของผู้เสียหาย⁵² และในความผิด

⁴⁸ คณิต ฅ นคร, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 3*, น.169-170.

⁴⁹ คณิต ฅ นคร, *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา*, พิมพ์ครั้งที่ 8, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555), น.178-179.

⁵⁰ เศรษฐบุตร สิทธิธรรมวินิจ, ชนภัทร วินยวัฒน์, และคมวัชร เอียงอ่อง, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 29*, น.14.

⁵¹ คณิต ฅ นคร, *การก่อการร้ายกับการมอบอำนาจให้ดำเนินคดี*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555), น.33.

⁵² *เพ็ญอ้าง*, น.33-36.

ประเภทนี้ผู้เสียหายก็สามารถฟ้องคดีเองได้ด้วย แต่ไม่ตัดอำนาจพนักงานอัยการ เมื่อพนักงานอัยการดำเนินคดีเองหรือเข้าไปในคดีของผู้เสียหายแล้ว ผู้เสียหายจะทำให้คดีของพนักงานอัยการเสียหายไม่ได้ เนื่องจากพนักงานอัยการเป็นผู้ดำเนินคดีหลัก ส่วนผู้เสียหายเป็นผู้ดำเนินคดีรอง⁵³ ซึ่งการบัญญัติความผิดอาญาดังกล่าวอาศัยหลักเกณฑ์ดังนี้⁵⁴

1. ความผิดนั้นมีลักษณะเป็นความผิดเล็กน้อย
2. ความผิดนั้นผู้เสียหายมีประโยชน์อันชอบธรรมที่จะปกปิดเป็นความลับ
3. ความผิดนั้นเป็นเรื่องในครอบครัว

ประเทศญี่ปุ่นก็มีความผิดอาญาที่มีลักษณะคล้ายความผิดอันยอมความได้ แม้ไม่ปรากฏว่าอาศัยหลักเกณฑ์ใดในการบัญญัติความผิดอาญาดังกล่าว แต่เมื่อศึกษาประมวลกฎหมายอาญาของญี่ปุ่นก็พบว่าเริ่มแรกถูกครอบงำโดยกฎหมายอาญาฝรั่งเศส ต่อมาถูกครอบงำโดยทฤษฎีอาญาของเยอรมัน⁵⁵ ดังนั้นการบัญญัติความผิดอันยอมความได้จึงน่าจะใช้หลักเกณฑ์เช่นเดียวกับประเทศเยอรมนี⁵⁶

สำหรับประเทศไทยเนื่องจากในประมวลกฎหมายอาญาและกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่ปรากฏหลักเกณฑ์ในการกำหนดความผิดอันยอมความได้ที่แน่ชัด แต่เมื่อพิจารณาจากประมวลกฎหมายอาญาไทย จะเห็นได้ว่าลักษณะสำคัญของความผิดอันยอมความได้ มีดังนี้⁵⁷

1. เป็นความผิดที่มีวัตถุประสงค์ต้องการคุ้มครองผู้เสียหายเป็นการส่วนตัว วัตถุประสงค์ของกฎหมายอาญา คือ การคุ้มครองสังคมและประชาชนในสังคมให้ดำรงชีวิตได้อย่างสงบสุขเรียบร้อยภายใต้กฎหมายที่รัฐกำหนด หากฝ่าฝืนกฎหมายย่อมเป็นความผิดและรัฐต้องดำเนินการลงโทษผู้กระทำผิด ดังนั้นสังคมโดยรวมและประชาชนแต่ละคนในสังคมเป็นสิ่งที่กฎหมายอาญามุ่งคุ้มครอง⁵⁸ ความผิดอาญาที่กฎหมายกำหนดให้เป็นความผิดอันยอมความได้มักมีลักษณะที่ก่อความ

⁵³ คณิต ณ นคร, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 12*, น.106.

⁵⁴ John H. Langbein, *Comparative Criminal Procedure Germany*, (American Casebook Series, Minnesota : West Publishing Co., 1979), p.102.

⁵⁵ Atsushi Yamaguchi, "The Japanese Penal code and The Criminal Theory," *วารสารนิติศาสตร์*, ฉบับที่ 2 ปีที่ 18, น.39-42 (มิถุนายน 2531).

⁵⁶ นพรัตน์ อักษร, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 33*, น.11.

⁵⁷ เศรษฐบุตร์ สิทธิธรรมวินิจ, ชนภัทร วินยวัฒน์, และคมวัชร เอียงอ่อง, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 29*, น.41-44.

⁵⁸ คณิต ณ นคร, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 3*, น.63-69.

เสียหายให้กับบุคคลเป็นการส่วนตัว แม้อาจจะกระทบต่อสังคมส่วนรวมบ้าง แต่ผลร้ายที่เกิดแก่ผู้เสียหายมีมากกว่าผลร้ายที่เกิดกับสังคม หากบังคับให้ต้องดำเนินคดีอาจกระทบถึงความเป็นอยู่ชื่อเสียง เกียรติคุณของผู้เสียหายได้ เช่น ความผิดฐานบุกรุก ข่มขืนกระทำชำเรา หมิ่นประมาท กฎหมายจึงต้องกำหนดให้เป็นสิทธิของผู้เสียหายที่จะตัดสินใจดำเนินคดีอาญาดังกล่าวหรือไม่ก็ได้ โดยคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดต่อตัวผู้เสียหายเป็นหลัก⁵⁹

2. ต้องมีกฎหมายกำหนดให้เป็นความผิดอันยอมความได้ หากความผิดอาญาโดยยอมความได้ในประมวลกฎหมายอาญาจะระบุไว้อย่างชัดเจนว่าความผิดในมาตรานั้นหรือในหมวดนั้นเป็นความผิดอันยอมความได้ ส่วนความผิดอาญาใดไม่มีกฎหมายระบุไว้ว่าเป็นความผิดอันยอมความได้ ความผิดในมาตรานั้นหรือในหมวดนั้นก็มีความผิดอาญาแผ่นดิน⁶⁰

3. มีมาตรการการควบคุมการดำเนินคดีของผู้เสียหาย เนื่องจากการดำเนินคดีความผิดต่อส่วนตัวขึ้นอยู่กับความประสงค์ของผู้เสียหายเป็นสำคัญ กฎหมายจึงกำหนดมาตรการเพื่อควบคุมการดำเนินคดีของผู้เสียหายมิให้เกิดความล่าช้าในกระบวนการยุติธรรม โดยกำหนดอายุความร้องทุกข์ในความผิดอันยอมความได้ไว้ในมาตรา 96 ประมวลกฎหมายอาญาซึ่งบัญญัติว่า “ภายใต้บังคับมาตรา 95 ในกรณีความผิดอันยอมความได้ ถ้าผู้เสียหายมิได้ร้องทุกข์ภายในสามเดือนนับแต่วันที่อยู่รู้เรื่องความผิดและรู้ตัวผู้กระทำผิด เป็นอันขาดอายุความ”⁶¹ หากผู้เสียหายประสงค์จะฟ้องคดีเองโดยไม่ได้ร้องทุกข์ก็ต้องฟ้องภายในสามเดือนด้วยเช่นกัน เพราะถือว่าการฟ้องคดีมีผลเท่ากับการร้องทุกข์ เมื่อมีการฟ้องคดีแล้วจึงไม่ต้องร้องทุกข์อีก⁶²

4. เจตนาของผู้เสียหายเป็นเงื่อนไขสำคัญในการดำเนินคดี เนื่องจากการดำเนินคดีความผิดอันยอมความได้ขึ้นอยู่กับเจตนาหรือความประสงค์ของผู้เสียหาย โดยรัฐอนุญาตให้ผู้เสียหายเข้ามามีส่วนร่วมตัดสินใจในการดำเนินคดี โดยการฟ้องคดีเอง การร้องทุกข์ตามระเบียบ หรือขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการ หากผู้เสียหายไม่ตั้งใจเอาความ โดยประสงค์จะยุติคดีก็สามารถถอนคำร้องทุกข์ ถอนฟ้อง หรือยอมความโดยชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งจะ

⁵⁹ เศรษฐบุตร สิทธิธรรมวินิจ, ชนภัทร วินยวัฒน์, และคมวัชร เอียงอ่อง, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 29*, น.41.

⁶⁰ *เพ็งอ้าง*, น.41-42.

⁶¹ *เพ็งอ้าง*, น.42-43.

⁶² คำพิพากษาฎีกาที่ 733/2505, สืบค้นจาก <https://deka.in.th/view-45443.html>.

ส่งผลให้สิทธิในการดำเนินคดีความผิดอันยอมความได้ระงับไป รัฐย่อมไม่อาจดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดใน ความผิดฐานนั้นได้อีก⁶³

นอกจากนี้เมื่อศึกษาจากทฤษฎีกฎหมายอาญาแล้วพบว่าหลักเกณฑ์ในการ บัญญัติความผิดอันยอมความได้น่าจะมีดังนี้⁶⁴

1. ลักษณะความผิด โดยพิจารณาจากคุณธรรมทางกฎหมายในความผิด ฐานนั้นว่ามุ่งคุ้มครองคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนบุคคลหรือส่วนรวม ซึ่งความผิดอาญาที่เป็น การประทุษร้ายต่อคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนบุคคลเท่านั้นที่เป็นความผิดอันยอมความได้ หาก เป็นการประทุษร้ายต่อคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนบุคคลแล้ว ต้องพิจารณาว่าเอกชนหรือ ส่วนรวมเป็นผู้ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดอาญาดังกล่าว หากเอกชนเป็นผู้ได้รับความ เสียหายและสังคมส่วนรวมไม่ได้รับความเสียหาย ก็บัญญัติให้เป็นความผิดอันยอมความได้ สิทธิในการ ดำเนินคดีจึงเป็นของผู้เสียหาย รัฐเพียงแต่เข้ามาช่วยให้ความประสงค์ของผู้เสียหายบรรลุผลเท่านั้น⁶⁵

2. จารีตประเพณี การบัญญัติให้ความผิดอาญาบางฐานที่ส่งผลกระทบต่อ โดยตรงต่อผู้เสียหายเป็นการส่วนตัว เป็นความผิดอันยอมความได้ โดยพิจารณาจากจารีตประเพณียอม ส่งผลดีต่อการบังคับใช้กฎหมาย เนื่องจากมีความยืดหยุ่นและสอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่ของ ผู้คนในสังคมนั้นๆ หากบัญญัติให้ดำเนินคดีอาญาทุกครั้งเมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น อาจไม่ สอดคล้องกับความต้องการของคนในสังคมและก่อให้เกิดผลเสียขึ้นในสังคมได้ เพราะจะทำให้สังคมมี ลักษณะเด็ดขาด ไม่ยอมฟังพวาอาศัยกัน เมื่อมีคดีความก็มุ่งแต่เอาชนะกันจนขาดความปรองดองใน ที่สุด⁶⁶

3. ความสัมพันธ์ในครอบครัว เนื่องจากสถาบันครอบครัวเป็นสถาบัน พื้นฐานที่สำคัญในสังคม การรักษาสถาบันครอบครัวจึงมีความจำเป็น ดังนั้นจึงมีการบัญญัติความผิด อันยอมความได้แบบมีเงื่อนไขขึ้นมา โดยเป็นความผิดที่ตามปกติมิใช่ความผิดอันยอมความได้ แต่เมื่อ มีข้อเท็จจริงบางอย่างเกิดขึ้นจะส่งผลให้ความผิดดังกล่าวเป็นความผิดอันยอมความได้⁶⁷ ความผิดอัน ยอมความได้ประเภทนี้อยู่ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 71 โดยจำกัดเฉพาะฐานความผิดที่

⁶³ เศรษฐบุตร สิทธิธรรมวินิจ, ชนภัทร วินยวัฒน์, และคมวัชร เอี้ยงอ่อง, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 29*, น.43-44.

⁶⁴ นพรัตน์ อักษร, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 33*, น.12-22.

⁶⁵ *เพ็ญอ้าง*, น.12-17.

⁶⁶ *เพ็ญอ้าง*, น.17-21.

⁶⁷ เศรษฐบุตร สิทธิธรรมวินิจ, ชนภัทร วินยวัฒน์, และคมวัชร เอี้ยงอ่อง, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 29*, น.38-40.

เกี่ยวกับทรัพย์สินเท่านั้น ในกรณีที่บุคคลในครอบครัวกระทำต่อกัน ระหว่างสามีภริยาโดยชอบด้วยกฎหมาย หรือระหว่างบุพการีกับผู้สืบสันดานโดยชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งส่งผลให้ผู้กระทำผิดได้รับการยกเว้นโทษ หรือได้รับโทษน้อยลง หรือให้ผู้เสียหายกับผู้กระทำผิดตกลงยอมความกันได้⁶⁸

ดังนั้นการบัญญัติความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดอันยอมความได้ต้องเป็น ความผิดอาญาที่เป็นการประทุษร้ายต่อคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนบุคคลเท่านั้น แต่จะพิจารณา คุณธรรมทางกฎหมายเพียงหลักเกณฑ์เดียวไม่ได้ นอกจากคุณธรรมทางกฎหมายแล้วยังต้องพิจารณา หลักเกณฑ์อื่นๆประกอบด้วย⁶⁹

2.1.4.3 ความแตกต่างระหว่างความผิดอาญาแผ่นดินกับความผิดต่อส่วนตัว

ความผิดอาญาใดเป็นความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดอันยอมความได้ ประมวลกฎหมายอาญาจะระบุไว้โดยเฉพาะ ส่วนความผิดอาญาใดที่มีได้ระบุไว้ว่าเป็นความผิด อันยอมความได้ย่อมเป็นความผิดอาญาแผ่นดิน จากการศึกษาจะพบว่าแนวคิดในการกำหนดความผิด อาญาแผ่นดินต่างจากความผิดต่อส่วนตัวอย่างสิ้นเชิง เพราะความผิดอาญาแผ่นดินมีความเป็นอาชญากรรม สูงและส่งผลกระทบต่อสังคมส่วนรวมในมุมกว้างกว่าความผิดต่อส่วนตัว ทำให้รัฐซึ่งมีหน้าที่ในการ รักษาความสงบเรียบร้อยเข้ามามีบทบาทสำคัญในการดำเนินคดีอาญาแผ่นดิน โดยไม่ขึ้นอยู่กับ เจตจำนงของผู้เสียหาย ส่วนคดีความผิดต่อส่วนตัวรัฐยอมเคารพเจตจำนงของผู้เสียหาย หาก ผู้เสียหายไม่ร้องทุกข์ตามระเบียบ รัฐยอมไม่มีอำนาจดำเนินคดีความผิดต่อส่วนตัว

หากพิจารณาจากคุณธรรมทางกฎหมาย ความผิดอาญาแผ่นดินเป็น ความผิดอาญาที่มีคุณธรรมทางกฎหมายคุ้มครองส่วนรวม ส่วนความผิดต่อส่วนตัวเป็นความผิดอาญาที่มี คุณธรรมทางกฎหมายคุ้มครองส่วนบุคคล หากพิจารณาในแง่ของผู้เสียหายในคดีอาญา สำหรับ คดีอาญาแผ่นดินรัฐเป็นผู้เสียหายเสมอ ไม่ว่าจะมีส่วนเป็นคู่เสียหายด้วยหรือไม่ ส่วนในคดีความผิด ต่อส่วนตัวเอกชนเท่านั้นเป็นผู้เสียหาย รัฐหาได้รับความเสียหายด้วยไม่⁷⁰ ซึ่งความผิดต่อส่วนตัว จะต้องเป็นการกระทำที่ไม่เกี่ยวข้องกับรัฐหรือหน่วยงานของรัฐ หากเป็นการกระทำต่อรัฐ หรือหน่วยงานของรัฐแล้ว แม้ความผิดอาญาที่กระทำจะเป็นความผิดต่อส่วนตัวก็ตาม ก็ย่อมไม่ใช่ ความผิดอันยอมความได้หรือความผิดต่อส่วนตัวที่จะต้องร้องทุกข์ตามระเบียบก่อนสอบสวน⁷¹ ซึ่งสำนักงานอัยการสูงสุดได้เคยวินิจฉัยไว้ว่า “ทรัพย์สินของนิติบุคคลซึ่งเป็นองค์กรหรือหน่วยงาน ของรัฐ ต้องถือว่าเป็นทรัพย์สินของส่วนรวม ฉะนั้น ความผิดฐานฉ้อโกงที่กระทำต่อนิติบุคคลที่เป็นองค์กร

⁶⁸ นพรัตน์ อักษร, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 33*, น.21-26.

⁶⁹ คณิต ณ นคร, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 12*, น.109.

⁷⁰ สง่า ดวงอัมพร, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 25*, น.155.

⁷¹ คณิต ณ นคร, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 51*, น.34.

หรือหน่วยงานของรัฐ จึงไม่เป็นความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดอันยอมความได้ที่จะต้องห้ามตามมาตรา 121 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา การดำเนินคดีกับผู้ฉ้อโกงทรัพย์ขององค์กรหรือหน่วยงานของรัฐจึงกระทำได้โดยมิพักต้องมีการร้องทุกข์”⁷² และศาลฎีกาก็เคยวินิจฉัยไว้ในทำนองเดียวกันว่า “จำเลยได้ใช้ศาสตราวุธสับฟันประตูสถานีรถไฟซึ่งเป็นทรัพย์ของรัฐแตกหักเสียหาย พนักงานอัยการจึงฟ้องขอให้ลงโทษฐานทำให้เสียทรัพย์ โดยไม่มีผู้ร้องทุกข์ ถึงแม้จะเป็นคดีความผิดต่อส่วนตัวและไม่มีผู้ร้องทุกข์ แต่พนักงานอัยการก็มีอำนาจฟ้องได้ เพราะเท่ากับเป็นเจ้าของเสียเอง”⁷³

หากพิจารณาจากการดำเนินคดีแล้ว รัฐย่อมมีอำนาจบริบูรณ์ในการดำเนินคดีอาญาแผ่นดิน โดยไม่มีนโยบายให้ผู้เสียหายเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ผู้เสียหายจึงไม่เป็นเงื่อนไขให้อำนาจดำเนินคดี แม้ผู้เสียหายจะไม่ร้องทุกข์ หรือใช้สิทธิระงับคดีโดยการถอนคำร้องทุกข์ หรือถอนฟ้องก็ตาม รัฐก็ยังมีอำนาจในการดำเนินคดีอาญาแผ่นดินต่อไป ส่วนในความผิดต่อส่วนตัว เจตจำนงของผู้เสียหายมีความสำคัญในการดำเนินคดี รัฐย่อมต้องเคารพเจตจำนงของผู้เสียหาย โดยผู้เสียหายเป็นเงื่อนไขให้อำนาจรัฐดำเนินคดี รัฐจะมีอำนาจสอบสวนต่อเมื่อมีคำร้องทุกข์จากผู้เสียหายตามระเบียบ แต่อย่างไรก็ตามยังมีอีกความเห็นว่าการสอบสวนนั้นมีเนื้อหา 2 ประการ คือ การรวบรวมพยานหลักฐานและการใช้มาตรการบังคับ ซึ่งการรวบรวมพยานหลักฐานสามารถทำได้ก่อนมีการร้องทุกข์ ถ้าในที่สุดผู้เสียหายไม่ยอมร้องทุกข์ พนักงานสอบสวนก็ไม่มีอำนาจสอบสวนและดำเนินคดีต่อไป ดังนั้นการสอบสวนคดีความผิดต่อส่วนตัวก่อนมีการร้องทุกข์สามารถทำได้⁷⁴ และรัฐจะมีอำนาจฟ้องคดีต่อเมื่อมีการสอบสวนโดยชอบด้วยกฎหมาย เมื่อผู้เสียหายประสงค์จะยุติคดีโดยการถอนคำร้องทุกข์ ถอนฟ้อง หรือยอมความโดยชอบด้วยกฎหมาย ย่อมส่งผลให้สิทธิในการดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายและรัฐระงับลง รัฐจึงไม่มีอำนาจดำเนินคดีความผิดต่อส่วนตัวต่อไปได้ กำหนดอายุความในการดำเนินคดีก็แตกต่างกัน อายุความคดีอาญาแผ่นดินเป็นไปตามมาตรา 95 แห่งประมวลกฎหมายอาญา ส่วนอายุความคดีความผิดต่อส่วนตัวเป็นไปตามมาตรา 96 แห่งประมวลกฎหมายอาญา

⁷² คำชี้ขาดของสำนักงานอัยการสูงสุด ที่ 107/2541, เล่มที่ 61 อัยการนิเทศ, น. 25 (2541).

⁷³ คำพิพากษาฎีกาที่ 1319/2462, ใน มาลัย จันสัจจัย ประชุมสารบัญญัติฎีกา 1748 รวมฎีกา 35 ปี ตอนที่ 3 บรรพ 5 ลักษณะอาชญา ธ. 3 หน้า 749., และดูคำพิพากษาฎีกาที่ 405/2465, ใน มาลัย จันสัจจัย ประชุมสารบัญญัติฎีกา 1748 รวมฎีกา 35 ปี ตอนที่ 3 บรรพ 5 ลักษณะอาชญา ธ. 3 หน้า 294.

⁷⁴ คณิต ฦ นคร, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 49, น.178-179.

2.2 เจตจำนงของผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญา

โดยทั่วไปหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคมเป็นภารกิจหลักของรัฐ การดำเนินคดีอาญาเพื่อนำตัวผู้กระทำผิดอาญามาฟ้องลงโทษจึงเป็นหน้าที่สำคัญของรัฐ แม้คดีอาญานั้น เอกชนจะเป็นผู้เสียหาย และคดีอาญานั้นจะมีความเกี่ยวข้องกับสาธารณชนหรือไม่ก็ตาม โดยไม่คำนึงว่าผู้เสียหายจะประสงค์ให้รัฐดำเนินคดีอาญานั้นกับผู้กระทำผิดหรือไม่ รัฐก็ย่อมมีอำนาจบริบูรณ์ในการดำเนินคดีอาญานั้น แต่อย่างไรก็ตามการดำเนินคดีอาญาในบางความผิดก็ต้องขึ้นอยู่กับเจตจำนงหรือความประสงค์ของผู้เสียหายเป็นสำคัญ⁷⁵ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคดีความผิดต่อส่วนตัวซึ่งอาศัยแนวคิดตามหลักเสรีนิยมและหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในการกำหนดความผิดดังกล่าว โดยมีแนวคิดว่ามีมนุษย์แต่ละคนเกิดมาอย่างมีศักดิ์ศรีศรีความเป็นมนุษย์ และมนุษย์สามารถแสดงเจตจำนงกำหนดชีวิตของตนได้อย่างเสรี โดยไม่ถูกแทรกแซงโดยบุคคลอื่น แต่อย่างไรก็ตามกฎหมายอาจกำหนดขอบเขตในการแสดงเจตนาและเสรีภาพในการกระทำการของบุคคลไว้ เนื่องจากปัจจุบันปัจเจกบุคคลแต่ละคนมีความสามารถไม่เท่าเทียมกัน รัฐจึงเข้ามาควบคุม เพื่อคงไว้ซึ่งความยุติธรรมในสังคม⁷⁶ จะเห็นได้ว่าบุคคลมีอิสระในการแสดงเจตนาและมีเสรีภาพในการกระทำการใดๆ ได้ ตราบเท่าที่ไม่มีกฎหมายห้ามไว้ ซึ่งเป็นหลักกฎหมายเอกชน

การดำเนินคดีความผิดต่อส่วนตัวจึงขึ้นอยู่กับความประสงค์ของผู้เสียหายเป็นหลัก ซึ่งผู้เสียหายในคดีความผิดต่อส่วนตัวอาจฟ้องคดีด้วยตนเอง หรือร้องทุกข์โดยมีเจตนาให้ผู้กระทำผิดได้รับโทษก็ได้ หากไม่มีคำร้องทุกข์ของผู้เสียหาย รัฐก็ไม่อาจเข้าไปดำเนินคดีความผิดต่อส่วนตัวได้ ดังนั้นเจตจำนงของผู้เสียหายจึงเป็นเงื่อนไขให้รัฐเข้าไปดำเนินคดีความผิดต่อส่วนตัว การตัดสินใจว่าจะดำเนินคดีความผิดต่อส่วนตัวหรือไม่จึงเป็นสิทธิเฉพาะตัวของผู้เสียหาย เนื่องจากการกระทำ ความผิดต่อส่วนตัวย่อมส่งผลกระทบต่อสิทธิส่วนตัวของผู้เสียหายโดยแท้ บุคคลอื่นที่ไม่ใช่ผู้เสียหายจึงไม่มีสิทธิในการดำเนินคดีความผิดต่อส่วนตัวได้เช่นเดียวกับผู้เสียหาย นอกจากนี้ยังรวมถึงสิทธิที่จะไม่เอาความในคดีความผิดต่อส่วนตัวโดยการถอนคำร้องทุกข์ ถอนฟ้อง หรือยอมความโดยชอบด้วยกฎหมายของผู้เสียหายด้วย⁷⁷

⁷⁵ คณิต ณ นคร, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 51*, น.33.

⁷⁶ วรเจตน์ ภาคีรัตน์, *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายปกครอง : หลักการพื้นฐานของกฎหมายปกครองและการกระทำทางปกครอง*, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2549), น.15.

⁷⁷ สง่า ดวงอัมพร, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 25*, น.180-182.

ดังนั้นเจตจำนงของผู้เสียหายจึงเป็นเงื่อนไขให้อำนาจดำเนินคดีความผิดต่อส่วนตัวในชั้นสอบสวนฟ้องร้อง โดยเป็นเงื่อนไขให้อำนาจพนักงานสอบสวนที่ทำการเริ่มคดีและให้อำนาจพนักงานอัยการสั่งคดี นอกจากนี้เจตจำนงของผู้เสียหายก็ยังเป็นเงื่อนไขในการระงับคดีความผิดต่อส่วนตัวโดยถอนคำร้องทุกข์ ถอนฟ้อง หรือยอมความโดยชอบด้วยกฎหมาย⁷⁸ เพราะผู้เสียหายได้รับความเสียหายมากกว่ารัฐ จึงควรให้ผู้เสียหายเป็นผู้ตัดสินใจว่าจะดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดหรือไม่

2.2.1 แนวความคิดทางนิติปรัชญาเกี่ยวกับผู้เสียหาย

แนวความคิดทางนิติปรัชญาที่แตกต่างกันส่งผลถึงความเป็นผู้เสียหายและอำนาจฟ้องของรัฐกับเอกชน ซึ่งแนวความคิดทางนิติปรัชญาเกี่ยวกับผู้เสียหายมี 2 ระบบ คือระบบปัจเจกชนนิยมและระบบอรรถประโยชน์นิยม โดยระบบปัจเจกชนนิยมเกิดขึ้นก่อน และพัฒนามาจากระบบเมตาฟิสิกส์ที่อริสโตเติล (Aristotle) และเพลโต (Plato) เป็นผู้คิดค้นขึ้นมา ต่อมาในศตวรรษที่ 18 ระบบเมตาฟิสิกส์ถูกโจมตีจากระบบอรรถประโยชน์นิยมของสำนักปฏิฐานนิยมเป็นอย่างมาก ซึ่งเจเรมี เบนแธม (Jeremy Bentham) เป็นผู้ก่อตั้งระบบนี้⁷⁹

2.2.1.1 แนวความคิดตามระบบปัจเจกชนนิยม (Individualism)

แนวคิดนี้ให้ความสำคัญกับสิทธิและเสรีภาพของประชาชนอันเป็นหลักพื้นฐานของการปกครองแบบรัฐเสรีประชาธิปไตย รัฐจะละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนมิได้ เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นผู้เสียหายจึงมีอำนาจแก้แค้นตอบแทนผู้กระทำผิดแบบตาต่อตาฟันต่อฟัน ดังนั้นหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยในสังคมจึงเป็นของเอกชน รัฐจึงยอมให้เอกชนมีสิทธิฟ้องคดีอาญาเองได้ จะเห็นได้ว่าการลงโทษผู้กระทำผิดเป็นสิทธิของผู้เสียหาย ผู้เสียหายที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำผิดอาญามีสิทธิที่จะดำเนินคดีกับผู้กระทำผิด หากผู้เสียหายยังไม่ได้ร้องขอ รัฐก็ไม่อาจเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับคดีได้ โดยรัฐต้องเคารพเจตจำนงของผู้เสียหาย⁸⁰ ผู้เสียหายจึงมีบทบาทในการดำเนินคดีอาญาเท่าเทียมกันกับรัฐ⁸¹

⁷⁸ คณิต ฌ นคร, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 49*, น.177-180.

⁷⁹ อรรถพล ใหญ่สว่าง, “ผู้เสียหายในคดีอาญา, ” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2524), น.6-8.

⁸⁰ สุรพงษ์ เอี่ยมแทน, “ความผิดอันยอมความได้กับความผิดอาญาต่อแผ่นดิน (ศึกษาตามกฎหมายอาญาสารบัญญัติ), ” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2544), น.14.

⁸¹ เศรษฐบุตริ สิทธิธรรมวินิจ, ชนภัทร วินยวัฒน์, และคมวัชร เอี้ยงอ่อง, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 29*, น.51.

2.2.1.2 แนวความคิดตามระบบอรรถประโยชน์นิยม (Utilitarianism)

แนวคิดนี้เกิดขึ้นในภายหลังเนื่องจากระบบปัจเจกชนนิยมถูกโจมตีว่ามีความป่าเถื่อนและตั้งข้อสรุปจากสามัญสำนึกมากกว่าการทดลองพิสูจน์ ซึ่งโดยแท้จริงแล้วกฎหมายขึ้นอยู่กับสังคมและเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคม และเป็นไปเพื่อประโยชน์ของสังคม จึงมุ่งคุ้มครองประโยชน์ของสังคมส่วนรวมเป็นสำคัญ หน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยในสังคมจึงไม่ใช่ของเอกชน แต่เป็นของรัฐ เพราะการกระทำความผิดอาญาทำให้เกิดความเสียหายต่อสังคมส่วนรวม ถือเป็นความผิดต่อสังคม ดังนั้นสังคมส่วนรวมจึงเป็นผู้เสียหาย ไม่ใช่เอกชนที่เป็นเหยื่อของการกระทำความผิด ทำให้เอกชนไม่อาจฟ้องคดีอาญาเองได้⁸² รัฐจึงเป็นผู้เสียหายและมีอำนาจฟ้องคดีอาญา โดยไม่ต้องคำนึงว่าผู้เสียหายจะมีความประสงค์ให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษทางอาญาหรือไม่⁸³ จะเห็นได้ว่าตามแนวคิดนี้การดำเนินคดีอาญาของรัฐไม่ขึ้นอยู่กับเจตจำนงของผู้เสียหาย ผู้เสียหายจึงไม่มีสิทธิฟ้องคดีอาญา หรือหากมีสิทธิฟ้องคดีอาญาก็มีสิทธิจำกัดตามแต่ที่รัฐจะกำหนดไว้⁸⁴

2.2.2 แนวความคิดเรื่องผู้รักษาความสงบเรียบร้อย

แนวคิดนี้เป็นแนวความคิดที่สอดคล้องกับแนวความคิดทางนิติปรัชญาเกี่ยวกับผู้เสียหาย ทำให้เกิดหลักการดำเนินคดีอาญาในรูปแบบที่แตกต่างกันไป ทั้งหลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน และหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ซึ่งโดยหลักแล้วการรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคมถือเป็นภารกิจสำคัญของรัฐ เพื่อความสงบสุขของสังคมส่วนรวม แต่ด้วยประวัติศาสตร์ความเป็นมาของแต่ละชนชาติและความผูกพันของคนในชาติที่แตกต่างกัน ย่อมส่งผลถึงแนวความคิดเรื่องผู้รักษาความสงบเรียบร้อยที่แตกต่างกัน ซึ่งอาจแบ่งได้ดังนี้⁸⁵

⁸² ชัยสิทธิ์ ตราชูธรรม, “การยอมความในคดีอาญา, ” วารสารกฎหมายจุฬาลงกรณ์, ฉบับที่ 2 ปีที่ 5, น.102 (2521).

⁸³ พระวุฒิศาสตร์เนติญาณ, วิธีพิจารณาความอาญา คำสอนชั้นปริญญาตรี 2477, (ม.ป.ท., ม.ป.ป.), น.7.

⁸⁴ เศรษฐบุต ธิติธรรมวินิจ, ชนภัทร วินยวัฒน์, และคมวัชร เอียงอ่อง, อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 29, น.51.

⁸⁵ คณิต ฒ นคร , “วิธีพิจารณาความอาญาไทย : หลักกฎหมายกับทางปฏิบัติที่ไม่ตรงกัน,” ใน หนังสือรวมบทความด้านวิชาการของศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฒ นคร อัยการสูงสุด, จัดพิมพ์โดยสถาบันกฎหมายอาญา สำนักงานอัยการสูงสุด (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์อักษร, ม.ป.ป.), น.311-312.

2.2.2.1 แนวความคิดว่าประชาชนเป็นผู้รักษาความสงบเรียบร้อย

แนวคิดนี้เป็นแนวคิดซึ่งเกิดจากการต่อสู้เรียกร้องของประชาชนในรัฐต่างๆ เพื่อต่อต้านอำนาจรัฐและเพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิเสรีภาพ ทำให้เกิดความสัมพันธ์ของรัฐกับประชาชนในลักษณะที่ประชาชนไม่ไว้วางใจในอำนาจรัฐ ประชาชนให้ความสำคัญกับสิทธิเสรีภาพสูงมากจนมีแนวโน้มไปในทางปฏิเสธอำนาจรัฐ ประชาชนทุกคนมีอำนาจฟ้องคดีอาญาได้โดยไม่จำกัดว่าจะต้องเป็นผู้เสียหายที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดนั้นโดยตรง เนื่องจากประชาชนทุกคนมีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม ถือว่าการกระทำความผิดอาญานอกจากจะก่อความเสียหายให้กับผู้เสียหายโดยตรงแล้ว ยังก่อความเสียหายให้กับสังคมส่วนรวมด้วย จะเห็นว่าตามแนวคิดนี้ประชาชนทุกคนในสังคม แม้ไม่ใช่ผู้เสียหายที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดนั้นโดยตรง ย่อมมีอำนาจดำเนินคดีอาญาได้โดยไม่ขึ้นอยู่กับเจตจำนงของผู้เสียหาย และประชาชนอาจไม่ยอมรับเจตจำนงของผู้เสียหาย เพราะถือว่าประชาชนและสังคมส่วนรวมเท่านั้นที่เป็นผู้เสียหาย⁸⁶

2.2.2.2 แนวความคิดว่ารัฐเป็นผู้รักษาความสงบเรียบร้อย

แนวคิดนี้เป็นแนวคิดของความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชนในลักษณะที่ประชาชนยอมรับในอำนาจรัฐ แม้ว่ารูปแบบการปกครองจะเปลี่ยนไปแต่ประชาชนยังคงไว้วางใจในอำนาจรัฐอยู่เช่นเดิม โดยความสัมพันธ์เช่นนี้ได้ถูกถ่ายทอดกันมาในประเทศแถบภาคพื้นยุโรป ซึ่งรัฐมีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม รัฐจึงมีอำนาจหน้าที่โดยตรงในการดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิด โดยองค์กรของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินคดีอาญา ได้แก่ ศาล อัยการ และตำรวจ ต่างก็มีหน้าที่ร่วมกันค้นหาความจริงแท้ของเรื่อง เพื่ออำนวยความยุติธรรม⁸⁷ จะเห็นว่าตามแนวคิดนี้รัฐเท่านั้นที่เป็นผู้เสียหายและมีอำนาจดำเนินคดีอาญาได้โดยไม่ขึ้นอยู่กับเจตจำนงของผู้เสียหาย เพราะรัฐดำเนินคดีอาญาไปเพื่อประโยชน์ของสังคม อำนาจดำเนินคดีอาญาของรัฐจึงสำคัญเหนืออำนาจดำเนินคดีของผู้เสียหาย เพราะความเสียหายจากการกระทำความผิดอาญานั้นไม่เพียงแต่ส่งผลกระทบต่อผู้เสียหาย แต่ยังส่งผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมด้วย ผู้เสียหายจึงไม่มีสิทธิฟ้องคดีอาญา หรือหากมีสิทธิฟ้องคดีอาญาก็มีสิทธิจำกัดตามแต่ที่รัฐจะกำหนดไว้⁸⁸

⁸⁶ เศรษฐบุตตร สิทธิธรรมวินิจ, ชนภัทร วินยวัฒน์, และคมวัชร เอียงอ่อง, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 29*, น.51.

⁸⁷ อลงกรณ์ กลิ่นหอม, “สิทธิในการฟ้องคดีอาญาของเอกชน, ”(วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541), น.23.

⁸⁸ เศรษฐบุตตร สิทธิธรรมวินิจ, ชนภัทร วินยวัฒน์, และคมวัชร เอียงอ่อง, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 29*, น.51.

2.3 หลักการดำเนินคดีอาญา

ระบบการดำเนินคดีอาญาเป็นแนวทางกำหนดบทบาทหน้าที่ขององค์กรและผู้ที่เกี่ยวข้อง เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีอาญา อันมีลักษณะเป็นกระบวนการค้นหาความจริงในคดีอาญา เนื่องจากการฟ้องดำเนินคดีอาญาเป็นการใช้สิทธิที่เกี่ยวข้องกับส่วนได้เสียของสังคม ผู้มีอำนาจฟ้องดำเนินคดีอาญาจึงแตกต่างจากคดีแพ่ง ในคดีแพ่งสามารถกำหนดตัวผู้มีส่วนได้เสียได้แน่นอน ส่วนในคดีอาญาหากการกระทำผิดอาญานั้นก่อให้เกิดความเสียหายต่อสังคม กฎหมายอาจกำหนดให้รัฐมีอำนาจฟ้องดำเนินคดีอาญา แต่หากการกระทำผิดอาญานั้นก่อให้เกิดความเสียหายต่อสังคมและมีส่วนได้เสียของประชาชนรวมอยู่ด้วย กฎหมายอาจกำหนดให้ประชาชนมีอำนาจฟ้องคดีอาญา⁸⁹

วิวัฒนาการของการดำเนินคดีอาญาในแต่ละสังคมมีลักษณะที่แตกต่างกัน โดยรูปแบบของการดำเนินคดีอาญาจะสัมพันธ์กับแนวความคิดเรื่องผู้รักษาความสงบเรียบร้อย เดิมการดำเนินคดีอาญาเป็นเรื่องระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำผิด มีลักษณะของการแก้แค้นทดแทน โดยเอกชนผู้ได้รับความเสียหายต้องการให้ผู้กระทำผิดได้รับผลร้ายตอบแทน ซึ่งมีลักษณะตาต่อตาฟันต่อฟัน ไม่มีการแบ่งแยกสิทธิฟ้องคดีอาญาออกจากสิทธิฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา การดำเนินคดีอาญาจึงเป็นการต่อสู้กันระหว่างเอกชนสองคนโดยมีคนกลางเป็นผู้ชี้ขาด รูปแบบการดำเนินคดีอาญากับการดำเนินคดีแพ่งจะไม่แตกต่างกัน⁹⁰ การดำเนินคดีอาญาแบบเดิมจึงปะปนกับการดำเนินคดีแพ่ง และขึ้นอยู่กับผู้เสียหายเป็นสำคัญ เรียกว่า หลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย ต่อมาแนวคิดดังกล่าวได้เปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากคดีอาญานอกจากจะส่งผลกระทบต่อผู้เสียหายแล้ว ยังส่งผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมส่วนรวมด้วย ซึ่งประชาชนเป็นผู้มีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม เมื่อมีการกระทำผิดอาญาเกิดขึ้น จึงถือว่าประชาชนทุกคนได้รับความเสียหายจากการทำความผิด ดังนั้นประชาชนทั่วไปจึงมีสิทธิฟ้องคดีอาญาได้ ตามหลักการที่ว่าบุคคลใดจะฟ้องคดีอาญาก็ได้ (Anyone may prosecute) โดยไม่ต้องคำนึงว่าบุคคลผู้ฟ้องคดีนั้นจะเป็นผู้เสียหายที่แท้จริงและได้รับความเสียหายโดยตรงจากการทำความผิดหรือไม่⁹¹ จึงเกิดหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน เมื่อเกิดรัฐสมัยใหม่หลายๆประเทศก็หันมาใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ซึ่งเป็น

⁸⁹ วีระศักดิ์ แสงสารพันธ์, “สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา : การศึกษาวิจัยระบบการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในกระบวนการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทย, ”(ดุชนิพนธ์นิติศาสตร์ ดุษฎีบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2556), น.77.

⁹⁰ อุทัย อาทิวา, คู่มือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2 สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด วิ.เจ.พรินต์ติ้ง, 2555), น.8.

⁹¹ เพ็งอ้าง, น.10-11.

หลักการที่เกิดขึ้นใหม่ ด้วยเหตุผลที่ว่าการรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคมเป็นภารกิจที่สำคัญของรัฐ⁹² รัฐจึงมีอำนาจบริบูรณ์ในการดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิด เพื่อรักษาไว้ซึ่งประโยชน์สาธารณะ ซึ่งรูปแบบของการดำเนินคดีอาญาแบ่งออกเป็น 3 หลักดังนี้

2.3.1 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย (Private Prosecution)

หลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหายมีลักษณะของการแก้แค้นทดแทนความเสียหายที่ผู้กระทำความผิดก่อไว้โดยคำนึงถึงประโยชน์ของผู้เสียหายมากกว่าประโยชน์ของสังคมส่วนรวม ซึ่งผู้เสียหายที่ได้รับผลร้ายจากการกระทำความผิดโดยตรงหรือญาติของผู้เสียหายเป็นผู้ฟ้องร้องดำเนินคดีโดยนำพยานหลักฐานที่พิสูจน์ความผิดมาเสนอต่อศาล เพื่อให้ศาลพิจารณาพิพากษาลงโทษผู้กระทำความผิด และบังคับให้ผู้กระทำความผิดรับผิดชอบตามข้อเรียกร้องของผู้เสียหายหรือญาติอันเป็นแนวความคิดของระบบปัจเจกชนนิยม (Individualism)⁹³ การดำเนินคดีแบบนี้มีลักษณะของการดำเนินคดีอาญาปะปนกับคดีแพ่ง ซึ่งผู้เสียหายฟ้องดำเนินคดีต่อศาลเพื่อให้ลงโทษผู้กระทำความผิดพร้อมทั้งเรียกค่าเสียหายจากผู้กระทำความผิดไปด้วย จึงไม่มีการจำแนกการฟ้องคดีอาญาและสิทธิในการฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา รวมทั้งไม่มีการแบ่งแยกความรับผิดชอบทางอาญาออกจากความรับผิดชอบทางแพ่ง⁹⁴ เป็นการต่อสู้คดีระหว่างเอกชนกับเอกชน โดยมีศาลวางตัวเป็นกลางชี้ขาดตัดสินคดี จึงมีรูปแบบการดำเนินคดีอาญาไม่แตกต่างจากคดีแพ่ง จึงเป็นการดำเนินคดีที่คำนึงถึงผลกระทบต่อผู้เสียหายหรือเครือญาติของผู้เสียหายเท่านั้น ไม่ได้คำนึงถึงผลกระทบต่อความสงบสุขของสังคมแต่อย่างใด นอกจากผู้เสียหายแล้วบุคคลอื่นที่ไม่มีส่วนได้เสียจึงไม่มีสิทธิฟ้องร้อง⁹⁵

แต่ก็มีข้อวิจารณ์ถึงหลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย เนื่องจากหลักการดำเนินคดีอาญาดังกล่าวคำนึงถึงแต่ส่วนได้เสียของผู้เสียหาย โดยมิได้คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม เมื่อผู้เสียหายได้รับการเยียวยาจากผู้กระทำความผิดจนพอใจแล้วก็อาจไม่ตั้งใจเอาความกับผู้กระทำความผิดอีก ทำให้รัฐไม่สามารถรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมได้อย่างครบถ้วน แต่อย่างไรก็ตามผู้เสียหายก็เป็นผู้ได้รับผลร้ายโดยตรงจากการกระทำความผิดอาญาก็สมควรได้รับความคุ้มครอง ผู้เสียหายจึงต้องมีอำนาจดำเนินคดีอาญาด้วยตนเองได้ นอกจากนี้ผู้เสียหายอาจใช้สิทธิโดยไม่สุจริตแก่งแย่งฟ้องคดีอาญาระหว่าง

⁹² พรศักดิ์ พลสมบัติพันธ์, “อำนาจดำเนินคดีอาญาโดยรัฐและผู้เสียหาย,” (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2545), น.7-10.

⁹³ อรรถพล ใหญ่สว่าง, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 79*, น.6-7.

⁹⁴ อุดม รัฐอมฤต, “การฟ้องคดีอาญา,” *วารสารนิติศาสตร์*, เล่มที่ 2 ปีที่ 22, น.243 (มิถุนายน 2535).

⁹⁵ *เพ็งอ้าง*, น.243.

เอกชนด้วยกันได้ จึงจำเป็นต้องมีมาตรการป้องกันการใช้อำนาจฟ้องคดีอาญาในทางที่มีขอบ โดยให้อำนาจศาลปฏิเสธไม่รับคดีไว้พิจารณาได้หากว่าพยานหลักฐานไม่เพียงพอที่จะสนับสนุนข้อกล่าวหาหรือกำหนดความรับผิดทางแพ่งสำหรับการแก่งล้างฟ้องคดีอาญาระหว่างเอกชน⁹⁶

2.3.2 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน (Popular Prosecution)

ตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้นถือว่าประชาชนทุกคนเป็นผู้เสียหาย ทุกคนจึงมีอำนาจฟ้องคดีอาญาได้โดยไม่ต้องคำนึงว่าบุคคลนั้นจะเป็นผู้เสียหายที่แท้จริงหรือไม่ ซึ่งมาจากแนวคิดที่ว่าการกระทำความผิดอาญาไม่ได้ก่อความเสียหายให้กับผู้เสียหายโดยตรงเท่านั้น แต่ยังส่งผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของสังคม ด้วย การควบคุมอาชญากรรมจึงเป็นหน้าที่ของประชาชน เพราะประชาชนทุกคนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม มิใช่เรื่องของผู้เสียหายที่มุ่งแก้แค้นตอบแทนผู้กระทำผิดเท่านั้น แนวคิดเช่นนี้ก็มีปรากฏในกฎหมายไทยดั้งเดิม คือ กฎหมายลักษณะโจร 5 เส้น กล่าวคือในละแวก 5 เส้นในรัศมีบ้าน ผู้อยู่อาศัยในบ้านมีหน้าที่ต้องดูแลความสงบเรียบร้อยในบริเวณบ้านของตน หากไม่ดูแลก็ต้องมีโทษ⁹⁷ และยังปรากฏชัดเจนในระบบกฎหมายโรมันที่จำแนกความผิดอาญาตามลักษณะการกระทำความผิด เป็นความผิดอาญาแผ่นดินและความผิดต่อส่วนตัว ทำให้มีการฟ้องคดีตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน ซึ่งผู้เสียหายที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำผิดอาญานั้นมีอำนาจฟ้องในคดีความผิดต่อส่วนตัว แต่ในคดีอาญาแผ่นดินซึ่งกฎหมายโรมันถือว่าส่งผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยในสังคมและก่อความเสียหายต่อประโยชน์ส่วนรวม อำนาจฟ้องจึงเป็นของประชาชนทุกคน ไม่ว่าบุคคลเหล่านั้นจะได้รับผลร้ายโดยตรงจากการกระทำผิดนั้นหรือไม่ก็ตาม⁹⁸ นอกจากนี้ประชาชนในสังคมยังให้ความสำคัญกับสิทธิเสรีภาพสูงมาก เนื่องจากแนวคิดตามระบบปัจเจกชนนิยม (Individualism) และแนวคิดที่ประชาชนเป็นผู้รักษาความสงบเรียบร้อย ซึ่งคำนึงว่ารัฐไม่อาจล่วงละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนในรัฐได้ ส่งผลให้รัฐต้องบัญญัติกฎหมายรับรองให้ประชาชนมีอำนาจฟ้องคดีอาญาได้ เพราะประชาชนไม่ไว้ใจและมีแนวโน้มไปในทางปฏิเสธอำนาจรัฐ ซึ่งเห็นได้ชัดในประเทศอังกฤษ เมื่อเกิดการสถาปนาอำนาจรัฐสภาขึ้นมาคานอำนาจกษัตริย์ โดยรัฐสภาในฐานะเป็นผู้แทนของประชาชน จนในที่สุดก็ยอมรับว่าอำนาจรัฐสภาเป็นอำนาจสูงสุด และเมื่ออังกฤษจะสถาปนาระบบตำรวจขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยในรัฐ ประชาชนก็ต่อต้านอย่าง

⁹⁶ อุทัย อาทิวา, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 90*, น.9-10.

⁹⁷ คณิต ณ นคร, “หลักนิติธรรมกับกระบวนการยุติธรรมที่เกี่ยวข้องกับพนักงานอัยการ,” ใน *หนังสือปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมทางอาญา*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2552), น.47.

⁹⁸ อุดม รัฐอมฤต, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 94*, น.243.

รุนแรง⁹⁹ เพราะประชาชนมีความต้องการทำหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยในสังคมด้วยตนเอง ประชาชนจึงเป็นผู้มีส่วนได้เสียในการดำเนินคดีอาญาเพื่อให้สังคมเกิดความสงบสุข ผู้ที่สามารถฟ้องคดี จึงได้แก่ ผู้ทำหน้าที่เป็นอัยการ (Public Prosecutor) ตำรวจหรือเจ้าหน้าที่อื่นๆของรัฐ รวมทั้งตัวผู้เสียหาย¹⁰⁰

2.3.3 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ (Public Prosecution)

หลักนี้เป็นหลักการดำเนินคดีอาญาที่เกิดขึ้นใหม่จากแนวความคิดตามระบบ อรรถประโยชน์นิยมและแนวความคิดว่ารัฐเป็นผู้รักษาความสงบเรียบร้อย การดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ นั้นถือว่าหน้าที่ในการคุ้มครองและรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคมเป็นหน้าที่ของรัฐ ไม่ใช่ของผู้เสียหาย แม้ในคดีอาญานั้นมีเอกชนเป็นผู้เสียหาย ไม่ว่าจะคดีอาญานั้นจะเกี่ยวข้องกับสาธารณชนหรือไม่ก็ตาม และไม่ว่าผู้เสียหายจะประสงค์ให้รัฐดำเนินคดีหรือไม่ รัฐก็มีอำนาจบริบูรณ์ในการดำเนินคดีอาญานั้น¹⁰¹ เพราะความผิดอาญาเป็นความผิดต่อสังคมหรือรัฐ ซึ่งหลักการนี้ได้รับอิทธิพลจากหลักการค้นหาความจริงในระบบไต่สวน และแนวคิดของซีซาร์ เบ็คคาเรีย (Cesare Beccaria) นักอาชญาวิทยาชาวอิตาลีเยิน ที่กล่าวถึงสิทธิของผู้เสียหายและรัฐในการดำเนินคดีอาญาว่า

“บางครั้งเราสามารถยกเว้นไม่ลงโทษสำหรับความผิดเล็กน้อยได้ เมื่อผู้ที่ถูกกล่าวหาละเมิดให้อภัยแก่การกระทำนั้น การให้อภัยเป็นสิ่งที่ดีแต่เป็นการกระทำที่ตรงกันข้ามกับประโยชน์สาธารณะ เอกชนอาจให้อภัยโดยไม่เรียกร้องค่าสินไหมทดแทนสำหรับการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ตนได้ แต่การให้อภัยของเขาเช่นว่านั้นไม่อาจทำลายความจำเป็นในการลงโทษเพื่อไม่ให้ เป็นแบบอย่างได้ สิทธิในการลงโทษไม่ได้เป็นของผู้ใดผู้หนึ่งแต่เพียงผู้เดียว แต่เป็นของกฎหมายทั้งหลายซึ่งเป็นองค์กรที่มาจากเจตนาของทุกคน ผู้ถูกล่วงละเมิดคนใดคนหนึ่งอาจสูญเสียสิทธิใน ส่วนของตนได้ แต่ไม่มีอำนาจใดๆเหนือสิทธิเช่นว่านั้นของผู้อื่น”¹⁰²

จากคำกล่าวแสดงให้เห็นว่า เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น แม้ผู้เสียหาย จะไม่ติดใจดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดแล้ว แต่รัฐก็ยังคงมีอำนาจดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดอยู่ เนื่องจาก รัฐดำเนินคดีอาญาไปเพื่อประโยชน์ส่วนรวมจึงสำคัญเหนือกว่าผู้เสียหายที่ดำเนินคดีอาญาไปเพื่อ ประโยชน์ส่วนตัว เพราะเมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้นย่อมก่อให้เกิดความเสียหายที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนและสังคมโดยรวม ไม่ใช่เฉพาะแต่ผู้เสียหายและบุคคลใกล้ชิดเท่านั้นที่ได้รับความ

⁹⁹ คณิต ญ นคร, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 85*, น.311.

¹⁰⁰ พรศักดิ์ พลสมบัติพันธ์, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 92*, น.9.

¹⁰¹ คณิต ญ นคร, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 51*, น.33.

¹⁰² อุทัย อาทิวา, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 90*, น.12-13.

เสียหาย ดังนั้นการดำเนินคดีอาญาจึงเป็นหน้าที่ของรัฐ ซึ่งหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐก่อให้เกิดนิติสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในคดี 2 ฝ่าย คือรัฐกับผู้กระทำผิด เนื่องจากรัฐมีหน้าที่อำนวยความยุติธรรม และมีอาจเป็นปฏิปักษ์กับใครก็ได้ โดยองค์กรของรัฐที่มีอำนาจในการดำเนินคดีอาญาได้แก่ ศาล อัยการ และตำรวจ ทุกฝ่ายมีหน้าที่ตรวจสอบข้อเท็จจริงในเรื่องที่กล่าวหาตลอดจนมีหน้าที่ค้นหาความจริงแท้ของเรื่อง ซึ่งเป็นหลักในคดีอาญาที่เรียกว่า “หลักการตรวจสอบ” โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐทุกฝ่ายจะต้องร่วมกันตรวจสอบค้นหาความจริง และเคารพสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในกระบวนการยุติธรรมตามมาตรฐานสากลด้วย ซึ่งหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐมีพนักงานอัยการในฐานะตัวแทนของรัฐเป็นผู้รับผิดชอบการดำเนินคดีอาญาชั้นสอบสวนฟ้องร้องตามระบบอัยการที่สมบูรณ์ โดยถือว่าการสอบสวนฟ้องร้องเป็นกระบวนการดำเนินคดีอาญากระบวนการเดียวกันที่แบ่งแยกมิได้¹⁰³ ในปัจจุบันมีหลายประเทศนำหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐไปใช้ แต่ส่วนมากรัฐก็ไม่ได้ผูกขาดการดำเนินคดีอาญาไว้แต่เพียงผู้เดียว แม้ประเทศที่ถือหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐอย่างเคร่งครัดก็ยังเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้บ้าง แต่จำกัดประเภทและฐานความผิดไว้¹⁰⁴

จะเห็นว่าหลักการดำเนินคดีอาญาแต่ละรูปแบบมีความแตกต่างกัน และยังมีข้อดีและข้อเสียที่แตกต่างกันไปอีกด้วย ในปัจจุบันแต่ละประเทศจึงมักมีการนำหลักการดำเนินคดีอาญารูปแบบต่าง ๆ มาใช้ปะปนกัน โดยไม่มีการนำหลักการดำเนินคดีอาญาใดมาใช้เพียงหลักเดียว เนื่องจากหลักการดำเนินคดีอาญาแต่ละรูปแบบก็มีข้อบกพร่องแตกต่างกันไป ซึ่งหลักการดำเนินคดีโดยผู้เสียหายก็เป็นการคำนึงถึงแต่ผลกระทบต่อผู้เสียหายหรือญาติเพียงอย่างเดียว โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อสังคม ส่วนหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนที่ไม่ได้เจาะจงว่าประชาชนคนใดเป็นผู้เสียหายและมีอำนาจฟ้อง ก็อาจทำให้ไม่มีผู้ยื่นฟ้อง หรือไม่ยกยื่นฟ้องเพราะกลัว หรือได้รับประโยชน์จากผู้กระทำผิด หรือเห็นว่าไม่เกิดประโยชน์จึงไม่ยื่นฟ้อง ส่วนหลักการดำเนินคดีโดยรัฐที่มีพนักงานอัยการเป็นตัวแทนของรัฐในการดำเนินคดีก็อาจตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของอำนาจฝ่ายบริหาร และใช้อำนาจไปในทางที่มีชอบเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้บังคับบัญชา รวมทั้งอาจทำให้เกิดความไม่เสมอภาคระหว่างพนักงานอัยการผู้เป็นโจทก์กับจำเลยได้¹⁰⁵

แม้ในปัจจุบันมีหลายประเทศที่ใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ แต่หลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหายก็ยังคงมีความสำคัญอยู่ในแง่การป้องกันการใช้อำนาจโดยมิชอบของพนักงาน

¹⁰³ คณิต ฅ นคร, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 49*, น.40.

¹⁰⁴ คณิต ฅ นคร, “การมอบอำนาจให้จัดการแทนในคดีอาญา,” ใน *หนังสือรวมบทความด้านวิชาการของศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฅ นคร อัยการสูงสุด, จัดพิมพ์โดยสถาบันกฎหมายอาญา สำนักงานอัยการสูงสุด(กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์อักษร, ม.ป.ป.)*, น.309.

¹⁰⁵ อุดม รัฐอมฤต, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 94*, น.246.

อัยการและช่วยถ่วงดุลการใช้อำนาจฟ้องของพนักงานอัยการ ทั้งรัฐและผู้เสียหายจึงมีอำนาจดำเนินคดีอาญาได้ ขึ้นอยู่กับว่ากฎหมายจะให้อำนาจดำเนินคดีแก่รัฐหรือผู้เสียหายเป็นหลัก บางประเทศอาจให้อำนาจดำเนินคดีแก่รัฐเป็นหลัก บางประเทศอาจให้อำนาจดำเนินคดีแก่ผู้เสียหายเป็นหลัก¹⁰⁶ เนื่องจากการกระทำผิดอาญาส่งผลกระทบต่อส่วนได้เสียของผู้เสียหายและสังคม ซึ่งหากพิจารณาจากผลกระทบที่เกิดจากการกระทำผิดอาญาแล้วพบว่าความผิดอาญานั้นร้ายแรง และส่งผลกระทบต่อสังคมโดยรวมเป็นอย่างมาก ก็ให้รัฐเป็นหลักในการดำเนินคดีอาญานั้น หากความผิดอาญานั้นทำให้ผู้เสียหายได้รับความเสียหายเป็นอย่างมาก แต่กลับไม่ส่งผลกระทบต่อสังคม ก็ให้ผู้เสียหายเป็นหลักในการดำเนินคดีอาญานั้น¹⁰⁷

2.4 ความแตกต่างระหว่างคดีแพ่งกับคดีอาญา

ความจำเป็นในการแบ่งแยกกฎหมายเอกชนออกจากกฎหมายมหาชนเป็นความจำเป็นที่ดำรงอยู่ในระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) ซึ่งใช้ในประเทศภาคพื้นยุโรปและประเทศไทย เพราะนักกฎหมายในระบบนี้เห็นว่าบทบัญญัติที่ใช้บังคับกับเอกชนต้องมีลักษณะแตกต่างจากบทบัญญัติที่ใช้กับรัฐ¹⁰⁸ เนื่องจากแนวคิดและหลักการสำคัญของกฎหมายทั้งสองประเภทมีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง โดยในระบบกฎหมายเอกชนถือหลักว่าเอกชนหรือปัจเจกชนมีเสรีภาพในการกระทำการเพื่อก่อตั้ง เปลี่ยนแปลงหรือยกเลิกสิทธิหน้าที่ระหว่างกันได้ トラบเท่าที่การใช้สิทธิเสรีภาพนั้นอยู่ในกรอบของกฎหมาย ส่วนในระบบกฎหมายมหาชน รัฐจะต้องใช้อำนาจโดยคำนึงถึงประโยชน์สาธารณะเสมอ จะใช้อำนาจตามอำเภอใจไม่ได้ ต้องผูกพันกับกฎหมาย¹⁰⁹

กฎหมายที่ทำให้เกิดความรับผิดทางแพ่ง คือ กฎหมายแพ่ง ซึ่งเป็นกฎหมายเอกชน โดยมีความมุ่งหมายในการคุ้มครองสิทธิของเอกชนที่มีต่อกัน ส่วนกฎหมายที่ทำให้เกิดความรับผิดทางอาญา คือ กฎหมายอาญา ซึ่งเป็นกฎหมายมหาชน โดยมีความมุ่งหมายในการรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม คุ้มครองป้องกันความปลอดภัยของสมาคมมนุษย์¹¹⁰ กล่าวได้ว่า จะมีความรับผิดทางอาญาได้ ต้องเกิดความเสียหายแก่สมาคมมนุษย์ ขณะที่ความรับผิดทางแพ่งจะเกิดขึ้นได้ ต่อเมื่อมี

¹⁰⁶ เฝิงอ้วง, น.246.

¹⁰⁷ เฝิงอ้วง, น.250-251.

¹⁰⁸ วรเจตน์ ภาคีรัตน์, คำสอนว่าด้วยรัฐและหลักกฎหมายมหาชน, (กรุงเทพมหานคร : โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2555), น.112.

¹⁰⁹ เฝิงอ้วง, น.113.

¹¹⁰ จีต เศรษฐบุต, อ่างแล้ว เชิงอรรถที่ 5, น.21.

ความเสียหายเกิดขึ้นแก่เอกชน¹¹¹ กฎหมายแพ่งจึงต้องมีผลหรือความเสียหายเกิดขึ้นเสมอ ส่วนกฎหมายอาญามุ่งที่ตัวผู้กระทำผิดมากกว่าผลของการกระทำความผิด แม้ผลไม่เกิด เป็นการพยายามกระทำความผิดกฎหมายอาญา ก็ต้องรับโทษ¹¹²

1. วัตถุประสงค์ในการดำเนินคดี

กฎหมายแพ่งเป็นกฎหมายที่กำหนดสิทธิและหน้าที่ของบุคคลในทางแพ่ง การดำเนินคดีแพ่งจึงมีวัตถุประสงค์เพื่อให้มีการรับรอง ค้ำครอง หรือบังคับตามสิทธิของบุคคลที่มีอยู่ตามกฎหมายแพ่ง โดยเฉพาะเรื่องละเมิดซึ่งมีการขอให้ชดเชยค่าสินไหมทดแทน เพื่อให้เยียวยาให้คู่กรณีฝ่ายที่ได้รับความเสียหายกลับคืนสู่ฐานะเดิมให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้¹¹³ โดยไม่ได้มุ่งเน้นการลงโทษกับชีวิตเนื้อตัวร่างกายของผู้กระทำผิด ส่วนการดำเนินคดีอาญามีวัตถุประสงค์เพื่อแก้แค้นทดแทนให้ชุมชนและผู้เสียหายเพื่อข่มขู่ผู้กระทำผิดและคนอื่นๆ ให้กระทำการฝ่าฝืนอย่างเดียวกันนั้นอีก เพื่อให้สังคมปลอดภัยโดยการตัดผู้กระทำความผิดออกจากสังคม และเพื่อให้ผู้กระทำผิดกลับตัวเป็นคนดี โดยมุ่งเน้นการลงโทษกับชีวิต เนื้อตัวร่างกายของผู้กระทำผิด รวมถึงทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดด้วย ความรับผิดชอบทางแพ่งซึ่งตามกฎหมายหรือโดยสภาพแล้วไม่ใช่การเฉพาะตัวของเจ้ามรดกโดยแท้ ย่อมสามารถตกทอดเป็นมรดกไปยังทายาทได้ ส่วนความรับผิดชอบทางอาญาเมื่อผู้กระทำผิดถึงแก่ความตาย ทำให้สิทธิในการนำคดีอาญามาฟ้องระงับไป ความรับผิดชอบทางอาญาจึงเป็นเรื่องเฉพาะตัวของผู้กระทำผิด ไม่ตกทอดไปยังทายาทของผู้กระทำผิดแต่อย่างใด หากเป็นคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา คดีส่วนอาญาย่อมระงับไปเนื่องจากความตายของผู้กระทำความผิด แต่คดีส่วนแพ่งก็ดำเนินต่อไปตามหลักกฎหมายแพ่ง¹¹⁴

2. อำนาจฟ้องร้อง

การดำเนินคดีแพ่งจะเริ่มต้นเมื่อมีการฟ้องคดีต่อศาล เมื่อมีการฝ่าฝืนกฎหมายแพ่ง เช่น ผิดสัญญา หรือละเมิด รัฐจะไม่เข้าไปเกี่ยวข้องด้วยจนกว่าคู่กรณีฝ่ายที่ได้รับความเสียหาย เพราะถูกโต้แย้งสิทธิหรือหน้าที่ของบุคคลตามกฎหมายแพ่งจะขอให้รัฐเข้าไปเกี่ยวข้องเสียก่อน กล่าวคือ จะต้องมีการฟ้องร้องคดีต่อศาล โจทก์จะต้องเสียค่าธรรมเนียมศาล ศาลจึงจะรับฟ้องแล้วพิจารณาพิพากษา และบังคับคดีได้¹¹⁵ การฟ้องคดีแพ่งจึงขึ้นอยู่กับความประสงค์ของคู่กรณีฝ่ายที่ได้รับความเสียหาย รัฐไม่อาจเรียกร้องให้มีการฟ้องคดีแพ่ง รัฐเพียงแต่จัดให้มีองค์กรและเจ้าหน้าที่เพื่อรองรับการดำเนินคดี

¹¹¹ เฝิงอ้วง, น.21.

¹¹² ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ, อ่างแล้ว เชิงอรรถที่ 10, น.6.

¹¹³ เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, อ่างแล้ว เชิงอรรถที่ 1, น.9.

¹¹⁴ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับอ้างอิง), พิมพ์ครั้งที่ 8, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2552), น.108.

¹¹⁵ เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, อ่างแล้ว เชิงอรรถที่ 1, น.9.

แพ่งของเอกชนเท่านั้น¹¹⁶ ส่วนคดีอาญา การดำเนินคดีอาญาจะเริ่มต้นเมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น รัฐมีอำนาจดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดได้โดยผู้เสียหายไม่จำเป็นต้องเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย และไม่ต้องคำนึงว่าผู้เสียหายจะตั้งใจให้รัฐดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดหรือไม่¹¹⁷ เว้นแต่ในคดีความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดอันยอมความได้ เนื่องจากการดำเนินคดีอาญาเป็นการดำเนินคดีเพื่อประโยชน์ของรัฐในการรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม¹¹⁸ ดังนั้นอำนาจฟ้องคดีอาญาจึงเป็นของรัฐ

3. หลักในการดำเนินคดี

โดยหลักแล้วกฎหมายแพ่งเป็นเรื่องระหว่างเอกชนกับเอกชน ในคดีแพ่งคู่ความเป็นผู้กำหนดข้อเท็จจริงที่จะนำขึ้นตีแผ่ในศาล การบังคับใช้กฎหมายแพ่งคู่กรณีอาจตกลงกันได้ โดยมีพักต้องอาศัยกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง แต่เป็นไปตามหลักความตกลง (negotiation principle)¹¹⁹ โดยคู่ความอาจตกลงกันได้ทุกเมื่อไม่ว่าคดีจะดำเนินอยู่ในชั้นใดก็ตาม ศาลจะชี้ขาดเฉพาะสิ่งที่คู่ความนำเสนอและยังไม่รับกันเท่านั้น การดำเนินคดีแพ่งจึงมีลักษณะของการต่อสู้อย่างแท้จริง โดยศาลจะวางเฉย (passive) และคอยควบคุมการต่อสู้คดีระหว่างคู่ความให้ข้อพิพาทนั้นเป็นที่ยุติและเกิดความเป็นธรรม¹²⁰ มาตรฐานการพิสูจน์ในคดีแพ่งจะเป็นระดับการพิสูจน์ให้เห็นถึงพยานหลักฐานที่น่าเชื่อถือกว่ากัน (preponderance of evidence หรือ balance of probability) โดยคู่ความในคดีซึ่งเป็นฝ่ายมีภาระการพิสูจน์ต้องนำพยานหลักฐานมาสืบแสดงให้ศาลเห็นถึงความโน้มเอียงหรือความน่าจะเป็นของข้อเท็จจริงตามที่ตนกล่าวอ้างมากกว่าข้อโต้แย้งของอีกฝ่ายหนึ่ง¹²¹

ส่วนกฎหมายอาญาเป็นเรื่องระหว่างรัฐกับเอกชน การบังคับใช้กฎหมายอาญาจะต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเท่านั้น แม้บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งจะเป็นที่มาของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาด้วย แต่บทบัญญัติของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งจะนำมาใช้ในวิธีพิจารณาความอาญาได้ก็ต่อเมื่อประมวล

¹¹⁶ อุเทน หัตตะโสภณ, “ปัญหาผู้เสียหายโดยนิตินัย, ” (สารนิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547), น.7.

¹¹⁷ เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 1*, น.9.

¹¹⁸ ปกป้อง ศรีสนิท, *กฎหมายอาญาชั้นสูง : อาชญากรรม ความรับผิด และโทษทางอาญา*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2559), น.60.

¹¹⁹ คณิต ฦ นคร, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 49*, น.38, 49.

¹²⁰ คณิต ฦ นคร, *กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง*, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2558), น.50-51.

¹²¹ จรัญ ภัคดีธนากุล, *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน*, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพมหานคร : สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2553), น.257.

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่ได้บัญญัติไว้โดยเฉพาะ และบทบัญญัติที่จะนำมาใช้บังคับได้ จะต้องเป็นบทบัญญัติที่ไม่ฝ่าฝืนต่อหลักการตรวจสอบ¹²² เนื่องจากการดำเนินคดีอาญาใช้หลักการตรวจสอบ (examination principle) โดยองค์กรในกระบวนการยุติธรรมทุกฝ่ายมีหน้าที่ร่วมกัน ตรวจสอบค้นหาความจริงแท้ของเรื่อง การดำเนินคดีอาญาในชั้นเจ้าพนักงาน เจ้าพนักงานมีหน้าที่ ตรวจสอบค้นหาความจริงแท้ของเรื่องโดยไม่ผูกมัดกับคำขอหรือคำร้องของผู้ใด และในการดำเนินคดีอาญาชั้นศาลทุกฝ่ายต่างมีหน้าที่ต้องกระตือรือร้นในการตรวจสอบค้นหาความจริงแท้ของเรื่อง ที่กล่าวหา ศาลเองจะวางเฉย (passive) ไม่ได้¹²³ การนำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับในคดีอาญาโดยอาศัยมาตรา 15 นำมาใช้เท่าที่พอจะใช้บังคับได้เท่านั้น บทบัญญัติที่เกี่ยวกับหลักความตกลงจะนำมาใช้ในคดีอาญามีได้ ดังที่ศาลฎีกาวินิจฉัยว่าในคดีอาญาจะ ทำกันไม่ได้ เพราะการทำกันเป็นหลักของความตกลง¹²⁴ มาตรฐานการพิสูจน์ในคดีอาญาใช้หลักการ พิสูจน์จนปราศจากข้อสงสัยตามสมควรหรือปราศจากเหตุอันควรสงสัย (proof beyond reasonable doubt) โดยโจทก์จะต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นจากพยานหลักฐานของโจทก์เองว่าจำเลยได้ กระทำผิดโดยปราศจากข้อสงสัย หากยังมีข้อสงสัยจำเลยอาจไม่ใช่ผู้กระทำผิดจึงต้องปล่อยตัวจำเลย ไปตามหลักยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลย (in dubio pro reo)¹²⁵

¹²² คณิต ฌ นคร, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 49*, น.50-51

¹²³ *เพ็งอ้าง*, น.68-69.

¹²⁴ *เพ็งอ้าง*, น.49.

¹²⁵ จรัญชัย เคียงกิติวรรณ, “ผลของคำพิพากษาคดีอาญาที่มีต่อการดำเนินคดีแพ่ง เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา, ” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2554), น.11.

บทที่ 3

บทบาทของผู้เสียหายในการฟ้องคดีอาญาในต่างประเทศ

การศึกษาหลักการดำเนินคดีอาญาและบทบาทของผู้เสียหายในการฟ้องคดีอาญาในต่างประเทศโดยนำมาเปรียบเทียบกับหลักการดำเนินคดีอาญาและบทบาทของผู้เสียหายในการฟ้องคดีอาญาในไทย เพื่อให้ทราบถึงความแตกต่างของหลักการดำเนินคดีอาญาและบทบาทของผู้เสียหายในการฟ้องคดีอาญาของไทยกับต่างประเทศ แล้วนำมาวิเคราะห์ถึงปัญหากรณีผู้เสียหายมอบให้ผู้อื่นดำเนินคดีอาญาแทนของไทย เพื่อค้นหาหลักเกณฑ์ที่เหมาะสมของการมอบให้ผู้อื่นดำเนินคดีอาญาแทนผู้เสียหาย และปัญหาการดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายทำให้คดีของรัฐเสียหายในประเทศไทย เพื่อค้นหาแนวทางแก้ไขปัญหาที่เหมาะสมต่อไป

3.1 ประเทศที่ใช้ระบบซีวิลลอว์ (Civil Law)

ในหัวข้อนี้จะกล่าวถึงหลักการดำเนินคดีอาญาและบทบาทของผู้เสียหายในการฟ้องคดีอาญาของกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบซีวิลลอว์ ได้แก่ ประเทศฝรั่งเศส เยอรมนี และญี่ปุ่น

3.1.1 การฟ้องดำเนินคดีอาญาในประเทศฝรั่งเศส

ประเทศฝรั่งเศสยึดถือแนวคิดที่ว่ารัฐเป็นผู้รักษาความสงบเรียบร้อยอย่างเคร่งครัด เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น รัฐเท่านั้นที่เป็นผู้ได้รับความเสียหาย อำนาจฟ้องคดีอาญาในฝรั่งเศสจึงเป็นของรัฐเท่านั้น ซึ่งอำนาจฟ้องคดีอาญานี้กฎหมายฝรั่งเศสถือเคร่งครัดมาก โดย Code d'instruction criminelle คือ ประมวลสอบสวนคดีอาญา มาตรา 1 มีใจความว่า สิทธิการฟ้องร้องให้ลงอาญานี้ ได้แก่ ข้าราชการซึ่งได้รับหน้าที่ตามกฎหมาย ข้าราชการดังกล่าว คือ พนักงานอัยการ (Ministère public) แม้ผู้เสียหายจะได้รับ ความเสียหายส่วนตัวเนื่องจากการกระทำผิดอาญาก็ไม่อาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาได้¹ ผู้เสียหายจึงทำได้เพียงร้องทุกข์ต่อเจ้าพนักงาน เพื่อให้ดำเนินคดีอาญาเท่านั้น

ปรัชญาพื้นฐานของฝรั่งเศสที่เป็นรากฐานสำคัญของอัยการฝรั่งเศส มีที่มาจากมองเตสกีเออ (Montesquieu) ผู้เป็นต้นคิดเรื่องการแบ่งแยกอำนาจ และปอร์ตาลิส (Portalis) ผู้ร่าง

¹ จิต เศรษฐบุตตร, หลักกฎหมายแพ่งลักษณะละเมิด, พิมพ์ครั้งที่ 8, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2556), น.22.

โคดีนโปเลียน (ประมวลกฎหมายฝรั่งเศส) โดยปอร์ตาลีสได้กล่าวไว้ที่น่าฟังว่า “อัยการได้ช่วยรัฐบาลให้พ้นจากพวกคนช่างฟ้อง...เป็นปากเสียงให้แก่กฎหมาย เป็นผู้วางตั้งคำพิพากษา เป็นที่พึ่งพิงของผู้อ่อนแอที่ถูกกรรณคดี เป็นโจทก์ผู้นำเกรงขามของเหล่าร้าย เป็นผู้แทนแห่งสังคมทั้งมวล”² พนักงานอัยการเป็นผู้ใช้อำนาจฟ้องในนามของสังคม พนักงานอัยการตามความหมายของฝรั่งเศส หมายถึง เจ้าพนักงานซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ประจำอยู่ตามศาล เพื่อเป็นผู้แทนของสังคม มีอำนาจและดำเนินการในนามของสังคม³ ให้มีการปฏิบัติตามกฎหมายที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อย พนักงานอัยการมีฐานะเป็นตุลาการและสังกัดกระทรวงยุติธรรม⁴ ในฝรั่งเศสพนักงานอัยการสามารถสับเปลี่ยนตำแหน่งกับผู้พิพากษาได้โดยอยู่ในการบังคับบัญชาของศาล แต่หากเป็นพนักงานอัยการก็อยู่ในการบังคับบัญชาของฝ่ายบริหาร⁵ พนักงานอัยการเป็นผู้ฟ้องร้องดำเนินคดี และเป็นผู้บังคับคดีหรือจัดให้มีการปฏิบัติตามคำพิพากษาภายหลังจากที่ศาลมีคำพิพากษาแล้ว แม้ในคดีอาญาพนักงานอัยการจะดำเนินคดีในนามของรัฐ แต่หลักการสำคัญของการปฏิบัติหน้าที่ไม่เพียงเพื่อให้ได้มาซึ่งการลงโทษจำเลย แต่เพื่ออำนวยความยุติธรรมแก่สังคม (Not merely to convict, but to assure that justice is done)⁶

การขอให้ดำเนินคดีอาญาเริ่มโดยการร้องทุกข์หรือกล่าวโทษต่อตำรวจหรือพนักงานอัยการหรือผู้พิพากษาสอบสวนก็ได้ จากนั้นจะมีการสอบสวนโดยพนักงานอัยการจะเข้ามาควบคุมการสอบสวนคดี หรืออาจสอบสวนคดีด้วยตนเอง หรือดำเนินการให้มีการสอบสวนโดยผู้พิพากษาสอบสวน ถ้าเป็นคดีที่กฎหมายกำหนดให้ต้องมีการสอบสวนโดยผู้พิพากษาหรือพนักงานอัยการเห็นสมควร แล้วพนักงานอัยการก็จะพิจารณาสำนวนการสอบสวนโดยอาจสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องคดีก็ได้ ถือเป็นดุลพินิจของพนักงานอัยการ ซึ่งมาตรา 40 แห่งประมวลกฎหมายวิธี

² โกเมน ภัทรภิรมย์, “การฟ้องคดีอาญาในประเทศฝรั่งเศส,” เล่มที่ 32 อัยการนิเทศ, น.172-173 (2514).

³ โกเมน ภัทรภิรมย์, “อัยการฝรั่งเศส, ” ใน อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา รวมบทความเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญาในนานาประเทศ, รวบรวมโดยศูนย์บริการเอกสารและวิชาการ กรมอัยการ, (กรุงเทพมหานคร : ชุดีมาการพิมพ์, 2533), น.29.

⁴ ธาดา อังกินันท์, “รายงานการฝึกอบรมและดูงาน เรื่องการดำเนินคดีอาญา ณ ประเทศฝรั่งเศส,” เล่มที่ 53 อัยการนิเทศ, น.485 (2534).

⁵ ไกวิทย์ มีพรบุชา, “การตรวจสอบการฟ้องคดีอาญาแผ่นดินของผู้เสียหายโดยพนักงานอัยการ, ” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2550), น.46.

⁶ น้ำแท้ มีบุญสร้าง, กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเปรียบเทียบ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุตราไพศาล, 2554), น.46.

พิจารณาความอาญาฝรั่งเศส ค.ศ. 1958 บัญญัติว่า “พนักงานอัยการรับคำร้องทุกข์และคำกล่าวโทษแล้ว และพิจารณาว่าจะดำเนินการอย่างไรต่อไป” ปกติพนักงานอัยการฝรั่งเศสจะฟ้องคดีอาญาก็ต่อเมื่อเห็นสมควรและเพื่อประโยชน์ของสังคม พนักงานอัยการจะสั่งไม่ฟ้องเมื่อเห็นว่าผู้ต้องหาไม่ได้กระทำความผิด หรือเมื่อพยานหลักฐานไม่พอ หรือผลประโยชน์ของสังคมกระทบกระเทือนแต่เพียงเล็กน้อย หรือเห็นว่าผู้ต้องหากระทำไปโดยมีเหตุผลอันสมควร ซึ่งการฟ้องจะทำให้เสียหายแก่สังคมมากกว่าที่จะทำประโยชน์⁷ ดังนั้นพนักงานอัยการจึงไม่จำเป็นต้องฟ้องทุกเรื่อง การกระทำที่ไม่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชนโดยตรง เช่น หมิ่นประมาทของเอกชน การล่าสัตว์ในที่ดินของผู้อื่น เหล่านี้พนักงานอัยการอาจไม่ฟ้องคดีก็ได้⁸

รูปแบบการดำเนินคดีอาญาของฝรั่งเศสไม่ให้อำนาจผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาด้วยตนเอง แม้ว่าผู้เสียหายนั้นจะได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดโดยตรงก็ตาม ก็ไม่อาจอ้างตนเป็นผู้เสียหายเพื่อฟ้องคดีอาญาได้ ทำได้เพียงร้องทุกข์ต่อเจ้าพนักงาน เพื่อให้ดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิดเท่านั้น ฝรั่งเศสยึดหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเป็นหลัก พนักงานอัยการเท่านั้นเป็นผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญา โดยผู้เสียหายต้องผู้ได้รับความเสียหายเป็นส่วนตัวและความเสียหายเป็นผลโดยตรงจากการกระทำความผิดอาญาเท่านั้น และผู้เสียหายไม่จำเป็นต้องเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัย⁹ ซึ่งแนวความคิดเรื่องผู้เสียหายของฝรั่งเศสสอดคล้องกับหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ เนื่องจากรัฐมีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อย เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น รัฐต้องเข้ามาดำเนินคดีอาญาโดยไม่คำนึงว่าผู้เสียหายจะมีส่วนร่วมในการกระทำความผิดหรือไม่

การจำแนกความเสียหายที่เกิดจากการกระทำความผิด โดยพิจารณาว่าเมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้นแล้วก่อให้เกิดความเสียหายที่ส่งผลกระทบต่อสังคมส่วนรวมหรือส่วนตัวเสียหายของบุคคลทำให้เกิดสิทธิในการฟ้องคดีเพื่อเยียวยาความเสียหายที่ต่างกัน คือ การฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา (l'action civile) เป็นการฟ้องของผู้เสียหาย เพื่อให้ชดใช้ความเสียหาย เพราะการกระทำความผิดกระทบต่อส่วนตัวเสียหายของผู้เสียหายโดยตรง และการฟ้องคดีอาญา (l'action publique) เป็นการฟ้องในนามของสังคม เพื่อให้มีการพิจารณาและลงโทษผู้กระทำความผิดตามกฎหมาย¹⁰ แม้ว่าฝรั่งเศสจะ

⁷ โกลเมน ภัทรภริรมย์, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 2*, น.172-173.

⁸ อลงกรณ์ กลิ่นหอม, “สิทธิในการฟ้องคดีอาญาของเอกชน, ”(วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541), น.59.

⁹ วีระศักดิ์ แสงสารพันธ์, “สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา : การศึกษาวิจัยระบบการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในกระบวนการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทย, ” (ดุขฎีนิพนธ์นิติศาสตร์ ดุขฎีบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2556), น.156, 158-159.

¹⁰ *เพ็งอ้าง*, น.77.

ยึดหลักการดำเนินคดีโดยรัฐอย่างเคร่งครัด แต่ก็ผ่อนคลายเป็นเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้ โดยทางอ้อม ในกรณีที่พนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องคดีอาญา หากผู้เสียหายต้องการฟ้องคดีอาญานั้นก็สามารถฟ้องทางแพ่งเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีนั้นต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญาได้ เนื่องจากการดำเนินคดีแพ่ง ณ ศาลที่พิจารณาคดีอาญาจะกระทำได้อีกเมื่อมีการดำเนินคดีอาญาไปพร้อมกัน ฉะนั้นจึงเท่ากับมีผลให้พนักงานอัยการต้องฟ้องคดีอาญาและดำเนินคดีอาญาในคดีนั้น แม้ว่าจะขัดกับความเห็นของพนักงานอัยการก็ตาม¹¹ เมื่อพนักงานอัยการไม่ฟ้องคดีอาญา ผู้เสียหายต้องทำ citation directe เพื่อร้องขอค่าเสียหาย ทำให้ศาลทราบว่าจำเลยกระทำผิดทางอาญา เพราะสิทธิได้รับค่าเสียหายตั้งฐานมาจากการกระทำผิดอาญา ตามวิธีนี้ผู้เสียหายย่อมทำให้ศาลลงโทษทางอาญากับจำเลยได้ เพราะเมื่อ citer directement แล้วทำให้เกิดการฟ้องลงโทษทางอาญาขึ้น พนักงานอัยการจำต้องแถลงการณ์ให้ศาลรับรู้จำเลยกระทำผิดอาญาและลงโทษจำเลยได้

อย่างไรก็ตาม citation directe ใช้ได้เฉพาะคดีไม่อุกฉกรรจ์ หากเป็นคดีอุกฉกรรจ์จะทำ citation directe ไม่ได้¹² โดยผู้เสียหายต้องยื่นคำร้องและคำฟ้องคดีแพ่งต่อผู้พิพากษาสอบสวนพร้อมวางเงินประกันตามที่ผู้พิพากษากำหนด เมื่อผู้พิพากษาสอบสวนส่งสำนวนสอบสวนไปยังพนักงานอัยการ ส่งผลให้พนักงานอัยการต้องดำเนินคดีส่วนอาญา แต่หากผู้เสียหายใช้สิทธิในการฟ้องคดีส่วนแพ่งโดยไม่มีเหตุผลอันสมควรหรือโดยประมาทก็มีโทษทางอาญาด้วย¹³ การที่กฎหมายฝรั่งเศสบังคับให้พนักงานอัยการเข้ามาดำเนินคดีอาญาเมื่อผู้เสียหายฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาถือเป็นส่วนหนึ่งของหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ¹⁴ จะเห็นได้ว่าอำนาจฟ้องคดีอาญาก็ยังคงอยู่กับพนักงานอัยการเช่นเดิม ผู้เสียหายมีเพียงสิทธิเรียกร้องทางแพ่งเพื่อบังคับให้พนักงานอัยการดำเนินการฟ้องคดีอาญาทางอ้อมเท่านั้น และการใช้สิทธิดังกล่าวยังมีข้อจำกัดและต้องใช้อย่างระมัดระวัง เนื่องจากฝรั่งเศสยึดถือหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐอย่างเคร่งครัด นอกจากนี้การใช้สิทธินี้ยังสามารถใช้ได้เฉพาะในคดีไม่อุกฉกรรจ์เท่านั้น หากเป็นคดีอุกฉกรรจ์ย่อมไม่อาจใช้สิทธิดังกล่าวนี้ได้ แต่อย่างไรก็ตามผู้เสียหายยังมีบทบาทอยู่ในคดีความผิดต่อส่วนตัว โดยการขอเป็นคู่ความฟ้องเป็นคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา หรือถอนคำร้องทุกข์เพื่อให้การดำเนินคดีอาญาสิ้นสุดลงได้

¹¹ โกอเมน ภัทรภริรมย์, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 2*, น.30.

¹² จี๊ด เศรษฐบุตร, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 1*, น.22.

¹³ กิตติ บุศยพลากร, “ผู้เสียหายในคดีอาญา,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2523), น.15-16.

¹⁴ อุทัย อาทิวะช, *คู่มือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2 สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา*, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด วี.เจ.พรินติ้ง, 2555), น.12.

ดังนั้นการดำเนินคดีอาญาในฝรั่งเศสใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเป็นหลัก อำนาจฟ้องคดีอาญาจึงเป็นของพนักงานอัยการเท่านั้น ผู้เสียหายไม่อาจฟ้องคดีอาญาด้วยตนเองได้ แต่ผู้เสียหายมีสิทธิร้องทุกข์ต่อเจ้าพนักงานเพื่อให้ดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำผิดได้ หากพนักงานอัยการไม่ฟ้องดำเนินคดีอาญาดังกล่าว ผู้เสียหายก็มีเพียงสิทธิเรียกร้องทางแพ่ง เพื่อบังคับให้พนักงานอัยการดำเนินการฟ้องคดีอาญาทางอ้อมเท่านั้น

3.1.2 การฟ้องดำเนินคดีอาญาในประเทศเยอรมนี

การดำเนินคดีอาญาในประเทศเยอรมนีมาจากแนวความคิดว่ารัฐเป็นผู้รักษาความสงบเรียบร้อยในสังคมเช่นเดียวกับฝรั่งเศส รัฐเท่านั้นที่มีอำนาจฟ้องดำเนินคดีอาญา ซึ่งพนักงานอัยการเป็นผู้ทำหน้าที่ดังกล่าว โดยระบบอัยการของฝรั่งเศสถือเป็นแบบอย่างของอัยการประเทศเยอรมนีและประเทศอื่นๆในภาคพื้นยุโรป¹⁵ ในประเทศเยอรมนีพนักงานอัยการเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินคดีอาญาชั้นสอบสวนฟ้องร้องทั้งหมด ตำรวจเป็นเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ช่วยเหลือพนักงานอัยการเช่นเดียวกับฝรั่งเศส ในทางคดีตำรวจเป็นเพียงองค์กรที่ทำหน้าที่สอบสวนของพนักงานอัยการ¹⁶ โดยตำรวจมีหน้าที่ติดตามการกระทำผิดอาญาและรวบรวมพยานหลักฐานที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดอาญา เพื่อส่งให้พนักงานอัยการพิจารณาต่อไป หากพนักงานอัยการเห็นว่าคดีมีพยานหลักฐานเพียงพอให้เชื่อว่าผู้ต้องหากระทำความผิดอาญา พนักงานอัยการต้องฟ้องดำเนินคดี ซึ่งพนักงานอัยการเยอรมันใช้หลักการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมาย การฟ้องคดีอาญาเป็นอำนาจของพนักงานอัยการเท่านั้น ถ้ามีพยานหลักฐานเพียงพอ พนักงานอัยการจำเป็นต้องฟ้องคดีอาญาทุกคดี เว้นแต่จะมีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น¹⁷ แต่ในบางกรณีพนักงานอัยการอาจไม่ฟ้องดำเนินคดีกับผู้ต้องหา หลักการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมายของเยอรมันมีข้อยกเว้นอยู่ 7 กรณี ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน มาตรา 153-154 E ดังนี้¹⁸

¹⁵ คณิต ญ นคร, “อัยการเยอรมันและการดำเนินคดีอาญาของอัยการเยอรมันก่อนฟ้อง,” ใน หนังสือรวมบทความด้านวิชาการของศาสตราจารย์ ดร.คณิต ญ นคร อัยการสูงสุด, จัดพิมพ์โดยสถาบันกฎหมายอาญา สำนักงานอัยการสูงสุด(กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์อักษร, ม.ป.ป.), น. 151.

¹⁶ คณิต ญ นคร, “ความสัมพันธ์ระหว่างอัยการกับตำรวจในเยอรมัน,” ใน หนังสือรวมบทความด้านวิชาการของศาสตราจารย์ ดร.คณิต ญ นคร อัยการสูงสุด, จัดพิมพ์โดยสถาบันกฎหมายอาญา สำนักงานอัยการสูงสุด(กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์อักษร, ม.ป.ป.), น.91.

¹⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน มาตรา 152

¹⁸ คณิต ญ นคร, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 15, น.154-158.

1. กรณีคดีความผิดเล็กน้อย พนักงานอัยการอาจไม่ดำเนินคดีได้

(1) ในความผิดอาญาโทษปานกลาง ถ้าพิจารณาเห็นว่าความชั่วของผู้ต้องหา มีน้อยและการดำเนินคดีอาญานั้นไม่มีประโยชน์ต่อสาธารณะ

(2) ในความผิดอาญาที่ตามกฎหมายศาลอาจไม่ลงโทษผู้กระทำได้¹⁹

(3) ในข้อหาใดข้อหาหนึ่ง ถ้าเห็นว่าโทษหรือวิธีการเพื่อความปลอดภัยที่เกี่ยวข้องกับโทษหรือวิธีการเพื่อความปลอดภัยที่ได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดแล้ว หรือที่จะลงโทษหรือกำหนดใช้แก่ผู้กระทำผิดนั้นเล็กน้อยหรือเบาไม่มีน้ำหนักเลย

(4) ในการกระทำบางอย่างซึ่งแยกออกเป็นส่วนหนึ่งต่างหากได้ และเกี่ยวกับการกระทำนั้นเป็นที่คาดหมายว่าโทษหรือวิธีการเพื่อความปลอดภัยที่จะลงหรือกำหนดใช้นั้นไม่มีน้ำหนัก พนักงานอัยการอาจจำกัดการสอบสวนดำเนินคดีอาญาเฉพาะการกระทำในส่วนอื่นของความผิด หรือเฉพาะบางฐานความผิดได้

(5) ในความผิดอาญาโทษปานกลาง อาจวางข้อกำหนดให้ผู้ต้องหาปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยกรณีนั้นความชั่วของผู้ต้องหาต้องมีน้อย และการดำเนินคดีนั้นไม่มีประโยชน์ต่อสาธารณะ

2. กรณีคดีที่เกี่ยวข้องกับต่างประเทศ พนักงานอัยการอาจไม่ดำเนินการตามหน้าที่ได้

(1) ในความผิดอาญาที่ได้กระทำลงในต่างประเทศ หรือที่ตัวการในความผิดอาญาที่กระทำลงในต่างประเทศนั้นได้กระทำในส่วนของตนในประเทศ

(2) ในคดีอาญาที่คนต่างด้าวได้กระทำผิดในเรือหรืออากาศยานต่างประเทศ ขณะที่เรือหรืออากาศยานนั้นอยู่ในอาณาเขตของประเทศ

(3) ในความผิดอาญาที่ผู้กระทำได้กระทำในต่างประเทศและผู้นั้นได้ถูกศาลในต่างประเทศพิพากษาลงโทษและพ้นโทษแล้ว หรือได้มีคำพิพากษาของศาลในต่างประเทศอันถึงที่สุดให้ปล่อยตัวผู้นั้น

(4) ในความผิดที่อาจส่งเป็นผู้ร้ายข้ามแดนให้ต่างประเทศหรือที่อาจเนรเทศออกไปจากประเทศได้

3. กรณีความผิดอาญาเกี่ยวเนื่องกับความมั่นคงของรัฐ พนักงานอัยการอาจใช้ดุลพินิจได้ใน 2 กรณี คือ (1) ในกรณีที่เนื่องจากข้อหาของความผิดโดยตรง เช่น ข้อหากบฏ (2) ในกรณีที่ไม่ว่าเกี่ยวข้องกับข้อหาโดยตรง แต่การดำเนินคดีกระทบต่อความมั่นคงของรัฐ ในความผิดที่ผลของการกระทำเกิดในประเทศโดยการกระทำได้กระทำลงในต่างประเทศ เหล่านี้พนักงานอัยการอาจ

¹⁹ เทียบประมวลกฎหมายอาญาของไทย มาตรา 69

ไม่ดำเนินคดี ถ้าเห็นว่าการดำเนินคดีจะนำผลเสียหายอย่างยิ่งมาสู่ประเทศในแง่ความปลอดภัยและความมั่นคงของรัฐ หรือเห็นว่าการดำเนินคดีนั้นขัดต่อผลประโยชน์สาธารณะอันสำคัญของประเทศ

4. กรณีคดีอาญาที่ผู้กระทำผิดกลับใจและช่วยป้องกันผลร้าย พนักงานอัยการอาจไม่ดำเนินคดีในคดีที่มีข้อหาเกี่ยวกับความมั่นคงของรัฐโดยตรง ถ้าหลังจากกระทำผิด ผู้กระทำผิดได้ทำการป้องกันภัยอันเกี่ยวแก่ความมั่นคงหรือความปลอดภัยของรัฐ หรือระเบียบแบบแผนตามรัฐธรรมนูญ

5. กรณีคดีอาญาของเหยื่อในความผิดอาญาฐานกรรโชกหรือรีดเอาทรัพย์สิน ในกรณีที่ความผิดอาญาฐานกรรโชกหรือรีดทรัพย์สินได้ถูกกระทำลง โดยการขู่เชิญว่าจะเปิดเผยความผิดอาญาใดความผิดอาญาหนึ่ง การที่กฎหมายให้อำนาจพนักงานอัยการอาจไม่ดำเนินคดีในความผิดอาญาที่ถูกขู่เชิญว่าจะเปิดเผยนั้นได้ ถ้าความผิดอาญานั้นไม่เป็นความผิดอาญาที่ร้ายแรง ในกรณีนี้ก็เพื่อเป็นการสนับสนุนให้ผู้ถูกขู่เชิญได้เปิดเผยเรื่องราวที่ตนถูกขู่เชิญได้

6. กรณีคดีอาญาที่เกี่ยวข้องกับคำตัดสินคดีแพ่งหรือคดีปกครอง ในกรณีที่การยื่นฟ้องคดีอาญาโทษปานกลาง เกี่ยวเนื่องกับคำวินิจฉัยชี้ขาดคดีแพ่งหรือคดีปกครอง พนักงานอัยการอาจไม่ดำเนินคดีอาญานั้น โดยปล่อยให้มีการดำเนินแต่คดีแพ่งหรือคดีปกครอง การให้โอกาสพนักงานอัยการที่อาจไม่ฟ้องคดีอาญาในกรณีนี้ได้ ก็เพื่อเป็นการชดเชวงมิให้ผู้กล่าวหาใช้การยื่นฟ้องคดีอาญาของพนักงานอัยการเป็นเครื่องมือในการดำเนินคดีประเภทอื่น

7. กรณีความผิดอาญาฐานแจ้งความเท็จ ดูหมิ่นหรือหมิ่นประมาท พนักงานอัยการชอบที่จะยังไม่ดำเนินคดีอาญาฐานแจ้งความเท็จ ดูหมิ่น หรือหมิ่นประมาทตลอดเวลาที่คดีอาญาหรือคดีประเภทอื่นเนื่องจากการแจ้งความเท็จ ดูหมิ่น หรือหมิ่นประมาทนั้นยังดำเนินอยู่

แม้พนักงานอัยการในประเทศเยอรมนีจะใช้หลักการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมายก็ตาม แต่ก็มีข้อยกเว้นหลักการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมายไว้ เพื่อเปิดโอกาสให้พนักงานอัยการใช้ดุลพินิจได้ โดยการใช้ดุลพินิจดังกล่าวได้ถูกจำกัดไว้อย่างเข้มงวดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน

ในความผิดฐานที่เกี่ยวกับประโยชน์ส่วนบุคคล เช่น ความผิดฐานบุกรุก ดูหมิ่น และหมิ่นประมาท ทำร้ายร่างกาย และทำให้เสียทรัพย์ แม้พนักงานอัยการพิจารณาแล้วเห็นว่าการดำเนินคดีความผิดดังกล่าวจะเป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ แต่พนักงานอัยการจะฟ้องคดีเช่นนั้นได้ต่อเมื่อผู้เสียหายได้ร้องทุกข์ต่อตำรวจหรือพนักงานอัยการภายใน 3 เดือนนับแต่วันที่ผู้เสียหายรู้ถึงการกระทำความผิดและรู้ตัวผู้กระทำความผิด หากพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง ผู้เสียหายอาจยื่นคำร้องคัดค้านคำสั่งไม่ฟ้องต่ออัยการสูงสุดแห่งรัฐนั้น แต่ไม่อาจอุทธรณ์คำสั่งดังกล่าวต่อศาลได้

ในระบบกฎหมายอาญาเยอรมันมีความผิดอาญาที่ขึ้นอยู่กับความประสงค์ของผู้เสียหายเป็นสำคัญอยู่ 2 ประเภท คือ²⁰

1. ความผิดที่ผู้เสียหายต้องร้องทุกข์ (Antragsdelikt) เทียบได้กับความผิดอันยอมความได้ตามกฎหมายอาญาของไทย เมื่อมีการกระทำผิดอาญาประเภทนี้เกิดขึ้น สามารถสอบสวนได้ก่อนมีคำร้องทุกข์ของผู้เสียหาย แต่หากผู้เสียหายไม่ร้องทุกข์ พนักงานอัยการจะฟ้องคดีอาญาดังกล่าวไม่ได้

2. ความผิดที่ผู้เสียหายต้องให้อำนาจ (Ermächtigungsdelikt) เป็นความผิดที่ขึ้นอยู่กับความประสงค์ของผู้เสียหายว่าจะดำเนินคดีหรือไม่ กล่าวคือ ผู้เสียหายต้องมอบอำนาจให้พนักงานอัยการดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดก่อน พนักงานอัยการจึงจะสามารถเริ่มทำการสอบสวนได้ จึงเป็นความผิดที่ขึ้นอยู่กับความประสงค์ของผู้เสียหายอย่างแท้จริง

ในประเทศเยอรมนีกฎหมายได้กำหนดความผิดอาญาที่ผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องร้องดำเนินคดีได้ด้วยตนเองไว้ในมาตรา 374 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน ซึ่งเป็นความผิดที่เกี่ยวข้องกับเอกชนและมีลักษณะเป็นการส่วนตัวอยู่อย่างมาก โดยเกี่ยวข้องกับประโยชน์ส่วนบุคคลมากกว่าที่จะเกี่ยวข้องกับประโยชน์สาธารณะ ได้แก่ ความผิดอาญาฐานบุกรุก ความผิดอาญาฐานเปิดจดหมายผู้อื่น ความผิดอาญาฐานทำร้ายร่างกาย ความผิดอาญาฐานขู่เชิญผู้อื่น ความผิดอาญาฐานทำให้เสียทรัพย์ ความผิดอาญาฐานดูหมิ่นและหมิ่นประมาท และความผิดอาญาบางฐาน ตามกฎหมายว่าด้วยการแข่งขันทางการค้า กฎหมายสิทธิบัตร แบบแผน แบบเครื่องอุปโภค เครื่องหมายการค้า การเลียนแบบ และลิขสิทธิ์²¹ สำหรับความผิดเหล่านี้ผู้เสียหายสามารถฟ้องคดีดังกล่าวได้เอง โดยไม่ต้องรอให้พนักงานอัยการสอบสวนหรือฟ้องคดีเสียก่อน ซึ่งความผิดเหล่านี้พนักงานอัยการจะยื่นคำร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์ก็ต่อเมื่อเห็นว่าการฟ้องคดีนั้นเป็นประโยชน์ต่อสาธารณะเท่านั้น²² จึงไม่เป็นการตัดอำนาจพนักงานอัยการ ดังนั้นการฟ้องคดีของผู้เสียหายอาจถูกพนักงานอัยการเข้าแทรกแซงได้เสมอ โดยพนักงานอัยการยื่นคำร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับผู้เสียหายในคดี พนักงานอัยการจะเข้ามาเป็นโจทก์ผู้รับผิดชอบโดยตรง ส่วนผู้เสียหายจะมีบทบาทในการดำเนินคดีเป็นรองจากพนักงานอัยการทันที โดยผู้เสียหายจะกลายเป็นโจทก์ร่วมและมีสิทธิต่างๆในฐานะคู่ความ

²⁰ คณิต ฌ นคร, การก่อการร้ายกับการมอบอำนาจให้ดำเนินคดี, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555), น.32-37.

²¹ คณิต ฌ นคร, *อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 15*, น.158.

²² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน มาตรา 376

แม้ว่ากฎหมายจะอนุญาตให้ผู้เสียหายฟ้องคดีได้ แต่การฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายในความผิดอาญาบางฐาน เช่น ความผิดฐานบุกรุก ดุหมิ่นและหมิ่นประมาท เปิดเผยความลับ ทำร้ายร่างกาย ชูเชิญผู้อื่น ทำให้เสียทรัพย์ ผู้เสียหายต้องดำเนินการไปตามขั้นตอนที่รัฐกำหนดไว้ โดยผู้เสียหายต้องผ่านขั้นตอนประนีประนอมยอมความเสียก่อน การประนีประนอมยอมความดังกล่าวเป็นการดำเนินการโดยมีตัวแทนภาครัฐจากกระทรวงยุติธรรมเข้าควบคุมดูแลให้เป็นไปโดยถูกต้อง และหากการประนีประนอมยอมความนั้นไม่ประสบผลสำเร็จ รัฐจึงจะอนุญาตให้ผู้เสียหายดำเนินคดีกับผู้ต้องหาต่อไป โดยรัฐจะออกหนังสือการผ่านขั้นตอนประนีประนอมยอมความและอนุญาตให้ผู้เสียหายฟ้องร้องดำเนินคดีได้²³

ดังนั้นประเทศเยอรมนีใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเช่นเดียวกับฝรั่งเศส แต่มีลักษณะที่ยืดหยุ่นมากกว่า เพราะเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายฟ้องร้องดำเนินอาญาในฐานะเป็นผู้เสียหายได้เองในบางฐานความผิดตามที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมันบัญญัติไว้ ซึ่งความผิดอาญาดังกล่าวมีลักษณะที่กระทบต่อประโยชน์ส่วนบุคคลมากกว่าประโยชน์สาธารณะ และมีความเป็นส่วนตัวอย่างมาก แต่ผู้เสียหายจะฟ้องคดีอาญาเองได้ต้องผ่านกระบวนการขั้นตอนประนีประนอมตามที่กฎหมายกำหนด หากประนีประนอมไม่สำเร็จผู้เสียหายจึงจะมีสิทธิฟ้องคดีอาญาดังกล่าวได้ อย่างไรก็ตามพนักงานอัยการก็ยังมีอำนาจเข้าแทรกแซงคดีอาญาที่ผู้เสียหายฟ้องเองได้เสมอ หากการดำเนินคดีอาญาดังกล่าวจะเป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ โดยพนักงานอัยการจะร้องขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับผู้เสียหายและเข้าไปเป็นโจทก์หลักในคดี นอกจากนี้ยังมีความผิดอาญาที่ขึ้นกับความประสงค์ของผู้เสียหายเป็นสำคัญ โดยผู้เสียหายจะต้องร้องทุกข์หรือมอบอำนาจให้ดำเนินคดีก่อน พนักงานอัยการจึงจะสามารถดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำผิดได้

3.1.3 การฟ้องดำเนินคดีอาญาในประเทศญี่ปุ่น

ในประเทศญี่ปุ่นใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเป็นหลัก เมื่อมีการกระทำผิดอาญาเกิดขึ้น ผู้เสียหายหรือผู้พบการกระทำผิดร้องทุกข์หรือกล่าวโทษต่อตำรวจหรือพนักงานอัยการก็ได้ ตำรวจและพนักงานอัยการผู้มีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยจะทำการสอบสวนคดีอาญาเมื่อตำรวจสอบสวนคดีอาญาเสร็จแล้วจะนำสำนวนการสอบสวนและรวบรวมพยานหลักฐานในคดีทั้งหมดส่งให้พนักงานอัยการ เพื่อให้พนักงานอัยการตรวจสำนวนและใช้ดุลพินิจสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้อง

²³ จิรพันธ์ แก้วประดิษฐ์, “อำนาจดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายในความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ : ศึกษาเฉพาะคดีที่ขึ้นศาลยุติธรรมปกติ, ” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2553), น.68.

ภายในระยะเวลาอันสมควร²⁴ การดำเนินคดีอาญาของญี่ปุ่นมีพนักงานอัยการเป็นผู้รับผิดชอบในการสอบสวนและฟ้องดำเนินคดีในนามของรัฐ รวมทั้งควบคุมการบังคับคดีตามคำพิพากษาโดยได้รับอิทธิพลมาจากประเทศฝรั่งเศส²⁵ ผู้เสียหายไม่มีสิทธิฟ้องคดีอาญาได้เอง เพราะพนักงานอัยการเท่านั้นที่มีอำนาจฟ้องคดีอาญา²⁶ พนักงานอัยการมีดุลพินิจในการดำเนินคดีอาญา โดยพนักงานอัยการไม่จำเป็นต้องฟ้องคดีอาญาเสมอไป หากเห็นว่าไม่จำเป็น เมื่อได้คำนึงถึงบุคคลลักษณะ อายุ สภาพแวดล้อมผู้กระทำความผิด สภาพของความผิด และความร้ายแรงของความผิด หรือเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นภายหลังการกระทำความผิดแล้ว²⁷ และยังมีดุลพินิจถอนฟ้องได้โดยไม่มีเงื่อนไขก่อนศาลชั้นต้นพิพากษา²⁸

ภายหลังจากที่ญี่ปุ่นแพ้สงครามโลกครั้งที่สอง กฎหมายและกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของญี่ปุ่นได้รับอิทธิพลจากระบบกฎหมายแองโกลอเมริกัน โดยศาลได้ถูกแยกเป็นอิสระจากฝ่ายบริหาร²⁹ และมีการแก้ไขกฎหมายเรื่องดุลพินิจของพนักงานอัยการในการฟ้องคดี ซึ่งถ้อยคำของมาตรา 279 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฉบับเดิมในปี ค.ศ 1922 และมาตรา 248 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฉบับใหม่ในปี ค.ศ 1948 เหมือนกันแทบทุกประการ ต่างกันตรงคำว่า “ความร้ายแรงของความผิด” นั้นถูกสอดแทรกเข้ามาในภายหลังโดยคำแนะนำของกองบัญชาการทั่วไป (General Headquarter) แห่งกองกำลังผู้ครอบครองประเทศ (Occupation Forces) โดยกองทัพสหรัฐอเมริกาที่สั่งให้แก้ไขกฎหมาย เพื่อจำกัดอำนาจการใช้ดุลพินิจของพนักงานอัยการ³⁰

การที่พนักงานอัยการมีอำนาจเด็ดขาดในการพิจารณาว่าจะฟ้องคดีต่อศาลหรือไม่ เกิดจากหลักความเป็นหนึ่งเดียวของการฟ้องคดี (Monopolization of Prosecution) หรือ

²⁴ พงศ์กร จันทระศัพท์ และนารี ตันตเสถียร, “ระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาญี่ปุ่น การสอบสวนและการฟ้องคดี, ” อัยการนิเทศ, 50, น.66-67 (2531).

²⁵ อลงกรณ์ กลิ่นหอม, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 8, น.64.

²⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาญี่ปุ่น มาตรา 247

²⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาญี่ปุ่น มาตรา 248

²⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาญี่ปุ่น มาตรา 257

²⁹ น้ำแท้ มีบุญสร้าง, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 6, น.67.

³⁰ เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, “ระบบการฟ้องคดีอาญาตามดุลพินิจของอัยการในญี่ปุ่น, ” วารสารอัยการ, ฉบับที่ 18 ปีที่ 2, น.19-25.

ระบบผูกขาดอำนาจการฟ้องคดี³¹ ซึ่งหมายถึงอำนาจในการดำเนินคดีแทนรัฐถือเป็นอำนาจหนึ่งเดียว แบ่งแยกไม่ได้ เนื่องจากพนักงานอัยการเป็นผู้ใช้อำนาจของฝ่ายบริหารผูกขาดแต่ผู้เดียวในการพิจารณาว่าคดีใดที่จะต้องนำเข้าสู่การพิจารณาของศาล ประเทศญี่ปุ่นไม่มีหลักการฟ้องคดีอาญาโดยตำรวจ (Police Prosecution) ไม่มีการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหาย (Private Prosecution) ไม่มีระบบการไต่สวนมูลฟ้อง (Preliminary hearing system) และไม่มีหลักการอนุมัติการฟ้อง (Indictment) โดยคณะลูกขุนใหญ่ (Grand jury) โดยมีเหตุผลว่าพนักงานอัยการเป็นผู้ทำหน้าที่พิสูจน์ความผิดของจำเลยในศาล จึงต้องรู้รายละเอียดในการสอบสวนและรวบรวมพยานหลักฐานเป็นอย่างดีที่สุด ตำรวจไม่อาจทราบถึงปัญหาในการดำเนินคดีและต่อสู้คดีในศาลจึงไม่มีอำนาจฟ้องนำคดีขึ้นสู่ศาล ส่วนฝ่ายตุลาการก็ต้องทำหน้าที่อย่างเป็นกลางในการตัดสินคดี จึงทำการก้าวก้าวโดยการฟ้องคดีให้เป็นคุณหรือโทษแก่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ได้³²

แต่ก็มีข้อยกเว้นหลัก Monopolization of Prosecution เนื่องจากญี่ปุ่นไม่อนุญาตให้ผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาเอง เพื่อป้องกันการแก่งแย่งฟ้องคดีอาญาระหว่างเอกชน หรือใช้การฟ้องคดีอาญาเป็นเครื่องมือเพื่อวัตถุประสงค์อื่น ข้อยกเว้นดังกล่าวเรียกว่า “Quasi-Prosecution” ในกรณีที่ผู้เสียหายไม่เห็นด้วยกับคำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการ โดยยื่นคำร้องต่อพนักงานอัยการแล้ว และยังคงไม่พอใจคำสั่งดังกล่าวอาจยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อขอให้มีการดำเนินคดี ศาลจะทำการไต่สวน หากไต่สวนแล้วไม่พบเหตุเพียงพอที่จะฟ้องคดีเพื่อลงโทษจำเลย ศาลจะสั่งยกคำร้อง แต่หากไต่สวนแล้วพบว่ามีความพยานหลักฐานเพียงพอที่จะสั่งตั้งหมายให้เข้ามาฟ้องร้องดำเนินคดีแทน³³ แต่ข้อยกเว้นนี้ก็มีข้อเสีย คือ หากศาลพิพากษาลงโทษจำเลย ศาลอาจถูกวิจารณ์ได้ว่าที่ศาลพิพากษาลงโทษจำเลยนั้น เนื่องจากศาลเป็นผู้ไต่สวนเองและมีคำสั่งให้ดำเนินคดีโดยตั้งหมายเข้ามาฟ้องร้องดำเนินคดี และหากศาลพิพากษายกฟ้องในภายหลัง ก็ถือว่าเป็นการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้ต้องหา เพราะพนักงานอัยการได้เคยพิจารณาแล้วว่าไม่มีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะฟ้องลงโทษจำเลย นอกจากนี้ยังอาจถูกผู้เสียหายวิจารณ์ว่าศาลไม่ควรมีคำสั่งให้ดำเนินคดีตั้งแต่แรก

³¹ เศรษฐบุตตร สิทธิธรรมวินิจ, ชนภัทร วินยวัฒน์, และคมวัชร เอียงอ่อง, รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ : การศึกษาวิจัยเพื่อสนับสนุนมาตรการลดปริมาณคดี ศึกษาเฉพาะกรณีความผิดอันยอมความได้ตามประมวลกฎหมายอาญา, กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2553, น.101.

³² น้ำแท้ มีบุญสล้าง, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 6*, น.77.

³³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาญี่ปุ่น มาตรา 262-269

ดังนั้นหลัก Quasi-Prosecution จึงขัดต่อหลักการแบ่งแยกอำนาจของฝ่ายบริหารและตุลาการทำให้ฝ่ายตุลาการเข้ามาก้าวล่วงอำนาจฝ่ายบริหาร³⁴

รัฐธรรมนูญของญี่ปุ่นได้รับรองหลัก Due Process ไว้ว่าเจ้าหน้าที่รัฐจะกระทำการได้เท่าที่มีกฎหมายให้อำนาจไว้เท่านั้น ในกรณีที่กฎหมายบังคับให้การฟ้องคดีจะกระทำได้อต่อเมื่อมีคำร้องทุกข์ (Complaint) ของผู้เสียหาย หากมีการฟ้องคดีโดยปราศจากคำร้องทุกข์ของผู้เสียหายย่อมเป็นการละเมิดต่อกฎหมาย หรือในกรณีที่กฎหมายบัญญัติห้ามฟ้องคดีบางประเภท แม้จะมีการกระทำที่ละเมิดกฎหมาย พนักงานอัยการย่อมไม่มีอำนาจฟ้องคดีนั้น³⁵ แม้ผู้เสียหายจะไม่มีอำนาจฟ้องคดีอาญา แต่มีความผิดบางฐานที่ต้องการเจตจำนงของผู้เสียหายเป็นเงื่อนไขในการดำเนินคดี กล่าวคือ ห้ามฟ้องในคดีความผิดบางฐาน หากไม่มีคำร้องทุกข์จากผู้เสียหาย³⁶ ได้แก่ ความผิดฐานเปิดเผยความลับของผู้อื่น (มาตรา 135) กระทำอนาจารโดยใช้กำลัง (มาตรา 176) ช่มชู้กระทำชำเรา (มาตรา 177) ลักพาตัวคนหย่อนความสามารถ (มาตรา 224) ลักพาตัวเพื่อหากำไร (มาตรา 225) ขนส่งผู้ถูกลักพาตัว (มาตรา 227) หมิ่นประมาท (มาตรา 230) ดูหมิ่น (มาตรา 231) ลักทรัพย์ ยักยอก ฉ้อโกงในหมู่ญาติ (มาตรา 244) ทำให้เอกสารส่วนบุคคลเสียหาย (มาตรา 259) ทำให้เสียหาย ทรัพย์ (มาตรา 261) พนักงานอัยการจะฟ้องคดีต่อศาลได้ต่อเมื่อผู้เสียหายร้องทุกข์ภายใน 6 เดือน นับแต่วันที่รู้ตัวผู้กระทำผิด³⁷ และเมื่อผู้เสียหายได้ร้องทุกข์แล้ว ประสงค์จะถอนคำร้องทุกข์ก็ถอนได้ ก่อนมีการฟ้องคดี มีผลทำให้ผู้เสียหายไม่อาจฟ้องคดีนั้นได้อีก³⁸ เมื่อพิจารณาความผิดที่ต้องการคำร้องทุกข์ของผู้เสียหายเป็นเงื่อนไขในการดำเนินคดีแล้ว พบว่ามักเป็นความผิดอาญาที่ส่งผลกระทบต่อบุคคลเป็นการส่วนตัว

ดังนั้นการดำเนินคดีอาญาของญี่ปุ่นเป็นหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ อำนาจในการฟ้องคดีอาญาเป็นของพนักงานอัยการโดยเฉพาะ ส่วนผู้เสียหายนั้นไม่มีอำนาจฟ้องคดีอาญาเอง มีเพียงอำนาจร้องทุกข์ต่อตำรวจหรือพนักงานอัยการ เพื่อให้ดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำผิดต่อไป แต่มีความผิดบางฐานที่มีลักษณะกระทบต่อประโยชน์ส่วนบุคคล เป็นความผิดที่ต้องการเจตจำนงของผู้เสียหายเป็นเงื่อนไขในการดำเนินคดี โดยพนักงานอัยการไม่อาจฟ้องดำเนินคดีอาญาดังกล่าวได้ หากไม่มีคำร้องทุกข์ของผู้เสียหาย

³⁴ น้ำแท้ มีบุญสล้าง, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 6*, น.78.

³⁵ *เพ็งอ้าง*, น.78-79.

³⁶ เศรษฐบุตร สิทธิธรรมวินิจ, ชนภัทร วินยวัฒน์, และคมวัชร เอียงอ่อง, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 31*, น.102-103.

³⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาญี่ปุ่น มาตรา 235

³⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาญี่ปุ่น มาตรา 237

3.2 ประเทศที่ใช้ระบบคอมมอนลอว์ (Common Law)

ในหัวข้อนี้จะกล่าวถึงหลักการดำเนินคดีอาญาและบทบาทของผู้เสียหายในการฟ้องคดีอาญาของกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบคอมมอนลอว์ ได้แก่ ประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกา

3.2.1 การฟ้องดำเนินคดีอาญาในประเทศอังกฤษ

ประเทศอังกฤษใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน เนื่องจากประชาชนในสังคมเป็นผู้มีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมร่วมกัน แม้ว่าผู้ฟ้องคดีจะมีผู้ที่ได้รับ ความเสียหายจากการกระทำความผิดอาญานั้นโดยตรงก็ตาม สืบเนื่องมาจากแนวความคิดทางคอมมอนลอว์ที่ว่า “ใครก็สามารถฟ้องคดีได้” (anyone may prosecute) ดังนั้นพลเมืองทุกคนมีหน้าที่ต้องช่วยกันรักษากฎหมายและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง³⁹

แต่เดิมการดำเนินคดีอาญาเริ่มจากการแก้แค้นส่วนบุคคล ผู้เสียหายหรือญาติของผู้เสียหายเป็นผู้นำตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องร้องต่อศาล ถือเป็นหน้าที่โดยเฉพาะของผู้เสียหายหรือญาติของผู้นั้น ต่อมาเมื่อทุกคนมารวมกลุ่มกัน และต้องรับผิดชอบต่อความประพฤติอันดีของบุคคลอื่นในกลุ่มด้วย จนถึงการจัดตั้งระบบลูกขุน และ Justice of the Peace ระบบดังกล่าวนี้มีขึ้นตั้งแต่สมัยกษัตริย์แซกซอน ซึ่งชาวออร์แมนก็ยอมรับระบบนี้และพัฒนาระบบนี้ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา แทนที่จะรับระบบของภาคพื้นยุโรปที่ถือว่าการรักษาความสงบเรียบร้อยเป็นภาระหน้าที่ของรัฐบาล⁴⁰ เมื่อชาวออร์แมนเข้ามาอาศัยปะปนอยู่กับชาวอังกฤษเดิม ซึ่งเป็นเผ่าแองโกล-แซกซอน ชาวออร์แมนมีจำนวนน้อยและเป็นชาวต่างถิ่น ไม่มีญาติอยู่ในอังกฤษ กษัตริย์ในอังกฤษสมัยนั้นจึงเห็นถึงความจำเป็นที่ชาวออร์แมนควรจะได้รับ ความคุ้มครอง จึงนำระบบความรับผิดชอบของสังคมร่วมกันมาใช้กับความผิดทางอาญาที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น นับแต่นั้นระบบการรักษาความสงบเรียบร้อยตามหลักการดำเนินคดีอาญาของอังกฤษจึงถือว่าประชาชนทุกคนเป็นผู้เสียหาย และมีสิทธิฟ้องคดีอาญาได้ โดยไม่จำเป็นต้องคำนึงว่าบุคคลนั้นจะเป็นผู้เสียหายที่แท้จริงหรือไม่ อีกทั้งประชาชนให้ความสำคัญในเรื่องเสรีภาพสูงมากและไม่ไว้วางใจในอำนาจรัฐ เพราะประชาชนต้องผ่านการต่อสู้มาอย่างยากลำบากเพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิเสรีภาพ ทำให้มีแนวโน้มไปในทางที่จะปฏิเสธอำนาจรัฐ เป็นเหตุให้ประเทศอังกฤษได้มี

³⁹ Robert P., “Philosophy, Feinberg, Codification, and Consent : A Progress Report on English Experiences of Criminal Law Reform, ” *Buffalo Criminal Law Review*, 5, 173, p.177-190 (2002).

⁴⁰ อัญชัญศิริ บรรณานุกรม และศีลปอริฏ ชูเวช, “ภาระและหน้าที่ของ Director of Public Prosecutions, ” *วารสารอัยการ*, ฉบับที่ 26 ปีที่ 3, น.36-37 (กุมภาพันธ์, 2523).

การสถาปนาอำนาจรัฐสภาขึ้นมาคานอำนาจกับกษัตริย์และให้การยอมรับว่าอำนาจรัฐสภาเป็นอำนาจสูงสุด และกรณีการจัดตั้งกิจการตำรวจขึ้นเพื่อทำหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยในรัฐนั้นได้รับการต่อต้านอย่างรุนแรงจากประชาชน⁴¹

ในประเทศอังกฤษมีวิวัฒนาการการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาของเอกชนพัฒนาไปมาก โดยเอกชนทุกคนในอังกฤษมีสิทธิและเสรีภาพที่จะฟ้องคดีอาญาได้⁴² ส่วนใหญ่การดำเนินคดีอาญาในอังกฤษเอกชนจะไม่นิยมฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาด้วยตนเอง เพราะมีค่าใช้จ่ายและเสียเวลาในการดำเนินคดี จึงใช้วิธีร้องทุกข์ต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจแล้วให้เจ้าหน้าที่ตำรวจดำเนินคดี ซึ่งตำรวจในประเทศอังกฤษไม่ได้มีหน้าที่แค่สืบสวนจับกุมและสอบสวนผู้กระทำผิดเท่านั้น แต่ตำรวจยังมีหน้าที่ในการฟ้องร้องผู้กระทำผิดต่อศาลอีกด้วย⁴³ โดยการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาของตำรวจในอังกฤษนั้น ก็ยังคงฟ้องในฐานะที่เสมือนเป็นผู้เสียหายทางทฤษฎี หรือตามแบบพิธี และถือเสมือนเป็นการฟ้องคดีในนามของแผ่นดิน (in the name of the Crown) โดยทุกคนสามารถอ้างตนเป็นผู้เสียหายในนามแผ่นดินเพื่อที่จะฟ้องคดีอาญาได้ทั้งสิ้น⁴⁴ เมื่อการดำเนินคดีอาญาได้อย่างกว้างขวางของเอกชนตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนไม่อาจรักษาประโยชน์สาธารณะได้ และเอกชนไม่ประสงค์ที่จะฟ้องคดีเนื่องจากจะต้องเสียค่าใช้จ่ายและเสียเวลาในการดำเนินคดี นอกจากนี้การที่ผู้เสียหายฟ้องคดีโดยไม่เต็มใจเพราะถูกศาลบังคับก็นำไปสู่ปัญหาการล้มคดี จึงมีผู้เสนอแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว ดังนี้⁴⁵

1. ข้อเสนอให้การดำเนินคดีอาญาควรกระทำโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ การดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายควรจำกัดให้มีอำนาจเฉพาะความผิดต่อส่วนตัวโดยแท้ และต้องเป็นความผิดเล็กน้อย

2. ข้อเสนอให้มีเจ้าพนักงานเป็นผู้ทำหน้าที่ในการรวบรวมพยานหลักฐานและดำเนินคดีอาญาทำนองเดียวกับพนักงานอัยการในประเทศภาคพื้นยุโรป

⁴¹ คณิต ฒ นคร, “วิธีพิจารณาความอาญาไทย : หลักกฎหมายกับทางปฏิบัติที่ไม่ตรงกัน,” ใน หนังสือรวมบทความด้านวิชาการของศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฒ นคร อัยการสูงสุด, จัดพิมพ์โดยสถาบันกฎหมายอาญา สำนักงานอัยการสูงสุด(กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์อักษร, ม.ป.ป.), น. 311.

⁴² Patrick Devlin, *The Criminal prosecution in England* (London : Oxford University Press, 1960), p.16.

⁴³ น้ำแท้ มีบุญสร้าง, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 6*, น.51.

⁴⁴ อลงกรณ์ กลิ่นหอม, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 8*, น.68.

⁴⁵ จิรพันธ์ แก้วประดิษฐ์, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 23*, น.71-72.

จากแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวในปี ค.ศ.1879 จึงเกิดการก่อตั้ง Director of Public Prosecution (D.P.P.) โดยการดำเนินคดีของตำรวจอยู่ภายใต้การควบคุมของ D.P.P. และ D.P.P. ก็อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของ Attorney General อย่างไรก็ตามแม้เอกชนสามารถฟ้องคดีอาญาได้อย่างกว้างขวาง แต่ในบางคดีเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐโดยเฉพาะ เพราะเอกชนไม่มีความสามารถที่จะเข้าถึงและหาหลักฐานฟ้องได้ หรือในคดีบางประเภท เช่น ความผิดฐานเปิดเผยความลับในทางราชการ เอกชนหรือตำรวจจะมีอำนาจฟ้องคดีอาญาได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจาก Attorney General ซึ่งตำแหน่ง Attorney General นี้ยังมีอำนาจเข้าไปควบคุมการดำเนินคดีอาญาของเอกชนได้ โดยการขออนุญาตต่อศาลไม่ให้มีการดำเนินคดีนั้นต่อไป หรือที่เรียกว่า “nolle prosequi” หากพิจารณาเห็นว่าการดำเนินคดีนั้นจะไม่เกิดประโยชน์ต่อสาธารณะ ซึ่งจะเป็นผลให้การฟ้องคดีอาญานั้นเป็นอันยุติลง โดยจะต้องดำเนินการก่อนศาลมีคำพิพากษา

ประเทศอังกฤษมีการแยกหน่วยงานและเจ้าพนักงานสำหรับการดำเนินคดีอาญาออกจากกัน โดยหากเป็นคดีอาญาที่เป็นส่วนได้เสียของรัฐจะเป็นอำนาจของ Attorney General และ solicitor เป็นผู้ดำเนินการ และหากต้องดำเนินคดีในชั้นศาลจะเป็นหน้าที่ของ Barrister แต่ถ้าเป็นคดีที่มีความสำคัญ ความซับซ้อน หรือต้องให้คำแนะนำกับตำรวจ จะเป็นหน้าที่ของ Director of Public Prosecution (D.P.P.) ซึ่ง D.P.P. มีอำนาจควบคุมการฟ้องคดีอาญาโดยประชาชน ซึ่งเป็นการพยายามที่จะนำการฟ้องคดีโดยรัฐเข้ามาใช้ในอังกฤษ⁴⁶ การฟ้องคดีอาญาโดยประชาชนในความผิดบางประเภทต้องได้รับอนุญาตจาก D.P.P. ก่อน แต่ในพื้นฐานความคิด D.P.P. ไม่ได้ทำการแทนรัฐแต่ทำการแทนประชาชน⁴⁷ หาก D.P.P. เห็นควรดำเนินคดีอาญาใดเองก็จะทนาย (Barrister-at-Law) เป็นผู้ฟ้องคดีให้⁴⁸ D.P.P. จึงไม่มีฐานะเช่นเดียวกับพนักงานอัยการในประเทศภาคพื้นยุโรป

ในปี 1985 อังกฤษได้มีการปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาจากเดิมคือ The Prosecution of Offences Act 1879 มาเป็น The Prosecution of Offences Act 1985 มีการตั้ง Crown Prosecution Service (CPS)⁴⁹ ขึ้นในปีค.ศ.1986 เพื่อดำเนินคดีอาญาทำนองเดียวกับองค์กรอัยการของประเทศภาคพื้นยุโรป ทำหน้าที่ควบคุมการทำงานขององค์กรตำรวจและกำกับดูแลการฟ้องคดีของผู้เสียหาย แต่ CPS ก็ยังอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของ D.P.P. โดย CPS มีอำนาจหน้าที่ในการฟ้องคดีอาญาซึ่งตำรวจเป็นผู้สอบสวนทั้งหมด ยกเว้นคดีเล็กน้อยๆ เช่น

⁴⁶ คณิต ฒ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 8, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555), น.65.

⁴⁷ อัญชัยศิริ บรรณานุกรม และ ศิลปอรุณ ชูเวช, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 40, น.35-48.

⁴⁸ คณิต ฒ นคร, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 41, น.312.

⁴⁹ อลงกรณ์ กลิ่นหอม, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 8, น.69.

คดีจรรยา⁵⁰ แต่การดำเนินคดีอาญาของ CPS ไม่ผูกพันกับความเห็นตามที่ตำรวจได้เสนอขึ้นมา การตัดสินใจของ CPS สามารถทำได้โดยอิสระภายใต้กฎหมาย และการดำเนินคดีอาญาต้องเป็นไปตามแนวนโยบายที่ D.P.P.วางไว้⁵¹

การจัดตั้ง CPS ขึ้นในอังกฤษเป็นการนำหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐมาใช้ในอังกฤษ เนื่องจากเดิมการดำเนินคดีอาญาของอังกฤษตำรวจมีหน้าที่ในการสอบสวนและฟ้องคดีอาญา ก่อให้เกิดปัญหาว่าคดีที่ตำรวจนำมาฟ้องมีพยานหลักฐานอ่อนเกินไปเนื่องจากไม่มีการตรวจสอบ เมื่อตั้ง CPS ขึ้นก็มีผลเป็นการแยกอำนาจสอบสวนออกจากการฟ้องร้องคดีอาญา ซึ่งเดิมเป็นอำนาจของตำรวจเพียงองค์กรเดียว และ CPS เป็นหน่วยงานอิสระของรัฐทำหน้าที่ควบคุมดูแลการฟ้องคดีอาญา โดยทำเพื่อประโยชน์สาธารณะมากกว่านายความที่ทำเพื่อประโยชน์ของผู้เสียหาย ซึ่งเป็นลูกความ⁵²

ในปัจจุบันหลักการฟ้องคดีอาญาโดยประชาชนในอังกฤษได้ถูกเคลื่อนกลืนไปกับหลักการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหาย เมื่อกล่าวถึงการดำเนินคดีอาญาในประเทศอังกฤษก็แทบไม่ปรากฏคำว่า “Popular Prosecution” อีกต่อไป ปรากฏแต่คำอธิบายถึงวิธีการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหาย (Private Prosecution) ใช้อยู่ทั่วไป การฟ้องคดีโดยผู้เสียหายมักเป็นคดีเล็กน้อยๆ และอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของ CPS กล่าวคือ CPS อาจจะไปดำเนินการเสียเอง หรืออาจใช้ดุลพินิจให้ระงับการฟ้องคดีนั้นๆได้ตามที่เห็นสมควร⁵³ กล่าวคือผู้เสียหายจะฟ้องคดีอาญาต้องได้รับการอนุญาตจากฝ่ายเจ้าหน้าที่ก่อน นอกจากนี้หาก CPS เห็นว่าการดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายนั้นขัดต่อประโยชน์สาธารณะหรือการดำเนินคดีเรื่องนั้นควรมีการดำเนินคดีโดยภาครัฐ CPS ก็สามารถเข้าไปดำเนินคดีนั้นเสียเองหรืออาจดำเนินการให้ระงับการฟ้องคดีอาญานั้นเสียก็ได้ด้วยการร้องขอต่อศาล “ไม่ดำเนินคดีต่อไป” (nolle prosequi) ก่อนศาลมีคำพิพากษา มีผลทำให้ศาลมีคำสั่งจำหน่ายคดี แต่จำเลยยังอาจถูกฟ้องเป็นคดีใหม่ได้อีก⁵⁴ นอกจากนี้ในกรณีที่ผู้ฟ้องคดีอาญายื่นฟ้องแล้วถอนฟ้องหรือไม่ดำเนินคดีต่อไป CPS ก็มีอำนาจตรวจสอบความสุจริตของผู้ฟ้องคดี หรือพิจารณาว่าการ

⁵⁰ คณิต ฌ นคร, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 46*, น.66.

⁵¹ จิรพันธ์ แก้วประดิษฐ์, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 23*, น.75-76.

⁵² สิริพัฒน์ เจริญศิริ, “ผู้เสียหายกับคดีอาญา : ศึกษากรณีผู้เสียหายใช้สิทธิโดยมิชอบ, ” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2551), น.33.

⁵³ อุทัย อาทิวา, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 14*, น.11.

⁵⁴ กิตติ บุศยพลากร, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 13*, น.21-22.

ดำเนินคดีนั้นยังเป็นประโยชน์สาธารณะอันควรดำเนินคดีต่อไปหรือไม่ แม้ว่าคดีนั้นจะมีการถอนฟ้องคดีแล้วก็ตาม⁵⁵

ดังนั้นการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนยังคงมีอยู่ในอังกฤษ แต่มี CPS เข้ามาควบคุมดูแลการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายโดยอาจเข้าไปดำเนินคดีเสียเอง หรือใช้ดุลพินิจให้ระงับการฟ้องคดีนั้นๆได้ตามที่เห็นสมควร⁵⁶

3.2.2 การฟ้องดำเนินคดีอาญาในประเทศสหรัฐอเมริกา

ประเทศสหรัฐอเมริกามีรูปแบบการปกครองแบบสหพันธรัฐ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าการปกครองโดยรัฐบาลสหพันธ์ (Federal Government) กล่าวคือ มีระบบรัฐบาลคู่โดยอำนาจการปกครองถูกแบ่งเป็นรัฐบาลกลางกับมลรัฐ⁵⁷ ซึ่งรัฐบาลกลางมีระบบกฎหมายและระบบศาลเป็นของตนเอง ส่วนมลรัฐก็มีอำนาจบริหารกิจการภายในมลรัฐ มีรัฐธรรมนูญ มีระบบกฎหมายและระบบศาลของตนเอง ซึ่งอาจแตกต่างกันในแต่ละมลรัฐ

ในส่วนของเรื่องการฟ้องคดี โดยสรุปการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาในสหรัฐอเมริกา มีอยู่ 3 แบบด้วยกัน⁵⁸ คือ Indictment ได้แก่ การฟ้องร้องดำเนินคดีที่ผู้เสียหายหรือพนักงานอัยการ ทำคำฟ้องยื่นเสนอต่อคณะลูกขุน เพื่อให้ทำการไต่สวนมูลฟ้อง ก่อนเสนอฟ้องต่อศาลที่มีเขตอำนาจ Presentment ได้แก่ การฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาของคณะลูกขุน ในกรณีที่ไม่มีผู้ใดยื่นฟ้องมาให้ คณะลูกขุนทำการไต่สวน คณะลูกขุนจะทำการไต่สวนหาพยานหลักฐานเอง และเสนอฟ้องต่อศาลที่มีเขตอำนาจ และ Information ได้แก่ การฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการต่อศาลที่มีเขตอำนาจ ซึ่งศาลมีเขตอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดี มี 3 ประเภท คือ (1) ศาลกลางของสหรัฐอเมริกา (Federal Court) : การฟ้องคดีในศาลนี้ใช้การฟ้องแบบ Indictment หรือ Presentment (2) ศาลมลรัฐ (State Court) : การฟ้องคดีในศาลนี้ใช้แบบ Indictment หรือ Information และ (3) ศาลท้องถิ่น (Local Court) ซึ่งใช้การฟ้องคดีเช่นเดียวกับศาลมลรัฐ⁵⁹

⁵⁵ อุทิศ วีรวัฒน์, “อัยการสกอตแลนด์และอัยการอังกฤษ, ” ใน อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา รวมบทความเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญาในนานาประเทศ, รวบรวมโดยศูนย์บริการเอกสารและวิชาการ กรมอัยการ, (กรุงเทพมหานคร : ชุดติมาการพิมพ์, 2533), น.56-60.

⁵⁶ คณิต ฒ นคร, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 46, น.66.

⁵⁷ น้ำแท้ มีบุญสร้าง, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 6, น.1.

⁵⁸ โกวิท มีพรบุชา, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 5, น.22-23.

⁵⁹ อลงกรณ์ กลิ่นหอม, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 8, น.71.

การดำเนินคดีอาญาในสหรัฐอเมริกาใช้ระบบ Common Law โดยใช้หลักการดำเนินคดีโดยประชาชน เพราะในอดีตสหรัฐอเมริกาเคยใช้ระบบการฟ้องคดีอาญาเช่นเดียวกับของอังกฤษ โดยให้สิทธิเอกชนฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาได้อย่างเสรี ต่อมาในภายหลังเมื่อวัฒนธรรมทางกฎหมายของฝรั่งเศสเข้ามามีอิทธิพลในสหรัฐอเมริกา และเนื่องจากระบบ Common Law มีความยุ่งยากและซับซ้อนในตัวของมันเอง ประกอบกับระบบการฟ้องคดีอาญาที่แตกต่างกันในแต่ละมลรัฐ จึงทำให้สหรัฐอเมริกาหันกลับมาให้ความสนใจกับระบบการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาแบบอัยการของฝรั่งเศส ซึ่งได้รับการพัฒนาไปมากแล้ว มลรัฐต่างๆส่วนใหญ่ยอมรับระบบการฟ้องคดีอาญาแบบฝรั่งเศส และนำมาปรับใช้กับระบบการรักษาความสงบเรียบร้อยของตน⁶⁰ ทำให้อำนาจในการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาตามกฎหมายของสหรัฐอเมริกาเป็นของพนักงานอัยการเท่านั้น เอกชนไม่มีอำนาจฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาโดยตรง การดำเนินคดีอาญาทั้งในระดับสหพันธรัฐและระดับมลรัฐจะเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของพนักงานอัยการเท่านั้น ประชาชนไม่อาจนำคดีมาฟ้องต่อศาลได้ด้วยตนเอง ด้วยเหตุผลที่ว่า การควบคุมการดำเนินคดีอาญาเป็นภารกิจของรัฐแต่เพียงผู้เดียว ทั้งยังเป็นการป้องกันเอกชนเอาคดีอาญามาฟ้องร้องเพื่อให้ร้าย หรือทำลายความน่าเชื่อถือของอีกฝ่าย หรือใช้การฟ้องคดีอาญาเพื่อต่อรองกับคู่กรณี⁶¹

ในทางทฤษฎีสหรัฐอเมริกาใช้หลักการฟ้องคดีอาญาตามกฎหมาย (Legality Principle) เพราะมีตัวบทกฎหมายหลายฉบับระบุบังคับให้ต้องฟ้องคดีที่มีมูลต่อศาลโดยไม่มีข้อยกเว้น⁶² เช่น รัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกาศักดิ์สิทธิ์ให้ประธานาธิบดี ซึ่งอยู่ในฐานะหัวหน้าฝ่ายบริหารของรัฐบาลกลางมีหน้าที่ต้องคอยสอดส่องดูแลว่าได้มีการใช้บังคับกฎหมายอย่างแท้จริง⁶³ รัฐสภาของรัฐบาลกลาง (U.S. Congress) ได้ออกกฎหมายให้อำนาจการฟ้องคดีอาญาที่ละเมิดกฎหมายของสหรัฐอเมริกาไว้ว่า “อัยการสหรัฐจะต้องฟ้องคดีอาญาทุกคดีที่เป็นความผิดต่อสหรัฐอเมริกา ซึ่งเกิดขึ้นภายในเขตท้องถิ่นของตน”⁶⁴ หรือกฎหมายของมลรัฐไอโอวา ที่บัญญัติไว้ว่า “เป็นหน้าที่ของอัยการที่จะต้องยื่นฟ้องผู้ต้องหา ซึ่งมีหลักฐานอันเพียงพอที่จะเชื่อได้ว่า บุคคลนั้นกระทำความผิดและศาลจะลงโทษได้ต่อศาล”⁶⁵ ถึงแม้จะมีบทบัญญัติของกฎหมายกำหนดไว้เช่นนั้น

⁶⁰ เฟิ่งอ้วง, น.70.

⁶¹ น้ำแท้ มีบุญส้าง, อ้วงแล้ว เชิงอรรถที่ 6, น.8.

⁶² เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, “ดุลพินิจในการไม่ฟ้องคดีอาญาที่มีมูลของอัยการในสหรัฐอเมริกา,” วารสารนิติศาสตร์, ฉบับที่ 1 ปีที่ 10, น.160-161(2521).

⁶³ Article II, Section 3, U.S. Constitution

⁶⁴ 28 U.S.C. Section 457.

⁶⁵ Section 23-1201, R.R.S. 1943.

แต่ในทางปฏิบัติพนักงานอัยการสหรัฐอเมริกาหาได้ฟ้องคดีอาญาตามกฎหมายไม่ มักมีการใช้ดุลพินิจไม่ฟ้องคดีอาญาที่มีมูลอย่างกว้างขวาง และกระทำต่อเนื่องมาเป็นเวลาช้านาน จนกลายเป็นจารีตประเพณีในที่สุด ทั้งที่ไม่มีตัวบทกฎหมายลายลักษณ์อักษรใดที่ให้อำนาจไว้เช่นนั้น ยิ่งไปกว่านั้นศาลของสหรัฐอเมริกาก็ไม่ห้าม แต่กลับสนับสนุนและเห็นชอบการใช้ดุลพินิจดังกล่าว รวมถึงเนติบัณฑิตยสภาของสหรัฐอเมริกาได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการใช้ดุลพินิจไม่ฟ้องคดีอาญาโดยอาศัยเหตุผลอันดีเกี่ยวกับผลประโยชน์ของส่วนรวมไว้ด้วย⁶⁶

การดำเนินคดีอาญาของสหรัฐอเมริกามีลักษณะเช่นเดียวกับประเทศอื่นเป็นรูปแบบการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐที่พัฒนามาจากการดำเนินคดีอาญาโดยเอกชนหรือผู้เสียหาย แม้สหรัฐอเมริกาจะใช้รูปแบบการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐอย่างเคร่งครัดก็ตาม⁶⁷ แต่ผู้เสียหายก็ยังคงมีสิทธิร้องทุกข์ (complaint) ต่อตำรวจให้ดำเนินคดีอาญา หรือยื่นคำร้องทุกข์ต่อศาล Magistrates (ศาลแขวง) สำหรับความผิดที่มีโทษปานกลาง และยื่นคำร้องทุกข์ต่อคณะลูกขุนในความผิดร้ายแรง (felony) เพื่อให้ทำการไต่สวนมูลฟ้องและดำเนินการฟ้องร้องต่อศาลที่มีเขตอำนาจต่อไป⁶⁸

ดังนั้นการดำเนินคดีอาญาในสหรัฐอเมริกาใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเป็นหลัก อำนาจฟ้องคดีอาญาจึงเป็นของพนักงานอัยการเท่านั้น ผู้เสียหายไม่อาจฟ้องคดีอาญาด้วยตนเองได้ แต่ผู้เสียหายมีสิทธิร้องทุกข์เพื่อให้ดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำผิดได้

สรุปการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาของต่างประเทศมีลักษณะที่รัฐเข้ามามีบทบาทในการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญามากขึ้น หรืออาจเข้ามาควบคุมตรวจสอบการดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหาย เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคมโดยคำนึงถึงประโยชน์สาธารณะ ทำให้การดำเนินคดีอาญาในแต่ละประเทศนำหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐมาใช้ แม้แต่ประเทศอังกฤษที่แต่เดิมใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน ซึ่งให้สิทธิแก่ประชาชนทุกคนไม่ว่าจะเป็นผู้เสียหายจากการกระทำความผิดอาญานั้นโดยตรงหรือไม่ฟ้องคดีอาญาได้อย่างกว้างขวาง ก็นำหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐไปใช้เช่นกัน อย่างไรก็ตามแม้ทุกประเทศจะนำหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐไปใช้ แต่ก็ยังเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาได้ โดยบางประเทศไม่เปิดโอกาสให้ผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาด้วยตนเองได้ เพราะถือว่าอำนาจฟ้องคดีอาญาเป็นของรัฐเท่านั้น แต่ให้สิทธิผู้เสียหายร้องทุกข์ต่อเจ้าพนักงาน เพื่อให้รัฐดำเนินคดีอาญาต่อไป เช่น ประเทศฝรั่งเศส ญี่ปุ่นและสหรัฐอเมริกา บางประเทศเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้อย่างจำกัดตามที่กฎหมายกำหนดไว้ เช่น ประเทศ

⁶⁶ เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 62*, น.161-162.

⁶⁷ วีระศักดิ์ แสงสารพันธ์, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 9*, น.113, 134.

⁶⁸ อมร อินทรกำแหง, “การดำเนินคดีอาญาในสหรัฐอเมริกา,” เล่มที่ 19 *อัยการนิเทศ*, น.177-178 (2500).

เยอรมนีและอังกฤษ มีองค์กรของรัฐเข้ามาควบคุมดูแลการฟ้องร้องดำเนินคดีของผู้เสียหายอย่างใกล้ชิด จะเห็นได้ว่าบทบาทของผู้เสียหายในการฟ้องดำเนินคดีอาญาในต่างประเทศมีความแตกต่างกันไป อาจมีสิทธิในการฟ้องคดีอาญาได้ด้วยตนเอง หรือถูกจำกัดบทบาทให้มีสิทธิเพียงร้องทุกข์ก็ขึ้นกับ แนวคิดและนโยบายของแต่ละประเทศ แต่ยังมีข้อวิจารณ์ว่าการที่ผู้เสียหายถูกจำกัดบทบาทให้มีเพียง สิทธิร้องทุกข์เท่านั้นเป็นการเพียงพอสำหรับผู้เสียหายหรือไม่ เนื่องจากผู้เสียหายเป็นผู้ได้รับ ผลกระทบโดยตรงจากการกระทำความผิดอาญา แต่อย่างไรก็ตามย่อมต้องคำนึงว่าการกระทำผิด อาญาถือเป็นการกระทำความผิดต่อสังคมส่วนรวมด้วย จึงยังต้องพิจารณาต่อไปว่าการกำหนดสิทธิในการ ดำเนินคดีของผู้เสียหายจะต้องมีข้อจำกัดมากน้อยเพียงใดจึงจะเหมาะสม หากเปิดโอกาสให้ผู้เสียหาย ดำเนินคดีอาญาได้ก็ควรกำหนดแนวทางที่เหมาะสมในการควบคุมและตรวจสอบการดำเนินคดีอาญา ของผู้เสียหาย เพื่อไม่ให้เกิดความเสียหายแก่คดีอาญาของรัฐ และในการดำเนินคดีอาญาของ ผู้เสียหายควรมอบให้ผู้อื่นดำเนินคดีอาญาแทนตนได้หรือไม่ และหากมอบได้ ควรมอบได้มากน้อย เพียงใด ในประเทศฝรั่งเศส ญี่ปุ่นและสหรัฐอเมริกา ผู้เสียหายย่อมไม่อาจมอบให้ผู้อื่นดำเนินคดีอาญา แทนตนได้ เนื่องจากผู้เสียหายมีสิทธิเพียงร้องทุกข์กับเจ้าพนักงานให้ดำเนินคดีอาญาเท่านั้น ไม่มีสิทธิ ฟ้องดำเนินคดีอาญาด้วยตนเองได้ ส่วนฝรั่งเศสในกรณีที่ผู้เสียหายมีสิทธิทางแพ่งก็อาจมอบอำนาจให้ ผู้อื่นดำเนินคดีส่วนแพ่งแทนตนได้ เพราะเรื่องทางแพ่งเท่านั้นที่จะมอบอำนาจให้ดำเนินคดีแทนกันได้ ส่วนประเทศเยอรมนีและอังกฤษ การมอบให้ผู้อื่นดำเนินคดีอาญาแทนผู้เสียหายนั้นไม่อาจกระทำได้ เนื่องจากผู้เสียหายในคดีอาญามีสิทธิฟ้องคดีอาญาอย่างจำกัดเฉพาะฐานความผิดตามที่กฎหมาย กำหนดและอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของรัฐ

บทที่ 4

บทบาทของผู้เสียหายในการฟ้องคดีอาญาในไทย

การศึกษาหลักการดำเนินคดีอาญาและบทบาทของผู้เสียหายในการฟ้องคดีอาญาในไทย เพื่อให้ทราบถึงประวัติความเป็นมาของการดำเนินคดีอาญาในไทย อิทธิพลของระบบกฎหมายต่างประเทศที่มีผลต่อหลักการดำเนินคดีอาญาของไทย หลักการดำเนินคดีอาญาของไทยทั้งหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐและหลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย บทบาทและอำนาจของผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญา และนำไปวิเคราะห์ประเด็นปัญหาผู้เสียหายมอบให้ผู้อื่นดำเนินคดีอาญาแทนตนในประเทศไทย เพื่อให้ทราบถึงปัญหาและหาแนวทางที่เหมาะสมเกี่ยวกับการมอบให้ผู้อื่นดำเนินคดีอาญาแทนผู้เสียหาย รวมไปถึงวิเคราะห์ประเด็นปัญหาผู้เสียหายดำเนินคดีอาญาทำให้คดีของรัฐเสียหาย เพื่อหาแนวทางแก้ไขที่เหมาะสมโดยไม่ก่อให้เกิดผลเสียต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย

4.1 ความเป็นมาของการดำเนินคดีอาญาในไทย

การดำเนินคดีอาญาของไทยเป็นรูปแบบการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐที่พัฒนามาจากการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย โดยเริ่มจากการที่ผู้เสียหายฟ้องร้องและดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำผิดได้ด้วยตนเอง เพื่อให้ผู้กระทำผิดได้รับโทษอันมีลักษณะของการแก้แค้นทดแทน เนื่องจากผู้เสียหายเป็นผู้ได้รับผลร้ายจากการกระทำความผิดอาญาโดยตรง ต่อมาแม้รัฐจะมีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม ทำให้อำนาจฟ้องดำเนินคดีอาญาเป็นของรัฐ แต่การฟ้องดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหายก็ยังคงอยู่และใช้มาจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้เพราะกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยได้ยอมให้ผู้เสียหายฟ้องและดำเนินคดีอาญาเองได้จนถึงที่สุด¹

ในสมัยสุโขทัยใช้หลักการปกครองแบบพ่อปกครองลูกหรือปิตราธิปไตย เนื่องจากประชาชนมีอยู่จำนวนน้อย พระเจ้าแผ่นดินจึงทรงมีความสัมพันธ์กับราษฎรอย่างใกล้ชิด² เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น คู่ความที่มีเรื่องพิพาทกันจะกราบทูลเหตุวิวาทให้พระเจ้าแผ่นดินทรงมี

¹ อรรถพล ใหญ่สว่าง. “ผู้เสียหายในคดีอาญา,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2524), น. 5-6.

² กุลพล พลวัน, การบริหารกระบวนการยุติธรรม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2544), น.1.

พระราชวินิจฉัย หรือผู้เสียหายจะมาร้องทุกข์ต่อพระเจ้าแผ่นดินโดยตรง ตามศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง มีตอนหนึ่งว่า “ ในปากประตู มีกระดิ่งอันหนึ่งแขวนไว้หัน ไพร่ฟ้าหน้าปกกลางบ้านกลางเมืองมีถ้อยมีความเจ็บท้องข้องใจมันจะกล่าวถึงเจ้าถึงขุนปรี ไปสั่นกระดิ่งอันท่านแขวนไว้ พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองไถยินเรียก เมื่อถามสวนความแค้นด้วยชื่อ ไพร่ในเมืองสุโขทัยนี้จึงชม” และอีกตอนหนึ่งว่า “ ลูกเจ้าลูกขุนพิแล ผิดแพกแสกกว้างกัน สวนดูแท้แล้ว จึงแล่งความแก่ข้าด้วยชื่อ บ่อเข้าผู้ลัก มักผู้ซ่อน” แสดงให้เห็นว่าสมัยสุโขทัยมีระบบการพิจารณาคดีหรือมีกฎหมายลักษณะตราการแล้ว คือ เมื่อมีข้อพิพาท ให้พิจารณาและตัดสินไปโดยชื่อสัตย์สุจริต³ นอกจากนี้ราชกรยังมีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อย โดยราชกรมีอำนาจฟ้องดำเนินคดีอาญา แม้ราชกรผู้นั้นจะมีผู้เสียหายก็ตาม ดังจะเห็นได้จากจารึกหลักที่ 7 ออกใน พ.ศ.1916⁴ ความว่า “มีคนไปลักข้าวของสัมสกูกูกไม่ซึ่งเจ้าของไม่เต็มใจให้ ถ้าผู้ใดช่วยจับกุมจะได้รางวัล แต่ผู้ใดทำเฉยไม่ช่วยจับปล่อยให้ผู้ร้ายหนีไปทั้งที่ทราบ ให้ปรับไหมแก่ผู้พบเห็นนั้น ให้ใช้คืนทรัพย์สินเท่าที่ผู้ร้ายลักไปแก่เจ้าของ”⁵

ในสมัยอยุธยาใช้หลักการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ พระมหากษัตริย์ทรงมีอำนาจสมบูรณ์เด็ดขาด แต่เนื่องจากราชกรมีจำนวนมากขึ้น ประกอบกับได้รับอิทธิพลทางการปกครอง กฎหมาย จารีตประเพณี สังคม เศรษฐกิจมาจากมอญและขอมโดยตรง รูปแบบการปกครองจึงเปลี่ยนไปเป็นปกครองโดยอำนาจรัฐ ใช้อำนาจปกครองอย่างกว้างขวางและเข้มงวดมากยิ่งขึ้น⁶ บทบาทของหัวหน้าครอบครัวลดลง ไม่ค่อยมีการประนีประนอมยอมความระหว่างคู่ความ โดยพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งขุนมูลนายให้ไปปรับคำร้องทุกข์จากราชกรทุกแห่ง และทรงพิจารณาคดีความด้วยพระองค์เอง⁷ เมื่อคดีความมีมากขึ้น เนื่องจากพระประสงค์ของพระมหากษัตริย์ที่ต้องการให้ประชาชนเลิกแก้แค้นกันเอง ไม่ยื่นฟ้องศาล แต่ตัดสินและลงโทษผู้กระทำผิดด้วยกำลังของตนเอง มีบทบัญญัติห้ามมิให้คู่กรณีตกลงยอมความกันนอกศาล จึงมีการยื่นฟ้องคดีทุกเรื่อง พระมหากษัตริย์จึง

³ แสวง บุญเฉลิมวิภาส, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย, พิมพ์ครั้งที่ 10, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2554), น.66-67.

⁴ ถนอม อานามวัฒน์, ประวัติศาสตร์ไทยยุคก่อนประวัติศาสตร์ไทยถึงสิ้นอยุธยา, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : แสงรุ่งการพิมพ์, 2532), น.96.

⁵ อลงกรณ์ กลิ่นหอม, “สิทธิการฟ้องคดีอาญาของเอกชน, ” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541), น.27.

⁶ กุลพล พลวัน, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 2, น.2.

⁷ หลวงสุทริวาทนฤพุดิ, คำบรรยายประวัติศาสตร์กฎหมายชั้นปริญญาโท, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2516), น.59.

ยกเลิกการพิจารณาคดีด้วยตนเอง โดยให้ขุนนางมนตรีหรือราชบัณฑิตตัดสินความแทน⁸ กฎหมายในสมัยอยุธยาไม่อนุญาตให้ราษฎรทุกคนฟ้องคดีได้ โดยมีพระอัยการ ลักษณะรับฟ้อง บทที่ 1 ห้ามบุคคลในบางลักษณะ เช่น คนวิกลจริต คนพิการตาหูทั้งสองข้าง ยาจก คนไร้ความสามารถ ฟ้องคดีอาญาโดยให้ผู้พิจารณาคดีวินิจฉัยก่อนว่ารับฟังได้หรือไม่ และหากเป็นคดีระหว่างราษฎรกันเองมิใช่ความผิดต่อแผ่นดินแล้ว กฎหมายอนุญาตให้ผู้เสียหายหรือญาติสนิทเท่านั้นมีอำนาจฟ้อง ดังปรากฏในพระอัยการลักษณะรับฟ้อง บทที่ 2 ความว่า “ ... มิใช่คดีตนแลคดีบิดามารดา ปู่ย่า ตายาย ป้า น้า อา บุตร ภรรยา ญาติพี่น้องตนเก็บเอาเนื้อความผู้อื่น ซึ่งมีได้เป็นเนื้อความเรื่องเดียวกันมา กฎหมายร้องฟ้อง ผู้นั้นบังอาจให้ยากแก่ความเมืองท่านๆว่าละเมิดให้ใหม่โดยยศาศักดิ์ อย่าให้คำฟ้องไว้พิจารณา”⁹ นอกจากนี้ในสมัยอยุธยายังใช้วิธีการชำระคดีโดยกฏจารีตนครบาล ซึ่งเป็นวิธีการสันนิษฐานว่าจำเลยเป็นผู้กระทำผิดจนกว่าจะพิสูจน์ตนเองได้ โดยการทรมานให้จำเลยรับสารภาพด้วยวิธีการต่างๆ เช่น ตอกเล็บ บีบขมับ วิธีการชำระคดีโดยกฏจารีตนครบาลนี้ตกทอดไปถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์¹⁰

ต่อมาสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชได้ทรงรวบรวมชำระสะสางตัวบทกฎหมายในสมัยกรุงศรีอยุธยาที่ไม่เหมาะสมกับสภาพสังคมสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ แล้วประกาศใช้เป็นกฎหมายตราสามดวง นับเป็นประมวลกฎหมายฉบับแรกของไทย¹¹ และยังคงใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหายเช่นเดียวกับสมัยสุโขทัยและกรุงศรีอยุธยา นอกจากนี้ยังมีกฎหมายลักษณะโจรห้าเส้น ที่กำหนดให้ชาวบ้านที่อยู่ในระยะทาง 5 เส้น จากสถานที่ที่เกิดการปล้น จะต้องช่วยกันติดตามจับกุมคนร้าย มิฉะนั้นจะต้องร่วมรับผิดชอบ การกำหนดฐานความผิดเช่นนี้เพื่อป้องกันมิให้ชาวบ้านช่วยซ่อนเร้น หรือให้ที่อยู่แก่โจร และมีหน้าที่ต้องช่วยกันจับกุมโจรด้วย¹² ทำให้ประชาชนเกิดหน้าที่ในการดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม คล้ายคลึงกับการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนในประเทศอังกฤษที่ประชาชนทุกคนเป็นผู้เสียหาย และมีสิทธิฟ้องคดีอาญาได้โดยไม่คำนึงถึงว่าบุคคลนั้นจะเป็นผู้เสียหายที่แท้จริงหรือไม่

ในปีร.ศ.115 (พ.ศ.2439) มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความมีโทษสำหรับใช้ไปพลางก่อน รัตนโกสินทร์ศก 115 และประกาศพระราชบัญญัติยกเลิกวิธีพิจารณาจารีต

⁸ อลงกรณ์ กลิ่นหอม, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 5*, น.28.

⁹ กรมศิลปากร, *กฎหมายตราสามดวง*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ศิลปากร, 2521), น.192.

¹⁰ กุลพล พลวัน, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 2*, น.3.

¹¹ *เพ็ญอ้าง*, น.4.

¹² แสง บุญเฉลิมวิภาส, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 3*, น.147.

นครบาล รัตนโกสินทร์ศก 115 ทำให้ไทยยกเลิกการดำเนินคดีอาญาระบบไต่สวนมาเป็นระบบกล่าวหาเช่นเดียวกับนานาอารยประเทศ¹³ โดยพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญาสำหรับใช้ไปพลางก่อน รัตนโกสินทร์ศก 115 ได้ให้อำนาจผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้ แต่มิได้บัญญัติว่าบุคคลใดเป็นผู้เสียหายที่มีอำนาจฟ้องคดีอาญา ทำให้อำนาจฟ้องความของราษฎรมีอยู่อย่างกว้างขวาง¹⁴ ส่วนพนักงานอัยการมีอำนาจฟ้องเฉพาะคดีบางประเภทที่กระทบกระเทือนต่อสวัสดิภาพความปลอดภัยของประชาชนอย่างร้ายแรง¹⁵ เป็นคดีที่ไม่มีโจทก์ฟ้อง หรือผู้เสียหายฟ้องแล้วแต่ไม่ติดใจดำเนินคดีต่อไป อาจกล่าวได้ว่าพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญามีโทษใช้ไปพลางก่อน ร.ศ.115 ดังกล่าวได้จัดให้มีการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐควบคุมไปกับการดำเนินคดีอาญาโดยเอกชนผู้เสียหาย¹⁶

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประเทศไทยได้ปรับปรุงการปกครองและระบบกฎหมายให้ทันสมัยเหมือนชาติตะวันตก เนื่องจากลัทธิจักรวรรดินิยมและการล่าอาณานิคมของชาติตะวันตก โดยเฉพาะอังกฤษและฝรั่งเศส จนกระทั่งในปี.ศ.2478 ได้มีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยมาตรา 28 ได้บัญญัติให้พนักงานอัยการและผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องดำเนินคดีอาญา โดยผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้อย่างกว้างขวาง เพื่อถ่วงอำนาจพนักงานอัยการ เพราะการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการไทยใช้ระบบดุลพินิจ¹⁷ และเป็นแนวความคิดที่ให้เอกชนหรือราษฎรฟ้องกันเอง (Private Prosecution) ซึ่งเป็นประเพณีการชำระความในสมัยกรุงศรีอยุธยาที่ยังคงหลงเหลือเป็นมรดกตกทอดมาจนถึงปัจจุบัน¹⁸

¹³ คณิต ณ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 8, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555), น.61.

¹⁴ สิริพัฒน์ เจริญศิริ, “ผู้เสียหายกับคดีอาญา : ศึกษากรณีผู้เสียหายใช้สิทธิโดยมิชอบ, ” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2551), น.42-43.

¹⁵ กุลพล พลวัน, “บทบาทของอัยการในการดำเนินคดีอาญา,” วารสารอัยการ, 8, น. 44 (มกราคม 2528).

¹⁶ กุลพล พลวัน, “ระบบการดำเนินคดีอาญาโดยอัยการในประเทศไทย.” วารสารอัยการ, 9, น.77 (พฤษภาคม 2529).

¹⁷ คณิต ณ นคร, “การมอบอำนาจให้จัดการแทนในคดีอาญา,” ใน หนังสือรวมบทความด้านวิชาการของศาสตราจารย์ ดร.คณิต ณ นคร อัยการสูงสุด, จัดพิมพ์โดยสถาบันกฎหมายอาญา สำนักงานอัยการสูงสุด (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์อักษร, ม.ป.ป.), น.309.

¹⁸ สุรินทร์ ถั่วทอง, “จากยกกระบัตรสู่อัยการ,” วารสารอัยการ, 5, น.42-43 (เมษายน 2525).

บทบัญญัติในมาตรา 28 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยได้ให้อำนาจพนักงานอัยการและผู้เสียหายฟ้องดำเนินคดีอาญา แม้ไทยจะใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเป็นหลัก ซึ่งมีพนักงานอัยการทำหน้าที่ฟ้องดำเนินคดีอาญาเช่นเดียวกับชาติตะวันตก แต่ก็ยังยอมรับอำนาจฟ้องของผู้เสียหายที่มีมาแต่เดิม โดยผู้เสียหายยังคงมีอำนาจฟ้องดำเนินคดีอาญาด้วยตนเองอยู่

4.1.1 อิทธิพลของระบบคอมมอนลอว์ (Common Law)

เหตุผลที่ไทยต้องรับเอากฎหมายสมัยใหม่ของตะวันตก เนื่องจากปัญหาสิทธิสภาพนอกอาณาเขตและความไม่เหมาะสมกับกาลสมัยของกฎหมายไทยเดิม¹⁹ โดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงตัดสินพระทัยเลือกระบบซีวิลลอว์มาใช้ในประเทศไทย²⁰ แต่อย่างไรก็ตามประเทศไทยได้รับเอาระบบกฎหมายของประเทศอังกฤษ ซึ่งใช้ระบบคอมมอนลอว์มาใช้ระยะหนึ่ง ประกอบกับในอดีตนิยมส่งนักเรียนไทยไปศึกษากฎหมายในประเทศอังกฤษ²¹ แล้วภายหลังจึงได้เปลี่ยนมาใช้ระบบซีวิลลอว์ ดังนั้นการพิจารณาการดำเนินคดีอาญาของไทย จึงมีความจำเป็นต้องศึกษาอิทธิพลของระบบคอมมอนลอว์และซีวิลลอว์ที่มีผลต่อวิธีพิจารณาความอาญาของไทย ซึ่งระบบคอมมอนลอว์มีอิทธิพลต่อวิธีพิจารณาความอาญาของไทยดังนี้

รูปแบบการดำเนินคดีอาญาของอังกฤษมีลักษณะเป็นการต่อสู้ทำนองเดียวกับคดีแพ่ง มีคู่ความสองฝ่ายคือโจทก์กับจำเลย และศาลซึ่งเป็นผู้ชี้ขาดต้องวางเฉย (passive) มีหน้าที่ในการควบคุมการต่อสู้ทางคดี วางหลักเกณฑ์เรื่องพยานหลักฐาน เพื่อมิให้เกิดการเอาเปรียบกันในการต่อสู้คดี ระบบถามค้านจึงถูกนำมาใช้ในการดำเนินคดีอาญาของอังกฤษ โจทก์มีหน้าที่นำสืบ (burden of proof) พยานหลักฐานให้ศาลเชื่อว่าจำเลยกระทำความผิดจริงตามที่ฟ้องและใช้วิธีถามค้านเพื่อค้นหาความจริง ต่างจากหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ซึ่งรัฐมีหน้าที่อำนวยความสะดวก จึงไม่ถือว่ารัฐเป็นปรปักษ์กับประชาชนในรัฐ มีนิติสัมพันธ์สองฝ่าย คือ ผู้ถูกกล่าวหาและรัฐองค์กรต่างๆของรัฐในกระบวนการยุติธรรมมีหน้าที่ต้องร่วมกันตรวจสอบค้นหาความจริงแท้ของเรื่อง ศาลเป็นผู้ค้นหาความจริงด้วยการถามพยานเอง จึงไม่มีหน้าที่นำสืบ ไม่มีการต่อสู้ และไม่มีคู่ความ²²

¹⁹ แสง บุญเฉลิมวิภาส, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 3*, น.136-140.

²⁰ *เพ็ญอ้าง*, น.204.

²¹ คณิต ฌ นคร, “นิติธรรมอำพรางในนิติศาสตร์ไทย,” ใน หนังสือนิติธรรมอำพรางในนิติศาสตร์ไทย, จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์วิญญูชน (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2548), น.14.

²² คณิต ฌ นคร, “วิธีพิจารณาความอาญาไทย : หลักกฎหมายกับทางปฏิบัติที่ไม่ตรงกัน,” ใน หนังสือรวมบทความด้านวิชาการของศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฌ นคร อัยการสูงสุด, จัดพิมพ์โดย

การดำเนินคดีอาญาของอังกฤษที่มีลักษณะเป็นการต่อสู้ มีผลต่อการดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการในทางปฏิบัติ โดยพนักงานสอบสวนมักจะทำการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานเน้นหนักในทางที่เป็นโทษแก่ผู้ต้องหา ส่วนที่เป็นคุณแก่ผู้ต้องหาจะงดเว้นหรือไม่ยอมรวบรวมไว้ในสำนวนการสอบสวน ในทางปฏิบัติพนักงานอัยการมักดำเนินคดีอาญาในลักษณะต่อสู้โดยมุ่งมั่นเอาชนะจำเลย ทั้งที่ไม่มีบทกฎหมาย หรือระเบียบ ข้อบังคับใดกำหนดให้พนักงานอัยการต้องวางตัวเป็นฝ่ายตรงข้ามกับจำเลย²³ แต่แท้จริงแล้วรัฐไม่อาจเป็นคู่ความกับประชาชนในรัฐได้เลย เพราะผู้ที่อยู่ตรงข้ามกับเอกชนนั้นไม่ใช่องค์กรของรัฐ แต่เป็นตัวรัฐเอง ทั้งพนักงานอัยการและพนักงานสอบสวน ควรจะมีความเป็นภาวะวิสัย (objectivity) กล่าวคือพนักงานอัยการและพนักงานสอบสวนมีหน้าที่ตรวจสอบค้นหาความจริงแท้ของเรื่องโดยไม่ผูกมัดกับคำร้องหรือคำขอของผู้ใดทั้งสิ้น²⁴

การดำเนินคดีอาญาในศาลไทยเป็นระบบกล่าวหา เนื่องจากศาลไม่อาจเริ่มคดีได้เอง เพราะมีการแยกอำนาจฟ้องออกจากอำนาจตัดสินคดี การพิจารณาคดีอาญาในศาลไทยมีคู่ความพิพาทกันสองฝ่าย คือผู้กล่าวหา ได้แก่ พนักงานอัยการหรือผู้เสียหาย กับผู้ถูกกล่าวหา ได้แก่ จำเลย และศาลวางตัวเป็นกลางในการตัดสินข้อพิพาท กระบวนพิจารณาในศาลไทยต้องกระทำโดยเปิดเผย และการเบิกความในศาลต้องกระทำด้วยวาจาเป็นหลัก²⁵

แม้ตามกฎหมายผู้เสียหายจะมีอำนาจฟ้องคดีอาญาได้ก็ตาม แต่ประเทศไทยใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเป็นหลัก ดังจะเห็นได้จากมาตรา 32 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ผู้เสียหายจะทำให้คดีของพนักงานอัยการหรือคดีของรัฐเสียหายไม่ได้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่ารัฐโดยเฉพาะพนักงานอัยการยังมีความรับผิดชอบสำคัญในการดำเนินคดีอาญา หรือแม้แต่ศาลเองก็ไม่อาจทำให้คดีของรัฐเสียหายได้²⁶ โดยให้อำนาจพนักงานอัยการร้องต่อศาลเพื่อสั่งให้ผู้เสียหายกระทำหรือละเว้นการกระทำที่จะทำให้คดีของพนักงานเสียหายได้ ตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ซึ่งทุกฝ่ายต่างมีหน้าที่ต้องตรวจสอบค้นหาความจริงแท้ของเรื่องอย่างกระตือรือร้น

สถาบันกฎหมายอาญา สำนักงานอัยการสูงสุด (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์อักษร, ม.ป.ป.), น. 314-316.

²³ กุลพล พลวัน, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 2*, น.20-23.

²⁴ คณิต ณ นคร, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 22*, น.315.

²⁵ ปกป้อง ศรีสนิท, “ระบบกล่าวหาและระบบไต่สวนในวิธีพิจารณาความอาญา, ” ใน *หนังสือยื่นหยัดบนหลักนิติธรรม, รวบรวมโดยสุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วิวัฒนกุล*, (กรุงเทพมหานคร : คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2552), น.138-139.

²⁶ คณิต ณ นคร, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 13*, น.67.

(active) ไม่ว่าจะเป็นชั้นเจ้าพนักงานหรือชั้นศาล ซึ่งหลักการค้นหาความจริงในเนื้อหาเป็นคนละเรื่องกับการดำเนินคดีอาญา ระบบไต่สวน แต่ในทางปฏิบัติศาลมักวางเฉย (passive) โดยสิ้นเชิง เป็นการปฏิบัติทำนองเดียวกับศาลในประเทศที่ใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน²⁷ แม้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยจะมีบทบัญญัติที่สอดคล้องกับหลักการค้นหาความจริงในเนื้อหา เช่น มาตรา 174 วรรคท้าย, 176, 228, 229 แต่ในทางปฏิบัติศาลไทยยังคงให้คู่ความเป็นผู้สืบพยาน เนื่องจากศาลไทยได้รับอิทธิพลจากระบบกล่าวหาแบบคอมมอนลอว์อยู่มาก ศาลไทยจึงไม่ใช้หลักค้นหาความจริงในคดีอาญาเท่าใดนัก²⁸ ทำให้การดำเนินคดีอาญาเป็นการต่อสู้ระหว่างพนักงานอัยการกับจำเลย ซึ่งไม่สอดคล้องกับหลักการดำเนินคดีอาญาของไทยที่เป็นหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ²⁹

4.1.2 อิทธิพลของระบบซีวิลลอว์ (Civil Law)

หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ซึ่งรัฐมีหน้าที่อำนวยความสะดวก จึงไม่ถือว่ารัฐเป็นปรปักษ์กับประชาชนในรัฐ มีนิติสัมพันธ์สองฝ่าย คือ ผู้ถูกกล่าวหาและรัฐ องค์กรต่างๆของรัฐมีหน้าที่ร่วมกันตรวจสอบค้นหาความจริงแท้ของเรื่อง ศาลเป็นผู้ค้นหาความจริงด้วยการถามพยานเอง จึงไม่มีหน้าที่นำสืบ ไม่มีการต่อสู้ และไม่มีคู่ความ³⁰

การดำเนินคดีในชั้นก่อนฟ้องในไทยเป็นระบบไต่สวน พนักงานสอบสวนสามารถเริ่มสอบสวนได้โดยไม่จำเป็นต้องมีการร้องทุกข์ ความสัมพันธ์ชั้นสอบสวนมีเพียงพนักงานสอบสวนกับผู้ต้องหา จึงไม่ใช่การดำเนินคดีแบบคู่พิพาท การสอบสวนต้องทำลงสำนวนเป็นลายลักษณ์อักษร และเป็นการลับ³¹ ซึ่งการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องของเจ้าพนักงาน ทั้งพนักงานอัยการและพนักงานสอบสวนต้องมีความเป็นภาวะวิสัย (objectivity) กล่าวคือ พนักงานอัยการและพนักงานสอบสวนมีหน้าที่ตรวจสอบค้นหาความจริงแท้ของเรื่องโดยไม่ผูกมัดกับคำร้องหรือคำขอของผู้ใดทั้งสิ้น³²

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 131 บัญญัติถึงหน้าที่ของพนักงานสอบสวนว่า “ให้พนักงานสอบสวนรวบรวมหลักฐานทุกชนิดเท่าที่จะสามารถทำได้ เพื่อ

²⁷ เฝิงอ้วง, น.67-69.

²⁸ ปกป้อง ศรีสนิท, อ่างแล้ว เจริญธรรมที่ 25, น.140, 145.

²⁹ คณิต ฌ นคร, “บทบาทของศาลในคดีอาญา, ” วารสารกฎหมายธุรกิจบัณฑิตย์, 1, 1, น.54 (มกราคม-มิถุนายน 2544).

³⁰ คณิต ฌ นคร, อ่างแล้ว เจริญธรรมที่ 22, น.315-316.

³¹ ปกป้อง ศรีสนิท, อ่างแล้ว เจริญธรรมที่ 25, น.142.

³² คณิต ฌ นคร, อ่างแล้ว เจริญธรรมที่ 22, น.315.

ประโยชน์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่างๆอันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกล่ามโซ่ และเพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำความผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิด” และมาตรา 138 กำหนดให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนเพื่อทราบถึงความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติอันเป็นอาชญาของผู้ต้องหา จากบทบัญญัติดังกล่าวพนักงานสอบสวนต้องวางตัวเป็นกลาง รวบรวมพยานหลักฐานทั้งที่เป็นผลดีและผลร้ายแก่ผู้ต้องหา รวมทั้งข้อเท็จจริงที่เป็นประโยชน์ต่อการสืบคดีของพนักงานอัยการ ในส่วนของพนักงานอัยการนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 143 ได้บัญญัติให้อำนาจพนักงานอัยการสืบสอบสวนเพิ่มเติม หรือสั่งพนักงานสอบสวนส่งพยานมาให้ซักถามเพื่อสืบต่อไปได้ พนักงานอัยการจึงไม่อาจเป็นคู่ความในทางเนื้อหาได้ และมีหน้าที่ทำเพื่อประโยชน์ของจำเลย โดยการเสนอพยานหลักฐานทั้งในส่วนที่เป็นคุณและเป็นโทษแก่จำเลยให้ศาลพิจารณา³³

นอกจากนี้การดำเนินคดีอาญาในชั้นศาล ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีบทบัญญัติที่ให้อำนาจศาลในการค้นหาความจริงตามระบบซีวิลลอว์ เช่น มาตรา 174 วรรคท้าย ที่กำหนดให้ศาลสามารถสั่งสืบพยานได้ มาตรา 176 เมื่อจำเลยรับสารภาพในคดีที่มีโทษจำคุกขั้นต่ำตั้งแต่ห้าปีขึ้นไป ให้ศาลรับฟังพยานจนกว่าศาลจะพอใจว่าจำเลยกระทำจริง มาตรา 228 ศาลสามารถสั่งสืบพยานเพิ่มเติมได้ ไม่ว่าจะมีความร้องขอหรือไม่ และมาตรา 229 ที่กำหนดให้ศาลเป็นผู้สืบพยาน

4.1.3 หลักการและเหตุผลของมาตรา 28 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

บทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 บัญญัติว่า “บุคคลเหล่านี้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาต่อศาล”

1. พนักงานอัยการ
2. ผู้เสียหาย

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้ให้อำนาจผู้เสียหายและพนักงานอัยการฟ้องดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิด โดยให้อำนาจผู้เสียหายสามารถฟ้องคดีอาญาได้เช่นเดียวกับพนักงานอัยการ ซึ่งกระทำในฐานะพนักงานของรัฐ³⁴

วิธีพิจารณาความอาญาของไทยได้รับอิทธิพลมาจากระบบซีวิลลอว์ ดังที่นายเรเน่ กียอง ได้บันทึกว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย มีลักษณะคล้ายคลึงกับ

³³ เฟิงอ้วง, น.322.

³⁴ กุลพล พลวัน, “ความสัมพันธ์ระหว่างพนักงานอัยการกับผู้เสียหายในคดีอาญา, ” วารสารกฎหมาย, 13, 1, น.125 (พฤศจิกายน 2523).

ระบบของประเทศต่างๆในทวีปยุโรป³⁵ หลังจากที่นายปาตูได้เข้ามารับราชการในประเทศไทย ในตำแหน่งที่ปรึกษาในการร่างกฎหมายใน พ.ศ.2447 แล้วก็ได้มีบทบาทในการร่างประมวลกฎหมาย ลักษณะอาญา ร.ศ.127 ซึ่งเป็นประมวลกฎหมายฉบับแรกของประเทศไทย ต่อมานายเรเน่ กียองได้ เข้ามารับราชการในประเทศไทยในปี พ.ศ.2451 เนื่องจากมีความรู้ทางกฎหมายอาญาและกฎหมายวิธี พิจารณาความอาญาดี นายปาตูซึ่งเป็นหัวหน้ากรรมการร่างประมวลกฎหมาย (ซึ่งประกอบด้วยนัก กฎหมายชาวฝรั่งเศส) จึงได้มอบหมายให้นายกียองเตรียมการที่จะร่างประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความอาญา โดยนายกียองได้ทำการศึกษาค้นคว้าระบบกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของ ต่างประเทศอย่างละเอียด และได้ช่วยนายปาตูจัดทำรายงานเกี่ยวกับหัวข้อสำคัญที่ควรจะมีอยู่ใน ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พร้อมทั้งคำอธิบายและปัญหาข้อโต้เถียงของนักนิติศาสตร์ ในหัวข้อสำคัญๆดังกล่าวที่รัฐบาลไทยจะต้องวินิจฉัยชี้ขาดเสียก่อนว่า จะมิมีนโยบายหรือหลักการ อย่างไร ก่อนที่จะยกร่างประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาขึ้นมาได้ ซึ่งในปัญหาที่ว่าควรจำกัด อำนาจในการฟ้องคดีอาญาต่อศาลไว้สำหรับพนักงานอัยการแต่ผู้เดียว หรือควรยอมให้เอกชนฟ้อง คดีอาญาได้ด้วยนั้น คณะกรรมการวินิจฉัยว่าควรให้เอกชนฟ้องคดีอาญาได้ด้วย³⁶

ดังปรากฏในบันทึกการประชุมของคณะกรรมการที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งขึ้นเพื่อพิจารณาวินิจฉัยปัญหาต่างๆ ที่เกี่ยวกับวิธี พิจารณาความอาญาเมื่อวันที่ 17 และ 20 มกราคม พ.ศ.2457 ซึ่งได้ให้เหตุผลที่ให้อำนาจแก่ ผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญาได้เท่าเทียมกับพนักงานอัยการไว้ ดังต่อไปนี้³⁷

1) อำนาจในการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายเป็นอำนาจที่มีมาแต่ดั้งเดิม นับตั้งแต่ ประเทศไทยยังไม่มีพนักงานอัยการทำหน้าที่ฟ้องคดีอาญา ซึ่งอำนาจดังกล่าวถือได้ว่ามีมานานแล้วจน อาจกล่าวได้ว่าเป็นสิ่งที่ฝังรากลึกอยู่ในจิตวิญญาณของประชาชนทุกคน ดังนั้นผู้เสียหายจึงควรมีสติ ธิ นี้อยู่ต่อไป

2) ในขณะนั้นพนักงานอัยการเพิ่งได้รับการจัดตั้งให้เป็นเจ้าพนักงานผู้ทำหน้าที่ ในการฟ้องคดีอาญาของรัฐในระยะเริ่มแรก ซึ่งระบบอัยการในขณะนั้นยังไม่มีกำลังและประสิทธิภาพ

³⁵ แสง บุญเฉลิมวิภาส, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 3*, น.255.

³⁶ ชาลูนชัย แสงศักดิ์, *อิทธิพลของฝรั่งเศสในการปฏิรูปกฎหมายไทย*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2539), น.70-73.

³⁷ อารยา เกษมทรัพย์, “การฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหาย : ศึกษาเฉพาะกรณีพนักงาน อัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536), น. 54-55.

เพียงพอที่จะเป็นผู้รับผิดชอบในการดำเนินคดีอาญาแต่เพียงผู้เดียว ดังนั้นจึงต้องให้ผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาด้วย

ส่วนปัญหาที่ว่าจะให้คงระบบที่ใช้อยู่ในขณะนั้น ซึ่งให้ศาลเป็นผู้ดำเนินการไต่สวน (Preliminary investigation) หรือไม่นั้น คณะกรรมการวินิจฉัยว่าให้ยกเลิกระบบดังกล่าว โดยให้อำนาจพนักงานฝ่ายปกครอง ตลอดจนพนักงานอัยการเป็นผู้ดำเนินการแทน ซึ่งมีผลทำให้นายครอสบี้ (Crosby) กงสุลใหญ่อังกฤษได้ทักท้วงว่าร่างประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของนายกียองให้อำนาจพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการมากเกินไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบไต่สวน (Preliminary investigation) ของฝรั่งเศสและภาคพื้นยุโรปแตกต่างจากระบบของอังกฤษ ชาวอังกฤษจึงไม่อาจยอมรับได้ และต่างจากระบบของไทยซึ่งในขณะนั้นใช้ระบบของอังกฤษ³⁸

ไทยมีแนวโน้มที่จะใช้ระบบซีวิลลอว์มากกว่าคอมมอนลอว์ แต่ในรายละเอียดก็เป็นการผสมผสานทั้งสองระบบ กระทรวงการต่างประเทศของไทยจึงขอให้สถานทูตอังกฤษอ้างอิงกฎหมายในดินแดนภายใต้การปกครองของอังกฤษที่ใช้ระบบกฎหมายนอกเหนือไปจากระบบคอมมอนลอว์ของอังกฤษ เพื่อไทยจะได้นำมาประกอบการพิจารณาร่างต่อไปกระทรวงการต่างประเทศจึงขอสำเนาประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของแอฟริกาใต้และศรีลังกา โดย ดร.เจมส์ ที่ปรึกษากระทรวงการต่างประเทศเห็นว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของแอฟริกาใต้น่าจะเป็นประโยชน์ต่อการแก้ไขร่างประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยมากกว่า เนื่องจากเป็นหลักที่ผสมผสานระหว่างระบบคอมมอนลอว์ของอังกฤษกับระบบของกลุ่มประเทศภาคพื้นยุโรป เพราะเดิมแอฟริกาใต้เป็นดินแดนที่ชาวต่างชาติจากเนเธอร์แลนด์ซึ่งเป็นประเทศที่ใช้กฎหมายภาคพื้นยุโรปไปตั้งถิ่นฐานอยู่ ซึ่งเรียกกันว่าพวก “บัวร์” จึงใช้ระบบประมวลกฎหมายภาคพื้นยุโรปตามชาวต่างชาติ ต่อมาอังกฤษรบชนะและได้แอฟริกาใต้มานำปกครองจึงนำระบบคอมมอนลอว์ของอังกฤษมาใช้ผสมผสานกับระบบกฎหมายภาคพื้นยุโรป³⁹ จึงมีผู้เห็นว่ามาตรา 28 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไทยได้ให้สิทธิผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้ตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนของอังกฤษ และให้สิทธิพนักงานอัยการฟ้องคดีอาญาได้ตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐตามกลุ่มประเทศภาคพื้นยุโรป⁴⁰

แต่หากพิจารณาจากเหตุผลและเจตนารมณ์ของมาตรา 28 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไทยแล้ว จะพบว่าการให้อำนาจฟ้องคดีอาญาแก่ผู้เสียหายเป็นไปตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย (Private Prosecution) ไม่ใช่หลักการดำเนินคดีอาญา

³⁸ กุลพล พลวัน, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 2*, น.8-9.

³⁹ *เพ็งอ้าง*, น.9-10.

⁴⁰ *เพ็งอ้าง*, น.11.

โดยประชาชน (Popular Prosecution) เนื่องจากหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนไม่มีในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไทย⁴¹ ประกอบกับความเป็นมาของการดำเนินคดีอาญาในไทยที่ผู้เสียหายมีบทบาทในการฟ้องคดีอาญาด้วยตนเองมาโดยตลอด

4.2 หลักการดำเนินคดีอาญาของไทย

ประเทศไทยยึดถือหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ควบคู่ไปกับหลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย ซึ่งในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 ได้ให้พนักงานอัยการและผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาได้ทั้งคู่ ไม่ว่าจะมีความผิดอาญาแผ่นดินหรือความผิดต่อส่วนตัว ผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องคดีอาญาได้เช่นเดียวกับพนักงานอัยการ เนื่องจากวิวัฒนาการการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยที่ให้อำนาจการฟ้องร้องคดีอาญาแก่ผู้เสียหายอย่างกว้างขวางมาตั้งแต่ในอดีต⁴² จึงทำให้อำนาจการฟ้องร้องของผู้เสียหายยังคงมีอยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยปัจจุบัน แต่ก็ได้หมายความว่าประชาชนทุกคนจะสามารถฟ้องคดีอาญาได้⁴³

แม้ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย ผู้เสียหายจะมีอำนาจฟ้องคดีอาญาได้หรือมีหลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย (Private Prosecution) อยู่ด้วย แต่อย่างไรก็ตามในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 32 ซึ่งบัญญัติว่า “เมื่อพนักงานอัยการและผู้เสียหายเป็นโจทก์ร่วมกัน ถ้าพนักงานอัยการเห็นว่าผู้เสียหายจะกระทำให้คดีของอัยการเสียหายโดยกระทำหรือละเว้นกระทำการใดๆ ในกระบวนการพิจารณา พนักงานอัยการมีอำนาจร้องต่อศาลให้สั่งผู้เสียหายกระทำหรือละเว้นกระทำการนั้นๆได้” จากบทบัญญัตินี้แสดงให้เห็นว่าการดำเนินคดีอาญาของไทยใช้การดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเป็นหลัก ผู้เสียหายจะทำให้คดีของรัฐเสียหายไม่ได้ พนักงานอัยการจึงมีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาผลประโยชน์ของรัฐ และเมื่อพิจารณาจากบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ให้ความสำคัญกับการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐมากกว่าการดำเนินคดีโดยผู้เสียหาย ซึ่งมีดังนี้

⁴¹ คณิต ฌ นคร, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 17*, น.309.

⁴² สุรินทร์ ถั่วทอง, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 18*, น.42 -43.

⁴³ พรศักดิ์ พลสมบัติพันธ์, “อำนาจดำเนินคดีอาญาโดยรัฐและผู้เสียหาย,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2545), น.33.

1. ความผิดอาญาแผ่นดินเมื่อผู้เสียหายยื่นฟ้องแล้วพนักงานอัยการเข้าร่วมเป็นโจทก์ได้ในระยะเวลาใดก่อนคดีเสร็จเด็ดขาด⁴⁴ แต่ถ้าเป็นคดีที่พนักงานอัยการยื่นฟ้องศาลแล้ว ผู้เสียหายจะเข้าเป็นโจทก์ร่วมได้ต้องก่อนศาลชั้นต้นพิพากษาคดีเท่านั้น⁴⁵

2. ความผิดอาญาต่อแผ่นดินเมื่อพนักงานอัยการและผู้เสียหายเป็นโจทก์ร่วมกัน ถ้าพนักงานอัยการเห็นว่าผู้เสียหายจะกระทำให้คดีของพนักงานอัยการเสียหาย พนักงานอัยการมีอำนาจร้องต่อศาลสั่งให้ผู้เสียหายกระทำหรือละเว้นการกระทำนั้นได้ แต่ผู้เสียหายไม่มีอำนาจนี้ดังเช่นพนักงานอัยการ⁴⁶

3. ความผิดอาญาต่อส่วนตัว ทั้งผู้เสียหายและพนักงานอัยการต่างมีอำนาจฟ้องคดีได้ก่อนศาลตัดสิน

อีกทั้งคดีอาญาแผ่นดินก็มีความสำคัญกว่าคดีความผิดต่อส่วนตัว เพราะคดีอาญาแผ่นดินเป็นความผิดที่ส่งผลกระทบต่อประโยชน์ส่วนรวม โดยพิจารณาจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย ซึ่งนอกเหนือจากมาตรา 31 และ 32 แล้วก็มีดังนี้⁴⁷

1. พนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนคดีอาญาแผ่นดินได้โดยไม่ต้องมีคำร้องทุกข์ของผู้เสียหาย⁴⁸

2. ในกรณีที่ผู้เสียหายถอนคำร้องทุกข์ในคดีอาญาแผ่นดิน ย่อมไม่ตัดอำนาจพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการที่จะดำเนินคดีอาญานั้นต่อไป⁴⁹

3. ผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาแผ่นดินแล้วถอนฟ้องไป ก็ไม่ตัดอำนาจของพนักงานอัยการที่จะฟ้องคดีนั้นใหม่⁵⁰

4. หากศาลไต่สวนมูลฟ้องของผู้เสียหายที่ยื่นฟ้องคดีอาญาแผ่นดิน แล้วศาลยกฟ้องเนื่องจากผู้เสียหายที่เป็นโจทก์ไม่มาศาลในวันนัดพิจารณา การยกฟ้องเช่นนี้ไม่ตัดอำนาจพนักงานอัยการฟ้องคดีอาญาแผ่นดินได้อีก⁵¹

⁴⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 30

⁴⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 31

⁴⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 32

⁴⁷ โกวิทช์ มีพรบุชา, “การตรวจสอบการฟ้องคดีอาญาแผ่นดินของผู้เสียหายโดยพนักงานอัยการ,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2550), น. 72-73.

⁴⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 121

⁴⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 126 วรรค 2

⁵⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 36(3)

⁵¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 166 วรรค 3

รวมถึงคำพิพากษาศาลฎีกาที่วินิจฉัยว่าการฟ้องคดีอาญาแผ่นดินของผู้เสียหายเป็นการใช้อำนาจฟ้องคดีอาญาแทนแผ่นดินหรือรัฐเท่านั้น เป็นการยืนยันว่าประเทศไทยใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเป็นหลักและให้ความสำคัญกับคดีอาญาแผ่นดิน⁵² ซึ่งในคดีอาญาแผ่นดินที่ราษฎรเป็นโจทก์ จำเลยฎีกาแต่ส่งสำเนาฎีกาให้โจทก์ไม่ได้เพราะโจทก์ถึงแก่กรรมนั้น ไม่เป็นเหตุขัดข้องแก่การดำเนินคดีต่อไป ถือว่าโจทก์ได้ฟ้องร้องแทนแผ่นดิน ฉะนั้นศาลฎีกาจึงทำการพิจารณาพิพากษาคดีต่อไปได้⁵³

แต่ยังมีความเห็นที่แตกต่างว่าพนักงานอัยการและผู้เสียหายมีอำนาจเท่าเทียมกัน ไม่มีฝ่ายใดมีอำนาจที่เหนือกว่ากัน เนื่องจากการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐในประเทศไทย ผู้เสียหายมีสิทธิดำเนินคดีอาญาได้อย่างกว้างขวางแตกต่างจากการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐในต่างประเทศที่ใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐอย่างเคร่งครัด ผู้เสียหายมีสิทธิดำเนินคดีอาญาได้อย่างจำกัด⁵⁴ อำนาจฟ้องดำเนินคดีอาญาของไทยตามมาตรา 28 รัฐมิได้มีอำนาจดำเนินคดีอาญาแต่เพียงผู้เดียว เอกชนที่เป็นผู้เสียหายก็มีอำนาจดำเนินคดีอาญาเช่นเดียวกับรัฐ ถึงแม้จะมีบทบัญญัติมาตรา 32 ซึ่งฝ่ายนิติบัญญัติให้ความสำคัญแก่การดำเนินคดีของพนักงานอัยการในกรณีที่พนักงานอัยการและผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาร่วมกัน แต่บทบัญญัติดังกล่าวก็ไม่อาจลบล้างอำนาจฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายที่ไม่ต้องพึ่งพาพนักงานอัยการได้ และในคดีความผิดต่อส่วนตัวกฎหมายได้ให้เอกสิทธิ์แก่ผู้เสียหายในการดำเนินคดีอย่างแท้จริง โดยรัฐไม่อาจเข้าไปกระทำการขัดขวางการใช้สิทธิระงับคดีของผู้เสียหายได้ จึงมีผู้เห็นว่าหลักการดำเนินคดีอาญาของไทยใช้หลักการผสมผสานระหว่างหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐและหลักการดำเนินคดีอาญาโดยเอกชน⁵⁵

หากพิจารณาในแง่ความสมบูรณ์ของการใช้สิทธิดำเนินคดีแล้ว สิทธิการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการและผู้เสียหายต่างฝ่ายต่างมีความสมบูรณ์เท่าเทียมกัน⁵⁶ แต่อย่างไรก็ตามขอบเขตความสามารถในการใช้สิทธิดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการและผู้เสียหายก็มีความแตกต่างกัน เนื่องจากพนักงานอัยการมีอำนาจในการฟ้องคดีอาญาได้มากกว่าผู้เสียหาย กล่าวคือมีอำนาจฟ้องได้ทั้งคดีที่เอกชนเป็นผู้เสียหายโดยตรง และคดีที่รัฐเป็นผู้เสียหายซึ่งเอกชนไม่มีอำนาจฟ้อง⁵⁷ และมาตรา

⁵² โกวิทช์ มีพรบุชา, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 47*, น.17, 73.

⁵³ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1244/2504 (ป) (เนติ.), น.1250.

⁵⁴ อลงกรณ์ กลิ่นหอม, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 5*, น.52-53.

⁵⁵ อุทัย อาทิวะช, *คู่มือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2 สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา*, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด วี.เจ.พรีนติ้ง, 2555), น.14-15.

⁵⁶ อลงกรณ์ กลิ่นหอม, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 5*, น.53-54.

⁵⁷ กุลพล พลวัน, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 34*, น.76.

32 ที่บัญญัติให้พนักงานอัยการมีอำนาจควบคุมดูแลการดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ จะเห็นได้ว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไทยให้อำนาจพนักงานอัยการมีสิทธิดำเนินคดีอาญาได้มากกว่าผู้เสียหาย และยังมีอำนาจควบคุมดูแลการดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายด้วย ดังนั้นการดำเนินคดีอาญาในประเทศไทยจึงเป็นหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ เช่นเดียวกับการดำเนินคดีอาญาของประเทศในภาคพื้นยุโรป ซึ่งรัฐมีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อย อาจแตกต่างตรงที่ในประเทศภาคพื้นยุโรปพนักงานอัยการเริ่มดำเนินคดีอาญาเองได้และมีอำนาจสอบสวนคดีอาญาได้ ส่วนประเทศไทยพนักงานสอบสวนเป็นผู้เริ่มคดีและสอบสวนคดีอาญาโดยถือว่าการดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวนเป็นการดำเนินคดีอาญาเพื่อพนักงานอัยการ⁵⁸

นอกจากนี้ประเทศไทยไม่ได้ยอมรับหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพราะไม่อนุญาตให้บุคคลอื่นที่ไม่ใช่ผู้เสียหายและไม่ใช่พนักงานอัยการฟ้องคดีอาญาได้ ดังนั้นการดำเนินคดีอาญาของไทยไม่อาจจัดอยู่ในหลักการดำเนินคดีอาญาประชาชนได้ เนื่องจากประชาชนที่ไม่ใช่ผู้เสียหายที่ได้รับความเสียหายเป็นส่วนตัวและโดยตรงไม่มีสิทธิดำเนินคดีได้ และระบบของไทยไม่มีแนวคิดที่ตำรวจมีฐานะเป็นประชาชนเหมือนระบบของอังกฤษ แม้ตำรวจซึ่งเป็นพนักงานสอบสวนจะสอบสวนคดีได้ แต่ก็ไม่มีสิทธิฟ้องคดีอาญาด้วยตนเองได้⁵⁹ แม้กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจะไม่ยอมรับการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน แต่ปัจจุบันเริ่มมีการยอมรับการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนด้วยการบัญญัติการดำเนินคดีดังกล่าวไว้ในกฎหมายพิเศษบางฉบับ เช่น การกำหนดให้ประชาชนที่เพียงแต่พบเห็นการกระทำความผิดตามกฎหมายฉบับนั้น หรือเกี่ยวข้องใกล้ชิด หรือความเป็นอยู่ของผู้นั้นจะถูกกระทบกระเทือนจากการกระทำความผิดตามกฎหมายฉบับนั้น เป็นผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาด้วย⁶⁰ แม้ความเป็นจริงบุคคลนั้นอาจไม่ใช่ผู้เสียหายตามความหมายในคำนิยามของประมวลกฎหมาย

⁵⁸ คณิศ ณ นคร, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 22*, น.321-322.

⁵⁹ คำพิพากษาฎีกาที่ 1637/2548 (สำนักงานศาลยุติธรรม), น.154.

⁶⁰ พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535 มาตรา 51 บัญญัติว่า “ในกรณีที่มีผู้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ ประชาชนผู้พบเห็นอาจแจ้งความต่อพนักงานสอบสวน เจ้าพนักงานท้องถิ่นหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ดำเนินการตามอำนาจหน้าที่โดยไม่ชักช้า และให้ถือว่าประชาชนผู้พบเห็นการกระทำความผิดดังกล่าวเป็นผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา”

พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 มาตรา 64 บัญญัติว่า “ในกรณีที่มีการกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ให้ถือว่าบุคคลผู้ที่อาศัยอยู่ใกล้ชิดหรือติดต่อกับโรงงานที่มีการกระทำ

วิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(4) หรืออาจไม่ได้รับความเสียหายจากการกระทำผิดด้วยก็ตาม ทั้งนี้ เพราะกฎหมายนั้นๆ ประสงค์ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันและปราบปรามการกระทำ ความผิดตามกฎหมายนั้นด้วย เป็นเหตุให้ประชาชนสามารถดำเนินคดีได้เท่าที่กฎหมายฉบับนั้นๆ กำหนด

การเริ่มดำเนินคดีอาญาเริ่มจากการกล่าวหาว่ามีการกระทำความผิดอาญา ซึ่งผู้กล่าวหาอาจ เป็นเอกชนหรือเจ้าพนักงานก็ได้ ในกรณีที่เอกชนเป็นผู้กล่าวหาจากกล่าวหาต่อเจ้าพนักงาน โดยการ ร้องทุกข์หรือการกล่าวโทษ หรือกล่าวหาโดยตรงต่อศาลไม่ผ่านเจ้าพนักงาน ซึ่งก็คือการที่ผู้เสียหาย ฟ้องศาลด้วยตนเอง เมื่อมีการร้องทุกข์หรือกล่าวโทษ พนักงานสอบสวนจะดำเนินการสอบสวนและส่ง สำนวนพร้อมความเห็นทางคดีให้พนักงานอัยการ เพื่อดำเนินการฟ้องคดีต่อศาลต่อไป

การดำเนินคดีอาญาความผิดอาญาแผ่นดิน รัฐสามารถเริ่มดำเนินคดีอาญาได้เอง หรือ เริ่มจากการร้องทุกข์หรือกล่าวโทษว่ามีการกระทำความผิดอาญาต่อเจ้าหน้าที่รัฐ แล้วดำเนินการ สอบสวนและให้พนักงานอัยการฟ้องร้องดำเนินคดีต่อไป หรือกรณีที่ผู้เสียหายในคดีอาญานั้นๆ เป็นผู้ ฟ้องคดีด้วยตนเอง โดยเฉพาะในคดีความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ ซึ่งเป็นคดีความผิดอาญา แผ่นดิน ศาลฎีกาได้วางหลักว่าความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการเป็นความผิดอาญาต่อรัฐ ซึ่งรัฐ เท่านั้นเป็นผู้เสียหายและมีอำนาจฟ้อง แต่หากเอกชนคนใดได้รับความเสียหายเป็นพิเศษ ก็ถือว่าเป็น ผู้เสียหายและมีอำนาจในการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาได้เช่นกัน ส่วนการดำเนินคดีอาญาความผิดต่อ ส่วนตัวหรือความผิดอันยอมความได้ เริ่มจากการที่ผู้เสียหายฟ้องคดีด้วยตนเอง หรือร้องทุกข์ หรือ กล่าวโทษต่อเจ้าหน้าที่รัฐ เนื่องจากการร้องทุกข์หรือกล่าวโทษเป็นเงื่อนไขในการสอบสวนคดีอาญา ประเภทนี้ และการสอบสวนก็เป็นเงื่อนไขในการฟ้องคดีอาญาของพนักงานอัยการ

4.2.1 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ

ตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ซึ่งเกิดจากแนวคิดที่ว่ารัฐเป็นผู้รักษา ความสงบเรียบร้อย รัฐจึงมีหน้าที่อำนวยความยุติธรรม และมีอาจเป็นปฏิปักษ์กับใคร โดยองค์กรที่มี อำนาจในการดำเนินคดีอาญาของรัฐได้แก่ ศาล อัยการ และตำรวจ ทุกฝ่ายมีหน้าที่ตรวจสอบ ข้อเท็จจริงในเรื่องที่กล่าวหาตลอดจนมีหน้าที่ค้นหาความจริงแท้ของเรื่อง ซึ่งเป็นหลักในคดีอาญา ที่เรียกว่า “หลักการตรวจสอบ” โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐทุกฝ่ายจะต้องร่วมกันค้นหาความจริงและเคารพ สิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐมีพนักงานอัยการเป็น ผู้ดำเนินคดีในฐานะตัวแทนของรัฐมีอำนาจรับผิดชอบการดำเนินคดีอาญา

ความผิดเกิดขึ้น หรือบุคคลซึ่งความเป็นอยู่ถูกระทบกระเทือนเนื่องจากการกระทำความผิดเป็น ผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา”

4.2.1.1 อำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการในการดำเนินคดีอาญา

ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (5) ได้อธิบายคำนิยามว่า “พนักงานอัยการ” หมายความว่า เจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล ทั้งนี้จะเป็นข้าราชการในกรมอัยการหรือเจ้าพนักงานอื่นผู้มีอำนาจเช่นว่านั้นก็ได้นอกจากนี้ห้ามมิให้พนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีใดต่อศาล โดยมิได้มีการสอบสวนในความผิดนั้นก่อน⁶¹ จะเห็นว่าการสอบสวนเป็นเงื่อนไขสำคัญของอำนาจฟ้องคดีอาญาของพนักงานอัยการ

อย่างไรก็ตามพนักงานอัยการของไทยไม่มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวน ยกเว้นคดีความผิดซึ่งมีโทษตามกฎหมาย โดยได้กระทำลงนอกราชอาณาจักรไทย อัยการสูงสุดเป็นพนักงานสอบสวนที่รับผิดชอบ แต่อำนาจหน้าที่ในการสอบสวนคดีอาญาเป็นของพนักงานสอบสวน โดยดำเนินการสอบสวนคดีอาญาได้อย่างอิสระ แสดงให้เห็นว่ากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยได้แบ่งแยกความรับผิดชอบในการดำเนินการชั้นสอบสวนและฟ้องร้องคดีออกจากกัน ซึ่งการแบ่งแยกนี้อาจเกิดจากทางปฏิบัติ แต่แท้จริงแล้วการดำเนินการสอบสวนของพนักงานสอบสวนเป็นการกระทำเพื่อการชี้ขาดคดีชั้นเจ้าพนักงานของพนักงานอัยการนั่นเอง หากเข้าใจเช่นนี้การดำเนินคดีอาญาของไทยในชั้นสอบสวนและฟ้องร้องก็เป็นกระบวนการเดียวกัน⁶² การดำเนินคดีอาญาโดยรัฐในประเทศภาคพื้นยุโรปไม่มีการแบ่งแยกความรับผิดชอบชั้นสอบสวนและฟ้องร้องออกจากกัน โดยการดำเนินคดีอาญาในชั้นสอบสวนและฟ้องร้องอยู่ในความรับผิดชอบของพนักงานอัยการเท่านั้นและเป็นกระบวนการเดียวที่แบ่งแยกไม่ได้ ซึ่งไม่ได้หมายความว่าพนักงานอัยการจะสอบสวนคดีอาญาทุกคดีด้วยตนเอง แต่ในกรณีจำเป็นและสมควรพนักงานอัยการสามารถเข้าไปควบคุมการสอบสวนได้ทุกคดี⁶³

ดังนั้นพนักงานอัยการไทยจึงมีฐานะเป็นเพียงผู้ตรวจพิจารณากลับกรองสำนวนการสอบสวนเท่านั้น⁶⁴ ไม่มีอำนาจสอบสวนหรือเริ่มคดีอาญาได้ ดังนั้นก่อนการสอบสวนพนักงานอัยการจึงเกือบไม่มีบทบาทคุ้มครองสิทธิของบุคคล⁶⁵ เนื่องจากพนักงานอัยการมีหน้าที่เพียงพิจารณาสำนวนการสอบสวนว่าเห็นสมควรจะส่งคดีต่อไปอย่างไรเท่านั้น หากพนักงานอัยการพิจารณาแล้วเห็นว่าพยานหลักฐานในสำนวนการสอบสวนไม่ชัดเจนครบถ้วนสมบูรณ์ ก็สามารถสั่งให้

⁶¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 120

⁶² คณิต ฌ นคร, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 13*, น.39-40.

⁶³ *เพ็ญอ้าง*, น.40.

⁶⁴ กุศล พลวัน, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 2*, น.90.

⁶⁵ คณิต ฌ นคร, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 13*, น.99.

พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนเพิ่มเติมได้⁶⁶ หากเห็นว่าพยานหลักฐานในสำนวนการสอบสวนครบถ้วนสมบูรณ์แล้ว ก็จะมีคำสั่งอย่างหนึ่งอย่างใด เช่น สั่งงดการสอบสวน สั่งให้ความเห็นชอบในการเปรียบเทียบปรับ สั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องคดี

การดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการใช้หลักการดำเนินคดีอาญาตามดุลพินิจ เนื่องจากในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยไม่มีการกำหนดให้พนักงานอัยการต้องฟ้องคดีทุกเรื่อง ซึ่งพนักงานอัยการย่อมมีดุลพินิจที่จะฟ้องคดีอาญาหรือไม่ก็ได้ โดยไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยกับความเห็นของพนักงานสอบสวนแต่อย่างใด นอกจากนี้ยังอนุญาตให้พนักงานอัยการถอนฟ้องได้⁶⁷ อย่างไรก็ตามการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการจะเป็นการพิจารณาวินิจฉัยข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานที่ได้จากการสอบสวนเพื่อออกคำสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้อง ซึ่งโดยปกติแล้วหากตามข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานปรากฏให้เห็นโดยชัดเจนว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดจริงตามข้อกล่าวหา พนักงานอัยการก็จะสั่งฟ้องผู้ต้องหานั้น แต่ในกรณีแม้ตามข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานจะปรากฏว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดก็ตาม พนักงานอัยการอาจใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหานั้นได้ หากพิจารณาแล้วเห็นว่า การฟ้องคดีจะไม่เป็นประโยชน์แก่สาธารณชน หรือจะมีผลกระทบต่อความปลอดภัย หรือความมั่นคงของชาติ หรือต่อผลประโยชน์อันสำคัญของประเทศ โดยเสนอต่ออัยการสูงสุด และอัยการสูงสุดมีอำนาจสั่งไม่ฟ้องได้⁶⁸

4.2.1.2 ข้อดีและข้อเสียของหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ

1. การดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ เนื่องจากรัฐมีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อย โดยพนักงานอัยการในฐานะเจ้าหน้าที่ของรัฐ เป็นผู้ใช้ดุลพินิจฟ้องหรือไม่ฟ้องผู้กระทำความผิดอาญาเพื่อรักษาประโยชน์สาธารณะ เมื่อพนักงานอัยการมิได้มีฐานะเป็นคู่ความกับจำเลย และมีได้เป็นผู้มีส่วนได้เสียในการดำเนินคดีเหมือนผู้เสียหาย พนักงานอัยการย่อมดำเนินคดีอาญาโดยคำนึงถึงประโยชน์ได้เสียของสังคมส่วนรวมมากกว่าที่จะคำนึงถึงประโยชน์ได้เสียของฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดโดยเฉพาะ⁶⁹

2. การให้พนักงานอัยการมีสิทธิยื่นคำร้องขอให้เข้าร่วมเป็นโจทก์กับผู้เสียหายได้ตามมาตรา 31 จะช่วยป้องกันมิให้ผู้เสียหายดำเนินคดีผิดพลาด⁷⁰ เช่น ทิ้งฟ้อง หรือไม่

⁶⁶ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 120

⁶⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 35

⁶⁸ พระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ. 2553 มาตรา 21 วรรคสอง

⁶⁹ อลงกรณ์ กลิ่นหอม, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 5*, น.36.

⁷⁰ กุศล พลวัน, “บทบาทของพนักงานอัยการในการเป็น “โจทก์”,” *วารสารอัยการ*, 6, น.34 (กุมภาพันธ์ 2526).

นำพยานหลักฐานเข้าสืบ หรืออาจดำเนินคดีอาญาไปโดยที่พยานหลักฐานไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ เป็นเหตุให้ศาลมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดให้ยกฟ้อง⁷¹

3. การสั่งคดีของพนักงานอัยการอาศัยหลักวิชาและเหตุผลในทางทฤษฎี โดยพนักงานอัยการจะมีคำสั่งฟ้องก็ต่อเมื่อเห็นว่า คดีมีพยานหลักฐานครบถ้วน และสามารถนำพยานมาสืบพิสูจน์ถึงความผิดของจำเลยในศาลได้ จึงถือได้ว่าเป็นหลักประกันการล่วงละเมิดสิทธิของผู้ต้องหาโดยไม่มีเหตุอันควรได้ในระดับหนึ่ง⁷²

4. ในบางกรณีพนักงานอัยการอาจสั่งไม่ฟ้องคดีที่มีผู้กระทำผิดต่อศาลก็ได้ เพราะไม่มีกฎหมายห้าม แต่ต้องมีเหตุอันสมควร⁷³ เนื่องจากพนักงานอัยการดำเนินคดีอาญาตามดุลพินิจ ซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นข้อเสีย ถึงแม้จะมีเหตุอันสมควรที่พนักงานอัยการจะสั่งไม่ฟ้องได้ก็ตาม เพราะทำให้ผู้กระทำผิดไม่ถูกฟ้องต่อศาล ขัดต่อหลักความเสมอภาคกันทางกฎหมาย⁷⁴

5. พนักงานอัยการอาจใช้ดุลพินิจในการถอนฟ้อง โดยถึงแม้พนักงานอัยการจะมีเหตุผลอันสมควรในการถอนฟ้อง⁷⁵ รวมทั้งการถอนอุทธรณ์และถอนฎีกา ซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นข้อเสียด้วยเหตุผลเดียวกันกับกรณีสั่งไม่ฟ้อง เพราะทำให้ผู้กระทำผิดกฎหมายไม่ถูกลงโทษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการถอนฟ้องที่เกี่ยวกับนโยบายเพื่อประโยชน์สาธารณะ (public policy) เช่น คดีการเมือง เป็นต้น⁷⁶

6. หากใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ หรือโดยพนักงานอัยการ แต่เพียงอย่างเดียว อาจส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรมจากฝ่ายผู้เสียหาย อาจมองว่าพนักงานอัยการปฏิบัติหน้าที่โดยไม่สุจริต รับสินบนจากผู้ถูกกล่าวหาเพื่อให้ยุติการดำเนินคดีอาญานั้นๆ⁷⁷

⁷¹ อลงกรณ์ กลิ่นหอม, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 5*, น.36.

⁷² *เพ็งอ้าง*, น.36.

⁷³ คณิต ฒ นคร, “ปัญหาในการใช้ดุลพินิจของอัยการ,” *วารสารอัยการ*, 5, น.51(กันยายน 2525).

⁷⁴ อลงกรณ์ กลิ่นหอม, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 5*, น.37.

⁷⁵ สุจินต์ ทิมสุวรรณ, “การดำเนินคดีอาญาโดยอัยการ (2),” *วารสารอัยการ*, 4, น.26-27(พฤศจิกายน 2524).

⁷⁶ อลงกรณ์ กลิ่นหอม, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 5*, น.37.

⁷⁷ *เพ็งอ้าง*, น.37.

4.2.2 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย

หลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหายเป็นหลักการดำเนินคดีอาญาแบบดั้งเดิมที่ผู้เสียหายมีบทบาทสำคัญในการดำเนินคดี แม้การกระทำความผิดอาญาจะส่งผลกระทบต่อสังคม แต่เนื่องจากผู้เสียหายเป็นผู้ได้รับผลร้ายจากการกระทำผิดอาญาโดยตรง ดังนั้นการดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิดจึงควรคำนึงถึงความต้องการของผู้เสียหาย

4.2.2.1 เหตุผลที่กฎหมายบัญญัติเรื่องผู้เสียหาย

1. เหตุผลในทางประวัติศาสตร์ จากความเป็นมาของการดำเนินคดีอาญาในประเทศไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัย และกรุงศรีอยุธยาจนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น สิทธิในการฟ้องคดีอาญาเป็นของผู้เสียหายหรือราษฎรมาโดยตลอด โดยรัฐไม่ได้เข้ามายุ่งเกี่ยวกับ การควบคุมอาชญากรรมเป็นเรื่องของราษฎรโดยแท้ ระบบการดำเนินคดีอาญาของไทยจึงเป็นระบบกล่าวหา⁷⁸ ตามที่ได้กล่าวมาแล้ว ต่อมาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนปลายได้มีการติดต่อกับชาติตะวันตกมากขึ้น จึงได้รับอิทธิพลทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมมาจากชาติตะวันตก เมื่อถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเกิดการคุกคามจากชาติตะวันตกมากขึ้น เนื่องจากลัทธิจักรวรรดินิยมเกิดการล่าอาณานิคมของชาวตะวันตก โดยเฉพาะอังกฤษและฝรั่งเศส ข้ออ้างที่ชาวตะวันตกมักหยิบยกขึ้นมาคือความล่าช้าในด้านการศึกษา เศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะด้านการปกครองและกฎหมาย เพื่อแผ่อิทธิพลเข้าปกครองไทยและประเทศเพื่อนบ้าน ทำให้ไทยต้องปรับปรุงบ้านเมืองในด้านต่างๆให้ทันสมัย โดยเฉพาะกฎหมาย ระบบศาลและวิธีพิจารณาคดีให้เป็นแบบสมัยใหม่ เพื่อหลีกเลี่ยงการสูญเสียเอกราช

พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ทรงอธิบายว่า เดิมไม่มีอัยการฟ้องความอาญาแผ่นดิน ราษฎรต้องฟ้องและหาพยานมายืนยันการกระทำผิดของจำเลยต่อศาลเอง เดิมก่อน ร.ศ.110 นั้น ราษฎรฟ้องคดีอาญาเองทั้งนั้น ซึ่งราษฎรนี้หมายถึงเอกชนนั่นเอง เอกชนที่จะฟ้องคดีอาญานี้ไม่จำกัดเฉพาะผู้เสียหายเท่านั้น จะเป็นเอกชนคนใดก็ได้ถ้าหากมีส่วนเกี่ยวข้องยอมฟ้องคดีอาญาได้ ตามประกาศตั้งกระทรวงยุติธรรม ร.ศ.110 ยังไม่ปรากฏหลักฐานว่ามีกรมอัยการขึ้น ต่อมาคำว่าอัยการเพิ่งปรากฏตามกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยคนอนาถาขอกองฟ้องความลงวันที่ 9 มีนาคม ร.ศ.111 ข้อ 12 ว่า “เจ้าพนักงานอัยการอาจขอให้ศาลสั่งห้ามมิให้โจทก์ว่าความอย่างอนาถาได้ ถ้าปรากฏว่าโจทก์มิได้เป็นคนอนาถาจริง จึงเห็นได้ว่าเกิดมีพนักงานอัยการฟ้องความอาญาขึ้นในระหว่างเวลาดังกล่าว แต่ราษฎรก็ยังมีสิทธิฟ้องความอาญาอยู่เหมือนเดิมตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความมีโทษหลวงใช้ไปพลางก่อน ร.ศ.115 ครั้นประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาปัจจุบันให้อำนาจพนักงานอัยการฟ้องความ แต่สิทธิของราษฎรที่จะฟ้องความอาญานั้น

⁷⁸ อรรถพล ใหญ่สว่าง, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 1*, น.20.

จำกัดให้มีแต่เฉพาะผู้เสียหายเท่านั้น⁷⁹ ดังนั้นการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายจึงเป็นวัฒนธรรมทางกฎหมายที่ตกทอดกันมาอย่างต่อเนื่องและยาวนานจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ประกอบกับอำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐในขณะนั้นยังอ่อนแอ กฎหมายจึงต้องบัญญัติให้อำนาจผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้

2. เหตุผลทางอุดมการณ์รวมทั้งแนวความคิดนักปรัชญาและนักนิติศาสตร์แนวความคิดที่ให้อำนาจผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้ เนื่องจากผู้เสียหายเป็นผู้ได้รับผลร้ายจากการกระทำความผิดอาญาโดยตรง และมีความเสียหายเป็นส่วนตัวยิ่งกว่าส่วนรวม ในขณะที่แนวความคิดที่ให้อำนาจรัฐฟ้องคดีอาญาได้ เนื่องจากการกระทำความผิดอาญานั้นกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองและประชาชน ซึ่งมีความจำเป็นยิ่งที่รัฐบาลจะต้องเอาตัวมาลงโทษ เพื่อปราบปรามและตัดสันดานผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายที่จะได้รับความพอใจ ไม่คิดอาฆาตและแก้แค้นด้วยพลการ ผู้ใดกระทำความผิดพนักงานอัยการก็เอาตัวมาฟ้องร้องลงโทษ โดยมีต้องคำนึงว่าผู้เสียหายจะต้องการให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษหรือไม่⁸⁰ แต่ก็มีข้อแย้งว่าการมองว่าความผิดอาญาทุกประเภทนั้นส่งผลกระทบต่อสังคมหรือมหาชน โดยละเลยว่าเอกชนนั้นเป็นผู้เสียหายและได้รับเคราะห์กรรมที่แท้จริงยิ่งกว่าสังคม เป็นแนวคิดที่ขัดต่อสภาพความเป็นจริงและไม่ยุติธรรม หากรัฐมีอำนาจฟ้องคดีอาญาแต่ไม่มีการควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจดังกล่าว อาจทำให้รัฐล่วงละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนได้ในที่สุด ดังนั้นอำนาจฟ้องคดีอาญาของรัฐจึงต้องใช้อำนาจฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายมาควบคุม หากพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องคดีความผิดส่วนตัวตามหลักดุลพินิจ ผู้เสียหายก็ควรมีอำนาจฟ้องคดีอาญาเองได้ เพื่อให้เกิดความเสมอภาคทางกฎหมาย ส่วนความผิดอาญาแผ่นดิน ก็เป็นหน้าที่ของพนักงานอัยการต้องฟ้องเอง เพราะรัฐเสียหายและต้องรักษาผลประโยชน์ของรัฐเอง แต่ในกรณีที่รัฐและผู้เสียหายต่างก็ได้รับความเสียหายด้วยกัน ย่อมถือว่าพนักงานอัยการย่อมรักษาตัวบทกฎหมายและความยุติธรรมได้ดีกว่าผู้เสียหาย จึงควรให้อำนาจฟ้องคดีดังกล่าวเป็นของรัฐ แต่ก็มักพบว่าเจ้าหน้าที่รัฐเองทุจริตต่อหน้าที่ เมื่อมีความผิดอาญาต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการเกิดขึ้น จึงสมควรให้ผู้ได้รับความเสียหายฟ้องคดีอาญาเองได้

จะเห็นได้ว่านักนิติศาสตร์พยายามรักษาวัฒนธรรมทางกฎหมายของไทยแบบเดิมไว้ โดยยอมให้รัฐฟ้องคดีอาญาได้ แต่ในกรณีที่ผู้เสียหายได้รับความเสียหายด้วย ต้องให้ผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องตามอำนาจเดิมที่ผู้เสียหายมีอยู่ และในสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลงหลักการดำเนินคดีอาญาของไทยมีนักนิติศาสตร์ที่จบการศึกษาภาษาอังกฤษเป็นจำนวนมาก ซึ่งประเทศอังกฤษให้อำนาจเอกชนฟ้องคดีอาญาได้ จึงได้รับอิทธิพลดังกล่าวมาจากนักนิติศาสตร์ที่จบการศึกษาจากอังกฤษ ซึ่งเป็นผู้ร่วมร่างกฎหมาย นอกจากนี้แนวความคิดปรัชญาตามสุภาชิตกฎหมายที่ว่า

⁷⁹ เฟิงอ๋าง, น.19-20.

⁸⁰ เฟิงอ๋าง, น.21.

อำนาจฟ้องร้องคดีมีเฉพาะผู้เสียหายเท่านั้น (Actio non datur non damai ficato, An action is not given to him who is not Injured)⁸¹ ยังมีอิทธิพลต่อนักนิติศาสตร์สมัยเดิมเป็นอย่างมาก⁸²

3. เหตุผลของการปกครองของประเทศ ในระหว่างที่ร่างประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้นเป็นระยะที่กำลังเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศ คือเปลี่ยนการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยใช้หลักนิติรัฐซึ่งคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของประชาชน ประชาชนมีความตระหนักถึงสิทธิเสรีภาพของตน และต้องการแสดงออกซึ่งสิทธิเสรีภาพของตนเอง จึงจำเป็นต้องสงวนสิทธิในการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายไว้ รัฐต้องโอนอ่อนให้สิทธิแก่ราษฎร เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ ในขณะที่รัฐก็มีอำนาจในการฟ้องคดีอาญา เพื่อรักษาผลประโยชน์ของรัฐ และเมื่อเป็นการปกครองด้วยกฎหมาย รัฐจึงต้องบัญญัติกฎหมายที่เป็นธรรมแก่ประชาชน โดยเฉพาะในกระบวนการยุติธรรม รัฐมีหน้าที่โดยตรงที่จะต้องให้ประชาชนได้รับความเป็นธรรมในด้านการดำเนินคดีทางอาญาของตน⁸³

4.2.2.2 ความหมายของผู้เสียหายในคดีอาญา

ผู้เสียหาย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(4) หมายความว่าบุคคลผู้ได้รับความเสียหาย เนื่องจากการกระทำผิดฐานใดฐานหนึ่ง รวมทั้งบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทนได้ ดังบัญญัติไว้ในมาตรา 4, 5 และ 6 จะเห็นได้ว่าผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ ผู้เสียหายที่แท้จริง และผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายที่แท้จริงตามมาตรา 4, 5 และ 6 ซึ่งผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายที่แท้จริงนั้นไม่มีปัญหาเรื่องการตีความ เนื่องจากกฎหมายได้บัญญัติไว้ชัดเจนว่าบุคคลใดบ้างเป็นผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหาย ส่วนความหมายของผู้เสียหายที่แท้จริงยังมีปัญหาในการตีความอยู่ โดยมีแนวความเห็นที่แตกต่างกันอยู่ 2 แนวดังนี้

1. ผู้เสียหาย ต้องมีองค์ประกอบสำคัญดังนี้

- (1) มีการกระทำผิดอาญาเกิดขึ้น
- (2) บุคคลนั้นต้องได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำผิดนั้น
- (3) บุคคลนั้นต้องเป็นผู้ได้รับความเสียหายโดยนิตินัย

การพิจารณาว่าบุคคลใดเป็นผู้เสียหายหรือไม่ ต้องพิจารณาก่อนว่ามีการกระทำผิดอาญาเกิดขึ้นหรือไม่ คือพิจารณาว่าการกระทำนั้นครบองค์ประกอบความผิดอาญาทั้งภายนอกและภายในหรือไม่ หากครบองค์ประกอบการกระทำดังกล่าวก็เป็นความผิดทางอาญา

⁸¹ ธานินทร์ กรัยวิเชียร, “สุภาชิตกฎหมาย, ” *ตุลพาท*, 6, น.562(กรกฎาคม 2502).

⁸² อรรถพล ใหญ่สว่าง, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 1*, น.20-22.

⁸³ *เพ็งอ้าง*, น.22-24.

จากนั้นจึงพิจารณาว่าบุคคลนั้นเป็นบุคคลที่กฎหมายประสงค์จะคุ้มครองหรือไม่ และเมื่อเป็นบุคคลที่กฎหมายประสงค์จะคุ้มครองแล้ว จะต้องได้ความว่าการฝ่าฝืนบทบัญญัติแห่งกฎหมายนั้นก่อให้เกิดความเสียหายโดยตรงแก่ผู้เสียหาย กล่าวคือความเสียหายนั้นต้องเป็นผลโดยตรงจากการกระทำผิดอาญา และบุคคลที่เสียหายนั้นต้องเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัย หมายความว่าบุคคลที่อ้างตนเป็นผู้เสียหายต้องไม่ใช่ผู้มีส่วนร่วมในการกระทำผิดนั้นด้วย และต้องไม่ใช่ผูยินยอมให้มีการกระทำผิดต่อตน และการกระทำผิดนั้นจะต้องมิได้มีมูลมาจากการที่ตนเองมีเจตนาฝ่าฝืนกฎหมายหรือความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน⁸⁴

หลักผู้เสียหายโดยนิตินัยเป็นหลักกฎหมายทั่วไปที่ว่า “ผู้ที่มาพึ่งบารมีแห่งความยุติธรรมต้องมาด้วยมืออันบริสุทธิ์”⁸⁵ เพราะผู้ที่มาศาลนั้นต้องมาด้วยมือบริสุทธิ์ ถ้าหากมีการกระทำผิดอาญาแล้วยอมไม่ใช่ผู้เสียหาย หลักผู้เสียหายโดยนิตินัยนี้เป็นหลักเกณฑ์ที่ศาลฎีกาได้วางบรรทัดฐานในการพิจารณาเรื่องผู้เสียหายไว้ แต่ก็มีความเห็นต่างออกไปว่าการใช้หลักผู้เสียหายโดยนิตินัยมาพิจารณาเรื่องผู้เสียหายเป็นการมุ่งพิจารณาที่ตัวบุคคล ซึ่งไม่ตรงกับนิยามของกฎหมายที่ต้องพิจารณาถึงความเสียหาย⁸⁶ และเป็นการตีความความหมายของผู้เสียหายให้แคบเข้า ทำให้ผู้เสียหายที่มีลักษณะเช่นนี้ไม่สามารถฟ้องหรือร้องทุกข์ในคดีอาญาได้ จึงไม่สอดคล้องกับการปราบปรามผู้กระทำผิด อีกทั้งยังเป็นการตีความนอกตัวบทกฎหมาย และหลักดังกล่าวเป็นหลักสุจริตในทางกฎหมายแพ่ง จึงไม่สมควรเอาหลักทางกฎหมายแพ่งมาใช้ในทางอาญา⁸⁷ หากนำมาใช้ก็เป็นการนำเอาหลักทางแพ่งมาใช้ปะปนกับหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ เพราะตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ เมื่อมีการกระทำผิดอาญาเกิดขึ้น รัฐมีหน้าที่ฟ้องดำเนินคดีกับผู้กระทำผิด เพื่อเอาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ โดยไม่ต้องคำนึงว่าผู้เสียหายในคดีนั้นมีส่วนร่วมหรือยินยอมในการกระทำผิดนั้นหรือไม่ แนวคิดนี้ปรากฏในระบบกฎหมายของฝรั่งเศส⁸⁸

นอกจากนี้ศาลฎีกายังวางหลักว่าในกรณีความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดอันยอมความได้ ผู้เสียหายคือบุคคลที่ได้รับความเสียหายโดยตรงจากการกระทำความผิด สิทธิในการดำเนินคดีอาญาจึงเป็นของผู้เสียหายโดยเด็ดขาด ในขณะที่ความผิดอาญาแผ่นดินรัฐเท่านั้นที่เป็นผู้เสียหาย เอกชนจะเป็นผู้เสียหายหรือไม่นั้นขึ้นอยู่กับศาลจะเห็นว่าเอกชนผู้นั้นได้รับความเสียหาย

⁸⁴ คณิต ฌ นคร, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 13*, น.118-119.

⁸⁵ คณิง ภาไชย, *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1*, พิมพ์ครั้งที่ 9, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2551), น.30.

⁸⁶ คณิต ฌ นคร, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 13*, น.119.

⁸⁷ อลงกรณ์ กลิ่นหอม, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 5*, น.40-41.

⁸⁸ อุทัย อาทิเวช, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 55*, น.47-48.

เป็นกรณีพิเศษหรือไม่⁸⁹ หรือการยึดหลักว่ากฎหมายอาญาส่วนสารบัญญัติเรื่องใด มุ่งคุ้มครองประโยชน์ส่วนตัว เอกชนผู้เสียหายย่อมเป็นผู้เสียหายในคดี และกฎหมายอาญาส่วนสารบัญญัติเรื่องใดมุ่งคุ้มครองประโยชน์ส่วนรวม รัฐเท่านั้นที่ผู้เสียหาย เอกชนจะไม่อาจอ้างความเป็นผู้เสียหายได้ เว้นแต่จะได้รับความเสียหายเป็นพิเศษ⁹⁰

2. ผู้เสียหาย คือ บุคคลที่คุณธรรมทางกฎหมายของเขาถูกล่วงละเมิดโดยตรงจากการกระทำความผิดอาญา โดยพิจารณาจากสิ่งที่กฎหมายประสงค์จะคุ้มครอง หรือที่เรียกว่า “คุณธรรมทางกฎหมาย” ในความผิดอาญาแต่ละฐานว่าความผิดอาญานั้นๆกฎหมายมุ่งประสงค์จะคุ้มครองสิ่งใด ซึ่งคุณธรรมทางกฎหมายมี 2 ประเภท คือ คุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนบุคคล และคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนรวม กล่าวคือ ต้องพิจารณาว่าเป็นความผิดอาญาฐานใด และคุณธรรมทางกฎหมายของความผิดอาญานั้นคืออะไร หากเป็นคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนรวม ย่อมมีผู้เสียหายไม่ได้ แต่หากเป็นคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนบุคคล ให้พิจารณาต่อว่าใครเป็นเจ้าของคุณธรรมทางกฎหมายนั้น ซึ่งผู้เป็นเจ้าของคุณธรรมทางกฎหมายนั้นเป็นผู้เสียหายและผู้เสียหายนั้นได้สละความคุ้มครองหรือไม่ หากผู้เสียหายไม่สละความคุ้มครองก็ย่อมเป็นผู้เสียหายตามกฎหมาย แต่หากผู้เสียหายสละความคุ้มครองก็ไม่เป็นผู้เสียหายตามกฎหมาย⁹¹

4.2.2.3 เปรียบเทียบผู้เสียหายกับผู้กล่าวโทษ

ผู้กล่าวหา หมายถึง ผู้เสียหาย และผู้กล่าวโทษ⁹² จะเห็นว่ากรกล่าวหาทำได้โดยการร้องทุกข์ หรือกล่าวโทษก็ได้ ซึ่งผู้กล่าวหาที่มีความสำคัญต่อการดำเนินคดีอาญา เฉพาะเอกชนผู้เสียหายเท่านั้นที่มีอำนาจฟ้องดำเนินคดีอาญา เอกชนอื่นที่ไม่ใช่ผู้เสียหายไม่อาจฟ้องดำเนินคดีอาญาได้ มีเพียงสิทธิกล่าวโทษต่อพนักงานเจ้าหน้าที่เท่านั้น เรียกว่า “ผู้กล่าวโทษ” ซึ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่มีนิยามคำว่า “ผู้กล่าวโทษ” แต่มีนิยามของคำกล่าวโทษซึ่งมาตรา 2(8) บัญญัติว่า “คำกล่าวโทษ หมายความว่า การที่บุคคลอื่นซึ่งไม่ใช่ผู้เสียหาย ได้กล่าวหาต่อเจ้าหน้าที่ว่ามีบุคคลรู้ตัวหรือไม่ก็ได้กระทำความผิดอย่างหนึ่งขึ้น” จึงอาจให้ความหมายของผู้

⁸⁹ วีระศักดิ์ แสงสารพันธ์, “สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา : การศึกษาวิจัยระบบการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในกระบวนการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทย, ” (ดุสิตนิพนธ์นิติศาสตร์ ดุษฎีบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2556), น.12.

⁹⁰ เพ็งอ้าง, น.16.

⁹¹ คณิต ณ นคร, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 13, น.119-122.

⁹² เพ็งอ้าง, น.117.

กล่าวโทษว่า “ผู้ที่กล่าวหาต่อเจ้าพนักงานว่ามีบุคคลจะรู้ตัวหรือไม่ก็ได้กระทำความผิดอย่างหนึ่งขึ้น และผู้กล่าวหาขึ้นต้องไม่ใช่ผู้เสียหาย” โดยผู้กล่าวโทษอาจเป็นเอกชนหรือเจ้าพนักงานก็ได้⁹³

แต่หากเป็นกรณีผู้เสียหายกล่าวหาต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ที่จะเรียกว่า คำร้องทุกข์ ซึ่งมาตรา 2(7) บัญญัติว่า “คำร้องทุกข์ หมายความว่า การที่ผู้เสียหายได้กล่าวหาต่อเจ้าหน้าที่ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ว่ามีผู้กระทำความผิดขึ้น จะรู้ตัวผู้กระทำความผิดหรือไม่ก็ตาม ซึ่งกระทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้เสียหายและการกล่าวหาเช่นนั้นได้กล่าวโดยมีเจตนาจะให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษ”

เหตุผลที่กฎหมายบัญญัติเรื่องผู้กล่าวโทษ เนื่องจากประชาชนทุกคนของรัฐมีหน้าที่ต้องร่วมกันรักษาความสงบเรียบร้อยและควบคุมอาชญากรรมในสังคม ซึ่งเจ้าหน้าที่รัฐหรือผู้เสียหายเองไม่อาจพบเห็น หรือทราบการกระทำความผิดด้วยตนเองได้ตลอดเวลา หรือในกรณีที่ผู้เสียหายถูกกระทำถึงตาย เมื่อเจ้าหน้าที่รัฐหรือผู้เสียหายเองไม่พบเห็น หรือทราบการกระทำความผิด หรือผู้เสียหายถึงแก่ความตาย ก็ไม่มีการดำเนินคดีกับผู้กระทำผิด ส่งผลเสียต่อการควบคุมอาชญากรรมในสังคม กฎหมายจึงเปิดโอกาสให้เอกชนอื่นที่ไม่ใช่ผู้เสียหายเป็นผู้กล่าวโทษต่อเจ้าหน้าที่ได้ เพื่อให้มีการดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำผิดต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับสามัญสำนึกของมนุษย์ที่เมื่อพบเห็นการกระทำความผิดแล้ว จะต้องเข้าช่วยเหลือโดยไม่นิ่งดูตาย อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนได้ทำหน้าที่พลเมืองที่ดี ช่วยสอดส่องดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม

สิทธิของผู้เสียหายกับผู้กล่าวโทษมีความแตกต่างกัน โดยต้องพิจารณาว่าผู้กล่าวหาขึ้นมีฐานะเป็นผู้เสียหายหรือไม่ หากเป็นผู้เสียหาย ต้องใช้วิธีการร้องทุกข์ หรือฟ้องคดีอาญานั้นด้วยตนเอง แต่หากไม่ใช่ผู้เสียหาย ต้องใช้วิธีการกล่าวโทษเท่านั้น จะร้องทุกข์ หรือฟ้องคดีอาญาด้วยตนเองไม่ได้ วัตถุประสงค์ในการกล่าวหาที่แตกต่างกัน คำร้องทุกข์เป็นการกล่าวหาโดยมีเจตนาจะให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษ แต่คำกล่าวโทษไม่ต้องมีเจตนาเช่นนั้น ในกรณีความผิดต่อส่วนตัว กำหนดให้ผู้เสียหายร้องทุกข์ภายใน 3 เดือน นับแต่วันที่รู้เรื่องความผิดและรู้ตัวผู้กระทำความผิด มิฉะนั้นขาดอายุความ ตามมาตรา 96 แห่งประมวลกฎหมายอาญา ดังนั้นความผิดต่อส่วนตัวเป็นเรื่องของผู้เสียหายเท่านั้นที่จะร้องทุกข์ได้ และต้องมีเจตนาจะให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษ ผู้กล่าวโทษจึงไม่มีสิทธิร้องทุกข์ได้เลย และจะกล่าวโทษในความผิดต่อส่วนตัวก็ไม่ได้ เพราะความผิดต่อส่วนตัว กฎหมายบัญญัติให้ร้องทุกข์ได้เท่านั้น

⁹³ เพิ่งอ้าง, น.133.

4.2.2.4 ข้อดีและข้อเสียของหลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย

1. การให้อำนาจผู้เสียหายฟ้องดำเนินคดีอาญา เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายสามารถร้องขอความยุติธรรมจากศาลได้อย่างเสรี เพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย ซึ่งสอดคล้องกับภาระหน้าที่ของรัฐในการอำนวยความยุติธรรมให้แก่ประชาชน⁹⁴
2. กรณีพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องคดี ก็ไม่เป็นการตัดสิทธิผู้เสียหายที่จะฟ้องคดีด้วยตนเอง ตามมาตรา 34 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ถือเป็น การถ่วงอำนาจดุลพินิจของพนักงานอัยการ⁹⁵
3. กรณีพนักงานอัยการถอนฟ้องในคดีที่พนักงานอัยการได้ฟ้องไว้แล้ว มาตรา 36 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ก็รับรองสิทธิของผู้เสียหายที่จะนำคดีดังกล่าวมาฟ้องได้อีกภายในกำหนดอายุความ ซึ่งถือเป็น การถ่วงอำนาจดุลพินิจของพนักงานอัยการ⁹⁶
4. การให้อำนาจผู้เสียหายฟ้องดำเนินคดีอาญาได้อย่างกว้างขวาง ทำให้เกิดการล่วงละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่นได้ง่าย อาจก่อให้เกิดการใช้สิทธิฟ้องคดีอาญาโดยไม่สุจริต เพื่อกลั่นแกล้งผู้อื่น⁹⁷
5. การฟ้องดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายที่มีวัตถุประสงค์ของการลงโทษ ตามแนวคิดปัจเจกชนนิยม เพื่อแก้แค้นทดแทน ซึ่งไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการลงโทษในปัจจุบัน ต่างกับการฟ้องคดีอาญาของพนักงานอัยการที่มีวัตถุประสงค์ของการลงโทษตามแนวคิดอรรถประโยชน์นิยม เพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด ซึ่งมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการลงโทษในปัจจุบันมากกว่า⁹⁸

4.3 วิเคราะห์ปัญหาผู้เสียหายมอบให้ผู้อื่นดำเนินคดีอาญาแทนและผู้เสียหายทำให้คดีของรัฐเสียหายในประเทศไทย

ประเทศไทยใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเป็นหลัก แต่ก็ยังให้สิทธิผู้เสียหายดำเนินคดีอาญาได้ ซึ่งผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา คือ ผู้เสียหายที่แท้จริง และผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายตามมาตรา 4, 5 และ 6 โดยสิทธิในการดำเนินคดีอาญาเป็นสิทธิ

⁹⁴ อลงกรณ์ กลิ่นหอม, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 5*, น.41.

⁹⁵ *เพ็ญอ้าง*, น.42.

⁹⁶ *เพ็ญอ้าง*, น.42.

⁹⁷ *เพ็ญอ้าง*, น.42.

⁹⁸ *เพ็ญอ้าง*, น.43.

เฉพาะตัวของผู้เสียหาย และการมอบให้ผู้อื่นดำเนินคดีอาญาแทนผู้เสียหายไม่ได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยแต่อย่างใด จึงเกิดข้อควรพิจารณาว่าผู้เสียหายควรมอบให้ผู้อื่นดำเนินคดีอาญาแทนตนได้หรือไม่ หากมอบได้ควรมอบได้เพียงใด และเมื่อผู้เสียหายมีอำนาจดำเนินคดีอาญาได้อย่างกว้างขวาง การดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายอาจก่อให้เกิดผลเสียต่อคดีของพนักงานอัยการหรือคดีของรัฐได้

4.3.1 สิทธิหรืออำนาจในการดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหาย

“สิทธิของผู้เสียหาย” หมายถึง อำนาจหน้าที่ของผู้เสียหาย แต่ไม่ใช่สิทธิตามกฎหมายแพ่ง แม้ในกฎหมายจะใช้คำว่า “สิทธิฟ้องคดี”⁹⁹ ก็ตาม แต่การดำเนินคดีอาญาเป็นการดำเนิน “กระบวนการพิจารณา” ซึ่งไม่ใช่การทำนิติกรรม การดำเนินคดีอาญาจึงเป็นการดำเนินกระบวนการพิจารณาที่ไม่ได้ขึ้นอยู่กับความสามารถของบุคคลตามกฎหมายแพ่ง แต่ขึ้นอยู่กับความรู้ความเข้าใจเรื่องราวของบุคคลที่ดำเนินกระบวนการพิจารณานั้น¹⁰⁰ ดังนั้นผู้เยาว์ที่มีความรู้ความเข้าใจเรื่องราวเกี่ยวกับการกระทำของตนแล้ว จึงดำเนินกระบวนการพิจารณาได้ โดยกระบวนการพิจารณาคดีอาญาจะเริ่มต้นก่อนถึงชั้นศาล ผู้ที่เกี่ยวข้องในคดีอาญา เช่น ผู้เสียหาย เจ้าพนักงาน ศาล จะเป็นผู้ดำเนินกระบวนการพิจารณาในคดีอาญา¹⁰¹ ซึ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้บัญญัติถึงสิทธิหรืออำนาจของผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญาไว้ดังนี้

4.3.1.1 สิทธิเริ่มคดี

ผู้เสียหายสามารถเริ่มคดีอาญาได้หลายทาง อาจใช้วิธีการร้องทุกข์ต่อเจ้าหน้าที่ หรือฟ้องคดีอาญาด้วยตนเอง หรือร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการ

(1) สิทธิร้องทุกข์

เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น ผู้เสียหายได้กล่าวหาต่อเจ้าหน้าที่ว่ามีผู้กระทำความผิดอาญา ซึ่งทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้เสียหาย ไม่ว่าจะรู้ตัวผู้กระทำความผิดหรือไม่ก็ตาม และกล่าวหาโดยมีเจตนาจะให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษ การร้องทุกข์เป็นการแจ้งให้พนักงานเจ้าหน้าที่ทราบว่ามีมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น เพื่อให้พนักงานเจ้าหน้าที่ทำการสอบสวนและดำเนินการนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษ การร้องทุกข์ของผู้เสียหายมีความสำคัญในคดีความผิดต่อส่วนตัว เนื่องจากคำร้องทุกข์เป็นเงื่อนไขให้อำนาจดำเนินคดี กล่าวคือการร้องทุกข์เป็นเงื่อนไขในการสอบสวนคดีของพนักงานสอบสวน ตามมาตรา 121 วรรคสอง และเป็นเงื่อนไขให้

⁹⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 4

¹⁰⁰ คณิต ฦ นคร, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 13*, น.123.

¹⁰¹ *เพ็ญอ้าง*, น.162-163.

อำนาจฟ้องคดีของพนักงานอัยการ ตามมาตรา 120 โดยผู้เสียหายต้องร้องทุกข์ภายใน 3 เดือน นับแต่รู้เรื่องความผิดและรู้ตัวผู้กระทำความผิด มิฉะนั้นขาดอายุความ ตามมาตรา 96 แห่งประมวลกฎหมายอาญา หากผู้เสียหายไม่ร้องทุกข์ตามระเบียบ ย่อมทำให้พนักงานสอบสวนไม่มีอำนาจสอบสวน และส่งผลให้พนักงานอัยการไม่มีอำนาจฟ้องคดีอาญา

ในคดีอาญาแผ่นดิน พนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนโดยไม่จำเป็นต้องมีคำร้องทุกข์ของผู้เสียหายตามระเบียบ ตามมาตรา 121 วรรคแรก อาจเป็นกรณีที่พนักงานสอบสวนทราบ หรือพบเห็นการกระทำผิดด้วยตนเอง หรือมีผู้กล่าวโทษ

(2) การฟ้องคดีหรือร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการ

การฟ้องคดีได้กล่าวไปโดยละเอียดแล้ว จึงไม่กล่าวถึงอีก การร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการ ตามมาตรา 30 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่บัญญัติว่า “คดีอาญาใดซึ่งพนักงานอัยการยื่นฟ้องต่อศาลแล้ว ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์ในระยะเวลาใดระหว่างพิจารณาก่อนศาลชั้นต้นพิพากษาคดีนั้นก็ได้” โดยผู้เสียหายที่จะเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการต้องเป็นผู้เสียหายที่แท้จริง หรือผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายเท่านั้น การเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการ ผู้เสียหายต้องถือเอาฟ้องเดิมของพนักงานอัยการเป็นของตน โดยอาศัยสิทธิตามฟ้องของพนักงานอัยการที่มีอยู่เดิม กล่าวคือต้องรับผลจากการที่ฟ้องของพนักงานอัยการบกพร่อง ถ้าฟ้องเดิมไม่มีหรือศาลพิพากษายกฟ้องเดิม เนื่องจากผู้ฟ้องไม่มีอำนาจฟ้อง การเข้าร่วมเป็นโจทก์ก็ย่อมตกไปด้วย และผู้เสียหายในฐานะโจทก์ร่วมจะขอแก้ไขเพิ่มฟ้องของพนักงานอัยการไม่ได้ รวมถึงไม่อาจทำให้คดีของพนักงานอัยการเสียหายได้ตามมาตรา 32

4.3.1.2 สิทธิเรียกร้องค่าเสียหาย

เป็นการเรียกร้องค่าเสียหายทางแพ่งที่มีมูลเหตุมาจากการกระทำผิดอาญา ในคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา ผู้เสียหายมีสิทธิเรียกร้องทางแพ่ง 3 ประการ คือ¹⁰²

1. การร้องขอให้คืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินโดยพนักงานอัยการ ตามมาตรา 43
2. ผู้เสียหายยื่นคำร้องขอค่าสินไหมทดแทน ตามมาตรา 44/1
3. ผู้เสียหายฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาด้วยตนเอง ตามมาตรา 45-51

4.3.1.3 สิทธิระงับคดี

แม้การกระทำความผิดอาญาจะส่งผลกระทบต่อส่วนรวม ทำให้รัฐต้องเข้ามาดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิด ซึ่งรัฐเท่านั้นที่ควรมีสสิทธิเริ่มและระงับคดีอาญา สิทธิดังกล่าวไม่ควรเป็นของผู้เสียหาย แต่ประเทศไทยได้เปิดโอกาสให้ผู้เสียหายมีสิทธิฟ้องดำเนินคดีอาญาได้อย่างกว้างขวาง ผู้เสียหายจึงมีสิทธิระงับคดีด้วย โดยเฉพาะในคดีความผิดต่อส่วนตัว ถือเป็นสิทธิ

¹⁰² อุทัย อาทิวา, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 55*, น.104.

เด็ดขาดของผู้เสียหาย มีผลทำให้สิทธิในการดำเนินคดีความผิดต่อส่วนตัวระงับลงตามมาตรา 39(2) รัฐจึงไม่อาจดำเนินคดีอาญาดังกล่าวต่อไปได้อีก ซึ่งกฎหมายได้บัญญัติให้สิทธิระงับคดีของผู้เสียหายไว้ ดังนี้

(1) สิทธิถอนคำร้องทุกข์หรือถอนฟ้องคดี

การถอนคำร้องทุกข์ไม่มีแบบทำได้โดยผู้เสียหายหรือผู้อำนาจจัดการแทนผู้เสียหาย โดยแสดงเจตนาถอนคำร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาลเมื่อใดก็ได้ ตามมาตรา 126 วรรคแรก แต่ต้องก่อนคดีถึงที่สุด และมีเจตนาไม่ให้ผู้กระทำผิดได้รับโทษ

แต่อย่างไรก็ตามศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฒ นคร มีความเห็นว่าการถอนคำร้องทุกข์ในคดีความผิดต่อส่วนตัวต้องกระทำก่อนศาลชั้นต้นพิพากษาคดีเท่านั้น และเมื่อผู้เสียหายในคดีได้ร้องทุกข์ต่อเจ้าพนักงานของรัฐแล้ว เท่ากับผู้เสียหายได้มอบอำนาจให้รัฐดำเนินคดี เมื่อพนักงานอัยการได้สั่งฟ้องและยื่นฟ้องคดีต่อศาลไปแล้ว ถือว่าพนักงานอัยการได้ยื่นยันถึงประโยชน์สาธารณะเพื่อลงโทษจำเลยแล้ว การถอนคำร้องทุกข์จึงไม่อาจกระทำได้อีกต่อไป¹⁰³

การถอนคำร้องทุกข์ในคดีความผิดต่อส่วนตัว มีผลทำให้สิทธิในการดำเนินคดีอาญานั้นระงับลงตามมาตรา 39(2) แต่ในคดีอาญาแผ่นดิน แม้มีการถอนคำร้องทุกข์ก็ไม่กระทบอำนาจสอบสวนของพนักงานสอบสวนและอำนาจฟ้องของพนักงานอัยการ ตามมาตรา 126 วรรคสอง เพราะในคดีอาญาแผ่นดินแม้ไม่มีคำร้องทุกข์ของผู้เสียหาย ก็สามารถสอบสวนและฟ้องคดีได้

สิทธิถอนฟ้องคดี ตามมาตรา 35 บัญญัติว่า “คำร้องขอถอนฟ้องคดีอาญาจะยื่นเวลาใดก่อนมีคำพิพากษาของศาลชั้นต้นก็ได้ ศาลจะมีคำสั่งอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ถอนก็ได้ แล้วแต่ศาลจะเห็นสมควรประการใด ถ้าคำร้องนั้นได้ยื่นในภายหลัง เมื่อจำเลยให้การแก้คดีแล้ว ให้ถามจำเลยว่าจะคัดค้านหรือไม่ แล้วให้ศาลจดค่าแถลงของจำเลยไว้ ในกรณีที่จำเลยคัดค้านการถอนฟ้อง ให้ศาลยกคำร้องขอถอนฟ้องนั้นเสีย

คดีความผิดต่อส่วนตัวนั้น จะถอนฟ้องหรือยอมความในเวลาใดก่อนคดีถึงที่สุดก็ได้ แต่ถ้าจำเลยคัดค้าน ให้ศาลยกคำร้องขอถอนฟ้องนั้นเสีย”

การถอนฟ้อง คือ การล้มเลิกหรือสละข้อหาหรือคำกล่าวหา อาจถอนทั้งหมด หรือบางข้อหาก็ได้ การถอนฟ้องคดีความผิดอาญาแผ่นดิน จะกระทำเมื่อใดก็ได้ก่อนศาลชั้นต้นมีคำพิพากษา ส่วนการถอนฟ้องคดีความผิดต่อส่วนตัว ต้องกระทำก่อนคดีถึงที่สุด ผลของการถอนฟ้องทำให้นำคดีอาญานั้นมาฟ้องอีกไม่ได้เว้นแต่จะเข้าข้อยกเว้น ตามมาตรา 36 ซึ่งบัญญัติว่า “คดีอาญาซึ่งได้ถอนฟ้องไปจากศาลแล้ว จะนำมาฟ้องอีกหาได้ไม่ เว้นแต่จะเข้าอยู่ในข้อยกเว้นต่อไปนี้”

¹⁰³ คณิต ฒ นคร, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 13*, น.185.

(1) ถ้าพนักงานอัยการได้ยื่นฟ้องคดีอาญา ซึ่งไม่ใช่ความผิดต่อส่วนตัวไว้แล้วได้ถอนฟ้องคดีนั้นไป การถอนนี้ไม่ตัดสิทธิผู้เสียหายที่จะยื่นฟ้องคดีนั้นใหม่

(2) ถ้าพนักงานอัยการถอนคดีซึ่งเป็นความผิดต่อส่วนตัว โดยมิได้รับความยินยอมเป็นหนังสือจากผู้เสียหาย การถอนนั้นไม่ตัดสิทธิผู้เสียหายที่จะยื่นฟ้องคดีนั้นใหม่

(3) ถ้าผู้เสียหายได้ยื่นฟ้องคดีอาญาไว้แล้วได้ถอนฟ้องคดีนั้นเสีย การถอนนี้ไม่ตัดสิทธิพนักงานอัยการที่จะยื่นฟ้องคดีนั้นใหม่ เว้นแต่คดีซึ่งเป็นความผิดต่อส่วนตัว

(2) สิทธิยอมความ

การยอมความในคดีอาญาไม่ใช่การประนีประนอมยอมความตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เพราะการประนีประนอมยอมความเป็นเรื่องหนึ่ง แต่การยอมความในคดีอาญาเป็นเรื่องการระงับคดีอาญาและเกี่ยวข้องกับอำนาจชี้ขาดเนื้อหาคดีของศาล¹⁰⁴ โดยการยอมความมีเฉพาะในคดีความผิดต่อส่วนตัว การยอมความโดยถูกต้องตามกฎหมาย มีผลทำให้สิทธิในการดำเนินคดีความผิดต่อส่วนตัวระงับลงตามมาตรา 39(2) ยอมความ คือ การตกลงระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดที่จะยุติคดีต่อกัน ต้องเป็นการตกลงยอมความกันชัดแจ้งว่าผู้เสียหายไม่ติดใจเอาความ หรือสละสิทธิในการดำเนินคดีอาญากับจำเลยโดยไม่ได้ถอนคำร้องทุกข์ และต้องเป็นการยอมความโดยไม่มีเงื่อนไข

4.3.1.4 สิทธิอุทธรณ์และฎีกา

เป็นการคุ้มครองสิทธิของคู่ความในคดีตามหลักสากล โดยเปิดโอกาสให้คู่ความทั้งสองฝ่ายที่ไม่พอใจในผลคำพิพากษาของศาลล่างได้คัดค้านคำพิพากษาของศาลล่างเพื่อให้ศาลสูงได้ทบทวนคำพิพากษาของศาลล่างอีกครั้ง

4.3.2 การทำการแทนในคดี

การทำการแทนในคดีอาจเกิดขึ้นโดยอาศัยอำนาจแห่งกฎหมาย เนื่องจากกฎหมายต้องการคุ้มครองบุคคลที่ไม่มีความสามารถดำเนินคดี หรือมีความสามารถดำเนินคดีแบบจำกัด โดยการมอบอำนาจเป็นไปตามหลักตัวแทนในกฎหมายแพ่ง และการตั้งทนายความ เพื่อให้บุคคลสามารถใช้สิทธิดำเนินคดีของตนได้ตามกฎหมาย

4.3.2.1 การทำการแทนโดยอาศัยอำนาจแห่งกฎหมาย

การทำการแทนโดยอาศัยอำนาจแห่งกฎหมายเกิดขึ้น เนื่องจากคู่ความไม่มีความสามารถดำเนินคดี หรือมีความสามารถในการดำเนินคดีแต่ความสามารถนั้นถูกจำกัดโดย

¹⁰⁴ เฟิงอ้วง, น.186.

บทบัญญัติของกฎหมายแพ่ง เช่น อำนาจของบิดามารดาที่จะทำการแทนบุตร หรืออำนาจของผู้ปกครองที่จะทำการแทนผู้เยาว์ หรือผู้แทนนิติบุคคลที่จะทำการแทนนิติบุคคล¹⁰⁵

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้กำหนดให้ผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องดำเนินคดีอาญาได้ บุคคลอื่นที่ไม่ใช่ผู้เสียหายไม่มีอำนาจฟ้องดำเนินคดีอาญา โดยคำว่า “ผู้เสียหาย” นั้นหมายความถึง ผู้เสียหายที่แท้จริง และบุคคลผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายตามมาตรา 4, 5 และ 6 ซึ่งเป็นการทำการแทนผู้เสียหายที่แท้จริงโดยอาศัยอำนาจแห่งกฎหมาย โดยอำนาจดังกล่าวเกิดขึ้นจากความยินยอมของผู้เสียหายตามมาตรา 4 อำนาจของกฎหมายตามมาตรา 5 และคำสั่งศาลตามมาตรา 6¹⁰⁶ อำนาจทำการแทนนี้จะเกิดขึ้นต่อเมื่อมีผู้เสียหายที่แท้จริงในคดีอาญาเกิดขึ้นด้วย โดยบุคคลจะมีอำนาจทำการแทนได้ จะต้องเป็นไปตามข้อจำกัดหรือเงื่อนไขตามประเภทของผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายที่แท้จริงตามที่มาตรา 4, 5 และ 6 กำหนดไว้ ดังนี้

มาตรา 4 “ภายใต้บังคับแห่งมาตรา 5(2) สามีมีสสิทธิฟ้องคดีอาญาแทนภริยาได้ ต่อเมื่อได้รับอนุญาตโดยชัดแจ้งจากภริยา”

มาตรา 5 “บุคคลเหล่านี้จัดการแทนผู้เสียหายได้

(1) ผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาล เฉพาะแต่ในความผิดซึ่งได้กระทำต่อผู้เยาว์หรือผู้ไร้ความสามารถซึ่งอยู่ในความดูแล

(2) ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภริยา เฉพาะแต่ในความผิดอาญาซึ่งผู้เสียหายถูกทำร้ายถึงตายหรือบาดเจ็บจนไม่สามารถจะจัดการเองได้

(3) ผู้จัดการหรือผู้แทนอื่นๆ ของนิติบุคคล เฉพาะความผิดซึ่งกระทำลงแก่นิติบุคคลนั้น”

มาตรา 6 “ในคดีอาญาซึ่งผู้เสียหายเป็นผู้เยาว์ไม่มีผู้แทนโดยชอบธรรมหรือเป็นผู้วิกลจริตหรือคนไร้ความสามารถไม่มีผู้อนุบาล หรือซึ่งผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาลไม่สามารถจะทำการตามหน้าที่โดยเหตุหนึ่งเหตุใด รวมทั้งมีผลประโยชน์ขัดกันกับผู้เยาว์หรือคนไร้ความสามารถนั้นๆ ญาติของผู้นั้น หรือผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้องอาจร้องต่อศาลขอให้ตั้งเขาเป็นผู้แทนเฉพาะคดีได้”

หากไม่เข้าเงื่อนไขตามที่กฎหมายกำหนด บุคคลตามมาตรา 4, 5 และ 6 ก็ไม่มีอำนาจทำการแทนในคดีอาญาแทนผู้เสียหายที่แท้จริงได้ จะเห็นได้ว่ากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้จำกัดตัวบุคคลและสิทธิของบุคคลอื่นที่จะทำการแทนผู้เสียหายที่แท้จริง โดยระบุตัวบุคคล

¹⁰⁵ คณิต ฌ นคร, การก่อการร้ายกับการมอบอำนาจให้ดำเนินคดีอาญา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555), น.134.

¹⁰⁶ คณิต ฌ นคร, อ่างแล้ว เจริญธรรมที่ 13, น.127.

และเงื่อนไขไว้อย่างชัดเจน ซึ่งบุคคลจะมีอำนาจตามกฎหมายเข้าไปทำการแทนผู้เสียหายที่แท้จริงได้ จะต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนด นอกจากนี้ศาลฎีกายังวินิจฉัยว่า “บุคคลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 4, 5 และ 6 มีอำนาจกระทำการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 3 ได้ โดยไม่ต้องมีการมอบอำนาจกันอีก” เนื่องจากเป็นอำนาจจัดการแทนตามกฎหมายอยู่แล้ว จึงไม่ต้องมีการมอบอำนาจกันอีก¹⁰⁷

มาตรา 3 บุคคลตั้งระบุในมาตรา 4, 5 และ 6 มีอำนาจจัดการต่อไปนี้ แทนผู้เสียหายตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในมาตรานั้นๆ

- (1) ร้องทุกข์
- (2) เป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญา หรือเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการ
- (3) เป็นโจทก์ฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา
- (4) ถอนฟ้องคดีอาญาหรือคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา
- (5) ยอมความในคดีความผิดต่อส่วนตัว

คำว่า “เงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในมาตรานั้นๆ” ตามมาตรา 3 เป็นการเน้นย้ำว่าบุคคลจะมีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายตามมาตรา 3 ได้ จะต้องพิจารณาจากเงื่อนไขในแต่ละมาตราตามมาตรา 4, 5 และ 6 ก่อน โดยกฎหมายได้กำหนดเงื่อนไขเพื่อจำกัดตัวบุคคลและขอบอำนาจของผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายที่แท้จริงไว้ บุคคลอื่นที่ไม่ใช่ผู้เสียหายที่แท้จริง หรือผู้มีอำนาจจัดการแทนตามมาตรา 4, 5 และ 6 จึงไม่มีอำนาจฟ้องดำเนินคดีได้

4.3.2.2 การทำการแทนโดยการมอบอำนาจ

แม้อำนาจดำเนินคดีอาญาแทนผู้เสียหายตามมาตรา 3 จะกำหนดให้เป็นไปตามเงื่อนไขของมาตรา 4, 5 และ 6 ดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้นก็ตาม แต่ศาลฎีกาก็นิวินิจฉัยให้ผู้เสียหายมอบอำนาจในการดำเนินคดีอาญาตามมาตรา 3 ให้บุคคลอื่นดำเนินคดีอาญาแทนตนได้ ซึ่งแตกต่างจากกรณีตามมาตรา 4, 5 และ 6 เนื่องจากบุคคลผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายตามมาตรา 4, 5 และ 6 มีฐานะเป็นผู้เสียหายตามมาตรา 2(4) แต่การมอบอำนาจเป็นข้อตกลงระหว่างผู้มอบอำนาจกับผู้รับมอบอำนาจ ไม่มีผลทำให้ผู้รับมอบอำนาจมีฐานะเป็นผู้เสียหายตามกฎหมายได้

ผู้เสียหายมอบให้ผู้อื่นดำเนินคดีอาญาแทน คือ กรณีที่ผู้เสียหายมอบอำนาจให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งจัดการเกี่ยวกับคดีอาญาแทนตน ซึ่งไม่ใช่เรื่องการทำกรแทนโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายในมาตรา 4, 5 และ 6¹⁰⁸ โดยผู้มอบอำนาจต้องเป็นผู้เสียหาย ไม่ว่าจะเป็นผู้เสียหายที่แท้จริง หรือผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายตามมาตรา 4, 5 และ 6 ซึ่งตามประมวล

¹⁰⁷ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 755/2502 (ป) (เนติ.), น.1040.

¹⁰⁸ คณิต ฌ นคร, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 13*, น.131.

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยไม่ได้บัญญัติถึงการมอบให้ผู้อื่นดำเนินคดีอาญาแทนผู้เสียหายไว้แต่อย่างใด แต่ศาลฎีกากลับวินิจฉัยว่าผู้เสียหายสามารถมอบอำนาจให้บุคคลอื่นกระทำการแทนตนในคดีอาญาได้ โดยนำหลักกฎหมายเรื่องตัวแทนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาใช้บังคับ จนเป็นที่ยอมรับว่าผู้เสียหายในคดีอาญาสามารถมอบให้บุคคลอื่นดำเนินคดีอาญาแทนตนได้ ดังจะเห็นได้จากคำพิพากษาศาลฎีกาดังต่อไปนี้

(1) แนวคำพิพากษาศาลฎีกา

หากผู้เสียหายประสงค์จะมอบให้ผู้อื่นดำเนินคดีอาญาแทนตน เช่น การร้องทุกข์ การฟ้องคดี การถอนฟ้อง การยอมความในคดีความผิดต่อส่วนตัว เดิมศาลฎีกาเคยวินิจฉัยว่าผู้เสียหายจะต้องกระทำการด้วยตนเอง ผู้ที่กระทำการแทนต้องเป็นบุคคลตามที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 4, 5 และ 6 บัญญัติไว้เท่านั้น เช่น ผู้เสียหายที่เป็นนิติบุคคล ผู้มีอำนาจดำเนินคดีอาญาแทน คือ ผู้จัดการ หรือผู้แทนอื่นๆของนิติบุคคลตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 5(3) เท่านั้น ผู้จัดการ หรือผู้แทนนิติบุคคลจะมอบอำนาจให้บุคคลอื่นดำเนินคดีอาญาแทนไม่ได้ เพราะไม่มีกฎหมายบทใดบัญญัติให้กระทำได้¹⁰⁹

อย่างไรก็ตาม ศาลฎีกาได้เปลี่ยนแนววินิจฉัยใหม่ ตัดสินว่าผู้เสียหายมอบอำนาจให้ร้องทุกข์แทนกันได้โดยให้เหตุผลว่า ตามธรรมดาบุคคลย่อมตั้งตัวแทนทำแทนตนได้เสมอ เว้นแต่จะมีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นพิเศษทำนองว่าให้ต้องกระทำการด้วยตนเองหรือตามสภาพไม่เปิดช่องให้มอบหมายจัดการแทนกันได้ เรื่องร้องทุกข์มีบัญญัติไว้ในมาตรา 3 และ 5 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แต่ความในสองมาตรานี้ มิใช่หมายความว่าห้ามขาดมิให้มีการมอบอำนาจกันเป็นแต่บัญญัติให้บุคคลดังกล่าวในมาตรา 5 มีอำนาจกระทำการที่บัญญัติไว้ในมาตรา 3 โดยไม่ต้องมีการมอบอำนาจอีก ส่วนกิจการในมาตรา 3 กิจการใดจะมอบอำนาจกันได้หรือไม่ ต้องเป็นไปตามหลักธรรมดา สุดแต่ว่ากรณีใดมีกฎหมายห้าม หรือเป็นกรณีตามสภาพต้องกระทำการเองหรือไม่ เรื่องร้องทุกข์ไม่มีกฎหมายบังคับว่าต้องกระทำการด้วยตนเอง และตามสภาพของการร้องทุกข์ก็เป็นเรื่องเปิดช่องให้ทำการแทนกันได้ด้วย เหตุผลดังกล่าวมาแล้วที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาจึงลงมติว่า การร้องทุกข์นั้นมอบอำนาจให้ร้องแทนกันได้¹¹⁰

ในเรื่องการฟ้องคดี ศาลฎีกาก็นำวินิจฉัยให้ผู้เสียหายมอบอำนาจให้ผู้อื่นฟ้องคดีอาญาแทนตนได้โดยให้เหตุผลคล้ายคลึงกับกรณีมอบอำนาจให้ร้องทุกข์ โดยวินิจฉัยว่า

¹⁰⁹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1857/2499 (เนติ.), น.1527., คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 951-953/2501 (เนติ.), น.1106.

¹¹⁰ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 755/2502 (ป) (เนติ.), น.1040., คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1534/2503 (เนติ.), น.1716.

ผู้เสียหายไม่ว่าจะเป็นนิติบุคคลหรือบุคคลธรรมดาที่ยอมมอบอำนาจให้ฟ้องคดีอาญาแทนได้ เมื่อผู้เสียหายมอบอำนาจให้ฟ้องคดีอาญาแล้ว ผู้ที่รับมอบอำนาจก็ย่อมลงชื่อในฟ้องแทนโจทก์ได้ ไม่ขัดต่อประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 158 (7)¹¹¹

อย่างไรก็ตามในคำพิพากษาฎีกาดังกล่าวได้มีข้อสังเกตที่น่าสนใจจากนายยล ธีรกุล บรรณาธิการว่า ส่วนมากกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของต่างประเทศมักให้อำนาจพนักงานอัยการฟ้องดำเนินคดีอาญาแต่เพียงผู้เดียว แม้ในบางประเทศจะอนุญาตให้ผู้เสียหายฟ้องดำเนินคดีอาญาได้ แต่ก็มีสิทธิฟ้องแบบจำกัด ฉะนั้นแม้บุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลจะเป็นผู้เสียหายก็ตาม หากพิจารณาจากกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของต่างประเทศแล้ว คงไม่อาจตั้งตัวแทนมาดำเนินการฟ้องคดีอาญาแทนได้ สำหรับประเทศไทยได้ให้อำนาจผู้เสียหายฟ้องดำเนินคดีอาญาได้อย่างกว้างขวางและไม่มีข้อจำกัด ตามมาตรา 28 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งเป็นอำนาจที่กว้างขวางมากกว่าผู้เสียหายในต่างประเทศอยู่แล้ว และเมื่อถือว่าการกระทำผิดอาญาเป็นการกระทำผิดต่อส่วนรวมด้วย อำนาจฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายจึงควรจำกัดเพียงเท่าที่กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28, 3, 4, 5, 6 อนุญาตไว้เท่านั้น จะแปลความเลยไปถึงว่าผู้เสียหายยังมีอำนาจตั้งผู้อื่นซึ่งมิใช่บุคคลตาม มาตรา 3, 4, 5, 6 เป็นตัวแทนฟ้องคดีอาญาได้อีก จึงรู้สึกว่าจะน่าจะมากไป¹¹²

การฟ้องคดีอาญาหรือการยื่นคำร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 30 ไม่เป็นเรื่องที่จะต้องกระทำเองโดยเฉพาะตัว สามารถมอบอำนาจให้ผู้อื่นกระทำแทนได้ แต่การมอบอำนาจให้ยื่นคำร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการเป็นการฟ้องคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 158 ซึ่งบังคับว่าคำฟ้องต้องทำเป็นหนังสือ ดังนั้นการมอบอำนาจให้ยื่นคำร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการ จึงต้องทำเป็นหนังสือตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 798

ทนายความไม่มีอำนาจลงลายมือชื่อในฟ้องคดีอาญาแทนโจทก์ แม้โจทก์จะระบุไว้ในใบแต่งตั้งทนายให้ทนายความผู้นั้นมีอำนาจลงชื่อในคำฟ้องแทนโจทก์ก็ตาม เมื่อโจทก์มิได้ลงลายมือชื่อในฟ้องด้วยตนเอง ฟ้องของโจทก์จึงเป็นฟ้องที่มีขอบด้วยกฎหมาย¹¹³ จากคำพิพากษาฎีกาดังกล่าวศาลฎีกาได้วางหลักว่า แม้ในใบแต่งตั้งทนายจะระบุให้ทนายความมีอำนาจลงชื่อในคำฟ้องแทน

¹¹¹ คำพิพากษาฎีกาที่ 890/2503 (ป) (เนติ.), น.913.

¹¹² เนติบัณฑิตยสภา, คำพิพากษาศาลฎีกาประจำพุทธศักราช 2503, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยพิทยา, 2503), น.917-920.

¹¹³ คำพิพากษาฎีกาที่ 607/2514 (เนติ.), น.425.

โจทก์ได้ก็ตาม ทนายความก็ไม่อาจลงชื่อในฟ้องแทนโจทก์ได้ ต้องมอบอำนาจให้ทนายความฟ้องคดีอาญาแทนโจทก์เสียก่อน ทนายความจึงจะมีอำนาจลงชื่อแทนโจทก์ได้ ตามหลักตัวการตัวแทน

หากผู้รับมอบอำนาจเป็นนิติบุคคล นิติบุคคลเท่านั้นที่จะมีอำนาจมอบอำนาจช่วงได้¹¹⁴ หากมีการมอบอำนาจช่วงเป็นทอดๆ ต้องมีหลักฐานแสดงให้เห็นว่าผู้รับมอบอำนาจแต่ละทอดได้มอบอำนาจแต่ละทอดต่อไปไม่ขาดตอน¹¹⁵ ผู้รับมอบอำนาจย่อมมีอำนาจมอบอำนาจช่วงให้บุคคลอื่นร้องทุกข์ได้¹¹⁶

ในคำวินิจฉัยของสำนักงานอัยการสูงสุด ที่ 155/2532 วินิจฉัยว่า การมอบอำนาจให้จัดการแทนในคดีอาญา เช่น การร้องทุกข์ ซึ่งผู้รับมอบอำนาจสามารถมอบอำนาจช่วงต่อไปได้ และแม้การมอบอำนาจจะกระทำไว้ก่อนเกิดเหตุ หากขณะร้องทุกข์ผู้มอบอำนาจเป็นผู้เสียหายตามกฎหมายแล้ว การมอบอำนาจดังกล่าวย่อมทำได้โดยชอบด้วยกฎหมาย¹¹⁷

หากมีการมอบอำนาจให้ร้องทุกข์ไว้ล่วงหน้าก่อนมีการกระทำความผิด การนับอายุความสามเดือนในการร้องทุกข์ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 96 ให้นับตั้งแต่วันที่ผู้รับมอบอำนาจรู้เรื่องความผิดและรู้ตัวผู้กระทำความผิด¹¹⁸

หากผู้มอบอำนาจตายเสียก่อนผู้รับมอบอำนาจจะไปร้องทุกข์ หรือฟ้องคดีผู้รับมอบอำนาจจะร้องทุกข์หรือฟ้องคดีแทนต่อไปอีกไม่ได้ เพราะตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 826 สัญญาตัวแทนย่อมระงับสิ้น เพราะตัวการตาย

ฉะนั้นในการมอบอำนาจจึงต้องพิจารณาดูในคำที่มอบอำนาจเป็นสำคัญว่ามอบอำนาจให้กระทำการใด ผู้รับมอบอำนาจจะไปกระทำการอย่างอื่นไม่ได้ เช่น มอบอำนาจให้ฟ้องคดีย่อมไม่รวมถึงการมอบอำนาจให้ร้องทุกข์ มอบอำนาจให้ร้องทุกข์ ไม่รวมถึงให้ยอมความด้วย หรือมอบอำนาจให้ร้องทุกข์ฐานฉ้อโกง ย่อมไม่มีอำนาจที่จะร้องทุกข์ฐานยกยอก เป็นต้น และเมื่อมอบอำนาจให้บุคคลใดร้องทุกข์แล้ว ผู้รับมอบอำนาจนั้นจะมอบอำนาจต่อให้ผู้อื่นไปร้องทุกข์อีกไม่ได้ เพราะในการมอบอำนาจนั้นไม่ได้ระบุให้มอบอำนาจต่อไว้ แต่ถ้าระบุไว้เช่นนั้น เห็นว่าย่อมกระทำ
ได้¹¹⁹

¹¹⁴ คำพิพากษาฎีกาที่ 376/2547 (สำนักงานศาลยุติธรรม), น.30.

¹¹⁵ คำพิพากษาฎีกาที่ 6795/2549 (สำนักงานศาลยุติธรรม), น.222.

¹¹⁶ คำพิพากษาฎีกาที่ 6558/2541 (ศาลฎีกา), เล่ม 11, น.90.

¹¹⁷ คณิต ฌ นคร, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 13*, น.132.

¹¹⁸ คำพิพากษาฎีกาที่ 2695/2546 (เนติ.), น.1244.

¹¹⁹ อรรถพล ไทญ์สว่าง, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 1*, น.163-164.

จะเห็นได้ว่าในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่มีบทบัญญัติที่อนุญาตให้ผู้เสียหายมอบให้ผู้อื่นดำเนินคดีอาญาแทนตนได้ไว้อย่างชัดเจน มีแต่แนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่วินิจฉัยให้ผู้เสียหายสามารถมอบให้ผู้อื่นดำเนินคดีอาญาแทนตนได้ ทั้งในคดีอาญาแผ่นดินและคดีความผิดต่อส่วนตัวแบบไม่มีข้อจำกัด โดยนำหลักกฎหมายแห่งในเรื่องตัวแทนมาใช้บังคับ

(2) หลักกฎหมายตัวการ-ตัวแทนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

สัญญาตัวแทน คือ สัญญาซึ่งให้บุคคลคนหนึ่ง เรียกว่าตัวแทน มีอำนาจทำการแทนบุคคลอีกคนหนึ่ง เรียกว่าตัวการ และตกลงจะทำการตั้งนั้น¹²⁰ กล่าวคือ สัญญาซึ่งบุคคลหนึ่ง (ตัวการ) มอบอำนาจให้อีกคนหนึ่ง (ตัวแทน) ตกลงที่จะทำการนั้นให้แก่ตัวการ แต่หลักกฎหมายตัวแทนเป็นหลักกฎหมายที่กำหนดความสัมพันธ์ของบุคคลสามฝ่าย คือ ตัวการ ตัวแทน และบุคคลภายนอก ดังนั้นกิจการที่ตัวการมอบหมายให้ตัวแทนไปทำการแทนตัวการ เพื่อตัวการนั้นต้องเป็นการไปก่อนนิติสัมพันธ์กับบุคคลภายนอก¹²¹

การเกิดขึ้นของตัวแทนมีได้ 3 ทาง คือ การเกิดขึ้นโดยสัญญา ซึ่งเกิดจากการแสดงเจตนาตกลงกันระหว่างคู่สัญญา แบ่งออกเป็นตัวแทนรับมอบอำนาจทั่วไปและตัวแทนรับมอบอำนาจเฉพาะ การเกิดขึ้นโดยบทบัญญัติของกฎหมาย และการเกิดขึ้นโดยการให้สัตยาบันของตัวการ นอกจากนี้ยังมีหลักเกณฑ์การตั้งตัวแทนโดยทำเป็นหนังสือ หรือมีหลักฐานเป็นหนังสือ ซึ่งกิจการใดบังคับไว้โดยกฎหมายว่าต้องทำเป็นหนังสือ การตั้งตัวแทนเพื่อกิจการอันนั้นก็ต้องทำเป็นหนังสือด้วย กิจการอันใดท่านบังคับไว้ว่าต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือ การตั้งตัวแทนเพื่อกิจการอันนั้นก็ต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือด้วย¹²²

สัญญาตัวแทนเป็นเอกเทศสัญญาชนิดหนึ่งที่มีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเอง คุณสมบัติของบุคคลที่จะเข้าเป็นคู่สัญญาเป็นสาระสำคัญ เนื่องจากสัญญาตัวแทน ตัวการจะตั้งบุคคลใดเป็นตัวแทนของตน ย่อมต้องพิจารณาคุณสมบัติของบุคคลนั้นอย่างละเอียดว่าจะสามารถทำการที่มอบหมายได้สำเร็จหรือไม่ และตัวการต้องมีความผูกพันตามกฎหมายในสิ่งที่ตัวแทนได้กระทำไปภายในขอบอำนาจแห่งตัวแทน ส่วนตัวแทนก็ต้องพิจารณาคุณสมบัติของผู้เป็นตัวการเป็นสำคัญเช่นกัน เพราะการเป็นตัวแทนย่อมนำมาซึ่งภาระหน้าที่และความรับผิดชอบที่มีต่อตัวการ เมื่อต่างฝ่ายต่างพิจารณาคุณสมบัติของแต่ละฝ่ายแล้ว ตัวการจึงตกลงมอบอำนาจให้ตัวแทนไปทำการแทนตนและเพื่อประโยชน์ของตน และตัวแทนก็ตกลงทำการให้แก่ตัวการนั้น ตัวแทนต้องปฏิบัติ

¹²⁰ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 797

¹²¹ นนทวัชร นวตระกูลพิสุทธิ์, หลักกฎหมายเอกเทศสัญญาลักษณะตัวแทน-นายหน้า, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2559), น.35-40.

¹²² ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 798

หน้าที่อย่างระมัดระวังและซื่อสัตย์สุจริตด้วยตนเองตามขอบอำนาจของตัวแทน เว้นแต่จะมีอำนาจใช้ตัวแทนช่วงทำการได้ หากมีเหตุใดๆกระทบต่อคุณสมบัติของคู่สัญญา เหตุนั้นย่อมกระทบต่อความไว้วางใจของคู่สัญญาด้วย¹²³ โดยสัญญาตัวแทนย่อมระงับสิ้นไปด้วยการถอนตัวแทน หรือด้วยตัวแทนบอกเลิกเป็นตัวแทน อนึ่งสัญญาตัวแทนย่อมระงับสิ้นไปเมื่อคู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งตาย หรือตกเป็นผู้ไร้ความสามารถ หรือล้มละลาย¹²⁴

(3) วิเคราะห์ปัญหาผู้เสียหายมอบให้ผู้อื่นดำเนินคดีอาญาแทน

การมอบให้ผู้อื่นดำเนินคดีอาญาแทนผู้เสียหาย ไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้โดยชัดแจ้ง เดิมผู้เสียหายในคดีอาญาไม่อาจมอบอำนาจให้บุคคลอื่นดำเนินคดีอาญาแทนตนได้ เนื่องจากกฎหมายได้กำหนดตัวผู้เสียหายที่มีอำนาจฟ้องดำเนินคดีอาญาไว้แล้วตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยผู้เสียหายต้องฟ้องดำเนินคดีอาญาด้วยตนเอง ผู้ที่กระทำการแทนผู้เสียหายต้องเป็นบุคคลตามที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 4, 5 และ 6 บัญญัติไว้เท่านั้น เมื่อบทบัญญัติของกฎหมายมิได้อนุญาตให้มอบอำนาจได้ การมอบอำนาจให้จัดการแทนในคดีอาญาจึงไม่อาจกระทำได้¹²⁵ เท่ากับศาลฎีกาให้เหตุผลว่า เพราะกฎหมายห้าม จึงไม่อาจมอบอำนาจให้จัดการแทนในคดีอาญาได้

จำเลยฉ้อโกงและยกยอกทรัพย์ของวัดพริก ผู้แทนของวัดพริกคือเจ้าอาวาสวัดพริกจึงเป็นผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาแทนวัดเท่านั้น ตามมาตรา 5(3) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หากเจ้าอาวาสของวัดไม่ฟ้องคดีเอง โดยมอบอำนาจให้บุคคลอื่นฟ้องแทน บุคคลผู้รับมอบอำนาจไม่มีอำนาจฟ้องแทน เพราะไม่มีบทกฎหมายบทใดบัญญัติไว้ในคดีอาญาให้ผู้แทนมอบอำนาจให้บุคคลอื่นเป็นผู้แทนได้อีก ทั้งจะยกประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งอนุโลมใช้บังคับไม่ได้¹²⁶

ต่อมาศาลฎีกาโดยมติของที่ประชุมใหญ่ ตัดสินว่าผู้เสียหายมอบอำนาจให้ร้องทุกข์แทนกันได้โดยให้เหตุผล ดังนี้

ตามธรรมดาบุคคลย่อมตั้งตัวแทนทำแทนตนได้เสมอ เว้นแต่จะมีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นพิเศษทำนองว่าให้ต้องกระทำด้วยตนเอง หรือตามสภาพไม่เปิดช่องให้มอบหมายจัดการแทนกันได้ เรื่องร้องทุกข์มีบัญญัติไว้ในมาตรา 3 และ 5 แห่งประมวลกฎหมายวิธี

¹²³ นนทวัชร นวตระกูลพิสุทธิ์, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 121*, น.40-43.

¹²⁴ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 826

¹²⁵ คำพิพากษาฎีกาที่ 1857/2499 (เนติ.), น.1527., คำพิพากษาฎีกาที่ 951-935/2501 (เนติ.), น.1106.

¹²⁶ คำพิพากษาฎีกาที่ 1857/2499 (เนติ.), น.1527.

พิจารณาความอาญา แต่ความในสองมาตรานี้ มิใช่หมายความว่าห้ามขาดมิให้มีการมอบอำนาจกัน เป็นแต่บัญญัติให้บุคคลดังกล่าวในมาตรา 5 มีอำนาจกระทำการที่บัญญัติไว้ในมาตรา 3 โดยไม่ต้อง มีการมอบอำนาจอีก ส่วนกิจการในมาตรา 3 กิจการใดจะมอบอำนาจกันได้หรือไม่ ต้องเป็นไปตาม หลักธรรมดา สุดแต่ว่ากรณีใดมีกฎหมายห้าม หรือเป็นกรณีตามสภาพต้องกระทำเองหรือไม่ เรื่องร้อง ทุกข์ไม่มีกฎหมายบังคับว่าต้องกระทำด้วยตนเอง และตามสภาพของการร้องทุกข์ก็เป็นเรื่องเปิดช่อง ให้ทำการแทนกันได้ด้วย เหตุผลดังกล่าวมาแล้วที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาจึงลงมติว่า การร้องทุกข์นั้น มอบอำนาจให้ร้องแทนกันได้¹²⁷

ในเรื่องการฟ้องคดี ก็วินิจฉัยว่าผู้เสียหายมอบอำนาจให้ผู้อื่นทำแทนได้ โดยให้เหตุผลคล้ายคลึงกับกรณีมอบอำนาจให้ร้องทุกข์แทนกันได้ ผู้เสียหายไม่ว่าจะเป็นนิติบุคคลหรือ บุคคลธรรมดา ย่อมมอบอำนาจให้ฟ้องคดีอาญาแทนได้ เมื่อผู้เสียหายมอบอำนาจให้ฟ้องคดีอาญาแล้ว ผู้ที่รับมอบอำนาจก็ย่อมลงชื่อในฟ้องแทนโจทก์ได้ ไม่ขัดต่อประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 158 (7)¹²⁸

จากคำพิพากษาศาลฎีกาดังกล่าว สามารถวิเคราะห์ประเด็นปัญหาผู้เสียหาย มอบให้ผู้อื่นดำเนินคดีอาญาแทนได้ดังนี้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่กลับหลักเดิมโดยให้เหตุผลว่าไม่มีกฎหมายห้าม จึงสามารถมอบอำนาจให้จัดการแทนในคดีอาญาได้ ด้วยความเคารพจะเห็นว่า การให้เหตุผลของศาลฎีกาไม่แตกต่างจากเดิมมากนัก อีกทั้งเหตุผลที่ให้มีลักษณะขัดแย้งกันเอง เดิมตัดสินว่ามีกฎหมายห้าม จึงไม่อาจมอบอำนาจให้ดำเนินคดีอาญาแทนได้ ต่อมากลับหลักเดิมว่าไม่มีกฎหมายห้าม จึงมอบอำนาจให้ดำเนินคดีอาญาแทนได้ และยังเป็นกรนำหลักพื้นฐานของกฎหมายเอกชนมาใช้ในคดีอาญา ด้วยเหตุผลที่ศาลฎีกาอ้างว่า “ตามธรรมดาบุคคลย่อมตั้งตัวแทนทำแทนตนได้เสมอ เว้นแต่จะมีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นพิเศษทำนองว่าให้ต้องกระทำด้วยตนเอง หรือตามสภาพไม่เปิดช่องให้มอบหมายจัดการแทนกันได้” เป็นการอ้างหลักพื้นฐานทางกฎหมายเอกชนว่า “บุคคลมีสิทธิและเสรีภาพย่อมกระทำการต่างๆ ได้ เว้นแต่จะมีกฎหมายจำกัดสิทธิและเสรีภาพนั้นไว้ ทั้งหลักกฎหมายทั่วไปมีว่าบุคคลอาจกระทำการต่างๆ ได้ด้วยตนเองหรือจะมอบอำนาจให้ผู้อื่นกระทำก็ย่อมทำได้ ในเรื่องการมอบอำนาจให้ร้องทุกข์นี้ เมื่อไม่มีกฎหมายบัญญัติห้ามหรือจำกัดสิทธิและเสรีภาพไว้ จึงสามารถมอบอำนาจให้ร้องทุกข์ในคดีอาญาได้” ซึ่งไม่สมควรนำหลักพื้นฐานของกฎหมายเอกชนมาใช้ในคดีอาญา เนื่องจากประเทศไทยใช้ระบบซีวิลลอว์ที่มีความจำเป็นต้องแบ่งแยกกฎหมายเอกชนออก

¹²⁷ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 755/2502 (ป) (เนติ.), น.1040., คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1534/2503 (เนติ.), น.1716.

¹²⁸ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 890/2503 (ป) (เนติ.), น.913.

จากกฎหมายมหาชน เพราะหลักกฎหมายเอกชนแตกต่างจากหลักกฎหมายมหาชน โดยหลักกฎหมายเอกชนมีหลักว่าบุคคลมีสิทธิเสรีภาพในการกระทำการเพื่อก่อตั้ง เปลี่ยนแปลงหรือยกเลิกสิทธิหน้าที่ระหว่างกันได้ トラบเท่าที่การใช้สิทธิเสรีภาพนั้นอยู่ในกรอบของกฎหมาย กล่าวคือ บุคคลมีสิทธิเสรีภาพในการทำการทุกอย่างได้ トラบเท่าที่ไม่มีกฎหมายห้าม ส่วนหลักกฎหมายมหาชน รัฐจะต้องใช้อำนาจโดยคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของประชาชนเสมอ การกระทำทั้งหลายของรัฐที่กระทบต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคลต้องมีกฎหมายรับรองให้กระทำได้ จะใช้อำนาจตามอำเภอใจไม่ได้ กล่าวคือ รัฐจะทำการใดได้ก็ต่อเมื่อมีกฎหมายให้อำนาจ กฎหมายจึงเป็นแหล่งที่มาและข้อจำกัดของอำนาจรัฐ

การตีความกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาต้องตีความตามประวัติความเป็นมาของกฎหมาย เนื่องจากประเทศไทยใช้ระบบซีวิลลอว์ ซึ่งกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยก็มีที่มาจากระบบซีวิลลอว์ การตีความกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไทยจึงต้องตีความให้สอดคล้องกับระบบซีวิลลอว์ เมื่อการดำเนินคดีอาญาในระบบซีวิลลอว์เป็นการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐต่างจากการดำเนินคดีอาญาในระบบคอมมอนลอว์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งของประเทศอังกฤษ ซึ่งใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน ดังนั้นการตีความว่าในคดีอาญามอบอำนาจกันได้ เท่ากับแสดงว่าการดำเนินคดีอาญาในประเทศไทยใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน จึงไม่สอดคล้องกับหลักการตีความตามประวัติความเป็นมาของกฎหมาย¹²⁹

แม้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยจะให้อำนาจผู้เสียหายฟ้องดำเนินคดีอาญาได้ แต่อย่างไรก็ตามประเทศไทยใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเป็นหลักนำ ส่วนการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหายนั้นถูกนำมาใช้เป็นหลักรอง โดยเห็นได้ชัดจากมาตรา 32 ที่ให้อำนาจพนักงานอัยการเข้ามาควบคุมดูแลการดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหาย เพื่อไม่ให้เกิดความเสียหายแก่คดีของพนักงานอัยการ ไม่ว่าจะเป็นกรณีที่ผู้เสียหายร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการตามมาตรา 30 หรือกรณีพนักงานอัยการร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับผู้เสียหายในคดีอาญาแผ่นดินตามมาตรา 31 ก็ตาม ดังนั้นจากคำวินิจฉัยของศาลฎีกาที่ยอมให้มีการมอบอำนาจให้จัดการแทนในคดีอาญาได้ จึงเป็นการขยายหลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย ซึ่งเป็นหลักรองให้กว้างขึ้น ส่งผลให้ทุกคนสามารถฟ้องดำเนินคดีอาญาได้ เท่ากับเป็นการวางหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนขึ้นทางอ้อม ซึ่งหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนไม่มีในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย

อีกทั้งการดำเนินคดีอาญาของต่างประเทศที่ส่วนใหญ่ใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ พนักงานอัยการเท่านั้นที่มีอำนาจฟ้องดำเนินคดีอาญา กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของต่างประเทศไม่ได้ให้สิทธิผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องดำเนินคดีอาญาได้อย่างกว้างขวาง

¹²⁹ คณิต ณ นคร, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 13*, น.58.

ดังเช่นผู้เสียหายในประเทศไทย หรือให้อำนาจฟ้องดำเนินคดีอาญาแก่ผู้เสียหายอย่างจำกัด โดยรัฐจะเข้ามาควบคุมดูแลการฟ้องดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหาย จึงอาจกล่าวได้ว่าในต่างประเทศแม้บุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลจะเป็นผู้เสียหายในคดีอาญาก็ตาม ตามกฎหมายต่างประเทศก็ไม่มีกรอบอำนาจให้จัดการแทนในคดีอาญาได้ เพราะโดยหลักแล้วอำนาจฟ้องดำเนินคดีอาญาเป็นของรัฐ ผู้เสียหายมีเพียงอำนาจร้องทุกข์ แต่ไม่มีอำนาจฟ้องดำเนินคดีอาญาด้วยตนเอง หรือมีอำนาจฟ้องดำเนินคดีอาญาด้วยตนเองได้ แต่มีแบบจำกัดตามประเภทและฐานความผิด สำหรับประเทศไทย ผู้เสียหายมีอำนาจร้องทุกข์ต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ได้ทั้งคดีอาญาแผ่นดินและคดีความผิดต่อส่วนตัว หากผู้เสียหายต้องการให้บุคคลอื่นดำเนินคดีอาญาแทนตนก็ควรใช้วิธีการร้องทุกข์มากกว่ามอบอำนาจให้ดำเนินคดีแทน เพราะการร้องทุกข์สอดคล้องกับหลักการดำเนินคดีอาญาของรัฐ นอกจากนี้ หากผู้เสียหายฟ้องดำเนินคดีอาญาด้วยตนเอง หรือมอบให้บุคคลอื่นดำเนินคดีอาญาแทนตนก็มักประสบความยุ่งยากในการค้นหาพยานหลักฐาน เพราะไม่มีอำนาจเหมือนพนักงานสอบสวน ดังนั้น การร้องทุกข์ให้พนักงานสอบสวนดำเนินคดีน่าจะได้ผลดีกว่า นอกเสียจากผู้เสียหายจะไม่ได้รับความเป็นธรรมในชั้นสอบสวนหรือเป็นคดีความผิดต่อส่วนตัว ซึ่งผู้เสียหายควรฟ้องดำเนินคดีอาญาด้วยตนเอง

จากคำพิพากษาศาลฎีกาอ้างกล่าว ส่งผลให้เอกชนมีสิทธิฟ้องดำเนินคดีอาญาได้ถึง 3 กลุ่มดังนี้

1) ผู้เสียหายที่แท้จริง ซึ่งเป็นผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(4)

2) ผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายตามมาตรา 4, 5 และ 6 ซึ่งเป็นผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(4) หากพิจารณามาตรา 4, 5 และ 6 แล้วจะพบว่าที่กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้อำนาจบุคคลเหล่านี้ดำเนินคดีอาญาแทนผู้เสียหายที่แท้จริงได้ เนื่องจากบุคคลเหล่านี้มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับผู้เสียหายที่แท้จริงในคดีอาญา เช่น เป็นสามีภรรยา บุพการีผู้สืบสันดาน ผู้แทนของนิติบุคคล ผู้แทนโดยชอบธรรมของผู้เยาว์ และผู้อนุบาลของผู้ไร้ความสามารถ และต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนดด้วย บุคคลตามมาตรา 4, 5 และ 6 จึงจะมีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายที่แท้จริงได้ จะเห็นได้ว่ากฎหมายได้กำหนดตัวบุคคลและเงื่อนไขของผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายที่แท้จริงไว้อย่างจำกัด ดังนั้นหากอนุญาตให้ผู้เสียหายมอบให้ผู้อื่นดำเนินคดีอาญาแทนได้ ก็ควรเป็นไปอย่างจำกัดและมีหลักเกณฑ์ที่เหมาะสมแน่นอน

3) ผู้รับมอบอำนาจจากผู้เสียหายในคดีอาญา ซึ่งไม่มีฐานะเป็นผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

เนื่องจากกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยได้ให้สิทธิผู้เสียหายฟ้องดำเนินคดีอาญาเองได้อย่างกว้างขวางกว่ากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของต่างประเทศอยู่

แล้ว แต่การวินิจฉัยของศาลฎีกากลับมีลักษณะขยายขอบเขตของผู้มีอำนาจฟ้องดำเนินคดีอาญาให้กว้างขวางขึ้นจากเดิม นอกจากผู้เสียหายแล้ว ผู้รับมอบอำนาจจากผู้เสียหายในคดีอาญาก็มีอำนาจฟ้องดำเนินคดีอาญาได้ด้วย ซึ่งอาจมองว่าเป็นเรื่องที่ตีสอดคล้องกับการปราบปรามอาชญากรรม แต่การมอบอำนาจให้จัดการแทนในคดีอาญาไม่มีในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย ซึ่งประเทศไทยใช้ระบบซีวิลลอว์ ทั้งยังเป็นกรนำหลักกฎหมายแพ่งมาใช้ในทางอาญาอย่างไม่มีข้อจำกัดและปราศจากหลักเกณฑ์ที่เหมาะสม โดยสามารถมอบอำนาจในคดีอาญาได้ทุกคดีไม่จำกัด ซึ่งอาจทำให้เกิดความไม่เหมาะสมต่อการบังคับใช้กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและอาจส่งผลเสียต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยได้

นอกจากนี้สิทธิในการดำเนินคดีอาญาเป็นสิทธิเฉพาะตัวของผู้เสียหาย ซึ่งสิทธิของผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิดนั้น โดยสภาพหรือตามกฎหมาย ย่อมถือว่าเป็นสิทธิเฉพาะตัว ไม่อาจโอนให้แก่บุคคลอื่นได้ ทั้งไม่อาจเป็นมรดกตกทอดไปยังทายาทได้ ดังนั้นจึงเป็นสิทธิของผู้เสียหายโดยตรงจะต้องดำเนินการเอง บุคคลอื่นแม้เป็นทายาทผู้มีสิทธิรับมรดกของผู้เสียหายจะฟ้องหรือดำเนินคดีแทนผู้เสียหายไม่ได้ เว้นแต่กรณีที่เป็นผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 4, 5 และ 6 หรือกรณีรับมรดกความตามมาตรา 29

ในกรณีความผิดต่อส่วนตัว ผู้เสียหายตายก่อนมีการร้องทุกข์ พนักงานสอบสวนจะทำการสอบสวนโดยไม่มีการร้องทุกข์ไม่ได้ ส่งผลให้พนักงานอัยการไม่มีอำนาจฟ้องเนื่องจากการร้องทุกข์เป็นสิทธิเฉพาะตัวของผู้เสียหาย และไม่มีกฎหมายให้อำนาจทายาทดำเนินการต่อไป จึงต้องถือว่าคดีนั้นสิ้นสุดด้วยความตายของผู้เสียหาย เว้นแต่จะมีกฎหมายบัญญัติให้อำนาจผู้อื่นเป็นผู้เสียหายต่อไป เช่น ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 333

สิทธิในการดำเนินคดีอาญาเป็นสิทธิเฉพาะตัวของผู้เสียหาย เมื่อผู้เสียหายร้องทุกข์แล้วตายลง ทายาทไม่มีสิทธิดำเนินต่างผู้ตายต่อไปได้ แต่สิทธิในการถอนคำร้องทุกข์ในคดีเกี่ยวกับทรัพย์สินเป็นมรดกตกทอดแก่ทายาท ทายาทจึงมีสิทธิถอนคำร้องทุกข์ได้¹³⁰

อีกทั้งเมื่อพิจารณาสุภาพษิตกฎหมายที่ว่าอำนาจฟ้องร้องคดีมีเฉพาะผู้เสียหายเท่านั้น (Actio non datur non damai ficato, An action is not given to him who is not Injured) ยิ่งเป็นการเน้นย้ำว่าบุคคลใดไม่ได้รับความเสียหาย ก็ไม่ควรได้รับอำนาจฟ้องคดี ดังนั้นสิทธิในการดำเนินคดีอาญาจึงเป็นสิทธิเฉพาะตัวของผู้เสียหาย บุคคลอื่นที่ไม่ใช่ผู้เสียหายจึงไม่ควรมีอำนาจฟ้องดำเนินคดีอาญาได้ ดังนั้นผู้เสียหายในคดีอาญาจึงไม่ควรมอบให้ผู้อื่นดำเนินคดีอาญาแทนตนได้ แม้จะเป็นการมอบอำนาจจากผู้เสียหายเพื่อให้ผู้รับมอบอำนาจใช้สิทธิของผู้เสียหายแทน

¹³⁰ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 11/2518, สืบค้นจาก <https://deka.in.th/view-40777.html>.

ผู้เสียหายได้ก็ตาม หรือหากอนุญาตให้มอบได้ก็ควรมีหลักเกณฑ์ที่เหมาะสมและชัดเจน ด้วยเหตุผลทั้งหมดที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

4.3.2.3 การตั้งนายความ

อำนาจทำการแทนบุคคล นอกจากการทำการแทนโดยอาศัยอำนาจแห่งกฎหมาย และการทำการแทนโดยอาศัยการมอบอำนาจแล้ว ยังมี การตั้งนายความให้ทำการแทนด้วย

คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะว่าความด้วยตนเองและดำเนินกระบวนการพิจารณาทั้งปวงตามที่เห็นสมควร เพื่อประโยชน์ของตน หรือจะแต่งตั้งนายความให้ว่าความและดำเนินกระบวนการพิจารณาแทนตนก็ได้¹³¹ โดยการตั้งนายความต้องทำเป็นหนังสือลงลายมือชื่อตัวความและนายความ แล้วยื่นต่อศาลเพื่อรวมไว้ในสำนวน ใบแต่งตั้งนายให้ใช้ได้เฉพาะคดีเรื่องหนึ่งๆ ตามที่ยื่นไว้เท่านั้น เมื่อทนายความได้รับมอบอำนาจทั่วไป ให้ทนายความแสดงใบมอบอำนาจทั่วไป แล้วคัดสำเนายื่นศาลแทนใบแต่งตั้งนายเพื่อดำเนินคดีเป็นเรื่องๆไป¹³² ทนายมีอำนาจว่าความและดำเนินกระบวนการพิจารณาใดๆแทนคู่ความตามที่เห็นสมควร เพื่อรักษาประโยชน์ของคู่ความ แต่การดำเนินกระบวนการพิจารณาไปในทางจำหน่ายสิทธิของคู่ความ ต้องได้รับอำนาจจากตัวความอย่างชัดแจ้ง โดยระบุอำนาจดังกล่าวไว้ในใบแต่งตั้งนายสำหรับคดีเรื่องนั้น หรือทำเป็นใบมอบอำนาจต่างหากในภายหลังใบเดียวหรือหลายใบก็ได้¹³³

ทนายความเป็นวิชาชีพอิสระ ซึ่งวิชาชีพกฎหมายเป็นการศึกษาชั้นสูงในด้านความคิด การอบรมทางจิตใจเพื่อให้เกิดอุดมการณ์รับใช้ส่วนรวม และการมีองค์กรมาควบคุม¹³⁴ การประกอบวิชาชีพของทนายความอาจเป็นที่ปรึกษากฎหมาย หรือดำเนินคดีในศาล โดยมีสภาทนายความซึ่งเป็นองค์กรที่ดูแลการประกอบวิชาชีพทนายความมาควบคุม ทนายความมีนิติสัมพันธ์กับลูกความตามสัญญา ซึ่งอาจเรียกว่า “สัญญาให้บริการทางกฎหมาย” หรือ “สัญญาว่าความ” ทนายความต้องใช้ความรู้ความสามารถของตนอย่างเต็มที่ พิจารณาข้อกฎหมายด้วยความระมัดระวังรอบคอบ ทนายความจึงต้องมีความรู้เป็นอย่างดี เพื่อสามารถชำระหนี้ให้ถูกต้องตรงตามความประสงค์อันแท้จริงแห่งมูลหนี้ หากทนายความไม่อาจชำระหนี้ได้ถูกต้องตรงตามความประสงค์ของมูลหนี้แล้ว ลูกความย่อมมีสิทธิเรียกค่าสินไหมเพื่อทดแทนความเสียหายได้ นอกจากนี้ทนายความยังอาจ

¹³¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 60

¹³² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 61

¹³³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 62

¹³⁴ จิตติ ดิงศภัทย์, “หลักวิชาชีพนักกฎหมาย : ทั่วไป, ” ใน หนังสือรวมคำบรรยายหลักวิชาชีพนักกฎหมาย, พิมพ์ครั้งที่ 9, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2557), น.108.

มีความรับผิดชอบในมูลละเมิด เนื่องจากประมาทเลินเล่อในวิชาชีพ ต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนด้วย และอาจถูกสภาพนายความดำเนินการเกี่ยวกับมรรยาทนายความได้¹³⁵

ศาลฎีกาได้วินิจฉัยว่านิติสัมพันธ์ระหว่างทนายความและลูกความตามสัญญาจ้างว่าความมีลักษณะเป็นสัญญาจ้างทำของ โดยคู่สัญญามุ่งต่อผลสำเร็จแห่งการทำงานที่ทำผลสำเร็จของงานคือการให้บริการทางกฎหมาย มิใช่ผลชนะคดี¹³⁶

เมื่อพิจารณาพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 และข้อบังคับว่าด้วยมรรยาททนายความแล้วเห็นว่าทนายความต้องเคารพความจริงและความยุติธรรม ซึ่งทนายความในคดีอาญาต้องทำหน้าที่โดยคำนึงถึงความจริงและความยุติธรรม ทนายความกับลูกความต่างเป็นตัวของตัวเอง จึงอาจมีความขัดแย้งระหว่างทนายความกับลูกความได้¹³⁷ ทนายความไม่เป็นและไม่อาจเป็นผู้รับใช้ที่ซื่อสัตย์ของลูกความ ความเป็นอิสระภายในเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับทนายความทั้งในคดีแพ่งและคดีอาญา เพื่อรักษาผลประโยชน์ของลูกความได้อย่างมีความรับผิดชอบต่อตนเอง ความเป็นอิสระภายใน คือ ความเป็นอิสระทางความคิดที่จะเลือกดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อประโยชน์สูงสุดของลูกความภายใต้กรอบข้อบังคับมรรยาททนายความและหลักจริยธรรมของทนายความความซึ่งความเป็นอิสระภายในจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อทนายความไม่ทำตนดุษณีเป็นลูกความ หรือเอาเรื่องของลูกความเป็นเรื่องของตนเสียเอง หากลูกความไม่เห็นด้วยกับทางเลือกของทนายความ ทนายความย่อมมีอิสระที่จะขอลอนตัวออกจากกรเป็นทนายความได้ ทนายความจึงมีอิสระที่จะตัดสินใจทางคดีด้วยตนเองได้¹³⁸

ในคดีอาญาลูกความไม่มีสิทธิเด็ดขาดในคดีเหนือทนายความ ทนายความจึงเป็นองค์กรหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมที่มีหน้าที่ที่จะต้องจรจรระบบความยุติธรรมทางอาญามิให้เสียไป ทนายมีหน้าที่ดูแลการดำเนินคดีอาญาเป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมายและยุติธรรม¹³⁹ โดยทนายต้องแถลงความจริงและแสดงพยานหลักฐานที่เป็นจริงต่อศาล แต่ไม่แถลงสิ่งที่เป็นผลร้ายต่อลูกความ ดังนั้นทนายความในคดีอาญาจะกระทำเพียงเพื่อตอบสนองความต้องการของลูกความอย่าง

¹³⁵ คณิต ฌ นคร, “ทนายความกับลูกความ,” ใน หนังสือหักดิบกฎหมาย, จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์วิญญูชน (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2550), น.40-41.

¹³⁶ คำพิพากษาฎีกาที่ 480/2506, สืบค้นจาก <https://deka.in.th/view-42956.html>, คำพิพากษาฎีกาที่ 2908/2523, สืบค้นจาก <https://deka.in.th/view-42956.html>.

¹³⁷ คณิต ฌ นคร, “ฐานะหน้าที่ของทนายในคดีอาญา, ” วารสารอัยการ, น.55 (พฤศจิกายน 2524).

¹³⁸ คณิต ฌ นคร, อ่างแล้ว เจริญธรรมที่ 135, น.41-44.

¹³⁹ คณิต ฌ นคร, อ่างแล้ว เจริญธรรมที่ 13, น.157.

เดียวไม่ได้ แต่ต้องกระทำเพื่อตอบสนองความยุติธรรมทางส่วนรวมด้วย ทนายความคดีอาญาต้องไม่
เป็นเพียงตัวแทนลูกความแต่ต้องเป็นตัวแทนรัฐด้วย¹⁴⁰

4.3.2.4 เปรียบเทียบกรณีผู้เสียหายมอบให้ผู้อื่นดำเนินคดีอาญาแทนกับการตั้ง

ทนายความ

การมอบอำนาจให้ดำเนินคดีอาญาไม่มีบทกฎหมายบัญญัติไว้โดยชัดแจ้ง
จึงนำหลักกฎหมายแพ่งเรื่องตัวแทนมาใช้บังคับกับการมอบอำนาจให้ดำเนินคดีอาญาดังกล่าว การ
มอบอำนาจจึงเป็นสัญญาตัวแทน โดยคุณสมบัติของคู่สัญญาถือเป็นสาระสำคัญของสัญญา ตัวแทนใน
สัญญาตัวแทนอาจเป็นทนายความหรือบุคคลทั่วไปที่ได้รับความไว้วางใจจากตัวการก็ได้ แต่หากไม่ใช่
ทนายความก็จะไม่มีอำนาจว่าความในศาล ในทางปฏิบัติจึงมักตั้งทนายความและมอบอำนาจให้
ทนายความดำเนินการต่างๆในคดีแทนลูกความด้วย ตัวแทนต้องทำตามคำสั่งของตัวการ¹⁴¹ แม้ว่า
ตัวแทนจะยังมีอิสระอยู่บ้างก็ตาม ซึ่งต่างจากการตั้งทนายความ ลูกความต้องทำสัญญากับทนายความ
เท่านั้น เพราะบุคคลทั่วไปไม่มีอำนาจว่าความในศาล ทนายความมีอิสระในการทำงานมากกว่าตัวแทน
ตัวแทนต้องทำกิจการตามที่ตัวการมอบหมายด้วยความระมัดระวังรอบคอบด้วยตนเอง เว้นแต่จะมอบ
อำนาจช่วงได้ ทนายความในคดีอาญามีหน้าที่ต้องอำนวยความสะดวกให้แก่กับสังคม ทนายความไม่ได้
เป็นตัวแทนของลูกความเท่านั้น แต่ทนายความยังเป็นตัวแทนของรัฐอีกด้วย ทนายความต้องปฏิบัติ
หน้าที่โดยคำนึงถึงหลักความจริงและความยุติธรรม ดูแลให้การดำเนินคดีอาญาเป็นไปโดยชอบด้วย
กฎหมาย ทนายความจึงต้องมีอิสระในคดี ลูกความในคดีอาญาไม่มีสิทธิเด็ดขาดเหนือทนายความ
หากมีความขัดแย้งระหว่างทนายความกับลูกความ ทนายความอาจใช้สิทธิถอนตัวจากคดีได้ ดังนั้น
การมอบอำนาจให้ดำเนินคดีอาญาจึงแตกต่างจากการตั้งทนายความ

จะเห็นว่า การตั้งทนายความมีนิติสัมพันธ์ตามสัญญาเกิดขึ้นระหว่าง
ทนายความและลูกความ ซึ่งศาลฎีกาได้เคยวินิจฉัยว่านิติสัมพันธ์ของทนายความและลูกความตาม
สัญญาจ้างว่าความนั้นมีลักษณะเป็นสัญญาจ้างทำของ โดยมุ่งถึงผลสำเร็จของงาน ถึงแม้การตั้ง
ทนายความจะมีลักษณะที่คล้ายคลึงกับสัญญาจ้างทำของเป็นอย่างมาก เนื่องจากการตั้งทนายความ
มุ่งถึงผลสำเร็จของงาน คือการให้บริการทางกฎหมายทั้งการให้คำปรึกษากฎหมายและการดำเนินคดี
ในศาล แต่ไม่ได้มุ่งผลชนะของคดี ทนายความไม่ได้อยู่ภายใต้การควบคุมบังคับบัญชาของลูกความ
ทนายความมีหน้าที่เพียงแต่ทำงานให้เสร็จตามที่ตกลงกับลูกความ ทนายความผู้รับจ้างจึงมีอิสระใน
การทำงาน นอกจากนี้สาระสำคัญของสัญญาที่อยู่ที่ความรู้ความสามารถของทนายความ หาก

¹⁴⁰ คณิต ฒ นคร, *อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 135*, น.45.

¹⁴¹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 807

ทนายความตายหรือไม่สามารถทำการนั้นต่อไปได้ โดยมีใช้เพราะความผิดของทนายความ สัญญายอม
สิ้นสุดลง¹⁴²

แต่อย่างไรก็ตามการตั้งทนายความในคดีอาญา ทนายความต้องปฏิบัติ
หน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต โดยใช้ความรู้ความสามารถของตนอย่างเต็มที่ เพื่อรักษาผลประโยชน์
ของลูกความ แต่ทนายความจะกระทำเพื่อตอบสนองความต้องการของลูกความเพียงอย่างเดียวไม่ได้
ลูกความในคดีอาญาไม่มีสิทธิเด็ดขาดเหนือทนายความ เนื่องจากทนายความในคดีอาญาไม่ใช่เป็น
เพียงตัวแทนลูกความ แต่ยังเป็นตัวแทนรัฐด้วย ทนายความมีฐานะเป็นองค์กรหนึ่งในกระบวนการ
ยุติธรรมที่ต้องอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้กับสังคมส่วนรวม ซึ่งทนายความในคดีอาญาต้องทำหน้าที่โดย
คำนึงถึงความจริงและความยุติธรรม และมีอิสระโดยมีอำนาจตัดสินใจในคดีได้ด้วยตนเองเพื่อ
ประโยชน์สูงสุดของลูกความภายใต้กรอบข้อบังคับมรรยาททนายความและหลักจริยธรรมของ
ทนายความ ทนายความกับลูกความต่างเป็นตัวของตัวเอง จึงอาจมีความขัดแย้งระหว่างทนายความ
กับลูกความได้ หากเป็นเช่นนั้นทนายความย่อมมีสิทธิถอนตัวจากคดี นอกจากนี้ทนายความยังเป็น
วิชาชีพกฎหมายที่ต้องผ่านการอบรมปลูกฝังจริยธรรมในการประกอบวิชาชีพ และมีสภาทนายความ
เข้ามาควบคุมการประกอบวิชาชีพ ดังนั้นการปฏิบัติหน้าที่ของทนายจึงต้องผูกพันกับกฎหมายและ
หลักวิชาชีพ มีอิสระโดยมีอำนาจตัดสินใจในคดีด้วยตนเอง ไม่จำเป็นต้องทำตามความต้องการของ
ลูกความในทุกเรื่อง จึงแตกต่างกับสัญญาจ้างทำของ เพราะทนายความมีลักษณะของการทำงานที่เป็น
อิสระมากกว่าสัญญาจ้างทำของเป็นอย่างมาก และไม่อยู่ภายใต้อำนาจควบคุมบังคับบัญชาของผู้
ว่าจ้างเช่นเดียวกับผู้รับจ้างในสัญญาจ้างทำของ ดังนั้นการตั้งทนายความจึงไม่ใช่สัญญาจ้างทำของ
ดังที่ศาลฎีกาให้ความเห็นไว้ แต่เป็นสัญญาอย่างหนึ่งที่อาจเรียกว่า สัญญาว่าความ หรือสัญญา
ให้บริการทางกฎหมายก็ได้

สรุปเมื่อประเทศไทยใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเป็นหลัก ซึ่งตามกฎหมาย
ผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องดำเนินคดีอาญาได้ทั้งในคดีอาญาแผ่นดินและคดีความผิดต่อส่วนตัว โดย
ผู้เสียหายตามที่กฎหมายบัญญัตินั้นหมายถึงผู้เสียหายที่แท้จริงและบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทน
ผู้เสียหายที่แท้จริงดังที่ระบุไว้ในมาตรา 4, 5 และ 6 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่ง
กฎหมายกำหนดให้บุคคลที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับผู้เสียหายที่แท้จริงในคดีอาญามีอำนาจ
ดำเนินคดีอาญาแทนผู้เสียหายที่แท้จริงได้โดยกำหนดเงื่อนไขไว้อย่างชัดเจน ทำให้ผู้เสียหายตามที่
กฎหมายบัญญัติเท่านั้นที่มีอำนาจดำเนินคดีอาญาตามที่ระบุไว้ในมาตรา 3 แห่งประมวลกฎหมายวิธี
พิจารณาความอาญา ซึ่งแต่เดิมศาลฎีกาก็เคยวินิจฉัยไว้เช่นนั้นว่าผู้เสียหายไม่มีอำนาจที่จะมอบให้
ผู้อื่นดำเนินคดีอาญาแทนตนได้ เนื่องจากกฎหมายไม่ได้ให้อำนาจไว้ ต่อมาศาลฎีกาได้กลับหลักเดิม

¹⁴² ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 606

โดยให้เหตุผลว่าเมื่อไม่มีกฎหมายห้าม ผู้เสียหายจึงมอบอำนาจให้ผู้อื่นดำเนินคดีอาญาแทนตนได้ ซึ่งเหตุผลที่ศาลฎีกาอ้างเป็นหลักการพื้นฐานของกฎหมายเอกชน ทั้งยังเป็นการนำหลักของกฎหมายแพ่งในเรื่องตัวแทนมาใช้ในคดีอาญาอย่างไม่มีข้อจำกัดและปราศจากหลักเกณฑ์ที่เหมาะสม โดยสามารถมอบอำนาจในคดีอาญาได้ทุกคดีซึ่งไม่สอดคล้องกับหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ อาจทำให้เกิดความไม่เหมาะสมต่อการบังคับใช้กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และส่งผลเสียต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยได้ รวมถึงการมอบอำนาจให้ดำเนินคดีอาญาแทนผู้เสียหายนั้นไม่มีบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไทย และเนื่องจากประเทศไทยใช้ระบบซีวิลลอว์ ซึ่งกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยก็มีที่มาจากระบบซีวิลลอว์ การตีความกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไทยจึงต้องตีความให้สอดคล้องกับระบบซีวิลลอว์ที่ใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ การตีความว่าในคดีอาญามอบอำนาจกันได้ เป็นการแสดงว่าประเทศไทยใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน จึงไม่สอดคล้องกับหลักการตีความตามประวัติความเป็นมาของกฎหมาย¹⁴³

นอกจากนี้ผู้รับมอบอำนาจจากผู้เสียหายในคดีอาญาก็ไม่มีฐานะเป็นผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และยังเป็นการขยายหลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหายซึ่งเป็นหลักรองให้กว้างขึ้น ส่งผลให้ทุกคนสามารถฟ้องดำเนินคดีอาญาได้ เท่ากับเป็นการวางหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนขึ้นทางอ้อม แต่หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนไม่มีในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย และเมื่อเทียบอำนาจดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายในประเทศไทยกับต่างประเทศที่ใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐก็พบว่ากฎหมายไทยให้อำนาจผู้เสียหายดำเนินคดีอาญาได้อย่างกว้างขวางมากกว่าประเทศอื่น โดยผู้เสียหายในประเทศอื่นมีอำนาจดำเนินคดีอาญาอย่างจำกัด เพราะโดยหลักแล้วอำนาจฟ้องดำเนินคดีอาญาเป็นของรัฐ ผู้เสียหายมีเพียงอำนาจร้องทุกข์ แต่ไม่มีอำนาจฟ้องดำเนินคดีอาญาด้วยตนเอง หรือมีอำนาจฟ้องดำเนินคดีอาญาด้วยตนเองได้ แต่มีแบบจำกัดตามประเภทและฐานความผิด สำหรับประเทศไทยผู้เสียหายมีอำนาจร้องทุกข์ต่อเจ้าพนักงานได้ทั้งคดีอาญาแผ่นดินและคดีความผิดต่อส่วนตัว หากผู้เสียหายต้องการให้บุคคลอื่นดำเนินคดีอาญาแทนตนก็ควรใช้วิธีการร้องทุกข์มากกว่ามอบอำนาจให้ดำเนินคดีแทน เพราะการร้องทุกข์สอดคล้องกับหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ และสิทธิในการร้องทุกข์ของผู้เสียหายก็บัญญัติไว้ชัดเจนในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไทย อีกทั้งสิทธิในการดำเนินคดีอาญาเป็นสิทธิเฉพาะตัวของผู้เสียหาย ซึ่งสิทธิของผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญา โดยสภาพหรือตามกฎหมายย่อมถือว่าเป็นสิทธิเฉพาะตัว ไม่อาจโอนให้แก่บุคคลอื่นได้ ทั้งไม่อาจเป็นมรดกตกทอดไปยังทายาทได้

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้นผู้เสียหายในคดีอาญาจึงไม่ควรมอบให้ผู้อื่นดำเนินคดีอาญาแทนตนได้ หรือหากอนุญาตให้มอบได้ก็ควรมีหลักเกณฑ์ที่เหมาะสมและชัดเจน โดยอาจ

¹⁴³ คณิต ณ นคร, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 13*, น.58.

อนุญาตให้มอบได้เฉพาะในคดีความผิดต่อส่วนตัว เนื่องจากคดีความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดอันยอมความได้ เป็นคดีอาญาที่มีเรื่องทางแพ่งและมีความเกี่ยวข้องในทางส่วนตัวของบุคคลอยู่ ซึ่งในความผิดอาญาประเภทดังกล่าวผู้เสียหายได้รับความเสียหายมากกว่ารัฐ จึงควรให้ผู้เสียหายตัดสินใจว่าจะดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดหรือไม่ การเริ่มคดีและการระงับคดีความผิดต่อส่วนตัวจึงขึ้นอยู่กับความประสงค์ของผู้เสียหายเป็นสำคัญ

4.3.3 วิเคราะห์ปัญหาผู้เสียหายทำให้คดีของรัฐเสียหาย

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 กำหนดให้พนักงานอัยการและผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องดำเนินคดีอาญาต่อศาลได้ ซึ่งการดำเนินคดีอาญาของไทยใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐตามที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 32 บัญญัติไว้ว่า “เมื่อพนักงานอัยการและผู้เสียหายเป็นโจทก์ร่วมกัน ถ้าพนักงานอัยการเห็นว่าผู้เสียหายจะกระทำให้คดีของอัยการเสียหาย โดยกระทำหรือละเว้นกระทำการใดๆ ในกระบวนการพิจารณา พนักงานอัยการมีอำนาจร้องต่อศาลให้สั่งผู้เสียหายกระทำหรือละเว้นกระทำการนั้นๆได้”

คำว่า “คดีของอัยการ” ในมาตรา 32 หมายถึง คดีของรัฐซึ่งดำเนินคดีโดยพนักงานอัยการในฐานะผู้ทำแทนรัฐ¹⁴⁴ หรือคดีอาญาของรัฐ¹⁴⁵

ดังนั้นแม้ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย ผู้เสียหายจะมีอำนาจดำเนินคดีอาญาแผ่นดินและความผิดต่อส่วนตัวได้ก็ตาม แต่ผู้เสียหายจะทำให้คดีของรัฐเสียหายไม่ได้ แสดงให้เห็นว่าอำนาจฟ้องดำเนินคดีอาญายังคงเป็นความรับผิดชอบสำคัญของพนักงานอัยการตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ¹⁴⁶ โดยเฉพาะในคดีอาญาแผ่นดิน ซึ่งการดำเนินคดีอาญาแผ่นดินของผู้เสียหายไม่ใช่สิทธิ แต่เป็นการฟ้องดำเนินคดีอาญาแผ่นดินแทนรัฐ ผู้เสียหายจึงไม่อาจทำให้คดีของรัฐเสียหายได้ อีกทั้งวัตถุประสงค์ในการดำเนินคดีอาญาของรัฐกับผู้เสียหายมีความแตกต่างกัน โดยพนักงานอัยการดำเนินคดีอาญาเพื่อรักษาไว้ซึ่งประโยชน์ของรัฐ ส่วนผู้เสียหายดำเนินคดีอาญาเพื่อการแก้แค้นตอบแทนผู้กระทำผิด โดยคำนึงถึงประโยชน์ส่วนตัวของผู้เสียหายเป็นสำคัญ แม้ผู้เสียหายไม่ติดใจดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดแล้ว แต่หากพนักงานอัยการเห็นว่ากระทำความผิดอาญานั้นก่อความเสียหายต่อรัฐด้วย พนักงานอัยการก็มีอำนาจดำเนินคดีอาญานั้นได้ ซึ่งหากยอมให้ผู้เสียหายดำเนินคดีอาญาได้ทุกคดีโดยไม่มีการควบคุมก็อาจก่อความเสียหายต่อการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ และส่งผลเสียต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยได้

¹⁴⁴ เเพ็งอ้าง, น.98.

¹⁴⁵ เเพ็งอ้าง, น.511.

¹⁴⁶ เเพ็งอ้าง, น.67.

4.3.3.1 การเป็นโจทก์ร่วมกัน

การเป็นโจทก์ร่วมกัน คือ การที่ผู้เสียหายเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการ หรือพนักงานอัยการเข้าร่วมเป็นโจทก์กับผู้เสียหาย

การร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการ ตามมาตรา 30 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่บัญญัติว่า “คดีอาญาใดซึ่งพนักงานอัยการยื่นฟ้องต่อศาลแล้ว ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์ในระหว่างพิจารณาก่อนศาลชั้นต้นพิพากษา คดีนั้นก็ได้” การร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการของผู้เสียหายต้องทำก่อนศาลชั้นต้นพิพากษาคดี โดยผู้เสียหายที่จะเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการได้ต้องเป็นผู้เสียหายที่แท้จริงหรือผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายเท่านั้น¹⁴⁷ การเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการ ผู้เสียหายต้องถือเอาฟ้องเดิมของพนักงานอัยการเป็นฟ้องของตน โดยอาศัยสิทธิตามฟ้องของพนักงานอัยการที่มีอยู่เดิม รวมถึงต้องรับผลจากการที่ฟ้องของพนักงานอัยการบกพร่อง ถ้าฟ้องเดิมไม่มีหรือศาลพิพากษายกฟ้องเดิม เนื่องจากผู้ฟ้องไม่มีอำนาจฟ้อง การเข้าร่วมเป็นโจทก์ก็ย่อมตกไปด้วย¹⁴⁸ นอกจากนี้ ผู้เสียหายในฐานะโจทก์ร่วมจะขอแก้ไขเพิ่มเติมคำฟ้องของพนักงานอัยการไม่ได้ รวมถึงไม่อาจทำให้คดีของพนักงานอัยการเสียหายได้ตามมาตรา 32¹⁴⁹

การร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับผู้เสียหาย ตามมาตรา 31 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่บัญญัติว่า “คดีอาญาที่มีใจความผิดต่อส่วนตัวซึ่งผู้เสียหายยื่นฟ้องแล้ว พนักงานอัยการจะยื่นคำร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์ในระหว่างคดีเสร็จเด็ดขาดก็ได้” เนื่องจากประเทศไทยใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ พนักงานอัยการจึงมีอำนาจควบคุมดูแลคดีอาญาแผ่นดินได้เสมอ เพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายเป็นไปโดยถูกต้องชอบธรรม และป้องกันมิให้ผู้เสียหายทำให้คดีของรัฐเสียหาย เพื่อคุ้มครองรักษาประโยชน์ของรัฐ¹⁵⁰ แต่อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติพนักงานอัยการไม่เคยร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับผู้เสียหายในคดีอาญาแผ่นดินตามมาตรา 31 เลย¹⁵¹ ซึ่งการร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับผู้เสียหายพนักงานอัยการต้องทำก่อนคดีเสร็จเด็ดขาด และร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับผู้เสียหายได้เฉพาะในคดีอาญาแผ่นดินเท่านั้น เมื่อผู้เสียหายฟ้องดำเนินคดีอาญาแผ่นดิน แม้ไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายที่กำหนดให้ศาลต้องแจ้งถึงการฟ้องคดีของผู้เสียหายให้พนักงาน

¹⁴⁷ อุทัย อาทิวา, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 55*, น.98.

¹⁴⁸ คณิต ฌ นคร, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 13*, น.517.

¹⁴⁹ อุทัย อาทิวา, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 55*, น.101-103

¹⁵⁰ คณิต ฌ นคร, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 13*, น.516.

¹⁵¹ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, *ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ฉบับอ้างอิง*, พิมพ์ครั้งที่ 8, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2552), น.98.

อัยการทราบ แต่ด้วยหลักเหตุผลของเรื่อง (nature of thing) เมื่อผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาแผ่นดินต่อศาล ศาลควรแจ้งให้พนักงานอัยการทราบ เพื่อให้พนักงานอัยการเข้ามาในคดีและควบคุมดูแลคดีอาญาของรัฐไม่ให้เสียหายตามมาตรา 32 แต่ในทางปฏิบัติศาลมิได้ทำเช่นนั้น ทำให้เกิดปัญหาคดีอาญาของรัฐเสียหาย เนื่องจากคดีอยู่ในสภาพห้ามดำเนินคดีซ้ำในเรื่องเดียวกัน (ne bis in idem)¹⁵²

เมื่อการดำเนินคดีอาญาในประเทศไทยใช้การดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเป็นหลัก ผู้เสียหายจะทำให้คดีของรัฐเสียหายไม่ได้ พนักงานอัยการมีอำนาจหน้าที่รักษาผลประโยชน์ของรัฐ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 32 ซึ่งบัญญัติว่า “เมื่อพนักงานอัยการและผู้เสียหายเป็นโจทก์ร่วมกัน ถ้าพนักงานอัยการเห็นว่าผู้เสียหายจะกระทำให้คดีของอัยการเสียหายโดยกระทำหรือละเว้นกระทำการใดๆ ในกระบวนการพิจารณา พนักงานอัยการมีอำนาจร้องต่อศาลให้สั่งผู้เสียหายกระทำหรือละเว้นกระทำการนั้นๆได้” ซึ่งบทบัญญัติในมาตรานี้ใช้บังคับทั้งในกรณีที่ผู้เสียหายเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการตามมาตรา 30 และกรณีที่พนักงานอัยการเข้าร่วมเป็นโจทก์กับผู้เสียหายตามมาตรา 31 เพราะกฎหมายให้ความสำคัญกับหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐมากกว่าหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน¹⁵³ เมื่อเป็นโจทก์ร่วมกัน ผู้เสียหายจะมีสถานะทางกฎหมายเป็นรองจากพนักงานอัยการ พนักงานอัยการย่อมมีอำนาจควบคุมดูแลไม่ให้คดีของรัฐเสียหายได้¹⁵⁴ ซึ่งอำนาจตามมาตรา 32 นี้เป็นอำนาจของพนักงานอัยการเท่านั้น ผู้เสียหายไม่มีอำนาจดังกล่าวแต่อย่างใด

4.3.3.2 แนวคำพิพากษาศาลฎีกา

การดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหายไม่ว่าจะชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ก็อาจมีลักษณะของการใช้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาโดยมิชอบ ทำให้เกิดความเสียหายต่อคดีของพนักงานอัยการหรือคดีอาญาของรัฐได้ เช่น ในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องขอให้ลงโทษจำเลยตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 มาตรา 4 ซึ่งเป็นความผิดต่อส่วนตัวและคดีนั้นยังไม่ถึงที่สุด ผู้เสียหายซึ่งเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการขอถอนคำร้องทุกข์เมื่อคดีขึ้นไปสู่ศาลฎีกาแล้ว ทำให้สิทธิในการนำคดีอาญามาฟ้องระงับ ตามมาตรา 39(2) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา¹⁵⁵ เนื่องจากคดีนี้เป็นคดีความผิดต่อส่วนตัวและคดียังไม่ถึงที่สุด ศาลจึงคำนึงถึงความประสงค์ของผู้เสียหายที่ต้องการถอนคำร้องทุกข์เป็นสำคัญ โดยนำเอาหลักความตกลง

¹⁵² คณิต ญ นคร, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 13*, น.516.

¹⁵³ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 151*, น.98.

¹⁵⁴ คณิต ญ นคร, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 13*, น.516.

¹⁵⁵ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4967/2541 (ศาลฎีกา.), น.50.

ในทางแพ่งอันขึ้นอยู่กับคู่กรณีมาใช้ในคดีอาญา แม้คดีจะขึ้นสู่ศาลฎีกาแล้วก็ตาม ศาลก็อนุญาตให้ผู้เสียหายถอนคำร้องทุกข์ได้ จึงอาจเป็นกรณีที่ผู้เสียหายใช้คดีอาญามาฟ้องบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้เมื่อได้รับชำระหนี้แล้วจึงยอมถอนคำร้องทุกข์

แม้พนักงานอัยการสามารถใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องคดีความผิดต่อส่วนตัวได้โดยอาศัยหลักการดำเนินคดีอาญาตามดุลพินิจ แต่เมื่อพนักงานอัยการได้ใช้ดุลพินิจยื่นฟ้องคดีนี้ต่อศาลก็เป็นการยืนยันถึงประโยชน์สาธารณะในการลงโทษจำเลยแล้ว จะเห็นได้ว่าการดำเนินคดีโดยผู้เสียหายในกรณีดังกล่าวย่อมส่งผลเสียต่อการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ อีกทั้งยังมีความเห็นที่ว่า การถอนคำร้องทุกข์ในคดีความผิดต่อส่วนตัวต้องทำก่อนศาลชั้นต้นพิพากษาคดีเท่านั้น และเมื่อผู้เสียหายร้องทุกข์ก็เป็นการมอบอำนาจให้รัฐดำเนินคดี และเมื่อพนักงานอัยการได้ยื่นฟ้องคดีต่อศาลก็เป็นการใช้ดุลพินิจฟ้องดำเนินคดีอาญาเพื่อยืนยันถึงประโยชน์สาธารณะในการลงโทษจำเลยแล้ว การถอนคำร้องทุกข์จึงไม่อาจกระทำได้อีก¹⁵⁶

หากปล่อยให้ผู้เสียหายดำเนินคดีอาญาไปโดยปราศจากการควบคุมของพนักงานอัยการ ย่อมส่งผลให้เกิดความเสียหายต่อคดีของรัฐได้ โดยเฉพาะในคดีอาญาแผ่นดิน เมื่อศาลพิพากษายกฟ้องแล้ว มีผลทำให้สิทธิในการฟ้องดำเนินคดีอาญานั้นระงับไปตามมาตรา 39(4) ซึ่งเป็นไปตามหลักห้ามดำเนินคดีซ้ำในเรื่องเดียวกัน (ne bis in idem) พนักงานอัยการจึงไม่อาจดำเนินคดีอาญาแผ่นดินนั้นได้อีก เช่น

ในกรณีพนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีลักทรัพย์ต่อศาล ซึ่งคดีลักทรัพย์เป็นคดีอาญาแผ่นดิน จำเลยให้การปฏิเสธ ศาลจึงนัดสืบพยานในอีก 45 วัน ในวันเดียวกันนั้นผู้เสียหายก็ยื่นฟ้องคดีเดียวกันต่อศาล ศาลนัดไต่สวนมูลฟ้องในอีก 30 วัน เมื่อครบ 30 วันแล้วผู้เสียหายและพยานไม่มาศาล ทนายของผู้เสียหายจึงแถลงต่อศาลว่าไม่มีพยานมาสืบ ศาลจึงพิพากษายกฟ้องคดีที่ผู้เสียหายฟ้องเอง ในอีก 15 วันต่อมา คดีที่พนักงานอัยการฟ้อง พยานมาศาล จำเลยจึงยื่นคำร้องต่อศาลว่าเมื่อ 15 วันที่แล้ว ศาลได้พิพากษายกฟ้องคดีนี้ไปแล้ว ขอให้ศาลสั่งจำหน่ายคดีของพนักงานอัยการด้วย ศาลจึงสั่งจำหน่ายคดีของพนักงานอัยการ¹⁵⁷

ในกรณีที่ผู้เสียหายฟ้องคดีพยายามฆ่าซึ่งเป็นคดีอาญาแผ่นดิน แต่ไม่บรรยายถึงเวลาและสถานที่ที่จำเลยกระทำผิด อีกทั้งบรรยายฟ้องไม่เข้าองค์ประกอบความผิดฐานพยายามฆ่าตามที่ฟ้อง ศาลสั่งให้แก้ฟ้อง แต่ผู้เสียหายไม่ยอมแก้ ศาลจึงพิพากษายกฟ้องตามประมวล

¹⁵⁶ คณิต ญ นคร, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 13*, น.185.

¹⁵⁷ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 682/2537, สืบค้นจาก <https://deka.in.th/view-5978.html>.

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 161, 158 ถือว่ามีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดซึ่งได้ฟ้องแล้ว พนักงานอัยการจะฟ้องจำเลยในความผิดนั้นอีกไม่ได้¹⁵⁸

ในคดีความผิดอาญาฐานข่มขืนกระทำชำเราอันมีลักษณะเป็นการโทรมหญิงซึ่งเป็นคดีอาญาแผ่นดิน แต่ผู้เสียหายยื่นฟ้องเพียงคดีข่มขืนกระทำชำเราธรรมดา เมื่อคดียังไม่ถึงที่สุด ผู้เสียหายจึงขอถอนคำร้องทุกข์ ทำให้สิทธิในการฟ้องดำเนินคดีอาญาดังกล่าวระงับลงตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39(2) ศาลจึงมีคำสั่งจำหน่ายคดีออกจากสารบบความ พนักงานอัยการจึงไม่อาจฟ้องดำเนินคดีอาญาฐานข่มขืนกระทำชำเราอันมีลักษณะเป็นการโทรมหญิงนั้นได้อีก¹⁵⁹

จากคำพิพากษาศาลฎีกาจะเห็นได้ว่าการดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายซึ่งการไม่นำพยานเข้าสืบในวันนัดไต่สวนมูลฟ้อง หรือการร่างฟ้องที่ขาดรายละเอียดเกี่ยวกับวันเวลาและสถานที่ที่จำเลยกระทำความผิด รวมถึงร่างฟ้องที่ขาดองค์ประกอบความผิดทางอาญาตามที่ฟ้อง ทั้งที่ศาลสั่งให้ผู้เสียหายแก้ฟ้องแล้วแต่ผู้เสียหายกลับไม่ยอมแก้ หรือการเลือกฟ้องเฉพาะคดีความผิดต่อส่วนตัวซึ่งการกระทำของจำเลยเป็นความผิดอาญาแผ่นดินเป็นการทำให้คดีของรัฐเสียหาย อาจมีลักษณะเป็นการช่วยเหลือให้ผู้กระทำผิดไม่ต้องรับโทษทางอาญา ซึ่งหากผู้กระทำผิดได้กระทำความผิดจริง ย่อมก่อให้เกิดความเสียหายต่อคดีของพนักงานอัยการหรือคดีของรัฐ และส่งผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยในสังคม ซึ่งการฟ้องดำเนินคดีอาญาแผ่นดินของผู้เสียหายไม่ใช่สิทธิ แต่เป็นการฟ้องดำเนินคดีอาญาแผ่นดินแทนรัฐ อีกทั้งยังมีคำพิพากษาศาลฎีกาที่วินิจฉัยว่า คดีความผิดอาญาแผ่นดินที่ราษฎรเป็นโจทก์ จำเลยฎีกาแต่ส่งสำเนาฎีกาให้โจทก์ไม่ได้เพราะโจทก์ถึงแก่กรรมนั้น ไม่เป็นเหตุขัดข้องแก่การดำเนินคดีต่อไป ถือว่าโจทก์ได้ฟ้องร้องแทนแผ่นดิน ฉะนั้นศาลฎีกาจึงทำการพิจารณาพิพากษาต่อไปได้¹⁶⁰ การฟ้องคดีอาญาแผ่นดินของผู้เสียหายจึงเป็นการใช้อำนาจฟ้องคดีอาญาแทนแผ่นดินหรือรัฐเท่านั้น เป็นการยืนยันว่าประเทศไทยใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเป็นหลัก¹⁶¹ หากผู้เสียหายดำเนินคดีไปโดยไม่สุจริตก็อาจทำให้คดีของรัฐเสียหายได้ เมื่อเป็นการฟ้องดำเนินคดีแทนรัฐผู้เสียหายจึงไม่อาจทำให้คดีของรัฐเสียหายได้¹⁶² หรือแม้แต่ศาลเองก็ไม่อาจทำให้คดีของรัฐเสียหาย

¹⁵⁸ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 687/2502 (ศาลฎีกา.), น.895.

¹⁵⁹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1150/2534, สืบค้นจาก <https://deka.in.th/view-17726.html>.

¹⁶⁰ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1244/2504 (ป) (เนติ.), น.1250.

¹⁶¹ โกวิทย์ มีพรบุชา, *อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 47*, น.17.

¹⁶² คณิต ฦ นคร, *อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 13*, น.512.

ได้¹⁶³ หากปล่อยให้ผู้เสียหายทำให้คดีของรัฐเสียหายย่อมไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ เป็นการคำนึงถึงประโยชน์ส่วนบุคคลมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม

เมื่อมีปัญหาดังกล่าวเกิดขึ้น ศาลฎีกาได้วินิจฉัยวางหลักว่าโจทก์ฟ้องดำเนินคดีอาญากับจำเลยโดยสมยอมกัน ไม่ทำให้สิทธิในการนำคดีอาญามาฟ้องระงับตามมาตรา 39(4) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพื่อแก้ไขปัญหากรณีผู้เสียหายฟ้องดำเนินคดีอาญาอย่างสมยอมเพื่อช่วยเหลือผู้กระทำผิด

หลักการของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39(4) ที่บัญญัติให้สิทธินำคดีอาญามาฟ้องระงับไปนั้น เมื่อมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดซึ่งได้ฟ้อง อันเป็นหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำสองแก่จำเลยนั้นจะต้องปรากฏว่าคดีก่อนเป็นกรณีที่จำเลยถูกฟ้องร้องดำเนินคดีอย่างแท้จริง หากปรากฏว่าคดีก่อนเป็นการฟ้องร้องดำเนินคดีอย่างสมยอม แม้ว่าจะเป็นการกระทำความผิดเดียวกันก็ถือไม่ได้ว่าการกระทำความผิดนั้นจำเลยเคยถูกฟ้องและศาลได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดอันจะมีผลทำให้สิทธินำคดีอาญามาฟ้องในความผิดกรรมนั้นระงับไป¹⁶⁴ ซึ่งคำพิพากษาศาลฎีกาดังกล่าวไม่อาจแก้ปัญหาลูกผู้เสียหายทำให้คดีของรัฐเสียหายได้เท่าที่ควร เนื่องจากพิสูจน์ได้ยากว่าโจทก์ผู้เสียหายดำเนินคดีอาญากับจำเลยแบบสมยอม ข้อเท็จจริงจึงขึ้นอยู่กับการศึกษาของแต่ละศาล ซึ่งอาจทำให้เกิดผลทางคดีที่แตกต่างกันได้

การฟ้องดำเนินคดีอาญาแผ่นดินของผู้เสียหายในขณะที่คดีอาญาแผ่นดินดังกล่าวอยู่นั้นอยู่ในขั้นตอนการดำเนินคดีอาญาของรัฐในชั้นเจ้าพนักงาน ซึ่งการดำเนินคดีอาญาของรัฐในชั้นเจ้าพนักงานยังไม่เสร็จสิ้นก็อาจก่อความเสียหายแก่คดีของพนักงานอัยการหรือคดีของรัฐได้ เมื่อผู้เสียหายได้ยื่นฟ้องคดีอาญาแผ่นดินเดียวกันต่อศาล ศาลจึงรับฟ้องและนัดไต่สวนมูลฟ้องคดีของผู้เสียหาย โดยพนักงานอัยการไม่ได้ยื่นคำร้องให้ศาลรอการไต่สวนมูลฟ้องคดีของผู้เสียหายไว้ก่อน ซึ่งหากศาลไต่สวนมูลฟ้องของผู้เสียหายแล้วคดีไม่มีมูล ศาลก็ต้องพิพากษายกฟ้อง ย่อมส่งผลเสียต่อคดีของพนักงานอัยการหรือคดีของรัฐได้ ปัญหาดังกล่าวอาจเกิดจากพนักงานอัยการไม่รู้ถึงการฟ้องคดีของผู้เสียหาย โดยในทางปฏิบัติศาลไม่ได้แจ้งให้พนักงานอัยการทราบว่าผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาแผ่นดิน ทำให้พนักงานอัยการไม่ทราบและไม่ได้เข้ามาในคดีเพื่อควบคุมไม่ให้คดีของรัฐเสียหาย หาก

¹⁶³ เฝิงอ้วง, น.67.

¹⁶⁴ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 9334/2538, สืบค้นจาก <https://deka.in.th/view-1452.html>, คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6446/2547 (ศาลฎีกา.), น.73.

พนักงานอัยการทราบก็ต้องยื่นคำร้องขอให้ศาลรื้อการไต่สวนมูลฟ้องของผู้เสียหายไว้ก่อนจนกว่าการดำเนินคดีอาญาของรัฐในชั้นเจ้าพนักงานจะเป็นอันยุติอย่างใดอย่างหนึ่ง¹⁶⁵

นอกจากนี้ในกรณีฉ้อโกงเมืองพัทยา ซึ่งปลัดเมืองพัทยาไม่ยอมรับร้องทุกข์ จึงมีปัญหาว่าในคดีความผิดต่อส่วนตัวที่กระทำต่อรัฐต้องมีการร้องทุกข์ตามระเบียบก่อนหรือไม่ หากความผิดต่อส่วนตัวนั้นได้กระทำต่อรัฐหรือหน่วยงานของรัฐแล้ว แม้ความผิดอาญาที่กระทำจะเป็นความผิดต่อส่วนตัวก็ตาม ก็ย่อมไม่ใช่ความผิดอันยอมความได้หรือความผิดต่อส่วนตัวที่จะต้องร้องทุกข์ตามระเบียบก่อนสอบสวน¹⁶⁶ ซึ่งสำนักงานอัยการสูงสุดได้เคยวินิจฉัยไว้ว่า “ทรัพย์สินของนิติบุคคลซึ่งเป็นองค์กรหรือหน่วยงานของรัฐ ต้องถือว่าเป็นทรัพย์สินของส่วนรวม ฉะนั้น ความผิดฐานฉ้อโกงที่กระทำต่อนิติบุคคลที่เป็นองค์กรหรือหน่วยงานของรัฐ จึงไม่เป็นความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดอันยอมความได้ที่จะต้องห้ามตามมาตรา 121 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา การดำเนินคดีกับผู้ฉ้อโกงทรัพย์สินขององค์กรหรือหน่วยงานของรัฐจึงกระทำได้โดยมิพักต้องมีการร้องทุกข์”¹⁶⁷ และศาลฎีกาก็เคยวินิจฉัยไว้ในทำนองเดียวกันว่า “จำเลยได้ใช้สารตราวุธลับพื้นประตูด่านี่รถไฟซึ่งเป็นทรัพย์สินของรัฐแตกหักเสียหาย พนักงานอัยการจึงฟ้องขอให้ลงโทษฐานทำให้เสียหาย โดยไม่มีผู้ร้องทุกข์ ถึงแม้จะเป็นคดีความผิดต่อส่วนตัวและไม่มีผู้ร้องทุกข์ แต่พนักงานอัยการก็มีอำนาจฟ้องได้ เพราะเท่ากับเป็นเจ้าของทุกสิ่งเสียเอง”¹⁶⁸

สรุปแม้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจะให้อำนาจผู้เสียหายดำเนินคดีอาญาได้ แต่การดำเนินคดีอาญาในประเทศไทยใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ อำนาจฟ้องดำเนินคดีอาญาจึงเป็นหน้าที่รับผิดชอบสำคัญของพนักงานอัยการ ผู้เสียหายจะดำเนินคดีอาญาไปในทางที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่คดีของพนักงานอัยการหรือคดีของรัฐไม่ได้ หรือแม้แต่ศาลเองก็ไม่อาจทำให้คดีของรัฐเสียหายได้ โดยเฉพาะในคดีอาญาแผ่นดินที่ส่งผลกระทบต่อประโยชน์ของรัฐ พนักงานอัยการจึงมีอำนาจควบคุมดูแลคดีอาญาแผ่นดินอยู่เสมอ ซึ่งการดำเนินคดีอาญาแผ่นดินของผู้เสียหายไม่ใช่สิทธิ แต่ถือว่าผู้เสียหายฟ้องดำเนินคดีอาญาแผ่นดินแทนรัฐ ผู้เสียหายจึงไม่อาจทำให้คดีของรัฐเสียหายได้ ทั้งศาลและพนักงานอัยการซึ่งเป็นองค์กรของรัฐในกระบวนการยุติธรรมจึงควรมีบทบาทหน้าที่ร่วมกันในการควบคุมดูแลไม่ให้คดีของรัฐเสียหาย

¹⁶⁵ คณิต ฅ นคร, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 13*, น.68.

¹⁶⁶ คณิต ฅ นคร, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 105*, น.34.

¹⁶⁷ คำชี้ขาดของสำนักงานอัยการสูงสุด ที่ 107/2541, เล่มที่ 61 *อัยการนิเทศ*, น. 25 (2541).

¹⁶⁸ คำพิพากษาฎีกาที่ 405/2465, ใน มาลัย จันสัจจัย ประชุมสารบัญญัติ 1748 รวมฎีกา 35 ปี ตอนที่ 3 บรรพ 5 ลักษณะอาชญา ๓. 3 หน้า 294.

การดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายไม่ว่าจะชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ก็อาจทำให้คดีของรัฐเสียหายได้ เกิดปัญหาที่อยู่ในสภาพห้ามดำเนินคดีซ้ำในเรื่องเดียวกัน พนักงานอัยการจึงไม่อาจดำเนินคดีอาญานั้นได้อีก ซึ่งส่งผลให้พนักงานอัยการไม่อาจรักษาประโยชน์สาธารณะตามวัตถุประสงค์ของการหลักดำเนินคดีอาญาโดยรัฐได้ แม้จะมีคำพิพากษาฎีกาที่วางหลักว่าหากโจทก์ผู้เสียหายดำเนินคดีอาญากับจำเลยแบบสมยอม ไม่ทำให้คดีนั้นเป็นฟ้องซ้ำ เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวแต่ก็ไม่อาจแก้ปัญหาลูกผู้เสียหายทำให้คดีของรัฐเสียหายได้เท่าที่ควร เนื่องจากข้อเท็จจริงที่ว่าโจทก์ผู้เสียหายฟ้องดำเนินคดีอาญากับจำเลยแบบสมยอมนั้นพิสูจน์ได้ยากและขึ้นอยู่กับพิจารณาของแต่ละศาล ซึ่งอาจทำให้เกิดผลทางคดีที่แตกต่างกันได้

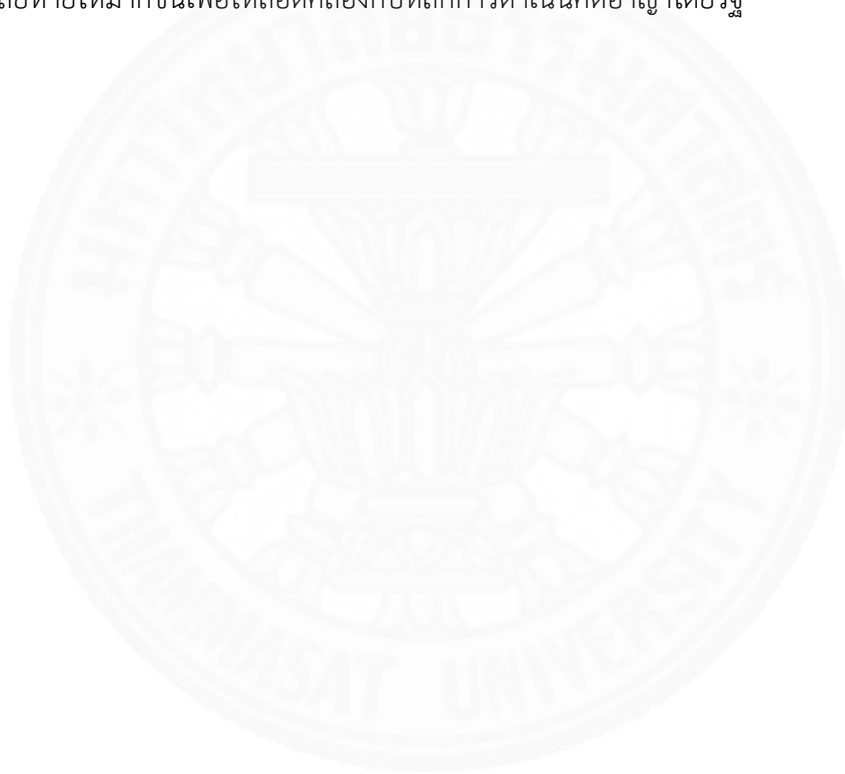
เมื่อพิจารณาจากปัญหาผู้เสียหายทำให้คดีของรัฐเสียหายแล้วจะพบว่า การดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายอาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อคดีของรัฐได้ตั้งแต่ผู้เสียหายยื่นฟ้องคดีต่อศาล เช่น การร่างฟ้องคดีอาญา หรือในกรณีที่พนักงานอัยการมีคำสั่งฟ้องและยื่นฟ้องคดีอาญานั้นต่อศาลแล้ว ผู้เสียหายก็ฟ้องคดีอาญาเดียวกันนั้นด้วยแล้วศาลนัดไต่สวนมูลฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหาย หรือในกรณีที่ผู้เสียหายยื่นฟ้องคดีอาญาแผ่นดินในระหว่างที่การดำเนินคดีอาญาแผ่นดินนั้นอยู่ในขั้นตอนการดำเนินคดีของรัฐในชั้นเจ้าพนักงานที่ยังไม่เสร็จสิ้น แล้วศาลรับฟ้องและนัดไต่สวนมูลฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหาย พนักงานอัยการจึงควรเข้ามาควบคุมการดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายตั้งแต่ผู้เสียหายยื่นฟ้องคดีต่อศาล ซึ่งในบางกรณีพนักงานอัยการอาจไม่ทราบหรือมีโอกาสทราบน้อยถึงการฟ้องคดีของผู้เสียหาย เนื่องจากไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายกำหนดให้ศาลแจ้งให้พนักงานอัยการทราบถึงการฟ้องคดีของผู้เสียหาย ศาลจึงควรทำหนังสือแจ้งให้พนักงานอัยการทราบถึงการฟ้องคดีของผู้เสียหาย เพื่อให้พนักงานอัยการดำเนินการตามที่เห็นสมควรและใช้ดุลพินิจในการพิจารณาว่าจะเข้าร่วมเป็นโจทก์กับผู้เสียหายในคดีอาญานั้นหรือไม่โดยไม่ชักช้า ซึ่งน่าจะสามารรถแก้ปัญหาลูกผู้เสียหายทำให้คดีของรัฐเสียหายได้ดีกว่าแนวคำพิพากษาของศาลฎีกาที่วางหลักไว้

แม้พนักงานอัยการจะมีอำนาจเข้าควบคุมและคุ้มครองคดีของรัฐไม่ให้เกิดความเสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยการร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับผู้เสียหายในคดีอาญาแผ่นดินก่อนคดีเสร็จเด็ดขาดตามมาตรา 31¹⁶⁹ และเมื่อเป็นโจทก์ร่วมกันแล้ว ผู้เสียหายจะมีสถานะทางกฎหมายเป็นรองจากพนักงานอัยการ พนักงานอัยการย่อมมีอำนาจควบคุมดูแลไม่ให้คดีของรัฐเสียหายได้¹⁷⁰ ในกรณีที่พนักงานอัยการและผู้เสียหายเป็นโจทก์ในคดีอาญาร่วมกัน หากการ

¹⁶⁹ กุลพล พลวัน, “การเข้าร่วมเป็นโจทก์ในคดีอาญาและการแก้ต่างคดีอาญาในเจ้าพนักงานโดยพนักงานอัยการ,” สืบค้นเมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2560, จาก <https://www.stat.go.th/บทความลงเว็บ/บทความ1.htm>.

¹⁷⁰ คณิต ญ นคร, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 13*, น.516.

ดำเนินอาญาของผู้เสียหายจะก่อให้เกิดความเสียหายแก่คดีของพนักงานอัยการโดยกระทำหรือละเว้น
กระทำการใดๆ แก่คดีที่เป็นโจทก์ร่วมกัน พนักงานอัยการย่อมมีอำนาจร้องต่อศาลเพื่อขอให้ศาลสั่ง
ผู้เสียหายกระทำหรือละเว้นกระทำการนั้นๆ ได้ตามมาตรา 32 ซึ่งอำนาจตามมาตรา 32 นี้เป็นอำนาจ
ของพนักงานอัยการเท่านั้น แต่ในทางปฏิบัติพนักงานอัยการไม่เคยใช้อำนาจตามมาตรา 31 และ
มาตรา 32 เลย ดังนั้นในทางปฏิบัติศาลและพนักงานอัยการจึงควรมีบทบาทร่วมกันในการป้องกัน
ไม่ให้คดีของรัฐเสียหาย เนื่องจากตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐศาลและพนักงานอัยการต่างมี
หน้าที่ร่วมกันในการตรวจสอบค้นหาความจริงแท้ของเรื่องโดยไม่ผูกมัดกับคำขอหรือคำร้องของผู้ใด
โดยเฉพาะพนักงานอัยการที่มีหน้าที่รักษาผลประโยชน์ของรัฐก็ควรเข้ามาควบคุมการดำเนินคดีอาญา
ของผู้เสียหายให้มากขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

คดีอาญาเป็นคดีที่เกี่ยวข้องกับการกระทำหรือไม่กระทำที่กฎหมายบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษทางอาญาไว้ กฎหมายจะเกิดความศักดิ์สิทธิ์ได้ต้องมีสภาพบังคับ และเพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายอาญามีประสิทธิภาพ จึงจำเป็นต้องอาศัยกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นสำคัญ เพื่อพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหาโดยใช้หลักการตรวจสอบ โดยรัฐต้องคำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพของบุคคลด้วย ถือเป็นหลักประกันตามหลักนิติรัฐ โดยอำนาจรัฐต้องมีกฎหมายรับรองหมายความว่า การกระทำทั้งหลายของรัฐที่มีลักษณะเป็นการบังคับหรือกระทบกระเทือนถึงสิทธิและเสรีภาพของบุคคลจะต้องมีบทบัญญัติของกฎหมายรับรองไว้ให้กระทำได้ จะเห็นได้ว่ากฎหมายอาญาและกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นกฎหมายมหาชน เนื่องจากเป็นกฎหมายที่กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับเอกชนในฐานะที่รัฐมีอำนาจเหนือกว่า เพื่อประโยชน์สาธารณะ โดยกฎหมายอาญามุ่งรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม รัฐซึ่งมีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยจึงมีอำนาจฟ้องดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำผิดโดยตรง และไม่คำนึงว่าผู้เสียหายจะตั้งใจขอให้รัฐดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดหรือไม่ เว้นแต่คดีความผิดต่อส่วนตัว แตกต่างจากคดีแพ่ง เพราะคดีแพ่งเป็นคดีที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างเอกชนกับเอกชน ตามกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่กำหนดสิทธิและหน้าที่ของบุคคล มุ่งคุ้มครองสิทธิที่เอกชนมีต่อกัน รัฐจะไม่เข้าไปเกี่ยวข้องกับคดีแพ่งจนกว่าเอกชนจะร้องขอให้ศาลเข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เป็นกฎหมายเอกชนที่มีหลักการพื้นฐานมาจากหลักความตกลง เป็นหลักการที่ยอมรับแดนอำนาจของเอกชน จะเห็นได้จากหลักความศักดิ์สิทธิ์ในการแสดงเจตนาและหลักเสรีภาพในการทำสัญญา ดังนั้นบุคคลจึงมีอิสระในการแสดงออกซึ่งเจตจำนงของตนโดยที่รัฐจะไม่เข้ามาก้าวก่ายแทรกแซง แต่โดยเหตุที่ปัจเจกชนแต่ละคนมีกำลังความสามารถไม่เท่ากัน รัฐอาจกำหนดกฎเกณฑ์ในการจำกัดการใช้สิทธิเสรีภาพก่อตั้งนิติสัมพันธ์ในระบบกฎหมายเอกชนได้ ทั้งนี้เพื่อธำรงไว้ซึ่งความยุติธรรมในสังคม อาจกล่าวได้ว่าบุคคลย่อมมีเสรีภาพภายในกรอบของกฎหมายที่จะกระทำการใดๆก็ได้ตราบเท่าที่ไม่มีกฎหมายห้าม ดังนั้นเมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่าคดีอาญาและคดีแพ่งมีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง

การกำหนดความผิดอาญาเป็นหน้าที่ของรัฐ เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม การกำหนดความผิดอาญาต้องคำนึงถึงแนวนโยบายของรัฐ ซึ่งระบอบการปกครองที่แตกต่างกันของแต่ละประเทศส่งผลให้แนวนโยบายของรัฐแตกต่างกัน แบ่งเป็นนโยบายเสรีนิยมและนโยบายเผด็จการ

นโยบายเสรีนิยมจะคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของบุคคล โดยกำหนดความผิดอาญาให้น้อยที่สุดเท่าที่จำเป็น ไม่ให้กระทบสิทธิเสรีภาพของบุคคลเกินสมควร ส่วนนโยบายเผด็จการ รัฐจะมุ่งเน้นการคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ ไม่คำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของบุคคล

คุณธรรมทางกฎหมายที่มีความสำคัญจำเป็นในการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ หากคุณธรรมนั้นถูกทำลายย่อมกระทบต่อการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ในสังคมอย่างร้ายแรงจนต้องกำหนดเป็นความผิดอาญา นอกจากนี้คุณธรรมทางกฎหมายยังช่วยในการตีความกฎหมายอาญา แบ่งประเภทความผิดอาญา และช่วยกำหนดผู้เสียหายในคดีอาญาอีกด้วย

หลักประกันในกฎหมายอาญามีความสำคัญในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลตามหลักนิติรัฐ การกำหนดความผิดและการลงโทษที่แรงกว่าจะกระทำมิได้โดยใช้กฎหมายจารีตประเพณี การทำความผิดและการลงโทษที่แรงกว่าจะกระทำโดยใช้กฎหมายใกล้เคียงอย่างยิ่งมิได้กฎหมายอาญาในทางเป็นโทษไม่มีผลย้อนหลัง และกฎหมายอาญาต้องชัดเจนแน่นอน

นอกจากนี้การกำหนดความผิดอาญายังต้องคำนึงถึงหลักเกณฑ์อื่นๆประกอบด้วย ได้แก่

1. การกระทำนั้นเป็นที่เห็นได้ชัดในหมู่ชนส่วนมากว่าเป็นการกระทำที่กระทบกระเทือนต่อสังคม และหมู่ชนส่วนมากมิได้ให้อภัยแก่การกระทำนั้น
2. ถ้าการกระทำดังกล่าวเป็นความผิดทางอาญาแล้ว จะไม่ขัดแย้งกับวัตถุประสงค์ของการลงโทษประการต่างๆ
3. การปราบปรามการกระทำเช่นนั้น โดยถือว่าการกระทำนั้นเป็นความผิดทางอาญาจะไม่มีผลเป็นการลดการกระทำที่สังคมเห็นว่าถูกต้องให้น้อยลงไป
4. หากเป็นความผิดอาญาแล้ว จะมีการบังคับใช้กฎหมายได้อย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน
5. การใช้กระบวนการยุติธรรมทางอาญากับการกระทำดังกล่าวจะไม่มีผลทำให้เกิดการใช้กระบวนการนั้นอย่างเกินขีดความสามารถทั้งทางด้านคุณภาพและปริมาณ
6. ไม่มีมาตรการควบคุมอย่างสมเหตุสมผลอื่นๆแล้ว นอกจากใช้กฎหมายอาญากับกรณีที่เกิดขึ้น

เมื่อเป็นความผิดอาญาแล้ว ต้องพิจารณาว่าความผิดอาญาใดควรเป็นความผิดอาญาแผ่นดินหรือความผิดต่อส่วนตัว เนื่องจากความผิดทั้งสองประเภทมีความแตกต่างกันทั้งในแง่ลักษณะความผิดและการดำเนินคดี ความผิดอาญาโดยหลักแล้วเป็นความผิดอาญาแผ่นดิน แต่หากเป็นความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดอันยอมความได้ ต้องมีกฎหมายบัญญัติไว้โดยเฉพาะเจาะจง เนื่องจากความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดอันยอมความได้มีผู้เสียหายโดยเฉพาะเจาะจง นอกจากรัฐซึ่งถือว่าได้รับความเสียหายเป็นส่วนรวมอยู่แล้ว

โดยความผิดอาญาแผ่นดินมีลักษณะความผิดที่กระทบกระเทือนต่อสังคมโดยรวม มีคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนรวม รัฐจึงเป็นผู้เสียหายในคดีอาญาแผ่นดินเสมอ ไม่ว่าจะมิเอกชนเป็นผู้เสียหายด้วยหรือไม่ ส่งผลให้รัฐมีหน้าที่โดยตรงในการดำเนินคดีอาญาแผ่นดิน โดยไม่ต้องคำนึงถึงความประสงค์หรือเจตจำนงของผู้เสียหาย แม้ไม่มีผู้ร้องทุกข์หรือกล่าวโทษ รัฐก็มีอำนาจดำเนินคดีอาญาแผ่นดินได้ ความประสงค์ของผู้เสียหายจึงไม่เป็นเงื่อนไขในการดำเนินคดีอาญาแผ่นดินของรัฐ แต่คดีความผิดต่อส่วนตัวมีลักษณะความผิดที่กระทบต่อประโยชน์ส่วนบุคคล มีคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนบุคคล เอกชนคนใดคนหนึ่งหรือหลายคนจึงเป็นผู้เสียหายในคดีความผิดต่อส่วนตัว รัฐหาได้รับความเสียหายด้วยไม่ การดำเนินคดีความผิดต่อส่วนตัวจึงต้องคำนึงถึงความประสงค์หรือเจตจำนงของผู้เสียหายในการดำเนินคดี ผู้เสียหายอาจฟ้องดำเนินคดีความผิดต่อส่วนตัวด้วยตนเอง หรือร้องทุกข์ต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ หากผู้เสียหายไม่ร้องทุกข์ รัฐย่อมไม่มีอำนาจดำเนินคดีความผิดต่อส่วนตัว ความประสงค์ของผู้เสียหายจึงเป็นเงื่อนไขในการดำเนินคดีความผิดต่อส่วนตัวของรัฐ อีกทั้งผู้เสียหายยังมีสิทธิระงับคดีความผิดต่อส่วนตัวได้โดยการถอนคำร้องทุกข์ ถอนฟ้อง หรือยอมความโดยชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งมีผลทำให้สิทธิในการดำเนินคดีอาญาระงับไป ดังนั้นผู้เสียหายจึงมีสิทธิเริ่มคดีและระงับคดีความผิดต่อส่วนตัวได้อย่างเต็มที่เนื่องจากผู้เสียหายได้รับความเสียหายมากกว่ารัฐ จึงควรให้ผู้เสียหายเป็นผู้วินิจฉัยว่าจะดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำผิดหรือไม่

แนวคิดและปัจจัยในการกำหนดความผิดต่อส่วนตัว ให้พิจารณาว่าความผิดฐานนั้นมีความเป็นอาชญากรรมสูงหรือไม่ หรือมีลักษณะเป็นความผิดเล็กน้อยหรือไม่ หากความผิดอาญานั้นมีความเป็นอาชญากรรมค่อนข้างน้อย หรือเป็นความผิดเล็กน้อย ก็เป็นความผิดต่อส่วนตัว โดยพิจารณาจากวัตถุประสงค์ที่กฎหมายมุ่งคุ้มครอง โดยดูจากคุณธรรมทางกฎหมาย หากกฎหมายมุ่งคุ้มครองประโยชน์ส่วนบุคคล หรือความผิดอาญานั้นมีคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนบุคคลแล้ว ความผิดอาญานั้นย่อมเป็นความผิดต่อส่วนตัว โดยความผิดต่อส่วนตัวมีเอกชนคนใดคนหนึ่งหรือหลายคนเป็นผู้เสียหาย รัฐหาได้รับความเสียหายด้วยไม่ เมื่อกฎหมายอาญามุ่งคุ้มครองคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนบุคคลก็เท่ากับมุ่งคุ้มครองผู้เสียหายเป็นการส่วนตัว จึงกำหนดให้การดำเนินคดีความผิดต่อส่วนตัว ขึ้นอยู่กับเจตจำนงหรือความประสงค์ของผู้เสียหาย และพิจารณาว่าความผิดฐานนั้นๆเรียกร้องการคุ้มครองผู้เสียหายเพียงใด ถ้าการเรียกร้องและดำเนินคดีจะเป็นการซ้ำเติมผู้เสียหายก็เป็นความผิดต่อส่วนตัว โดยเป็นความผิดที่มุ่งประสงค์จะคุ้มครองผู้เสียหายอย่างแท้จริง

นอกจากนี้ยังมีหลักเสรีนิยม หลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ แนวคิดการลงโทษตามหลักทัณฑ์พินาศ และแนวคิดเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ความสัมพันธ์ในครอบครัว ซึ่งถูกนำมาใช้พิจารณาด้วย ดังนั้นเมื่อพิจารณาแล้วจะพบว่าแนวคิดและปัจจัยในการกำหนดความผิดต่อส่วนตัวล้วนมีความเกี่ยวข้องกับผู้เสียหายเป็นการส่วนตัวทั้งสิ้น โดยกฎหมายมุ่งคุ้มครองผู้เสียหายเป็น

การส่วนตัว อาจกล่าวได้ว่าความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดอันยอมความได้เกี่ยวข้องกับเรื่องทางแพ่ง
อยู่มาก

เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น ผู้เสียหายจะต้องเข้ามาดำเนินคดีอาญากับ
ผู้กระทำผิด จึงเกิดแนวคิดทางปรัชญาเกี่ยวกับผู้เสียหาย โดยแนวคิดตามระบบปัจเจกชนนิยมเห็นว่า
ผู้เสียหายคือเอกชน เอกชนจึงมีอำนาจฟ้องดำเนินคดีกับผู้กระทำผิด การดำเนินคดีอาญาตามแนวคิด
นี้จึงขึ้นอยู่กับความประสงค์หรือเจตจำนงของผู้เสียหายเป็นสำคัญ รัฐจะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวหาก
ผู้เสียหายมิได้ร้องขอ และแนวความคิดตามระบบอรรถประโยชน์นิยมที่เห็นว่าผู้เสียหายคือรัฐ โดยมุ่ง
คุ้มครองประโยชน์ส่วนรวม เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาส่งผลกระทบต่อสังคมโดยรวม รัฐจึงมี
หน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม จึงมีอำนาจฟ้องดำเนินคดีกับผู้กระทำผิด สอดคล้องกับ
แนวความคิดว่ารัฐเป็นผู้รักษาความสงบเรียบร้อย รัฐดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำผิดได้โดยไม่ต้อง
คำนึงถึงความประสงค์หรือเจตจำนงของผู้เสียหาย

หลักการดำเนินคดีอาญาเกิดขึ้นจากแนวความคิดเรื่องผู้รักษาความสงบเรียบร้อยใน
สังคม โดยแบ่งแนวความคิดเรื่องผู้รักษาความสงบเรียบร้อยออกเป็นประชาชนเป็นผู้รักษาความสงบ
เรียบร้อยในสังคม หรือรัฐเป็นผู้รักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม ซึ่งหลักการดำเนินคดีอาญาในแต่ละ
ประเทศจะสัมพันธ์กับแนวความคิดเรื่องผู้รักษาความสงบเรียบร้อย

หลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย เป็นเรื่องระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำผิด โดยผู้
มีอำนาจฟ้องดำเนินคดีอาญาคือผู้เสียหายและบุคคลใกล้ชิด มีลักษณะของการแก้แค้นทดแทน โดยไม่
มีการแบ่งแยกสิทธิฟ้องคดีอาญาออกจากสิทธิฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา การดำเนินคดีจึงเป็น
การต่อสู้กันระหว่างเอกชนสองคน โดยมีคนกลางเป็นผู้ชี้ขาด รูปแบบการดำเนินคดีอาญากับการ
ดำเนินคดีแพ่งจะไม่แตกต่างกัน การดำเนินคดีอาญาแบบเดิมจึงปะปนกับการดำเนินคดีแพ่ง ต่อมา
แนวคิดดังกล่าวได้เปลี่ยนแปลงไป เพราะคดีอาญาส่งผลกระทบต่อผู้เสียหาย และยังส่งผล
กระทบต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมส่วนรวมด้วย เนื่องจากประชาชนเป็นผู้มีหน้าที่รักษาความ
สงบเรียบร้อยในสังคม เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น จึงถือว่าประชาชนทุกคนได้รับความเสียหาย
จากการกระทำความผิด ดังนั้นประชาชนทั่วไปจึงมีสิทธิฟ้องคดีอาญาได้ตามหลักการที่ว่าบุคคลใดจะ
ฟ้องคดีอาญาก็ได้ (Anyone may prosecute) โดยไม่ต้องคำนึงว่าบุคคลผู้ฟ้องคดีนั้นจะเป็นผู้เสียหาย
ที่แท้จริงและได้รับความเสียหายโดยตรงจากการกระทำความผิดหรือไม่ จึงเกิดหลักการดำเนิน
คดีอาญาโดยประชาชน จนเมื่อเกิดรัฐสมัยใหม่ หลายประเทศใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ด้วย
เหตุผลที่ว่าการรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคมเป็นภารกิจที่สำคัญของรัฐ รัฐจึงมีหน้าที่โดยตรงใน
การฟ้องดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำผิด พนักงานอัยการในฐานะตัวแทนของรัฐจึงเข้ามาทำหน้าที่
ดังกล่าว โดยการดำเนินคดีอาญาของรัฐจะคำนึงถึงประโยชน์สาธารณะเป็นสำคัญ เหนือสิทธิในการ
ดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหาย เพราะความผิดอาญาส่งผลกระทบต่อสังคมส่วนรวม ไม่ใช่แค่ส่งผล

กระทบต่อผู้เสียหายและบุคคลใกล้ชิดเท่านั้น หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐมีนิติสัมพันธ์ระหว่างบุคคล 2 ฝ่าย คือ รัฐกับจำเลย โดยใช้หลักการตรวจสอบ องค์กรทุกฝ่ายของรัฐจึงมีหน้าที่ตรวจสอบค้นหาความจริง

การฟ้องดำเนินคดีอาญาในประเทศฝรั่งเศส พนักงานอัยการเท่านั้นที่เป็นผู้มีอำนาจดำเนินคดีอาญา เมื่อมีการกระทำผิดเกิดขึ้น ผู้เสียหายไม่มีอำนาจฟ้องดำเนินคดีอาญาด้วยตนเอง แม้ว่าผู้เสียหายจะได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดอาญานั้นโดยตรงก็ตาม จึงต้องร้องทุกข์ต่อเจ้าพนักงาน เพื่อให้ดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิด เหตุผลที่การดำเนินคดีอาญาเป็นอำนาจของรัฐ เนื่องจากฝรั่งเศสถือว่าหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคมเป็นของรัฐโดยตรง แต่อย่างไรก็ตามผู้เสียหายก็อาจฟ้องคดีอาญาได้โดยทางอ้อม กล่าวคือเมื่อพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องคดีอาญานั้นๆ ถ้าผู้เสียหายต้องการให้มีการฟ้องคดีอาญานั้นๆ ผู้เสียหายก็สามารถดำเนินการฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญา เนื่องจากจะมีการดำเนินคดีอาญาสินไหมได้ก็ต่อเมื่อมีการดำเนินคดีอาญาด้วย ซึ่งการพิจารณาค่าสินไหมทดแทนจากการกระทำความผิดทางอาญานั้นต้องใช้ข้อเท็จจริงในคดีอาญามาวินิจฉัย จึงมีผลเป็นการบังคับให้พนักงานอัยการต้องดำเนินการฟ้องคดีอาญานั้น แม้พนักงานอัยการจะเห็นว่าไม่สมควรฟ้องก็ตาม

ในประเทศเยอรมนีอำนาจในการฟ้องดำเนินคดีอาญาเป็นอำนาจของพนักงานอัยการเป็นหลัก ซึ่งเป็นไปตามหลักการรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคมเป็นหน้าที่รัฐ แต่ก็อนุญาตให้ผู้เสียหายมีอำนาจในการฟ้องคดีอาญาได้โดยตรงในบางฐานความผิดตามที่กฎหมายกำหนด ซึ่งความผิดดังกล่าวมักเป็นความผิดที่มีโทษสถานเบา เช่น ความผิดฐานบุกรุก ดุหมิ่น หมิ่นประมาท เป็นต้น แต่การฟ้องคดีโดยผู้เสียหายอาจถูกแทรกแซงได้โดยพนักงานอัยการ โดยการเข้าขอเป็นโจทก์ร่วมกับผู้เสียหายในคดี แม้ว่ากฎหมายจะอนุญาตให้ผู้เสียหายฟ้องคดีได้ แต่การดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายต้องเป็นไปตามขั้นตอนที่รัฐกำหนดไว้ โดยผู้เสียหายต้องผ่านขั้นตอนการประนีประนอมยอมความเสียก่อน การประนีประนอมยอมความนั้นดำเนินการโดยมีตัวแทนภาครัฐจากกระทรวงยุติธรรมเข้าควบคุมดูแลให้เป็นไปโดยถูกต้อง และหากประนีประนอมยอมความไม่สำเร็จ รัฐจึงจะอนุญาตให้ผู้เสียหายดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำผิดต่อไป โดยรัฐจะออกหนังสือการผ่านขั้นตอนประนีประนอมยอมความและอนุญาตให้ผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้

การดำเนินคดีอาญาของญี่ปุ่นใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ อำนาจในการฟ้องคดีอาญาเป็นของพนักงานอัยการโดยเฉพาะ ส่วนผู้เสียหายนั้นไม่มีอำนาจฟ้องคดีอาญาเอง มีเพียงอำนาจร้องทุกข์ต่อตำรวจหรือพนักงานอัยการ เพื่อให้ดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำผิดต่อไป แต่มีความผิดบางฐานที่มีลักษณะกระทบต่อประโยชน์ส่วนบุคคล เป็นความผิดที่ต้องการเจตจำนงของผู้เสียหายเป็นเงื่อนไขในการดำเนินคดี โดยพนักงานอัยการไม่อาจฟ้องดำเนินคดีอาญาดังกล่าวได้ หากไม่มีคำร้องทุกข์ของผู้เสียหาย

การฟ้องดำเนินคดีอาญาในประเทศอังกฤษ ยึดถือหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน ประชาชนในสังคมจึงเป็นผู้มีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคมร่วมกัน โดยประชาชนคนหนึ่งคนใดในสังคมสามารถฟ้องผู้กระทำผิดต่อศาลเพื่อดำเนินคดีได้ แม้ว่าบุคคลนั้นอาจจะไม่ใช่ผู้ได้รับความเสียหายจากการกระทำผิดนั้นโดยตรงก็ ต่อมาประเทศอังกฤษจัดตั้งองค์กร CPS ขึ้นตามกฎหมายและทำหน้าที่ในการฟ้องคดีอาญาทำนองเดียวกับองค์กรอัยการในประเทศภาคพื้นยุโรป โดยการดำเนินคดีของ CPS อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของ D.D.P. องค์กร CPS ถูกสร้างขึ้นเพื่อควบคุมตรวจสอบการทำงานขององค์กรตำรวจ การฟ้องคดีอาญาในประเทศอังกฤษสำหรับคดีที่ตำรวจทำการสอบสวนจะถูกฟ้องโดย CPS เว้นแต่คดีความผิดเล็กน้อย แต่การดำเนินคดีอาญาของ CPS ไม่ผูกพันกับความเห็นตามที่ตำรวจเสนอมา การตัดสินใจของ CPS สามารถทำได้โดยอิสระภายใต้กฎหมาย และการดำเนินคดีต้องเป็นไปตามแนวนโยบายที่ D.D.P. วางไว้ ส่วนผู้เสียหายยังคงมีอำนาจในการฟ้องคดีอาญาตามระบบการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน แต่การดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหายจะมี CPS เข้ามาดูแล โดยผู้เสียหายจะฟ้องคดีอาญาได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากฝ่ายเจ้าหน้าที่ก่อน นอกจากนี้การดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายนั้น หาก CPS เห็นว่าการฟ้องคดีอาญานั้นเป็นการขัดต่อประโยชน์ต่อสาธารณะหรือการดำเนินคดีอาญาเรื่องนั้นควรมรการดำเนินคดีโดยภาครัฐ CPS ก็สามารถเข้าไปดำเนินคดีอาญานั้นเสียเอง หรือดำเนินการให้ระงับการฟ้องคดีอาญานั้นเสียก็ได้ โดยศาลจะมีคำสั่งจำหน่ายคดี แต่จำเลยยังอาจถูกฟ้องเป็นคดีใหม่ได้

ในประเทศสหรัฐอเมริกา เดิมสหรัฐอเมริกาได้รับอิทธิพลจากระบบคอมมอนลอว์ของอังกฤษ โดยในการฟ้องคดีอาญาผู้เสียหายมีสิทธิฟ้องคดีอาญาได้อย่างไม่จำกัดเช่นเดียวกับอังกฤษ แต่เนื่องจากระบบคอมมอนลอว์มีความยุ่งยากและซับซ้อน อีกทั้งในแต่ละมลรัฐมีระบบการฟ้องดำเนินคดีอาญาที่แตกต่างกัน จึงทำให้สหรัฐอเมริกาให้ความสนใจกับการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาโดยระบบอัยการของฝรั่งเศส การดำเนินคดีอาญาในสหรัฐอเมริกาจึงใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเป็นหลัก อำนาจฟ้องคดีอาญาจึงเป็นของพนักงานอัยการเท่านั้น ผู้เสียหายไม่อาจฟ้องคดีอาญาด้วยตนเองได้ แต่ผู้เสียหายมีสิทธิร้องทุกข์เพื่อให้ดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำผิดได้

ในต่างประเทศส่วนใหญ่ใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเป็นหลัก พนักงานอัยการเท่านั้นที่ผู้มีอำนาจฟ้องดำเนินคดีอาญา ส่วนผู้เสียหายก็มีอำนาจฟ้องดำเนินคดีอาญาแตกต่างกันไป ซึ่งอาจมีสิทธิฟ้องดำเนินคดีอาญาด้วยตนเองแบบจำกัด หรือมีสิทธิร้องทุกข์ต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ในฐานะผู้เสียหายเพื่อให้ดำเนินคดีกับผู้กระทำผิด แต่ไม่อาจฟ้องคดีด้วยตนเองได้ อย่างไรก็ตามมีข้อวิจารณ์ว่าการที่ผู้เสียหายถูกจำกัดบทบาทให้มีเพียงสิทธิร้องทุกข์เท่านั้น เป็นการเพียงพอสำหรับผู้เสียหายหรือไม่ เนื่องจากผู้เสียหายเป็นผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการทำความผิดอาญา ถือเป็นข้อที่ยังต้องพิจารณาต่อไปว่าการกำหนดสิทธิในการดำเนินคดีของผู้เสียหายจะต้องมีข้อจำกัดมากน้อยเพียงใดจึงจะเหมาะสม และในการดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายควรมอบให้ผู้อื่นดำเนินคดีอาญา

แทนตนได้หรือไม่ หากมอบได้ ควรมอบได้มากน้อยเพียงใด ในประเทศฝรั่งเศส ญี่ปุ่นและสหรัฐอเมริกาผู้เสียหายไม่อาจมอบให้ผู้อื่นดำเนินคดีอาญาแทนตนได้ เนื่องจากผู้เสียหายมีสิทธิเพียงร้องทุกข์กับเจ้าพนักงานให้ดำเนินคดีอาญาเท่านั้น ไม่มีสิทธิฟ้องดำเนินคดีอาญาด้วยตนเองได้ ส่วนฝรั่งเศสในกรณีที่ผู้เสียหายมีสิทธิทางแพ่งก็อาจมอบอำนาจให้ดำเนินคดีส่วนแพ่งได้ เพราะเรื่องทางแพ่งเท่านั้นที่จะมอบอำนาจให้ดำเนินคดีแทนกันได้ ส่วนประเทศอังกฤษและเยอรมนี การมอบให้ผู้อื่นดำเนินคดีอาญาแทนผู้เสียหายนั้นไม่อาจกระทำได้ เนื่องจากผู้เสียหายในคดีอาญามีสิทธิฟ้องคดีอาญาอย่างจำกัดเฉพาะฐานความผิดตามที่กฎหมายกำหนดและอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของรัฐ

การดำเนินคดีอาญาในประเทศไทยใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ แต่ก็ให้อำนาจแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาสามารถดำเนินคดีอาญาได้ด้วยตนเองตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 โดยให้สิทธิแก่ผู้เสียหายในการฟ้องคดีอาญาได้เช่นเดียวกับพนักงานอัยการ ซึ่งเป็นอำนาจที่มีอยู่อย่างกว้างขวางและเป็นอิสระแยกต่างหากจากการฟ้องคดีของพนักงานอัยการ ไม่ว่าจะ เป็นคดีความผิดอาญาแผ่นดินหรือคดีความผิดต่อส่วนตัว เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับต่างประเทศที่ส่วนใหญ่จะไม่ยินยอมให้ผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาด้วยตนเอง หรือยินยอมให้ฟ้องได้แต่มีข้อจำกัด โดยส่วนใหญ่รัฐจะเป็นผู้ดำเนินคดีอาญาเอง แต่อย่างไรก็ตามประเทศไทยก็ใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเป็นหลัก ดังจะเห็นได้จากเมื่อพนักงานอัยการกับผู้เสียหายเป็นโจทก์ร่วมกัน พนักงานอัยการมีอำนาจควบคุมการดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายได้ เพื่อป้องกันไม่ให้คดีของพนักงานอัยการเสียหาย ตามมาตรา 32 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ผู้เสียหายมอบให้ผู้อื่นดำเนินคดีอาญาแทน คือ การที่ผู้เสียหายมอบอำนาจให้บุคคลใด บุคคลหนึ่งจัดการเกี่ยวกับคดีอาญาแทนตน จึงเป็นคนละเรื่องกับการจัดการแทนผู้เสียหาย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 4, 5 และ 6 ซึ่งการมอบอำนาจให้จัดการแทนนี้ แต่เดิมศาลฎีกาถือหลักว่า ในคดีอาญาบุคคลที่อาจจัดการแทนผู้เสียหายที่แท้จริงได้นั้น จะต้องเป็นบุคคลที่ระบุไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 4, 5 และ 6 เท่านั้น ผู้เสียหายจึงไม่มีอำนาจที่จะมอบให้บุคคลอื่นกระทำแทนตน เพราะถือว่ากฎหมายมิได้ให้อำนาจไว้³⁸¹

ต่อมาศาลฎีกาได้วินิจฉัยกลับหลักเดิมโดยมติที่ประชุมใหญ่ว่าบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 3 มิได้หมายความว่า เฉพาะบุคคลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 4, 5 และ 6 เท่านั้นที่มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายที่แท้จริง คงมีความหมายแต่เพียงว่าบุคคลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 4, 5 และ 6 มีอำนาจกระทำกิจการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 3 ได้ โดยไม่ต้องมีการมอบ

³⁸¹ คำพิพากษาฎีกาที่ 1857/2499 (เนติ.), น.1527., คำพิพากษาฎีกาที่ 951-935/2501 (เนติ.), น.1106.

อำนาจกันอีก เมื่อกรณีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 3 มิใช่เป็นกิจการที่ต้องทำเองเฉพาะตัว หรือมีกฎหมายห้ามมิให้มอบอำนาจแล้ว กิจการนั้นก็ย่อมมอบอำนาจให้บุคคลอื่นทำได้ตามหลักทั่วไป³⁸²

ดังนั้นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยที่ถือการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเป็นหลักนำ ส่วนการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหายเป็นหลักรอง การที่ศาลฎีกาวินิจฉัยว่าในคดีอาญามอบอำนาจกันได้นั้น จึงเป็นการวินิจฉัยที่ขยายหลักรอง อีกทั้งการวางหลักเกณฑ์เช่นนี้ก็ทำให้เกิดผลทางอ้อมว่าทุกคนอาจฟ้องคดีอาญาได้ เป็นการนำหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนในอังกฤษมาใช้ ซึ่งหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนไม่มีในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยแต่อย่างใด การตีความกฎหมายของศาลฎีกาดังกล่าวจึงขัดต่อหลักการตีความกฎหมายตามประวัติความเป็นมาของกฎหมาย เนื่องจากกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไทยมีที่มาจากระบบซีวิลลอว์ ซึ่งการตีความกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไทยต้องตีความให้สอดคล้องกับระบบซีวิลลอว์ โดยในระบบซีวิลลอว์เป็นการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ และการที่ศาลฎีกาอ้างหลักว่าเมื่อการกระทำนั้นไม่มีกฎหมายห้าม ย่อมสามารถกระทำได้ ซึ่งเป็นการนำหลักพื้นฐานของกฎหมายเอกชนมาใช้กับคดีอาญา อีกทั้งยังเป็นการนำหลักกฎหมายในเรื่องตัวการตัวแทนตามหลักกฎหมายแพ่งซึ่งมีความแตกต่างจากหลักกฎหมายอาญามาใช้ในการดำเนินคดีอาญาโดยปราศจากขอบเขต ไม่มีหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนแน่นอน

นอกจากนี้ยังมีสุภาษิตกฎหมายที่ว่า “หลักอำนาจฟ้องร้องคดีมีเฉพาะผู้เสียหายเท่านั้น” (Actio non datur non damai ficato, An action is not given to him who is not Injured) หากบุคคลใดไม่ได้รับความเสียหาย ก็ไม่ควรได้รับอำนาจฟ้องคดี ดังนั้นสิทธิในการดำเนินคดีอาญาจึงเป็นสิทธิเฉพาะตัวของผู้เสียหาย ซึ่งสิทธิดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิดนั้น โดยสภาพหรือตามกฎหมาย ย่อมถือว่าเป็นสิทธิเฉพาะตัว ไม่อาจโอนให้แก่บุคคลอื่นได้ ทั้งไม่อาจเป็นมรดกตกทอดไปยังทายาทได้ ดังนั้นจึงเป็นสิทธิของผู้เสียหายโดยตรงจะต้องดำเนินการเอง บุคคลอื่น แม้เป็นทายาทผู้มีสิทธิรับมรดกของผู้เสียหายจะฟ้องหรือดำเนินคดีแทนผู้เสียหายไม่ได้ เว้นแต่กรณีที่เป็นผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 4, 5 และ 6 หรือกรณีรับมรดกความตามมาตรา 29 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ในกรณีความผิดต่อส่วนตัว ผู้เสียหายตายก่อนมีการร้องทุกข์ พนักงานสอบสวนจะทำการสอบสวนโดยไม่มี การร้องทุกข์ไม่ได้ ส่งผลให้พนักงานอัยการไม่มีอำนาจฟ้อง เนื่องจากการร้องทุกข์เป็นสิทธิเฉพาะตัวของผู้เสียหาย และไม่มีกฎหมายให้อำนาจทายาทดำเนินการต่อไป จึงต้องถือ

³⁸² คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 755/2502 (ป) (เนติ.), น.1040., คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 890/2503 (ป) (เนติ.), น.913.

ว่าคดีนั้นสิ้นสุดด้วยความตายของผู้เสียหาย เว้นแต่จะมีกฎหมายบัญญัติให้อำนาจผู้อื่นเป็นผู้เสียหายต่อไป เช่น ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 333

ดังนั้นด้วยเหตุผลที่กล่าวมาทั้งหมดผู้เสียหายในคดีอาญาจึงไม่ควรมอบให้ผู้อื่นดำเนินคดีอาญาแทนผู้เสียหายได้ หรือหากอนุญาตให้มอบได้ก็ควรมีจะมีหลักเกณฑ์ที่เหมาะสมและชัดเจนว่ามอบได้เฉพาะคดีความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดอันยอมความกันได้เท่านั้น เนื่องจากคดีความผิดต่อส่วนตัวเป็นเรื่องทางแพ่งและมีความเกี่ยวข้องกับเรื่องส่วนตัวของบุคคล ซึ่งการเริ่มและระงับคดีความผิดต่อส่วนตัวขึ้นอยู่กับความประสงค์ของผู้เสียหายเป็นสำคัญ

การดำเนินคดีอาญาในประเทศไทยใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ แต่ตามกฎหมายผู้เสียหายก็มีอำนาจฟ้องดำเนินคดีอาญาได้อย่างกว้างขวาง ย่อมก่อให้เกิดความเสียหายแก่คดีของรัฐได้ แต่เนื่องจากตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐมีพนักงานอัยการเป็นผู้รับผิดชอบหน้าที่ฟ้องดำเนินคดีอาญา เพื่อรักษาไว้ซึ่งประโยชน์ของสาธารณชน ผู้เสียหายจึงไม่อาจดำเนินคดีอาญาในลักษณะที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่คดีของพนักงานอัยการหรือคดีอาญาของรัฐได้ หรือแม้แต่ศาลเองก็ไม่อาจทำให้คดีของรัฐเสียหายได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคดีอาญาแผ่นดินที่ส่งผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมส่วนรวม พนักงานอัยการจึงมีอำนาจควบคุมดูแลคดีอาญาแผ่นดินอยู่เสมอ อีกทั้งการฟ้องดำเนินคดีอาญาแผ่นดินของผู้เสียหายไม่ใช่สิทธิ แต่เป็นการฟ้องดำเนินคดีอาญาแผ่นดินแทนรัฐ ผู้เสียหายจึงไม่อาจทำให้คดีของรัฐเสียหายได้

แต่ไม่ว่าการดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายจะชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ก็ตาม ในบางกรณีก็อาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่คดีของรัฐได้ ส่งผลให้คดีของรัฐอยู่ในสภาพห้ามดำเนินคดีซ้ำในเรื่องเดียวกัน ทำให้พนักงานอัยการไม่อาจฟ้องดำเนินคดีอาญานั้นได้อีก ส่งผลให้ประโยชน์ของรัฐถูกทำลายและไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ แม้ศาลฎีกาจะพยายามแก้ปัญหาโดยวินิจฉัยวางหลักว่าหากโจทก์ผู้เสียหายฟ้องดำเนินคดีอาญากับจำเลยโดยสมยอม ไม่มีผลทำให้คดีนั้นตกอยู่ในสภาวะห้ามดำเนินคดีซ้ำในเรื่องเดียวกันก็ตาม แต่ก็ไม่สามารถแก้ปัญหาได้เท่าที่ควรเนื่องจากเป็นข้อเท็จจริงที่พิสูจน์ได้ยากและขึ้นอยู่กับพิจารณาของแต่ละศาล ทำให้เกิดผลทางคดีที่แตกต่างกันได้

เมื่อกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้อำนาจพนักงานอัยการร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับผู้เสียหายในคดีอาญาแผ่นดินได้ก่อนคดีเสร็จเด็ดขาด เมื่อเป็นโจทก์ร่วมกันแล้ว ผู้เสียหายจะมีสถานะทางกฎหมายเป็นรองจากพนักงานอัยการ พนักงานอัยการย่อมมีอำนาจร้องต่อศาลเพื่อขอให้ศาลสั่งผู้เสียหายกระทำหรือละเว้นกระทำการนั้นๆได้ เพื่อควบคุมดูแลไม่ให้คดีของพนักงานอัยการหรือคดีของรัฐเสียหายได้ ซึ่งอำนาจนี้เป็นอำนาจของพนักงานอัยการเท่านั้น แต่ในทางปฏิบัติพนักงานอัยการมักไม่ทราบหรือมีโอกาสทราบน้อยถึงการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหาย ดังนั้นศาลจึงควรแจ้งให้พนักงานอัยการทราบ ทั้งศาลและพนักงานอัยการจึงควรมีบทบาทร่วมกันในการคุ้มครองคดีของรัฐ

ไม่ให้เกิดความเสียหายจึงจะเป็นผลดีต่อการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ซึ่งการกำหนดให้ศาลมีหน้าที่แจ้งให้พนักงานอัยการทราบถึงการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายน่าจะแก้ปัญหาผู้เสียหายทำให้คดีของรัฐเสียหายได้ผลดีกว่าแนวคำพิพากษาที่ศาลฎีกาได้วางไว้ อีกทั้งยังทำให้บทบาทบัญญัติของกฎหมายที่มีอยู่แล้วถูกนำมาใช้ประโยชน์ได้จริงในทางปฏิบัติ และสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของบทบัญญัติแห่งกฎหมายอื่นๆอีกด้วย

5.2 ข้อเสนอแนะ

ผู้เสียหายมีสิทธิฟ้องและร้องทุกข์ในคดีอาญาได้อย่างกว้างขวาง ทั้งในคดีอาญาแผ่นดินและคดีความผิดต่อส่วนตัว หากผู้เสียหายต้องการให้บุคคลอื่นดำเนินคดีอาญาแทนตนก็ควรใช้สิทธิร้องทุกข์ต่อเจ้าพนักงาน เพื่อให้เจ้าพนักงานดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำผิดแทนตนจะได้ผลดีและเหมาะสมกว่าการมอบให้บุคคลอื่นดำเนินคดีอาญาแทนตน เนื่องจากพนักงานสอบสวนมีอำนาจในการค้นหาพยานหลักฐานมากกว่าผู้เสียหาย อีกทั้งการร้องทุกข์ในคดีอาญาเป็นหลักการที่สอดคล้องกับหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ซึ่งใช้ในประเทศไทยมากกว่าการมอบให้บุคคลอื่นดำเนินคดีอาญาแทนผู้เสียหาย และยังเป็นสิทธิที่กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยบัญญัติไว้อย่างชัดเจน แต่หากผู้เสียหายไม่ได้รับความเป็นธรรมในการสอบสวนหรือเป็นคดีความผิดต่อส่วนตัว ผู้เสียหายก็ควรดำเนินคดีอาญาด้วยตัวเอง

หากอนุญาตให้ผู้เสียหายมอบให้ผู้อื่นดำเนินคดีอาญาแทนตนได้ก็ควรกำหนดหลักเกณฑ์ที่เหมาะสมชัดเจน เพื่อไม่ให้เกิดผลเสียต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย เมื่อการมอบอำนาจให้จัดการแทนในคดีอาญาเป็นความตกลงระหว่างผู้เสียหายกับผู้รับมอบอำนาจ โดยไม่ปรากฏในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา จึงนำหลักกฎหมายเรื่องตัวการตัวแทนตามกฎหมายแฟ่งมาใช้บังคับ หากพิจารณาแล้วจะเห็นว่าคดีอาญาที่มีเรื่องทางแฟ่งและมีความเกี่ยวข้องในทางส่วนตัวของบุคคลอยู่มากก็จะมีเฉพาะในความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดอันยอมความได้เท่านั้น ซึ่งในความผิดอาญาประเภทดังกล่าวผู้เสียหายได้รับความเสียหายมากกว่ารัฐ จึงควรให้ผู้เสียหายตัดสินใจว่าจะดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดหรือไม่ หากผู้เสียหายประสงค์จะเริ่มคดีก็ใช้สิทธิฟ้องดำเนินคดีอาญาด้วยตนเอง หรือใช้สิทธิร้องทุกข์ต่อเจ้าพนักงาน แต่หากผู้เสียหายประสงค์จะระงับคดีก็ถอนคำร้องทุกข์ หรือถอนฟ้อง หรือยอมความโดยชอบด้วยกฎหมาย ดังนั้นการเริ่มคดีและการระงับคดีความผิดต่อส่วนตัวจึงขึ้นอยู่กับความประสงค์ของผู้เสียหายเป็นสำคัญ หากจะมอบให้ผู้อื่นดำเนินคดีอาญาแทนผู้เสียหายได้ ก็ควรจะวางหลักเกณฑ์ว่ามอบได้เฉพาะคดีความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดอันยอมความกันได้เท่านั้น

ดังนั้นจึงมีข้อเสนอแนะให้แก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในมาตรา 3 โดยบัญญัติว่า “บุคคลตั้งระบุในมาตรา 4, 5, และ 6 มีอำนาจจัดการต่อไปนี้แทนผู้เสียหายตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในมาตรานั้นๆ

- (1) ร้องทุกข์
- (2) เป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญา หรือเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการ
- (3) เป็นโจทก์ฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา
- (4) ถอนฟ้องคดีอาญาหรือคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา
- (5) ยอมความในคดีความผิดต่อส่วนตัว

ทั้งนี้ให้รวมถึงผู้รับมอบอำนาจจากผู้เสียหายในคดีความผิดต่อส่วนตัวเท่านั้นที่มีอำนาจจัดการตามวรรคหนึ่งแทนผู้เสียหายได้”

เมื่อผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องดำเนินคดีอาญาได้ทุกประเภท การดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายอาจทำให้คดีของรัฐเสียหายได้ตั้งแต่ผู้เสียหายเริ่มยื่นฟ้องคดีต่อศาล พนักงานอัยการจึงควรเข้ามาควบคุมการดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายตั้งแต่ผู้เสียหายยื่นฟ้องคดีต่อศาล โดยเฉพาะในคดีอาญาแผ่นดินที่พนักงานอัยการมีอำนาจควบคุมดูแลคดีอาญาแผ่นดินอยู่เสมอ ซึ่งในทางปฏิบัติพนักงานอัยการอาจไม่ทราบหรือมีโอกาสรอบน้อยถึงการฟ้องคดีของผู้เสียหาย เนื่องจากกฎหมายไม่ได้กำหนดให้ศาลมีหน้าที่ต้องแจ้งให้พนักงานอัยการทราบว่าผู้เสียหายฟ้องคดีอาญา แต่หากพิจารณาตามหลักเหตุผลของเรื่อง (nature of thing) แล้ว ศาลก็ควรแจ้งให้พนักงานอัยการทราบถึงการฟ้องคดีของผู้เสียหาย แต่เพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติจึงควรกำหนดให้ศาลมีหน้าที่แจ้งถึงการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายให้พนักงานอัยการทราบ เพื่อให้พนักงานอัยการดำเนินการตามที่เห็นสมควรและใช้ดุลพินิจพิจารณาว่าจะเข้ามาควบคุมการดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายหรือไม่ แล้วแจ้งให้ศาลทราบในเวลาอันสมควร เพราะในทางปฏิบัติศาลและพนักงานอัยการควรมีหน้าที่ร่วมกันดูแลไม่ให้คดีของรัฐเสียหาย เนื่องจากตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐทั้งศาลและพนักงานอัยการมีหน้าที่ร่วมกันในการตรวจสอบค้นหาความจริงแท้ของเรื่องโดยไม่ผูกมัดกับคำขอหรือคำร้องของผู้ใด และทำให้มาตรา 31 และ 32 ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาถูกนำมาใช้ในทางปฏิบัติได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ และเกิดผลในทางป้องกันไม่ให้คดีอาญาของรัฐเสียหาย

ดังนั้นจึงมีข้อเสนอแนะให้แก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในมาตรา 31 โดยบัญญัติว่า “คดีอาญาที่มีใช้ความผิดต่อส่วนตัวซึ่งผู้เสียหายยื่นฟ้องแล้วให้ศาลทำหนังสือแจ้งให้พนักงานอัยการทราบถึงการฟ้องคดีของผู้เสียหายโดยไม่ชักช้า และให้พนักงานอัยการดำเนินการตามที่เห็นสมควรแล้วทำหนังสือแจ้งให้ศาลทราบในเวลาอันสมควร พนักงานอัยการจะยื่นคำร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์ในระยะใดก่อนคดีเสร็จเด็ดขาดก็ได้

บรรณานุกรม

หนังสือ

กรมศิลปากร. กฎหมายตราสามดวง. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ศิลปากร, 2521.

กรมอัยการ. อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา รวมบทความเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญา
ในนานาประเทศ. กรุงเทพมหานคร : ชุดิมาการพิมพ์, 2533.

กิตติศักดิ์ ปรกติ. การปฏิรูประบบกฎหมายไทยภายใต้อิทธิพลยุโรป. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2553.

กุลพล พลวัน. การบริหารกระบวนการยุติธรรม. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2544.

เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาค 1. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
พลสยาม พรินติ้ง (ประเทศไทย), 2551.

_____ . คำอธิบายหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วยการดำเนินคดีในชั้นตอน
ก่อนการพิจารณา. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร : จิรัชการพิมพ์, 2551.

คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กฎหมายลักษณะอาญา รัตนโกสินทรศก 127.
กรุงเทพมหานคร : คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553.

คณิต ณ นคร. กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน,
2558.

_____ . กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555.

_____ . กฎหมายอาญาภาคทั่วไป. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2560.

_____ . การก่อการร้ายกับการมอบอำนาจให้ดำเนินคดี. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555.

_____ . ข้อกฎหมายในคดีนายกอนันท์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2556.

_____ . พื้นฐานความรู้เกี่ยวกับกฎหมายอาญา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2553.

คณิง ภาไชย. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือน
ตุลา, 2551.

จรัญ ภัคดีธนากุล. คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : สำนัก
อบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2553.

จิต เศรษฐบุตร. หลักกฎหมายแพ่งลักษณะละเมิด. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา,
2556.

- ชาญชัย แสวงศักดิ์. อิทธิพลของฝรั่งเศสในการปฏิรูปกฎหมายไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2539.
- ถนอม อานามวัฒน์. ประวัติศาสตร์ไทยยุคก่อนประวัติศาสตร์ไทยถึงสิ้นอยุธยา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : แสงรุ่งการพิมพ์, 2532.
- ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ. กฎหมายอาญา : หลักและปัญหา. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2549.
- น้ำแท้ มีบุญสร้าง. กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเปรียบเทียบ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุตรไพศาล, 2554.
- เนติบัณฑิตยสภา. คำพิพากษาศาลฎีกาประจำพุทธศักราช 2503. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยพิทยา, 2503.
- ปกป้อง ศรีสนิท. กฎหมายอาญาชั้นสูง : อาชญากรรม ความรับผิด และโทษทางอาญา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2559.
- ไพฑูริย์ เอกจริยกร. ตัวแทน-นายหน้า. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2550.
- วุฒิสถาบันนิติญาณ, พระ. วิธีพิจารณาความอาญา คำสอนชั้นปริญญาตรี 2477. ม.ป.ท., ม.ป.ป.
- วรเจตน์ ภาคีรัตน์. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายปกครอง : หลักการพื้นฐานของกฎหมายปกครองและการกระทำทางปกครอง. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2549.
- _____ . คำสอนว่าด้วยรัฐและหลักกฎหมายมหาชน. กรุงเทพมหานคร : โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2555.
- สง่า ดวงอัมพร. คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ว่าด้วยผู้เสียหายและหลักการสอบสวนคดีความผิดต่อส่วนตัว. กรุงเทพมหานคร : บริษัท เค.พี.พรินติ้ง จำกัด, 2541.
- สถาบันปริดี พนมยงค์. กฎหมายตรา 3 ดวง เล่ม 3. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุภาพใจ, 2548.
- สมยศ เชื้อไทย. ความรู้กฎหมายทั่วไป. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2550.
- _____ . หลักกฎหมายมหาชนเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2550.
- สุรพล ไตรเวทย์. การร่างประมวลกฎหมายในประเทศสยาม. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2550.
- สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับอ้างอิง). พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2552.
- แสวง บุญเฉลิมวิภาส. ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2554.
- หยุด แสงอุทัย. กฎหมายอาญา ภาค 1. พิมพ์ครั้งที่ 20. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551.

- สุทธิวาหนฤพุฒิ, หลวง. คำบรรยายประวัติศาสตร์กฎหมายชั้นปริญญาโท. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2516.
- อุทัย อาทิวะ. คู่มือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2 สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วี.เจ.พรินติ้ง, 2555.

วิทยานิพนธ์

- กมลชัย รัตนสกาวงศ์. “ความยินยอมในกฎหมายอาญา.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2532.
- กิตติ บุศยพลากร. “ผู้เสียหายในคดีอาญา.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523.
- โกวิทย์ มีพรบุชา. “การตรวจสอบการฟ้องคดีอาญาแผ่นดินของผู้เสียหายโดยพนักงานอัยการ.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2550.
- โกสินทร์ มีพรบุชา. “การฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหาย.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2556.
- จรัญชัย เคียงกิตติวรรณ. “ผลของคำพิพากษาคดีอาญาที่มีต่อการดำเนินคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา,” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2554.
- จิรพันธ์ แก้วประดิษฐ์. “อำนาจดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายในความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ : ศึกษาเฉพาะคดีที่ขึ้นศาลยุติธรรมปกติ.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2553.
- นพรัตน์ อักขร. “ความผิดอันยอมความได้กับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532.
- พรศักดิ์ พลสมบัณฑิตนันท์. “อำนาจดำเนินคดีอาญาโดยรัฐและผู้เสียหาย.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2545.
- ภรณ์ ต้นทชุนท์. “ความเหมาะสมในการกำหนดความผิดทางอาญา.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2557.
- มนตรี เฉลิมไพร. “มาตรการกลั่นกรองการฟ้องคดีอาญาที่เอกชนเป็นโจทก์.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2557.
- วีระศักดิ์ แสงสารพันธ์. “สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา : การศึกษาวิจัยระบบการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในกระบวนการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทย.” ดุษฎีนิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2556.

- สิริพัฒน์ เจริญศิริ. “ผู้เสียหายกับคดีอาญา:ศึกษากรณีผู้เสียหายใช้สิทธิโดยมิชอบ.” วิทยานิพนธ์
มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2551.
- สุรพงษ์ เอี่ยมแทน. “ความผิดอันยอมความได้กับความผิดอาญาต่อแผ่นดิน (ศึกษาตามกฎหมายอาญา
สารบัญญัติ).” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2544.
- อมรเทพ เมืองแสน. “อิทธิพลของระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ที่มีต่อกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
ของไทย.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2549.
- อรรถพล ไใหญ่สว่าง. “ผู้เสียหายในคดีอาญา.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
, 2524.
- อลงกรณ์ กลิ่นหอม. “สิทธิในการฟ้องคดีอาญาของเอกชน.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541.
- อารยา เกษมทรัพย์. “การฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหาย : ศึกษาเฉพาะกรณีพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง.”
วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.
- อุเทน หัตตะโสภากา. “ปัญหาผู้เสียหายโดยนิตินัย.” สารนิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547.

บทความ

- Atsushi Yamaguchi. “The Japanese Penal code and The Criminal Theory.” วารสาร
นิติศาสตร์. ฉบับที่ 2. ปีที่ 18. (มิถุนายน 2531) : 39-42.
- กุลพล พลวัน. “ความสัมพันธ์ระหว่างพนักงานอัยการกับผู้เสียหายในคดีอาญา.” วารสารกฎหมาย.
เล่มที่ 13. ปีที่ 1. (พฤศจิกายน 2523) : 125.
- _____. “บทบาทของพนักงานอัยการในการเป็น “โจทก์.”” วารสารอัยการ. 6. (กุมภาพันธ์
2526) : 34.
- _____. “บทบาทของอัยการในการดำเนินคดีอาญา.” วารสารอัยการ. 8. (มกราคม 2528) : 44.
- _____. “ระบบการดำเนินคดีอาญาโดยอัยการในประเทศไทย.” วารสารอัยการ. 9. (พฤษภาคม
2529) : 77.
- _____. “อัยการฝรั่งเศส.” ใน หนังสืออัยการกับการสอบสวนคดีอาญา รวมบทความเกี่ยวกับการ
การสอบสวนคดีอาญาในนานาประเทศ. จัดพิมพ์โดยศูนย์บริการเอกสารและวิชาการ กรม
อัยการ. หน้า 29. กรุงเทพมหานคร : ชุดีมาการพิมพ์, 2533.

เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. “ดุลพินิจในการไม่ฟ้องคดีอาญาที่มีมูลของอัยการในสหรัฐอเมริกา.” วารสารนิติศาสตร์. ฉบับที่ 1. ปีที่ 10. (2521) : 160-161.

_____. “ระบบการฟ้องคดีอาญาตามดุลพินิจของอัยการในญี่ปุ่น.” วารสารอัยการ. ฉบับที่ 18. ปีที่ 2. : 19-25.

โกเมน ภัทรภิรมย์. “การฟ้องคดีอาญาในประเทศฝรั่งเศส.” อัยการนิเทศ. เล่มที่ 32. (2514) : 172-173.

คณิต ฌ นคร. “การมอบอำนาจให้จัดการแทนในคดีอาญา.” ใน หนังสือรวมบทความด้านวิชาการของศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฌ นคร อัยการสูงสุด. จัดพิมพ์โดยสถาบันกฎหมายอาญา สำนักงานอัยการสูงสุด. หน้า 107-109. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์อักษร, ม.ป.ป.

_____. “ความสัมพันธ์ระหว่างอัยการกับตำรวจในเยอรมัน.” ใน หนังสือรวมบทความด้านวิชาการของศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฌ นคร อัยการสูงสุด. จัดพิมพ์โดยสถาบันกฎหมายอาญา สำนักงานอัยการสูงสุด. หน้า 91. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์อักษร, ม.ป.ป.

_____. “นายความกับลูกความ.” ใน หนังสือหักดิบกฎหมาย. จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์วิญญูชน. หน้า 37-47. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2550.

_____. “นิติธรรมอำพรางในนิติศาสตร์ไทย.” ใน หนังสือนิติธรรมอำพรางในนิติศาสตร์ไทย. จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์วิญญูชน. หน้า 14. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2548.

_____. “บทบาทของศาลในคดีอาญา.” วารสารกฎหมายธุรกิจบัณฑิตย์. ฉบับที่ 1. ปีที่ 1. (มกราคม-มิถุนายน 2544) : 54.

_____. “ประโยชน์รัฐกับประโยชน์ส่วนบุคคล.” ใน หนังสือนิติธรรมอำพรางในนิติศาสตร์ไทย. จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์วิญญูชน. หน้า 110-117. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2548.

_____. “ปรัชญาและแนวความคิดของการกำหนดความผิดอันยอมความได้.” ใน หนังสือนิติธรรมอำพรางในนิติศาสตร์ไทย. จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์วิญญูชน. หน้า 94-109. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2548.

_____. “ปัญหาในการใช้ดุลพินิจของอัยการ.” วารสารอัยการ. 5. (กันยายน 2525) : 51.

_____. “วิธีพิจารณาความอาญาไทย : หลักกฎหมายกับทางปฏิบัติที่ไม่ตรงกัน.” ใน หนังสือรวมบทความด้านวิชาการของศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฌ นคร อัยการสูงสุด. จัดพิมพ์โดยสถาบันกฎหมายอาญา สำนักงานอัยการสูงสุด. หน้า 310-325. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์อักษร, ม.ป.ป.

_____. “อัยการเยอรมันและการดำเนินคดีอาญาของอัยการเยอรมันก่อนฟ้อง.” ใน หนังสือรวมบทความด้านวิชาการของศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฌ นคร อัยการสูงสุด. จัดพิมพ์โดยสถาบัน

กฎหมายอาญา สำนักงานอัยการสูงสุด. หน้า 151-158. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์อักษร, ม.ป.ป.

_____. “หลักนิติธรรมกับกระบวนการยุติธรรมที่เกี่ยวข้องกับพนักงานอัยการ.” ใน หนังสือปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมทางอาญา. จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์วิญญูชน. หน้า 47. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2552.

คำชี้ขาดของสำนักงานอัยการสูงสุด ที่ 107/2541. อัยการนิเทศ. เล่มที่ 61. ฉบับที่ 1. (2541) : 25.

จิตติ ติงศภัทย์. “หลักวิชาชีพนักกฎหมาย : ทัวไป.” ใน หนังสือรวมคำบรรยายหลักวิชาชีพนักกฎหมาย. รวบรวมโดยแสง บุญเฉลิมวิภาส. พิมพ์ครั้งที่ 9. หน้า 108. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2557.

ชัยสิทธิ์ ตราชูธรรม. “การยอมความในคดีอาญา.” วารสารกฎหมายจุฬาลงกรณ์. ฉบับที่ 2. ปีที่ 5. (2521) : 102.

ธาดา อังกินันท์. “รายงานการฝึกอบรมและดูงาน เรื่องการดำเนินคดีอาญา ณ ประเทศฝรั่งเศส.” อัยการนิเทศ. เล่มที่ 53. (2534) : 485.

ธานินทร์ กรัยวิเชียร. “สุภาชิตกฎหมาย.” อุลพาห. 6. (กรกฎาคม 2502) : 562.

ปกป้อง ศรีสนิท. “ระบบกล่าวหาและระบบไต่สวนในวิธีพิจารณาความอาญา.” ใน ยืนหยัดบนหลักนิติธรรม. รวบรวมโดยสุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. หน้า 138-139. กรุงเทพมหานคร : คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2552.

พงศ์กร จันทระศัพท์ และนารี ตันตเสถียร. “ระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาญี่ปุ่น การสอบสวนและการฟ้องคดี.” อัยการนิเทศ. 50. (2531) : 66-67.

สุจินต์ ทิมสุวรรณ. “การดำเนินคดีอาญาโดยอัยการ (2).” วารสารอัยการ. 4. (พฤศจิกายน 2524) : 26-27.

สุรินทร์ ถั่วทอง. “จากยกกระบัตรสู่อัยการ.” วารสารอัยการ. 5, (เมษายน 2525) : 42-43.

อมร อินทรกำแหง. “การดำเนินคดีอาญาในสหรัฐอเมริกา.” เล่มที่ 19. อัยการนิเทศ. (2500) : 177-178.

อมราวดี อังศสุวรรณ. “กฎหมายอาญาและอำนาจรัฐในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม.” วารสารกฎหมาย. ฉบับที่ 2. ปีที่ 1. (ตุลาคม 2531) : 112.

อัญชัญศิริ บรรณานุรักษ์ และศิลาปอริญ ชูเวช. “ภาระและหน้าที่ของ Director of Public Prosecutions.” วารสารอัยการ. ฉบับที่ 26. ปีที่ 3. (กุมภาพันธ์, 2523) : 36-37.

อุดม รัฐอมฤต. “การฟ้องคดีอาญา.” วารสารนิติศาสตร์. เล่มที่ 2. ปีที่ 22. (มิถุนายน 2535) : 243.

อุทิศ วีรวัฒน์. “อัยการสกอตแลนด์และอัยการอังกฤษ.” ใน หนังสืออัยการกับการสอบสวนคดีอาญารวมบทความเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญาในนานาประเทศ. จัดพิมพ์โดยศูนย์บริการเอกสารและวิชาการ กรมอัยการ. หน้า 56-60. กรุงเทพมหานคร : ชุดีมาการพิมพ์, 2533.

เอกสารอื่นๆ

ณรงค์ ใจหาญ. “แนววิเคราะห์ในการกำหนดความผิดอาญาที่เหมาะสมในประเทศไทย.” ในการสัมมนาเพื่อพัฒนาระบบการบังคับใช้กฎหมาย เรื่องการกำหนดความผิดอาญาในกฎหมายไทย : ปัญหาที่ยังไม่ได้รับการแก้ไข. จัดโดยสถาบันวิจัยและพัฒนากระบวนการยุติธรรม สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม โรงแรมสยามซิตี้ กรุงเทพมหานคร, 2548.

เศรษฐบุต สิทธิธรรมวินิจ, ชนภัทร วินยวัฒน์, และคมวัชร เอียงอ่อง. “รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ : การศึกษาวิจัยเพื่อสนับสนุนมาตรการลดปริมาณคดี ศึกษาเฉพาะกรณีความผิดอันยอมความได้ตามประมวลกฎหมายอาญา.” คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2553.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

Wikipedia. “Parens patriae.” https://en.m.wikipedia.org/wiki/Parens_patriae, 26 ตุลาคม 2559.

กุลพล พลวัน. “การเข้าร่วมเป็นโจทก์ในคดีอาญาและการแก้ต่างคดีอาญาในเจ้าพนักงานโดยพนักงานอัยการ.” <https://www.stat.ago.go.th/บทความลงเว็บ/บทความ1.htm>, 15 พฤษภาคม 2560.

BOOK

John H. Langbein. Comparative Criminal Procedure Germany. American Casebook Series. Mennesota : West Publishing Co.. 1979.

ARTICLES

Herbert L. Packer. “The Limits of the Criminal Sanction.” California : Stanford University Press. (1968) : 296.

Patrick Devlin. “The Criminal prosecution in England.” London : Oxford University Press. (1960) : 16.

Robert P. “Philosophy, Feinberg, Codification, and Consent : A Progress Report on English Experiences of Criminal Law Reform. ” Buffalo Criminal Law Review. 5, 173, (2002) : 177-190.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	นางสาวอาทิตยา ศุภวัชโรบล
วันเดือนปีเกิด	29 พฤษภาคม 2531
วุฒิการศึกษา	ปีการศึกษา 2553 นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2555 : สอบผ่านหลักสูตรวิชาว่าความของสำนัก ฝึกอบรมวิชาว่าความแห่งสภานายความ รุ่นที่ 36 ปีการศึกษา 2558 : เนติบัณฑิตไทย สมัยที่ 68 สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา
ผลงานทางวิชาการ	อาทิตยา ศุภวัชโรบล. “การฟ้องคดีอาญา : ศึกษากรณีผู้เสียหายมอบให้ผู้อื่นดำเนินคดีอาญาแทน” วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2559.
ประสบการณ์ทำงาน	2555-2558 เลขานุการตุลาการศาลปกครองสูงสุด ศาลปกครองสูงสุด